

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

2022

Jana Šafaříková

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

**Identita v transkulturní perspektivě.
Symboly jako nástroj kulturní identity**

**Identity in transcultural perspective.
Symbols in the creation of cultural identity**

Disertační práce

Vypracovala: PhDr. Jana Šafaříková

Školitel: Doc. Václav Soukup, CSc.

2022

Děkuji školiteli práce za cenné rady a připomínky. Děkuji Univerzitě Karlově, University of Queensland (Austrálie) a University of Miami (USA) za vynikající podmínky ke studiu. Děkuji zdrojům z německé, francouzské a evropské diplomacie za bližší vhled do současného politického dění. Děkuji všem, kdo se na vzniku mé disertační práce nepřímo podíleli a poskytli mi svůj čas, odborné znalosti i vlastní názor.

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně s využitím pouze citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

Jana Japáňková

V Praze,
24. 5. 2022

Shrnutí

Přes svou geografickou vzdálenost a odlišné cesty, jimiž se ubíral společenský vývoj Austrálie a Evropy, jsou si obě oblasti značně podobné a sociopolitický vývoj v Austrálii do určité míry předjímá události, z nichž se některé se zpožděním opakují v evropském kontextu. Mezi hlavní témata australských veřejných a politických debat dlouhodobě patří problematika imigrace a politiky multikulturalismu, z nichž obě stojí v samých základech národní a kulturní identity současné Austrálie. Zejména v posledních několika letech se stala středobodem veřejného diskurzu také v Evropě. Zatímco Evropa se otázkou globalizace, imigrace, multikulturalismu a vlastní národní identity ve zvýšené míře začala znovu zabývat až v souvislosti s migrační krizí kolem roku 2015, v Austrálii jde o téma, které má ve vrcholné politice, médiích a veřejné diskusi své stálé místo nejméně od devadesátých let minulého století, kdy se do parlamentu dostala strana One Nation Party, v mnohém velmi podobná mimo jiné německé Alternative für Deutschland (AfD) nebo francouzskému Rassemblement national (RN).

Disertační práce předkládá deskripci, analýzu a interpretaci vývoje a proměn vnímání kolektivní australské národní a kulturní identity, australského nacionalismu a souvisejících změn imigrační politiky a politiky multikulturalismu v průběhu novodobých australských dějin od roku 1788 až do současnosti. Závěry tam, kde to je možné, následně porovnává se situací v Evropě se zvláštním zřetelem na Německo a Francii jako země, které pro zjednodušení budou reprezentovat Evropu, resp. Evropskou unii jako celek. Práce vysvětluje vznik a vývoj australského nacionalismu s ohledem na koloniální dějiny Austrálie a ukazuje, v jakých aspektech se vývoj a změny veřejného diskursu v pojmání vlastní národní a kulturní identity podobají velmi podobnému, byť o poznání pomalejšímu vývoji v Evropě. Disertační práce prostřednictvím interdisciplinárního přístupu porovnává politiku multikulturalismu v kontextu Austrálie a Evropy a s využitím závěrů antropologicky koncipovaných výzkumů a konzultací s odborníky na tuto problematiku v Austrálii, Francii a Německu předkládá jejich interpretaci.

V části věnované Austrálii disertační práce navazuje na předchozí práce autorky (viz bibliografie), na něž lze odkázat pro bližší vhléd do problematiky australského nacionalismu a konstrukce australské identity. S ohledem na současné evropské dění přikládá výběr souvisejících mediálních výstupů.

Disertační práce se dotýká těchto tematických oblastí:

- Imigrace a multikulturalismus v současné australské společnosti a jejich vliv na proměny vnímání australské národní a kulturní identity i její oficiální konstrukci
- Studium akulturace a kulturní změny v komplexním prostředí současné australské společnosti a paralely s vývojem v Evropě na příkladech Německa a Francie
- Změny v imigrační politice a důvody, které k nim vedly, odklon od politiky multikulturalismu a jejich význam a možné důsledky v evropském kontextu
- Symboly etnické příslušnosti a kulturní reprezentace identity, vytváření mediální reality a vliv médií na formování kulturní identity

Disertační práce nahlíží na související otázky a kontroverze ve snaze přispět k celospolečenské diskusi ohledně toho, jak co nejlépe, s respektem a v míru zajistit soužití odlišných kulturních skupin v rámci demokratického státu.

Klíčová slova

Identita, kultura, etnicita, multikulturalismus, nacionalismus, migrace, asimilace, integrace

Summary

Despite its geographical distance and the specific ways in which the state of Australia came into existence two centuries ago, both Europe and Australia share a number of similarities in their recent cultural, social and political development, with Australia to some extent anticipating trends which later also appear in Europe. Two of the most widely discussed issues, that have dominated public and political debates in Australia for decades, are related to immigration and the politics of multiculturalism, both of which form the very pillars on which the national and cultural identity of Australia is based upon. Especially within the last years, the questions of immigration and multiculturalism have also entered with full force the public and political discourse in Europe, with both topics gaining a prominent place in the debate. However, while Europe has been made aware of these issues at last during and after the migration crisis of 2015, in Australia, they have been present for a substantial part of the state's existence, and more prominently since the 1990s when the One Nation Party, a political party in many aspects similar to the Alternative für Deutschland (AfD) in Germany and the Rassemblement national (RN) in France, gained substantial electoral success.

The dissertation presents a description, analysis and interpretation of the development of the collective national and cultural identity of Australia, of its shared perception, of Australian nationalism and the associated shifts in the shape and course of the immigration politics and of the politics of multiculturalism throughout the Australian history, i.e. from the year 1788 onwards, with focus on the recent developments. The conclusions, where possible, are then compared with the recent sociopolitical developments in Europe, with Germany and France being the principal cases of this comparison.

Utilising an interdisciplinary approach, the dissertation gathers the most relevant data regarding the politics of multiculturalism in Australia, France and Germany, and provides a subsequent interpretation. The work follows on the author's previous theses

focused on Australia, and with respect to the current events occurring in France and Germany also includes the author's recent media publications.

The dissertation focuses on the following areas of research:

- Immigration and multiculturalism in contemporary Australian society and their influence on shifting the political and popular discourse regarding the understanding of national and cultural identity in Australia, as well as its institutionally promoted form
- Acculturation and cultural change in the complex environment of the contemporary Australian society, and parallels to the developments in Europe on the examples of Germany and France
- Reasons and motivations for the changes of Australian immigration politics, gradual abandoning of the politics of multiculturalism, and the relevance of this development in the European context
- Symbols of ethnical belonging and cultural representation of identity, processes of creating a cultural identity and the role of media in its formation

The dissertation will connect theoretical and scientific data with interpretation of empirical research results, media content analysis, as well as with the data and knowledge gained through empirical research. The dissertation utilises personal experience, resources and conclusions gained through living, working and studying in Australia, USA and Germany. The analysis is based on holistic, comparative, and interdisciplinary approach, in accord with the principles of current sociocultural anthropology. It is the aim of this work to broaden the current discussion on how to peacefully manage cultural diversity in democratic states.

Key words

Identity, culture, ethnicity, multiculturalism, nationalism, migration, assimilation, integration

Obsah

Shrnutí.....	5
Summary	7
Obsah	9
1. Úvod.....	12
1.1 Struktura práce	13
2. Teorie identity, národ a nacionalismus	15
2.1 Nacionalismus vs. multikulturalismus	18
2.2 Dějiny multikulturalismu.....	23
2.3 Kritika a kontroverze.....	26
2.4 Identita.....	31
2.5 Imigrace, integrace, sociální stát.....	34
2.6 Akulturace a integrace	38
2.7 Ohrožení, bezpečnost a typy hrozeb	40
2.8 Populismus a extremismus	42
3. Případ Austrálie: hledání národní identity.....	47
3.1 Identita jako ideál.....	53
3.2 V hlavní roli asimilace: politika bílé Austrálie	56
3.2.1 Na hraně genocidy: ukradené generace	58
3.3 Cesta na opačný břeh: přijetí multikulturalismu	61
3.4 Vystřízlivění: odklon od multikulturalismu	67
3.5 Vývoj posledních let.....	71
3.6 Reflexe australské identity.....	76
4. Na vlnách německého multikulturalismu.....	80

4.1	Seehofer: Integrace na prvním místě.....	85
4.2	Léto 2015: běženci a migrace	86
4.2.1	Návštěva v Heidenau	90
4.3	Otevření hranic a cesta k migrační krizi.....	91
4.3.1	Orbán: „Evropa patří křesťanům“	93
4.4	Pět měsíců dlouhá vyjímka.....	94
4.5	Willkommenskultur a německá vina	101
4.6	Národ, vítací kultura a multikulti	103
4.6.1	Na cestě k neporozumění	106
4.7	„Přece nás sem pozvali“	108
4.8	„Není jiná alternativa.“ Od Willkommenskultur k AfD	111
4.9	Ghetta a slumy. Případ Neukölln	115
4.9.1	Dobrovolníkem v Neuköllnu	117
5.	Francie: cesta asimilace.....	120
5.1	<i>Laïcité</i> nade vše.....	122
5.2	Předměstí: jiná Francie	124
5.3	Terorismus jako „útok na francouzskou identitu“	125
5.4	Volby a sílící populismus.....	128
5.5	Francouzská rekonkvista	130
5.6	Armáda: Francie je na pokraji občanské války	135
6.	Závěr	138
7.	Přílohy	143
	Přehled opatření, která v rámci multikulturní politiky přijaly vlády Austrálie	143
	Australian Values Statement.....	145
	„Zákaz vstupu. Austrálie se nestane vaším domovem“	147
	Postoje Němců a v Německu žijících muslimů k migraci v roce 2006	148

Přispívá rostoucí společenská diverzita k vyšší kvalitě života?	149
Péter Szijjártó: Proti migrantům bychom zasáhli znovu a stejně	150
Aydan Özoguzová: Šance pro uprchlíky? Firmy na venkově	154
Matthew Qvortrup: Cesta do duše Angely Merkelové.....	160
Vizuální manifest na budově radnice v Lipsku, říjen 2015.....	163
Střezte se Vánoc, zní v německých mešitách	164
Chemnitz: „Nejsme žádní nacisté“	169
Proměna témat AfD a priorit jejích voličů	175
André Meral: Bez dochvilnosti nemůžete uspět.....	176
Francouzskou na vlastní nebezpečí	178
Varování generálů: Francie je na pokraji kolapsu.....	182
Druhé varování francouzské armády	185
8. Bibliografie.....	188
Monografie, sborníky.....	188
Odborné časopisy.....	191
Vládní dokumenty.....	193
Internetové zdroje	196
Novinové články, média.....	198
9. Evidenční list	204

1. Úvod

Předmětem práce je popis, analýza a interpretace proměn kolektivního vnímání australské národní a kulturní identity, australského nacionalismu a souvisejících změn imigrační a populační politiky v průběhu novodobých australských dějin od roku 1788 do současnosti. Závěry tam, kde je to možné, jsou následně porovnány se současnou situací v Evropě, konkrétně v Německu a ve Francii.

Práce navazuje na předchozí závěrečné práce autorky, zejména na rigorózní práci, která popisuje vznik a konstrukci kolektivního narativu australského národa prostřednictvím symbolismu na jedné straně a imigrační a populační politiky na straně druhé. Také v disertační práci je zvláštní pozornost věnována symbolické a politické rovině a jejich vzájemnému prolínání.

Otázkami, jak zacházet se stále se zvyšující diverzitou uvnitř společností a jak zabránit jejich související fragmentaci do navzájem soupeřících klanů, se totiž zdaleka netýkají jen Austrálie, ale velké části vyspělých zemí včetně těch evropských. Jedním z podstatných rozdílů oproti Evropě je, že Austrálie na tyto otázky začala hledat odpovědi dříve a jako nový, rychle se rozvíjející stát si navíc nemohla dovolit své omyly a chyby dlouhodobě přehlížet a udržovat. Evropské státy přesto, že se s imigrací a související kulturní diverzitou rovněž ve zvýšené míře potýkají přinejmenším od konce druhé světové války, k důslednější reflexi přiměla až migrační krize v roce 2015. Ta zároveň zvýraznila nefunkční modely soužití, do té doby považované za nepříliš relevantní odchylky z jinak příznivého trendu.

Cílem práce je popsat, že ačkoli Austrálie je od Evropy geograficky vzdálená, probíhají v ní velmi podobné sociální procesy, ovšem narozdíl od Evropy s mnohem vyšší rychlostí, a také s tím rozdílem, že politické rozhodování a veřejný diskurs se v Austrálii shodně pohybují především v neideologické rovině a jsou postavené na pragmatickém vyhodnocování postupů, které jsou adaptivní, a vyřazování těch, které adaptivní nejsou. Analýza dění v Austrálii může pomoci Evropě vyhnout se slepým uličkám, do nichž není nutné vstupovat opakovaně.

Disertační práce využívá mezioborový přístup usilující o pochopení jevů v širokých souvislostech, z hlediska metodologie se inspiroje symbolickou

antropologií a snaží se porozumět popisovaným společenským jevům z pohledu členů daných společností. Práce využívá poznatky získané studiem odborné literatury dostupné mj. prostřednictvím univerzitních, městských a státních knihoven v Praze, Sydney, Brisbane, Perthu, Canbeře a Miami, z vědeckých databází a odborných časopisů a monografií, studiem veřejně přístupných vládních dokumentů, dále z neveřejných rozhovorů s respondenty z prostředí mezinárodní politiky, akademické sféry a diplomacie a v neposlední řadě z přímé osobní zkušenosti.

1.1 Struktura práce

Po úvodních stranách, shrnutí, obsahu a úvodu disertační práce ve druhé kapitole začíná výběrem tezí, definic a současného stavu bádání v oblasti národní a kulturní identity. Identita je zde pojímána jako široký soubor sdílených významů a hodnot, jako veřejná fantazie a kolektivní narativní fikce, jako do značné míry symbolický, intelektuální a kulturní konstrukt, který politické, společenské a kulturní elity nepřetržitě předkládají veřejnosti. Práce pracuje s tezí, že způsob a míra identifikace s tímto konstruktem ovlivňuje myšlení a reálné jednání členů dané společnosti, přičemž většinové názory na vlastní a kolektivní identitu pak zpětně ovlivňují a formují politická opatření. V případě Austrálie je vedle symbolické roviny praktickým nástrojem k budování kolektivní národní identity imigrační a populační politika, která je ve světle událostí posledních let tématem stále více diskutovaným také v Evropě.

Vnímání identity se proměňuje vlivem postupující globalizace a rostoucí míry celosvětové migrace a imigrace, kdy navíc stále menší počet států přitahuje a absorbuje stále větší počet cizinců ze stále odlišnějších kulturních okruhů. Zde se ukazuje, jak důležitou součástí vnímání a konstrukce identity jsou symboly, včetně pocitů symbolického ohrožení, které na základě sociologických a psychologických výzkumů bývá označováno za závažnější hrozbu než ohrožení ekonomické.

Disertační práce popisuje dichotomii „my a oni“, odvěké téma antropologie, ve světle současného dění, a to v rovině symbolické a politické, tedy v rovině ideologie a

politiky multikulturalismu, vzniku pravicově konzervativních a populistických politických hnutí a stran, zmiňuje proměny nacionalismu a vývoje specifických multikulturních politik, problematiku imigrace, integrace a akulturace, otázky sociální koheze a související kritiku a kontroverze.

Třetí kapitola se zabývá problematikou australského hledání a budování vlastní jedinečné identity. Austrálie je příkladem státu, který se ve druhé polovině 20. století snažil napravit chyby a omyly vlastní minulosti, a to tak, že z jednoho extrému, kterým byla politika bílé Austrálie a systematická diskriminace Australců, následně neanglosaských Evropanů, poté Číňanů a Asiatů obecně, se vláda v 70. letech přiklonila na opačný pól politiky multikulturalismu, kterou následně po ani ne třech desetiletích opět opustila. Společně s tím, jak se měnila demografická skladba Austrálie, proměňovala se také politická opatření vztahující se ke kulturní diverzitě. Po experimentech s rasovou a kulturní asimilací Austrálie přijala model *de facto* „liberálního nacionalismu“, který nyní určuje přístup státu k otázkám občanství, kulturní diverzity a národní identity.

Čtvrtá a pátá kapitola se zabývají současnou situací v Německu a ve Francii, které byly zvoleny jako modelové země reflektující dění v Evropě, resp. Evropské unii. Kapitoly popisují proměny vnímání politiky multikulturalismu v Německu v průběhu posledních desetiletí, zvláštní pozornost je pak věnována tématu migrační krize v roce 2015 a jejím politickým a sociálním důsledkům, které znovu dostaly do popředí problematiku nacionalismu a otázky ohledně vlastní identity. Zatímco Německo se touto cestou do určité míry vyrovnává s vlastní historickou vinou, Francie podobně jako Austrálie zejména v posledních letech k otázce imigrace a vlastní kulturní identity postupuje stále více racionálně a pragmaticky. Země se potýká s vnitrosociálními konflikty, s postupující fragmentací a etnickým a náboženským separatismem, na něž v rámci oficiálního diskursu soustavně upozorňuje francouzská vláda a prezident. Významné postavení v této debatě mají otázky ohledně udržení vlastní kulturní identity, konceptu *laïcité*, který vytěsňuje kulturní, etnické a náboženské odlišnosti do striktně soukromé sféry, stejně jako otázky bezpečnosti, radikalizace a terorismu.

Přílohy na konci disertační práce, jejichž součástí je také výběr výstupů publikovaných v médiích, dále v obrazech, textu a grafech přibližují popisované skutečnosti předchozích kapitol.

2. Teorie identity, národ a nacionalismus

Proč mají lidé potřebu považovat se za součást širšího společenství s vlastními kulturními mýty, sociálními normami a politickými institucemi, a zároveň se identifikovat s dalšími členy tohoto společenství, z nichž většinu osobně neznají a ani znát nemohou, a chovat se vůči nim solidárně? Současná politická věda zatím nemá zcela jasno v tom, zda za tímto fenoménem stojí pouze určité instinktivní chování, nebo zda je nutné brát v úvahu také kulturní faktory, z nichž fenomén sdílených, a v tomto kontextu národních kultur vychází.

„Většina teorií sociální identity, z nichž studium nacionalismu vychází, předpokládá, že sociální identita ovlivňuje chování lidí prostřednictvím skupinových norem. Lidé podle nich mají tendence jednat na základě určitého vzoru, který je v souladu s hodnotami a přesvědčením skupiny, do níž patří, obzvláště pokud se s danou skupinou identifikují velmi silně. Lze tudíž předpokládat, že lidé se s národní identitou silně ztotožní jen v případě, že národní normy jsou v souladu s jejich osobními hodnotami, normami a přesvědčením. Národní identita je z historického hlediska vnímána jako základní prvek nutný pro udržení stabilní společnosti a posílení jednoty národa; diskurs národní identity ovlivňoval ekonomická, politická a sociální rozhodnutí a stimuloval zájem společnosti o související témata. Politika identity a etnicity je významnou součástí politického diskurzu, především v oblastech, které se týkají multikulturalismu a státního občanství.

Nacionalismus v pojetí Ernesta Gellnera pojmy národ a stát organicky a přirozeně propojuje. „Nacionalismus je politický princip, podle kterého je podobnost v rámci určité kultury základním sociálním poutem. Ať už existuje mezi lidmi jakékoli pojetí autority, její legitimita závisí na faktu, že členové dotyčné skupiny patří ke stejné kultuře (nebo řečeno nacionalistickým jazykem, ke stejnému „národu“).“¹ Gellnerova teorie nacionalismu se vztahuje především na evropskou společnost, v

¹ HROCH, Miroslav. (ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 405. Blíže viz: GELLNER, Ernest. Nationalism. *Theory and Society*, November 1981, vol. 10, no. 6, p. 753-776.

přistěhovaleckých společnostech včetně Austrálie, v nichž je vazba mezi státem a národem uměle vytvořená, je ale její použití problematické.“²

Předpoklad sdílené kultury jako základu pro vznik národního státu zastává v současné době filozofický proud liberálního nacionalismu (viz např. političtí filosofové David Miller a Will Kymlicka). Národní kultury jsou podle této teorie definované „objektivně sdílenými rysy jako je jazyk, mýty o předcích, společné dějiny, zvyky a tradice, společně se subjektivním povědomím, že příslušnost k těmto znakům vytváří specifickou skupinu, odlišnou od všech ostatních, jejíž členové mají vůči sobě navzájem zvláštní povinnosti.“³ Bez sdílené národní kultury by podle tohoto pohledu demokratický stát nedokázal své občany motivovat k solidaritě a zapojení do politických procesů. A právě sdílená národní kultura je to, co členům určitého státu dodává rozhodující důvod, proč by měli podporovat právě tento stát před všemi ostatními, včetně těch, které jsou založené na shodných nebo velmi podobných principech.

Liberální nacionalismus zároveň vychází z toho, že národní kultura je nutným předpokladem pro vznik a fungování individuální autonomie. K tomu, aby se jedinec mohl a vůbec měl možnost rozhodovat se autonomně, potřebuje mít dostatek možností výběru, stejně jako preexistující znalosti týkající se sociálních rolí, které může zaujmout, a kategorií, které jsou pro danou skupinu relevantní. Právě tady je pak národní kultura zásadním prvkem: podle tohoto směru myšlení je právě ona tím nutným základem, z něhož člověk v rámci své socializace a akulturace odvozuje kritéria, na jejichž základě se následně rozhoduje.

Společné znaky jako území, jazyk, kultura a společné dějiny jsou tedy vnímány jako objektivní charakteristiky, které definují „národ“, jeho povědomí o sobě samém stejně jako to, čím se liší od ostatních národů. Přesto se ve spíše vzácných a neobvyklých případech může stát, že národ vznikne ze skupiny osob, které výše zmíněné objektivní charakteristiky postrádají – a přesto se vědomým rozhodnutím začnou jako národ definovat.⁴ Předpokládejme, že tato skutečnost se týká většiny

² ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. *Interpretace australské kultury. Akulturace a kulturní identita*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury, 2010.

³ STILZ, Anna. *Liberal Loyalty. Freedom, Obligation, and the State*. Princeton: Princeton University Press, 2009, p. 137.

⁴ Tamtéž, p. 139.

relativně nových států, které nevznikly organicky dlouholetým a postupným vývojem, ale ustavením z určitého vnějšího rozhodnutí. Lze zmínit Spojené státy, Kanadu, a samozřejmě také Austrálii.

V opozici k liberálním nacionalistům pak stojí teorie založené čistě na občanství, které považují za základní výchozí bod pro veškeré fungování společnosti a státu. Národ je podle této teze umělým výtvozem a národní kultura nadbytečná: lidé se v rámci společenství řídí výhradně právními závazky a zákony daného státu. Podle tohoto názoru, který prosazuje například německý filozof Jürgen Habermas, stačí, pokud cizinci a nově příchozí přijmou principy dané ústavou, nemusejí se ovšem adaptovat na lokální kulturní prostředí.

Současní teoretici se zatím neshodnou v tom, který z těchto přístupů je více relevantní pro stav současného světa, a zda k tomu, aby lidé měli pocit sounáležitosti s ostatními členy stejného národa, státu a jeho institucí, stačí jen určité reflexivní porozumění daného stavu, nebo zda je k tomu nutné přidat i doplňující kulturní faktory. Dosud zůstává řada souvisejících otázek nezodpovězených: Může stát fungovat bez toho, aniž by bral v úvahu sdílenou národní kulturu, jež do určité míry motivuje své členy k solidaritě a zájmu o veřejné dění? Je pro bezproblémové fungování národních států ustavených na demokratických principech nutná existence sdílené představy národa, jehož členové navíc sdílejí základní objektivní charakteristiky jako je společný jazyk, dějiny, území, kulturní zvyky, národní mýty, nebo je tato představa v současné době přežitkem? A jak postupovat v situacích, kdy se dominantní kultura musí stále intenzivněji vyrovnávat s přítomností řady odlišných, více či méně kompatibilních minoritních kultur?

Poslední otázka, tedy zda si jsou všechny kultury koexistující v rámci jedné společnosti rovny, nebo zda je vhodné, aby dominantní kultura měla do určité míry privilegovanou pozici, se v posledních desetiletích stala obzvlášť diskutovanou, zejména z pozice ideologie multikulturalismu. Ten sám o sobě budí kontroverze, které se navíc pojí i se samotným výkladem tohoto pojmu. Kritici poukazují na destabilizační potenciál multikulturalismu a související problematiky osobní a skupinové identity. Otevřenou otázkou nejen multikulturních společností nadále zůstává, jak efektivně a zároveň ohleduplně docílit toho, aby jednotlivé kultury nežily v rámci stále různorodějších států vedle sebe, ale spolu.

2.1 Nacionalismus vs. multikulturalismus

Nacionalismus může oscilovat v různých formách od úzkého vymezení založeném na etnicitě, až po širokou inkluzivní ideu založenou na občanských právech a společně obývaném území. S tím následně souvisí i preference daného státu, zda příslušnost k národu bude vyžadovat cestou asimilace nebo volnější integrace. Multikulturalismus pak v tomto kontextu odkazuje na filozofické a sociální teorie, vymezující se vůči ideje kulturní uniformity a asimilace, a na konkrétní politická opatření, jež mají aktivně bránit odlišnost a práva kulturních a etnických menšin. V praktické rovině se tím předpokládá především inkluze imigrantů a kulturních a etnických menšin do většinové společnosti.

Nacionalismus nejčastěji popisuje dva fenomény: (1) postoj členů určitého národa k jejich vlastní národní identitě a (2) jejich činy, které mají vést k jejímu dosažení nebo udržení.⁵ První bod vyvolává řadu otázek ohledně konceptu národa a národní identity, často definované prostřednictvím společného původu, etnicity a kulturních vazeb, ale i tím, zda by členství v tomto společenství mělo být vnímané jako dobrovolné nebo ne, a jak by se tato příslušnost k národu měla navenek projevat. Jednotlivé projevy nacionalismu v sobě zahrnují různé významy, symboly a narativy, které formují vnímání a počínání v kontextu migrace, a právě současná masová migrace otázku národa a národního státu v globálním kontextu opět učinila ústředním politickým tématem.

Migrační krize posledních dvou desetiletí, populistické reakce na migraci i domácí ekonomické krize položily základy nového politického rozložení sil, kdy se klasické téma nacionalismu versus kosmopolitismu přesunulo k „dichotomii mezi populistickou averzí vůči cizincům-migrantům a ideologicky motivovaným samaritánstvím“.⁶ Problematika nacionalismu a souvisejících otázek, týkajících se přístupu k etnickým a kulturním odlišnostem v rámci demokratického společenství,

⁵ Nationalism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. First published Nov 29, 2001; substantive revision Sep 2, 2020. Dostupné na <<https://plato.stanford.edu/entries/nationalism/>> [cit. 1.11.2020].

⁶ Tamtéž.

proto představuje pravděpodobně to nejdůležitější téma současné doby i současných politických věd.

Národy jsou téměř vždy volnými konfederacemi. Pokud se rozpadnou, pak právě do etnických skupin.⁷ „S ohledem na etnicko-národní konflikty 20. století můžeme bezpečně předpokládat, že kulturně pluralitní státy rozdělené na izolované a uzavřené komunity, které spojují jen opatření zajišťující modus vivendi, jsou ze své podstaty nestabilní. K tomu, aby byly tyto pluralitní společnosti, jak o nich sní liberální kulturalisté, stabilní, je nutná silná podpora meziskupinového dialogu ze strany státu tak, aby se zmírnila vzájemná nedůvěra a předsudky mezi jednotlivými kulturními skupinami a mohl tak vzniknout pevný základ pro jejich kohabitaci.“⁸

Politika multikulturalismu má dva výrazné rysy. Prvním je, že otázky sociální spravedlnosti a rovnosti jednotlivých členů společnosti pojímá v rámci skupinových identit - tedy na základě všeobecně rozšířených představ týkajících se kategorizace jednotlivých lidských skupin a společností, a to zejména na základě „rasy“ a „ethnicity“. Ideologie multikulturalismu v této souvislosti často replikuje obecně rozšířené představy, které kulturní identitu spojují například s vnějšími vizuálními znaky. Druhým výrazným rysem multikulturalismu je s ním související politické úsilí, aby všechny tyto skupiny byly zastoupeny v politickém rozhodování. „Multikulturalismus jako pojem reflektuje komplexní teoretickou výměnu mezi sociálními a behaviorálními vědami na jedné straně, a světem, který tyto disciplíny studují, na straně druhé. (...) Multikulturalismus je stručně řečeno hybridním konceptem, který se zrodil z velmi málo prostudované interakce poznatků sociálních věd s jejich veřejnou recepcí a cirkulací.“⁹

Definice multikulturalismu je značně závislá na prostředí, v němž se uplatňuje. Zatímco v severoamerickém pojetí se „diverzita“ považuje za historický a dlouhodobý jev tamních společností, spojený se staletí dlouhými dějinami migrace z Evropy a Afriky, v Evropě je naopak diverzita považována za jev velmi nový, vycházející ze

⁷ KERMODE, Frank. Whose History Is Bunk? *New York Times*, February 23, 1992. Dostupné na: <<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/00/11/26/specials/schlesinger-disuniting.html>> [cit. 12.11.2020].

⁸ Nationalism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. First published Nov 29, 2001; substantive revision Sep 2, 2020. Dostupné na <<https://plato.stanford.edu/entries/nationalism/>> [cit. 1.11.2020].

⁹ SEGAL, Daniel A. Anthropology of Multiculturalism. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier, 2001, s. 10180.

značného počtu „nových“ imigrantů zejména z Afriky, Asie a v menší míře z oblasti Karibiku. Tento evropský narativ, v jehož rámci evropský multikulturalismus zdůrazňuje vidění imigrantů jako „nově příchozích“ a tedy jejich určitou nepatřičnost v daném prostředí, zároveň reflektuje historický úspěch národních mýtů a teorií o vzniku evropských národů, když předpokládá existenci primordiální etnické homogenity. V Německu se multikulturalismus navíc spojuje s historickou vinou holokaustu a snahou o její odčinění.¹⁰ Další lokální adaptace multikulturalismu, zejména co se týče Austrálie, Kanady a Nového Zélandu, se pak musí vyrovnávat s potlačením domorodé populace a reflektovat fakt, že evropští přistěhovalci v těchto „svých“ nových zemích byli až ti druzí.

Prosazování multikulturalismu mělo v různých státech rozdílné příčiny a výchozí podmínky. „Rozlišování mezi kulturami používají především kulturně homogenní národní státy, které si nárokují určité území a přebírají odpovědnost za své obyvatelstvo, a to v zejména v případě, kdy se musejí vyrovnávat s chtěnou nebo nechtěnou masovou imigrací. Multikulturalismus je poté iniciován jako prostředek, který má zabránit narušení a destabilizaci existujícího sociálního řádu.“¹¹

Ve své nejobecnější rovině je multikulturalismus definován jako sociální perspektiva, která ze své podstaty veřejně popisuje a uznává různorodost kultur a kulturních identit. V bližším vymezení jej pak lze definovat odlišnými způsoby: jako kulturní diverzitu daného národa, jako sociálně politická opatření, nebo jako ideologii prosazující kulturní pluralismus. Zároveň má volnější významy ve veřejném a politickém diskursu, v nichž se odrážejí konkrétní individuální a lokální zkušenosti a tenze (např. multikulturalismus jako diskursivní vyhraňování kulturních identit nebo multikulturalismus jako kulturní ohrožení). Jednotlivé definice multikulturalismu také určují odlišné možnosti analýzy: v rovině individuální, kolektivní nebo institucionální.

Toto rozlišování různých pojetí multikulturalismu je důležitým výchozím bodem, neboť každá definice s sebou nese velmi odlišné politické i psychologické důsledky. Pokud je multikulturalismus interpretován jednoduše jako konstatování přítomnosti kulturní diverzity a jako výzva k jejím projevům, pak tím například může

¹⁰ Tamtéž, s. 10182.

¹¹ RADTKE, Frank-Olaf. Multiculturalism: Sociological Aspects. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier, 2001, s. 10185.

zároveň zdůrazňovat vzájemnou oddělenost různých kulturních skupin a jejich potenciál narušovat širší společenskou kohezi. „Pro mnoho současných západních teoretiků proto multikulturalismus představuje model, který z těchto důvodů selhal.“¹²

Multikulturalismus může být buď prezentován ve formě top-down, tedy shora dolů jako vládní strategie ve smyslu sociální technologie ke zvládnutí etnických motivovaných konfliktů, udržení sociální koheze a ke garanci sociálního smíru prostřednictvím masové komunikace a vzdělávání. V opačném případě se multikulturalismus může projevovat jako strategie bottom-up, tedy zdola nahoru, jako mobilizace etnických a kulturních komunit, která má zabránit ztrátě skupinových privilegií a bojovat proti reálné nebo domnělé diskriminaci.

K těmto dvěma strategiím patří ještě třetí, která je specifická tím, že se týká společností, jež mají historickou zkušenost s kolonizací území obydlého původními domorodými kmeny. Na základě ústavou a mezinárodními úmluvami danému respektu k lidským právům a s ohledem na zajištění sociální spravedlnosti se prostřednictvím multikulturalismu snaží řídit vnitrosociální diverzitu a bránit diskriminaci těchto původních obyvatel: Na tomto základě byl multikulturalismus jako explicitní vládní politický program zaveden v roce 1971 v Kanadě a o deset let později také v Austrálii. V Austrálii byl multikulturalismus součástí vládního úsilí omezit všeobecný a hluboce zakořeněný rasismus vůči domorodým Australáncům a následně také vůči imigrantům z Číny a dalších asijských států. K tomu australská vláda programově označila etnickou rozmanitost za základní a legitimní charakteristiku australské společnosti, která měla být chráněna, propagována a udržována politickými prostředky.¹³

Etnické rozdíly v těchto společnostech začaly být vnímány jako pozitivní znak nové společnosti, což podpořil i tehdejší diskurs v rámci sociálních věd, které asimilační model tavicího kotle (*melting pot*) stále častěji označovaly za nevhodný a neodpovídající realitě společností založených na vysoké míře imigrace. Tavicí kotel měl být nahrazen metaforou „salátové mísy“ se zdůrazněním zásadního významu vrozených etnických pout a důležitosti existence etnické skupiny pro harmonické

¹² REESE, Gerhard, ROSENMAN, Amir, CAMERON, James E. (Eds.). *The Psychology of Globalization. Identity, Ideology and Action*. Cambridge: Academic Press, 2019, p. 187.

¹³ RADTKE, Frank-Olaf. Multiculturalism: Sociological Aspects. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier, 2001, s. 10186.

soužití na kolektivní i individuální úrovni. Pozitivní uznání etnické identity bylo dále podporováno také prostřednictvím médií a vzdělávacího systému. „Multikulturní vzdělávání v tomto případě může být interpretováno jako pokus morálně založené části společnosti, jak zpracovat nezpochybnitelný fakt rasistické diskriminace a rasově motivovaného násilí proti imigrantům.“¹⁴

Praxe multikulturalismu se nicméně velmi liší v závislosti na konkrétní zemi, v níž je uplatňován, a v závislosti na lokálních adaptacích vycházejících z lokálních potřeb, jak bude zřetelně vidět na příkladu Austrálie, Německa a Francie.

V Západním Německu multikulturalismus v 80. letech sloužil jako nouzová varianta, jak se vyrovnat s gastarbeitery ze států jižní Evropy a Turecka, která poskytla symbolický rámec, jak současně při snaze zachovat etnickou homogenitu země reflektovat stále rostoucí počty v ní žijících cizinců. Naproti tomu Francie se rozhodla etnickou diverzitu v zemi veřejně ani politicky nezdůrazňovat a od nově příchozích automaticky očekává přizpůsobení a asimilaci: vše spojené s odlišným kulturním zázemím je záležitostí čistě soukromou.

Situace je v každé zemi specifická, přesto se objevuje několik převládajících trendů. Nejčastější a nejvíce rozšířená otázka se týká úrovně zvládnutí jazyka pro fungování v každodenních situacích i pro plnohodnotné zapojení do hostitelské společnosti, druhý aspekt se pak týká míry religiozity nově příchozích. Na příkladu států, které všechny přijaly vlastní, lokálně specifický postup ke zvládnutí narůstající kulturní diverzity, lze přiblížit, jak se abstraktní teorie projevuje v politickém rozhodování a konkrétních politických opatřeních.

Ve všech výše zmíněných případech jde o nepříliš adaptivní přístupy, z nichž všechny vedly k rostoucí podpoře populistických, pravicově konzervativních a krajně pravicových politických stran. Stejně jako desítky let v Austrálii, i v Evropě v posledních letech začala probíhat polarizovaná debata ohledně integrace a asimilace imigrantů do hostitelských společností. „Západní svět multikulturalismus přivítal v rámci postmoderního obdivu k odlišnosti a kulturní rozmanitosti. (...) Na teoretické rovině ale tento pojem vyvolává tvrdé kontroverze ohledně nezastupitelnosti kultury a

¹⁴ Tamtéž.

hrozeb etnických a sociálních konfliktů v případě, že jsou jednotlivé kulturní skupiny neslučitelné.“¹⁵

2.2 Dějiny multikulturalismu

Přestože společnosti bývají „multikulturní“ po velkou většinu své existence, pojem multikulturalismu se do společenského a politického diskursu dostal teprve relativně nedávno. Poprvé jej v roce 1965 zmínila zpráva Kanadské komise pro biculturalismus a bilingualismus, když v této souvislosti vedle oficiálních jazyků angličtiny a francouzštiny a souvisejícího kulturního dědictví představila obraz kanadské společnosti jako „mozaiky“, v níž si obyvatelé mohou zachovat své specifické etnické kultury v rámci širšího sociálního prostředí.

V roce 1988 kanadský parlament jednomyslně přijal zákon o kanadském multikulturalismu (*Canadian Multiculturalism Act*), v němž se píše: „Kanadská vláda uznává diverzitu Kanadčanů co se týče rasy, národního nebo etnického původu, náboženství a barvy pleti jako základní charakteristiku kanadské společnosti a zastává politiku multikulturalismu určenou k tomu, aby zachovala a podpořila multikulturní dědictví Kanadčanů a současně podporovala rovná práva všech Kanadčanů a jejich podíl na ekonomickém, sociálním, kulturním a politickém dění v Kanadě.“¹⁶ To byl opak principu tavícího kotle, který se uplatňoval ve Spojených státech, tedy představy, podle níž se všichni přistěhovalci dříve nebo později plně začlení a „rozpuští“ v dominantní kultuře hostitelského státu.

V osmdesátých a devadesátých letech 20. století se multikulturalismus i vlivem postupující globalizace a stále vyšší míry imigrace stal celosvětovým fenoménem. Zatímco praktické aspekty masové imigrace a integrace cizinců do hostitelské

¹⁵ RADTKE, Frank-Olaf. Multiculturalism: Sociological Aspects. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier, 2001, p. 10184-10189.

¹⁶ Canadian Museum of Immigration at Pier 21. *Canadian Multiculturalism Policy*, 1971. Dostupné na <<https://pier21.ca/research/immigration-history/canadian-multiculturalism-policy-1971>> [cit. 12.1.2020].

společnosti se v rámci sociologie a historických věd zejména v souvislosti se situací ve Spojených státech objevovaly už v posledních desetiletích 19. století, politické důsledky tohoto fenoménu zůstávaly až relativně donedávna ve větší míře nepovšimnuty. S výjimkou konstatování Johna Millse v roce 1859, že „svobodné instituce jsou neudržitelné ve státech sestávajících z více různých národů“, zůstávala v oblasti politických věd dynamika integrace po většinu 20. století stranou hlavního zájmu.¹⁷

Ještě v poválečné době se politická teorie víceméně shodovala v tom, že kulturní odlišnosti v rámci státu jsou čistě soukromou záležitostí a že liberální demokracie lze v jejich podstatě považovat za určitou formu národního státu, jehož obyvatelstvo jako politická entita je zároveň jednotnou entitou i co se týče sdílené kultury. Až v osmdesátých letech začali kritici liberalismu upozorňovat na to, že liberalismus je ve své podstatě neslučitelný s mnohačetnými kulturními identitami: liberální stát podporuje vztah státu a jednotlivce, nikoli státu a kulturních nebo etnických skupin, vůči nimž je ze své podstaty nepřátelský.

„Multikulturalismus, který se v prvních dvou desetiletích své existence omezoval především na diskuse o etnickém tradicionalismu, vytváření etnicky založených komunit, změny obsahu školních osnov, lekce domorodých jazyků, přípravné kurzy nebo kuchařské a taneční kroužky, se v devadesátých letech nenápadně spojil s módním diskursem postmodernismu. (...) Kolaps ideologií nové levice, který následoval po pádu socialismu po konci studené války v roce 1989, kdy už se přestalo věřit, že tato utopie může být uskutečnitelná, dotlačil levicové intelektuály do náruče liberalismu a pluralismu, které ještě krátce předtím tolik kritizovali. Zdá se, že tyto ideologie začali považovat za přijatelné, pokud jsou zabalené do módního hávu postmoderního relativismu. Postmoderní diskurs se na krátké období rozloučil se všemi formami universalismu, totalizace a jednoty, a s poněkud těžkým srdcem přijal partikularitu, fragmentaci a rozmanitost. (...) Posun k postmodernismu vzešel z teoretického vakua, které nastalo po desintegraci socialismu. Levicově orientované myšlení je nicméně moralistické, zatímco postmodernismus

¹⁷ LEVEY, Geoffrey Brahm. Multicultural Integration in Political Theory. In: *Multiculturalism and Integration. A Harmonious Relationship*. Ed. by CLYNE, Michael and JUPP, James. Canberra, ANU Press, 2011, p. 73.

nabízí pouze estetickou kritiku. Tento rozpor na krátkou dobu překlenul multikulturalismus: právě v něm může být idea kulturní rozmanitosti propojena s vysoce morální aspirací chránit etnické minority a jejich právo na sebevyjádření. Prvek solidarity, který mohl být zachován prostřednictvím jeho aplikace do rétoriky multikulturalismu, je pro moralisty atraktivní i přesto, že se názorově sblížili s neokonzervativní ideologií společně s tím, jak se začal prosazovat koncept komunitarismu.¹⁸ Tedy myšlenku, že dílčí zájmy národnostních, rasových nebo náboženských komunit jsou nadřazeny společným zájmům vyššího celku.

Na přelomu století již „multikulturní“ politická teorie vcelku rozšířeně přijímala, ať už z výchozího bodu liberálního nebo antiliberálního, že do té doby proklamovaná etnokulturní neutralita liberálních demokracií ve své podstatě neexistuje. Všechny státy založené na principu liberální demokracie ze své podstaty privilegují konkrétní kulturní praxi a z ní vycházející praktické aspekty nutné pro zajištění chodu společnosti: ať už je to úřední jazyk, v němž probíhají formální rozhodování a jehož znalost je nezbytná pro participaci na společenském dění, dělení času na základě kalendáře vycházejícího z konkrétní kulturní tradice, určení významných dnů, státních svátků a historických událostí se zvláštním významem pro stát a jeho společenství, nebo oficiální symboly státu, jeho insignie, vlajka nebo hymna. To vše z hlediska striktního multikulturalismu ukazuje na preferenci určité „privilegované kultury“, typicky té v daném státě dominantní.

Ve své nejpropracovanější podobě, jak jej přijala za svůj Kanada, je multikulturalismus založen na etice, normativních předpokladech lidských práv a na právu na sebeurčení – z individuálního práva na sebeurčení a určení vlastní identity se tamní političtí filozofové jako Taylor nebo Kymlicka snažili odvodit nárok na kolektivní kulturní identitu, a to takovou identitu, která může být odvozena a prožívána pouze v rámci *vlastní* kultury.¹⁹

¹⁸ RADTKE, Frank-Olaf. Multiculturalism: Sociological Aspects. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier, 2001, s. 10186.

¹⁹ Tamtéž, s. 10187.

2.3 Kritika a kontroverze

Vzhledem k tomu, že multikulturalismus označuje (1) společnost nebo prostředí, v němž existují početné etnické a kulturní skupiny, které jsou považované za politicky relevantní, a zároveň (2) politický program a opatření k dosažení takového typu společnosti včetně udělování individuálních nebo kolektivních práv na základě kulturní příslušnosti, tedy multikulturní stát může být vnímán jako ten, který kulturním skupinám uděluje různé formy uznání a zároveň brání privilegovanému postavení dominantní kulturní skupiny nebo skupin. „Na druhé straně ale právě proto můžeme argumentovat i tím, že právě na základě hluboké sociální a kulturní diverzity by měl stát vůči nim zůstat neutrální a zajišťovat, že základní práva a svobody budou platit pro všechny stejně bez ohledu na jejich kulturní příslušnost. Udělování práv jednotlivým skupinám s sebou nese riziko pro bezpečnost a prosperitu jednotlivců tím, že „politizuje“ formy kulturní identifikace, které by v rozdělování zdrojů a statků měly zůstat stranou veřejného rozhodování.“²⁰

Ideologie multikulturalismu navíc usiluje o rovnostářskou společnost, v níž přestanou existovat sociální rozdíly mezi jednotlivými kulturními skupinami - a předpokládá, že stejná sociální konfigurace v rozdělení etnických skupin bude pokračovat i v případě, že se sociopolitické vztahy mezi nimi změní. S tím souvisí také širší a zároveň velmi diskutabilní předpoklad, že jednotlivé kultury, s nimiž multikulturalismus operuje, jsou stabilními prvky, které v průběhu času nepodléhají změně.

Kritika multikulturalismu, často z pozice neokonzervatismu, akcentuje zejména dva body. Jedním je, že podporuje rozdělování („balkanizaci“) společnosti, tím druhým pak, že oslava diverzity prosazuje etický relativismus. Ke kontroverzím kolem multikulturalismu jako ideologie i jeho politickým opatřením přispívá také skutečnost, že nepadá obecná shoda v tom, co přesně multikulturalismus je a na základě jakých principů jej lze realizovat a prosazovat.²¹

²⁰ IVISON, Duncan. Multiculturalism. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2nd Edition). Elsevier, 2015.

²¹ GUTMANN, Amy. Multiculturalism and Identity Politics: Cultural Concerns. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier, 2001, p. 10178.

Jeden ze dvou hlavních přístupů k pojímání multikulturalismu vychází z předpokladu, že osobní identita je nejen ovlivněna, ale v první řadě přímo vytvářena prostřednictvím společenství založených na sdílených kulturních základech. Podle tohoto přístupu je kulturní identita zděděná a předávaná mezigeneračně a jako taková musí být plně respektována politickou mocí a v případech, kdy je v nesouladu s uznávanými zákony, chráněna zvláštními právy. Základem tohoto přístupu je právě požadavek politického respektu a právní ochrany včetně možností vlastní samosprávy.

Druhý přístup k pojímání multikulturalismu dochází k velmi podobným závěrům, ale odlišnou cestou. Primárním hlediskem je individualita a předpoklad, že zděděná kulturní identita může být jednotlivcem změněna a upravena podle aktuálních potřeb. Odklon o původní kulturní identity tedy nevnímá nutně jako „ztrátu“ nebo „nespravedlnost“, ale jako možnou a často i žádoucí manifestaci osobní svobody.

Právě rozšíření prvního přístupu k multikulturalismu vyvolává polemiku, zda je tento postup vhodný a adaptivní. „Historické důkazy dokládají, že idea multikulturalismu zůstává nepochopena, pokud je založena na předpokladu, že lidé mají stálou, jedinečnou a v čase neměnnou skupinovou identitu. Individuální identity samotné jsou totiž multikulturní a v čase proměnlivé.“²²

Měly by tedy multikulturní společnosti rozlišovat jednotlivé kulturní identity, a pokud ano, jak? Kontroverze kolem multikulturalismu vyvolávají stále se opakující filozofickou otázku: podle jakých standardů a norem lze posuzovat, které kulturní praktiky jsou v souladu s lidskými právy, a které jsou vůči nim naopak v opozici? Podle doktríny kulturního relativismu jsou základy morálky, práva a spravedlnosti relativní vzhledem k danému kulturnímu kontextu, z něhož samotného vycházejí i odpovědi na tyto otázky. Následkem toho mohou být praktiky, které jsou přijatelné v jedné společnosti, nepřijatelné ve společnosti jiné. Znamená to tedy, že by multikulturní společnost měla povolit odlišným kulturním skupinám řídit se vlastní kulturně definovanou interpretací? „Lidé z odlišných kulturních skupin se v nejlepším případě mohou vztahovat jeden k druhému tím, že vzájemné kulturní rozdíly budou tolerovat. Mohou žít v míru nerušeně vedle sebe, ale jen pokud jejich vlastní kulturní porozumění je kompatibilní s vytvořením určitého modu vivendi s ostatními kulturami.“

²² Tamtéž, p. 10177.

V případě absence uznání hodnoty a užitečnosti mezikulturní tolerance se pak multikulturní politika na základě tohoto relativistického pojetí stává válkou všech kultur proti všem.²³

V posledních letech multikulturalismus stejně jako asimilacionismus v řadě států zaznamenávají stále silnější kritiku. Například poté, co Francie v roce 2004 po předchozích vyostřených debatách trvajících téměř dvě desetiletí zakázala nosit ve školách muslimské šátky, a po rozsáhlých násilnostech na předměstích francouzských měst v roce 2005 se objevovaly názory, že francouzský přístup založený na asimilaci selhal a že Francie bude muset přistoupit na opačnou stranu k multikulturalismu. Opačným argumentem kritizujícím multikulturní model pak byla aféra kolem Salmana Rushdieho v roce 1989, rozsáhlé nepokoje ve městech na severu Británie v roce 2001, útok na Světové obchodní centrum v New Yorku v roce 2001, vražda nizozemského dokumentaristy Thea van Gogha v roce 2004, bombové útoky v Londýně v roce 2005 nebo vyvraždění redakce francouzského satirického týdeníku Charlie Hebdo v roce 2015.

Podle Finkeho a Sökefelda jsou problematické oba přístupy: Asimilacionismus vytlačuje veškeré kulturní odlišnosti do striktně soukromé sféry, zatímco multikulturalismus přispívá ke zdůrazňování kulturních rozdílů, fragmentaci („balkanizaci“) a vzniku paralelních společností. „Zejména v evropských státech je multikulturalismus často spojován s jeho nejvíce negativními a radikálními projevy a zároveň bývá desinterpretován coby ideologie, která dává volný průchod praktikám, které jsou v rozporu s liberálními principy státu, sociální polarizaci a vzniku ghett. Často bývá vnímán jako nefunkční přístup ke zvládnutí imigrace a diverzity.“²⁴

Právě nedostatky multikulturalismu a asimilacionismu v posledních letech vedly k formulování třetí možné cesty, jak přistupovat ke kulturní diverzitě, označované jako „interkulturalismus“, případně „interaktivní multikulturalismus“ nebo „občanský multikulturalismus“. Ten vyžaduje neustálou interakci mezi jednotlivými kulturními skupinami a jejich plné zapojení do veřejného a politického života, společně s širokým volným prostorem pro vzájemnou komunikaci

²³ Tamtéž, p. 10178.

²⁴ FINKE, Peter, SÖKEFELD, Martin. Identity in Anthropology. *The International Encyclopedia of Anthropology*. John Wiley & Sons, 2018, p. 6.

i kritiku. Tento přístup jde za pouhé uznání kulturních skupin a podporu jejich identity – a vyžaduje rovněž jejich aktivní participaci a ochotu podílet se na celospolečenském otevřeném dialogu. Až další roky a desetiletí nicméně ukážou, zda má tento atraktivní, ale náročný přístup šanci prosadit se v běžném fungování společností.

Ze spojování politického pluralismu s pluralismem kulturním vyplývají dvě systematické potíže: etnické komunity nemohou fungovat jako politické celky, které by dokázaly zajistit minimální demokratický konsensus, který je nejen v pluralistických společnostech nezbytný pro udržení stability a vyvažování zájmů jednotlivých skupin, a to z toho důvodu, že etnické skupiny jsou formovány na principu exkluze, nikoli inkluze. Záležitosti týkající se kulturní identity, náboženských norem nebo mýtů o vlastním původu jsou nedotknutelné, není zde prostor pro kompromisy. Rozdíly mezi skupinami začnou být neslučitelné.

I za předpokladu, že existuje silná podpora sociální integrace mezi jednotlivými skupinami, může být multikulturalismus vzhledem k výzvám a problémům současných moderních společností regresivní v tom smyslu, že udržuje politický vzor diferenciac, který se uplatnil během vzniku národních států v 19. století. „Tento přístup je v diferencovaných a globalizovaných společnostech paradoxně zároveň aktuálním trendem i přežitkem.“²⁵

Americký historik Arthur Schlesinger v 80. a 90. letech poukazoval na cenu, jakou liberální společnosti zaplatí za politiku multikulturalismu jako státní ideologie - pozitivní důsledky podle něj značně zaostávají za těmi negativními. To ilustruje mimo jiné na příkladu univerzit a vzdělávacích institucí, na nichž podle něj se už tehdy stále více začínal prosazovat etnický a rasový separatismus, který stále silněji pronikal i do výuky. „Zatímco úsilí zaměřené na multikulturalismus mělo vést k etnické harmonii, ve skutečnosti můžeme sledovat spíše rozdělovací (a dobrovolně přijatou) segregaci a narůstající zhoubný rasismus podpořený patosem o vlastním sebeurčení, identitě a emancipaci. (...) Multikulturalismus se snaží legitimizovat roli etnických hranic jako

²⁵ RADTKE, Frank-Olaf. Multiculturalism: Sociological Aspects. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier, 2001, s. 10187.

formy zajištění práv na kulturní sebeurčení. Kult etnicity, pokud zajde příliš daleko, představuje významné riziko pro fragmentaci společnosti až na nebezpečnou mez²⁶.

Podle Schlesingera by měla vzniknout liberální alternativa vůči tomu, co označoval jako militantní multikulturalismus v levé části ideologického spektra a bigotní monokulturalismus na opačné straně. „Monokulturalisté zneužívají výklad dějin pro své vlastní účely stejně jako multikulturalisté. Čistí minulost a vsazují do ní vlastní patriotické hrdiny a mýty. Obojí ve svém důsledku může vést až k „balkanizaci“ společností prostřednictvím etnonacionalistické ideologie.“²⁷ Pokládá si zároveň otázky: Může být i požadavek na svobodu projevu vnímán jako eurocentrický? Měla by se řeč používat opatrněji zabalená v restriktivních kódech, tedy jako politická korektnost? „Pokud budeme nadále pokračovat v separatismu a etnické fragmentaci, pokud institucionalizujeme klasifikaci občanů na základě etnických a rasových kritérií a pokud přestaneme brát v potaz historické souvislosti, jaký typ národa tímto způsobem vytvoříme? Co pak bude lidi držet pohromadě?“²⁸

Přesto, že záměrem multikulturalismu není upřednostňovat instituce a politická opatření západních společností, v praxi se tak často děje a multikulturalismus slouží jako ideologický nástroj k prosazení základních principů západního politického pluralismu, jimiž je podpora sdílené národní identity redukována na několik nejdůležitějších principů politické kultury ukotvené v ústavě, přísné rozlišování mezi soukromou a veřejnou sférou, svoboda k mobilizaci etnických skupin a budování etnických komunit, nabídka občanství pro všechny etnické skupiny s nízkými nároky na jeho získání, mezikulturní otevřenost a závazek k uznání odlišností všeho druhu. Tyto principy reprezentují pouze program západního pluralismu, často ale nereflektují realitu mezietnických vztahů a případných konfliktů v zemích, do nichž byl přenesen.²⁹

²⁶ SCHLESINGER, Jr. Arthur M. *The Disuniting of America: Reflections on a Multicultural Society*, New York: W. W. Norton & Company, 1998.

²⁷ LIND, Michael. Why Arthur Schlesinger's 'Disuniting of America' Lives On. *New York Times*, November 2, 2017. Dostupné na <<https://www.nytimes.com/2017/11/02/books/review/arthur-m-schlesinger-jr-multiculturalists-monoculturalists.html>> [cit. 1.12.2020].

²⁸ SCHLESINGER, Jr. Arthur M. *The Disuniting of America: Reflections on a Multicultural Society*, New York: W. W. Norton & Company, 1998.

²⁹ RADTKE, Frank-Olaf. Multiculturalism: Sociological Aspects. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier, 2001, s. 10187.

Základním předpokladem multikulturalismu jako politiky řízení společnosti je, že podpora různých kulturních identit vede k jejich vzájemnému přijetí a vzniku meziskupinové tolerance. Naopak časté výhrady proti multikulturalismu reflektují jeho sporné body, například že multikulturalismus omezuje svobodu projevu, oslabuje kolektivní identitu a sdílené hodnoty, podporuje nepřijatelné kulturní a náboženské praktiky, udržuje socioekonomickou závislost nových přistěhovalců, nebo že přispívá ke vzniku „domácího“ terorismu.³⁰

Multikulturalismus – jako kulturní pluralismus, ideologie a sociálněpolitická opatření – je ve svém základě politikou sociální identity.³¹

2.4 Identita

Multikulturalismus se prezentuje jako potvrzení plurality prostřednictvím uznání a podpory diverzity. „Co je ovšem na multikulturalismu nejzvláštnější, je jeho relativní valorizace a amplifikace vědomí ‘identity’.“³²

Identita sice patří mezi základní pojmy současné antropologie, zároveň ale tento termín není zcela jednoznačně vymezen. Ve své obecné rovině odkazuje na „komplexní soubor názorů a postojů, které lidé mají o sobě samých ve vztahu k členství v jejich kulturní skupině“,³³ přičemž formování identity je celostní proces, v němž se odrážejí dvě hlavní dimenze: internalizace a identifikace. Kulturní identita tedy není předem daná, jednotlivci si ji do určité míry sami vytvářejí.³⁴

Na jedné straně jde o pojem relativně nový – větší pozornosti se mu dostalo až v sedmdesátých letech minulého století. Zároveň je ale otázka identity tak stará, jako

³⁰ REESE, Gerhard, ROSENMAN, Amir, CAMERON, James E. (Eds.). *The Psychology of Globalization. Identity, Ideology and Action*. Cambridge: Academic Press, 2019.

³¹ Tamtéž.

³² SEGAL, Daniel A. Anthropology of Multiculturalism. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier, 2001, s. 10180.

³³ BERRY, John W. A Psychology of Immigration. *Journal of Social Issues*, 2001, vol. 57, no. 3, p. 620.

³⁴ AKERLOF, George A., KRANTON, Rachel E. Economics and Identity. *The Quarterly Journal of Economics*. August 2000, vol. 115, no 3, p. 715–753.

lidstvo samo: Kdo jsme a jaký je náš sociální, kulturní a biologický vztah k ostatním členům skupiny? „Otázka identity je zároveň stará a nová a je to přesně tato nejednoznačnost, stejně jako zdánlivá všudypřítomnost hledání identity v různých aspektech života, které z ní dělají jakousi černou skříňku, do níž se odloží jakékoli nevysvětlitelné lidské chování a sociální interakce.“³⁵

Studium individuální a kolektivní identity v rámci antropologie se děje ve velké míře odděleně, v poslední době se ale objevuje požadavek tyto dva aspekty více propojovat. Pojem identity nepatří výhradně antropologii, na pomezí jeho studia se setkává se sociologií, psychologií a příbuznými podobory. Vzhledem k nejednoznačnosti pojmu i jeho určité zprofanovanosti někteří autoři navrhuji namísto toho pojem „identifikace“. Povede ale změna názvosloví k jasnějšímu vymezení pojmu, nebo jen vnese další vír do už tak kalných terminologických vod?

Identita, pokud má být smysluplná, na jedné straně musí být jedincem přijata a následně internalizována, stejně tak jednotlivé identity jsou závislé na tom, že jsou navzájem rozeznány a akceptovány. Důležitým aspektem je i fakt, že identita nespočívá jen v individuálním přístupu a osobním porozumění, ale ve stejné míře se projevuje také prostřednictvím sociálních pozic, statusů a rolí, které následně utvářejí obecně uznávané normy, sdílená očekávání a vzorce vzájemné interakce.

Je proto podstatné porozumět tomu, jaké mechanismy drží jednotlivce pohromadě v rámci skupiny nebo většího společenství, jak tyto skupiny vznikají a jaké mechanismy je udržují a reprodukují. Jedním z těchto obecně přijímaných mechanismů je etnicita, dalším pak náboženské představy. Kolektivní identita je do velké míry založena na kategoriích a klasifikaci, tedy na klasickém dělení na „my“ a „oni“. Rozdílné u jednotlivých skupin bývá, jak pevné nebo propustné jsou jejich hranice.

Kognitivní schémata a myšlenkové mapy jsou sice vysoce individuální, přesto závěry kognitivní antropologie ukazují, že jejich vznik a podoba je do značné míry předurčena socializací a sdílenými životními zkušenostmi. Vznik a vývoj povědomí o sobě samých i ostatních členech širšího společenství začíná v relativně raném věku a

³⁵ FINKE, Peter, SÖKEFELD, Martin. Identity in Anthropology. In: *The International Encyclopedia of Anthropology*. Hoboken (NJ): John Wiley & Sons, 2018.

vědomí vlastní sociální identity tudíž s sebou nese významnou emocionální hodnotu. Stereotypické představy o ostatních (nejen etnických) skupinách jsou zakořeněné stejně hluboko jako představy o příslušnících vlastního „kmene“. Kognitivní antropologie argumentuje, že tyto představy jsou přítomné při jakékoli mezilidské interakci, často na nevědomé úrovni. Zároveň je obtížné tato hluboká, dlouho utvářená schémata změnit – a to i v případě pozitivních interakcí.

Tyto představy je navíc možné manipulovat na individuální i kolektivní úrovni: pozitivní nebo negativní stereotypy mohou být záměrně zlehčovány, nebo naopak zdůrazňovány. Podstatnými elementy v konstruování jakékoli „kmenové“ identity včetně identity národní je „zapomínání“ nebo úprava vlastních dějin a narativ vycházející z „historických omylů“. Přes stále více globalizovaný charakter současného světa národní státy nadále zůstávají dominantní politickou formou. A nacionalismus ve všech svých různých podobách nemůže být analyzován bez přihlídnutí k vědomí individuální a kolektivní identity.

Přesto, že otázka identity je nejednoznačná, spojená s odlišnými analytickými postupy k jejímu popisu a pochopení a přesto že se jako zčásti individuální a zčásti kolektivní fenomén vymyká přesnému analytickému zkoumání, jde o důležitý jev, který může být popisován prostřednictvím empirické zkušenosti a souvisejících důsledků viditelných ve formě politického rozhodování. Lepší pochopení sebe sama i místa jednotlivce v rámci širšího společenství a národa je tedy zásadní i pro pochopení fungování společnosti jako celku. Toto teoretické pozadí má navíc významný praktický dopad na jednotlivce, společnost, v níž žije, a v konečném důsledku i na široké mezinárodní společenství.³⁶

Hromosvodem, který přitahuje otázky související s problematikou identity, jsou v poslední době stále častěji témata spojená se stále rozsáhlejší mírou migrace. Zejména od poloviny 70. let minulého století se v důsledku rozšiřování komunikačních technologií, rozdělení práce a výroby na celosvětové úrovni a zvýšeného pohybu osob společnosti začaly stávat stále více propojené, diverzifikované, multietnické a multikulturní. Lze říct, že v globalizovaném světě je kulturní diverzita jedním z nejvýraznějších znaků současných společností.

³⁶ Tamtéž.

„Kultury se prostřednictvím globalizace přesouvají a mění, nejintimnějším procesem kulturního kontaktu a změny je ale imigrace. Je to zároveň připomínka toho, že zatímco svět se stále častěji označuje jako „bez hranic“, národní státy zůstávají nejvýznamnějšími geopolitickými jednotkami. V rámci jejich hranic probíhají procesy akulturace, které se týkají nejen nově příchozích, ale také členů přijímající společnosti. Výsledky těchto procesů mají na národy a jejich obyvatele rozhodující význam. Co způsobuje, aby kulturní diverzita fungovala? A naopak, proč multikulturalismus začal být vnímán jako selhání? (...) Historické migrační vzorce časově splývají s vývojem snah kontrolovat kulturní diverzitu uvnitř národních hranic. To se týká klasických imigračních společností jako jsou Spojené státy, Kanada a Austrálie, a v nedávné době také Evropy, která se stala globálním migračním magnetem. Nutnost vyrovnat se s nově příchozími, která je akutní zejména během masových migračních krizí, je obrovským praktickým úkolem pro přijímající společnosti, který se zároveň dotýká širších témat ohledně přístupu ke kulturní odlišnosti v prostředí, kde je ideologie multikulturalismu pod značným tlakem. Integrace migrantů je proto v mnoha zemích zásadním a konfliktním politickým tématem. (...) Od šedesátých let minulého století se migranti ze stále odlišnějšího kulturního prostředí mimoevropských zemí soustřeďují do stále se zužujícího okruhu hlavních cílových zemí. Migrační vzorce tímto reflektují některé ze širších asymetrií a nerovností vyplývajících z globalizace včetně faktu, že industrializované státy soupeří o kvalifikovanou pracovní sílu ze zahraničí, zatímco „nekvalifikované“ a „ilegální“ migranty se snaží udržet za svými hranicemi.“³⁷

2.5 Imigrace, integrace, sociální stát

Koncepty kulturní diverzity a kulturní identity jsou v popředí politických debat v řadě západních společností. V Evropě se tyto diskuse točí zejména kolem politických tlaků

³⁷ REESE, Gerhard, ROSENMAN, Amir, CAMERON, James E. (Eds.). *The Psychology of Globalization. Identity, Ideology and Action*. Cambridge: Academic Press, 2019, p. 186.

vycházejících ze stále vyšší míry imigrace do řady evropských zemí. „Vyrovnat se s etnickou a kulturní heterogenitou spojenou s těmito trendy je jedna z nejdůležitějších výzev, kterým evropské společnosti čelí a nadále čelit budou.“³⁸ Debata ohledně toho, zda s ohledem na kulturní diverzitu ve společnosti převažují výhody nebo nevýhody, je už nyní intenzivní. To lze vidět mimo jiné na kontroverzích kolem nošení islámského zahalujícího oděvu a šátků ve Francii a s tím souvisejícími debatami o vlastní kulturní identitě, podobně jako v Německu, jehož vláda začátkem nového tisíciletí označila soužití Němců s imigranty za „katastrofální selhání“, jen aby tento postoj po migrační vlně v roce 2015 zcela otočila, ovšem za současného posilování krajně pravicových politických stran.

Sociologové se studiem vzorců kulturní integrace imigrantů do hostitelských společností zabývají nejméně od 19. století, tehdy zejména s ohledem na situaci ve Spojených státech. Je popsáno, že specifické kulturní vzorce imigrantů a jejich komunit mohou například výrazně ovlivňovat jejich začlenění na pracovní trh, nebo jak sociální fenomén „opoziční“ identity, v jejichž rámci se lidé nedefinují prostřednictvím toho, kým jsou, ale prostřednictvím toho, kým nejsou, tedy jak se liší nebo vymezují vůči dominantní kultuře, může vést k sociálním a ekonomickým konfliktům.

V obecnější rovině je také v rámci sociálních věd popsáno, jak integrační vzorce imigrantů mohou zásadně změnit politická opatření uvnitř hostitelské společnosti. Jeden z těchto aspektů se týká udržitelnosti sociálního státu v rámci multikulturních společností, tedy skupinové solidarity. Míra kulturní diverzity může nepochybně ovlivnit pocit sounáležitosti ke společnosti a s ní související solidaritu, které v demokratických společnostech tvoří základní pilíře sociálního státu. To ve svém důsledku může vést k narušení sociálního konsensu pro redistribuci společných zdrojů a snížit společenskou a politickou podporu univerzálních sociálních programů.

Měl by stát prostřednictvím politických opatření podporovat nebo přímo vyžadovat kulturní asimilaci imigrantů a přijetí kulturních postojů hostitelské společnosti? Nebo se instituce sociálního státu mají přizpůsobit kulturní diverzitě a

³⁸ ALGAN, Yann, BISIN, Alberto, MANNING Alan, VERDIER, Thierry. *Cultural Integration of Immigrants in Europe. Studies of Policy Reform*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

podporovat vzájemnou toleranci a pochopení napříč různými kulturními skupinami a podílet se tím na vytváření nové národní identity? „V obou případech je nesmírně důležité studovat vzorce kulturní a socioekonomické integrace imigrantů, protože tyto vzorce určují, jak se kulturní odlišnosti projevují v individuálním chování i politickém rozhodování. Imperativy, které současné imigrační trendy kladou na evropské demokracie, ukazují na řadu témat a problémů, kterými se tyto společnosti musí zabývat: Podle jakých vzorců a na základě jaké dynamiky probíhá kulturní integrace? Jak se tyto vzorce liší mezi různými etnickými a náboženskými skupinami? Jak se liší v rámci různých hostitelských společností? Jaké důsledky mají na sociální, politické a ekonomické faktory? Které instituce podporují nebo naopak zabraňují snazší integraci imigrantů? Všechny tyto otázky jsou pro politické rozhodování nezbytné a je nutné na ně hledat odpovědi.“³⁹

Nejde pouze o teoretický problém, ale o skutečnost, která ovlivňuje praktické fungování státu, jeho institucí i politického řízení. Výrazně je tato problematika vidět na příkladu sociálního státu a stále se opakujících otázkách, zda a do jaké míry je možné udržet funkční sociální systém v rámci multikulturně uspořádaných společností. Zatímco v USA jde na sociální výdaje zhruba 15 procent HDP, ve většině evropských zemí je to kolem 25 procent. Existují teorie, podle nichž je nižší financování amerického sociálního systému dáno vyšší kulturní fragmentací tamní společnosti, a které předpokládají, že podobný trend může v budoucnosti potkat i Evropu: s postupující fragmentací evropské společnosti v důsledku masové imigrace se i v těchto zemích může snížit sociální redistribuce. Kulturní diverzita totiž podle politické ekonomie může ovlivňovat postoje směrem k národnímu společenství, a stejně tak kulturní majorita může v souvislosti s narůstající kulturní diverzitou snížit svou ochotu sociální systém financovat: v prostředí, kde menšiny plně neuznávají dominantní kulturu, mohou její členové ztrácet ochotu tyto menšiny, které navíc nepovažují za sobě blízké, finančně podporovat, což v důsledku může vést k omezení sociálního státu.⁴⁰

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

Současné teorie zabývající se kulturní integrací lze rozdělit do několika hlavních proudů, k nimž patří teorie asimilace, multikulturalismus a strukturalismus. Relativně nově se pak v 90. letech objevila syntetická perspektiva označovaná jako segmentová asimilace.⁴¹

Teorie asimilace, vlivná zejména v průběhu 20. století, staví na poznacích a zkušenostech z adaptace vln evropských přistěhovalců do Spojených států zejména v období od 20. do 50. let. Předpokládá, že odlišné etnické skupiny postupně a přirozeně přijmou kulturu hostitelské společnosti, zatímco budou mít stejný přístup k socioekonomickým možnostem jako domácí populace. S postupem času se původní kulturní vzorce a vzorce chování postupně slábnou a jsou nahrazovány novými, až nakonec dojde k plné asimilaci a rozdílné skupiny imigrantů se tedy postupně „rozpuští“ v dominantní kultuře prostřednictvím vícegeneračního procesu kulturní, sociální a ekonomické integrace. Tato klasická teorie asimilacionismu začala dostávat trhliny v šedesátých letech společně s tím, jak do Spojených států stále více přicházeli imigranti z mimoevropských zemí, jejichž vzorce kulturní integrace se od těch evropských do větší nebo menší míry lišily. Místo toho, aby se začlenily do dominantní kultury, si tyto skupiny zachovávaly své etnické a náboženské identity, čímž kulturní rozdíly přetrvávaly déle, než teorie asimilacionismu předpokládala – a přetrvávaly i v dlouhodobém časovém horizontu. Tyto skutečnosti vedly k rozpracování alternativních přístupů ke studiu kulturní integrace.

Jedním z těchto nových přístupů byl multikulturalismus, který odmítá přímočarý integrační proces, jak jej popisuje asimilační teorie. Tento pohled vnímá multikulturní společnosti jako společnosti složené z heterogenní mozaiky etnických a rasových menšin na jedné a dominantní většinové společnosti na druhé straně. Předpokládá, že kulturní charakteristiky imigrantů mají být do určité míry v rámci dominantní společnosti zachovány, byť koexistence různých kulturních prvků může být problematická.

Strukturalismus jako další z přístupů pak narozdíl od toho, aby se zaměřoval na procesy asimilace nebo integrace jako takové, zdůrazňuje význam rozdílů v socioekonomických možnostech, které ovlivňují míru a rychlost integrace kulturních

⁴¹ Tamtéž.

skupin, a toho, jak nerovný přístup k bohatství ovlivňuje schopnost imigrantů a etnických menšin se integrovat. Narozdíl od teorií asimilace a multikulturalismu strukturalismus zdůrazňuje inherentní konflikty, které existují v sociální hierarchii mezi dominantní společností a v ní žijícími menšinami, čímž pokládá i základní otázku, zda z této výchozí pozice je sociokulturní integrace imigrantů vůbec možná.

Každá z těchto tří výše zmíněných teorií přistupuje ke stejnému tématu, tedy procesu integrace, z různých úhlů pohledu. Jejich syntézu se pokusila nabídnout teorie segmentové asimilace, která kulturní integraci vnímá jako cestu podle jednoho ze tří modelů: tím může být vzestupná sociální mobilita spojená s asimilací a ekonomickou integrací do většinové společnosti; sestupná sociální mobilita a integrace do nižších sociálních vrstev; nebo ekonomická integrace, ovšem bez asimilace nebo integrace kulturní.

2.6 Akulturace a integrace

Problematikou integrace a akulturace se zabývá řada příbuzných oborů od kulturní antropologie přes mezikulturní psychologii, sociální psychologii a demografii až po ekonomii a politické vědy. V kulturní antropologii a mezikulturní psychologii jsou pak dominantní zejména dvě témata: udržování charakteru vlastní skupiny a kontakt s ostatními skupinami. Pojem integrace má také flexibilní a nejednoznačné výklady v rámci politického diskursu a souvisejících politických opatřeních. „Je pravděpodobné, že žádný model nedokáže v plné šíři zachytit důležité nuance týkající se řady vlivů zprostředkovávajících a upravujících akulturační procesy tak, aby zohledňoval proměňující se situační faktory, jedinečnost národních a lokálních kontextů a okolností, motivací, osobností a dosavadních životních zkušeností migrantů samotných. Přesto existuje obecně přijímaná shoda v tom, že akulturace je dvoustranná interakce, která prostřednictvím akcí a reakcí proměňuje kontaktní situaci.“⁴²

⁴² REESE, Gerhard, ROSENMAN, Amir, CAMERON, James E. (Eds.). *The Psychology of Globalization. Identity, Ideology and Action*. Cambridge: Academic Press, 2019, p. 189.

Psychologie akulturace poskytuje do určité míry rámec pro bližší pochopení, jak se migranti, ať už dočasní nebo trvalí, dobrovolní nebo nedobrovolní, adaptují nebo mohou adaptovat na nové prostředí. Obecně se přijímá model akulturace, který v 80. a 90. letech minulého století rozpracoval kanadský interkulturní psycholog John Berry, podle něhož tento proces probíhá podle čtyř obecných strategií: akulturace, integrace, separace a marginalizace. Multikulturalismus pak v Berryho modelu odpovídá situaci, kdy hostitelská společnost, tedy její členové, normy a politická opatření, podporují migranty v tom, aby si udrželi svou původní kulturu, zatímco migranti a jejich potomci se aktivně podílejí na sociálním a politickém životě v rámci dominantní kultury. „Multikulturalismus a integrace jsou tudíž v mnoha ohledech aspekty jeden druhého.“⁴³

Model akulturace podle Berryho popisuje následující čtyři varianty vývoje. (1) Asimilace: jednotlivci nemají zájem uchovat si vlastní kulturní charakteristiky a denně se stýkají s jinou kulturou. (2) Separace: imigranti zdůrazňují svou původní kulturu a interakci s hostitelskou společností se vyhýbají. (3) Integrace: obě strany mají zájem na tom, aby se původní kultura zachovala, a zároveň probíhala vzájemná interakce mezi menšinovou a většinovou kulturou. Tato možnost umožňuje do určité míry zachování kulturní integrity a zároveň s tím i interakci se širší společností. (4) Marginalizace: Není zájem nebo podmínky neumožňují zachování původní kultury a zároveň příslušníci této kultury nemají zájem participovat na společenském dění.⁴⁴

Jako vhodné řešení Berry navrhuje podporovat integraci a přijmout multikulturalismus jako soubor politických opatření vztahujících se na širší společnost. Integrace podle něj může fungovat jen ve společnostech, které jsou „explicitně multikulturní“ a široce uznávají hodnotu kulturní diverzity. „Tento koncept ideologie multikulturalismu zahrnuje obecný a základní názor, že kulturní diverzita je přínosná pro společnost jako celek i pro její jednotlivé členy a že k této diverzitě se má přistupovat rovně a spravedlivě. (...) Ideologie multikulturalismu má sice souvislost s etnicky definovanými postoji a předsudky, v první řadě ale souvisí zejména s

⁴³ Tamtéž, s. 188.

⁴⁴ BERRY, John W. A Psychology of Immigration. *Journal of Social Issues*. 2001, vol. 57, no. 3, p. 619.

politickým řízením meziskupinových interakcí v kulturně pluralitních imigrantských společnostech.“⁴⁵

Berry zároveň předpokládá, že multikulturalismus může fungovat jen v případě, kdy se společnost a její členové cítí dostatečně silně zakotveni ve své vlastní identitě, tak aby z této pozice mohli přijímat ty, kdo se od nich liší. Je to utopie, nebo je tato představa v současném světě reálně možná?

2.7 Ohrožení, bezpečnost a typy hrozeb

Do jaké míry se lidé snaží udržovat kontakt (nebo jej naopak odmítat) se členy jiných skupin, než je jejich vlastní, a do jaké míry si chtějí uchovat své kulturní atributy, nebo se jich naopak vzdát?

V souvislosti s integrací nebo vnímanou neochotou se integrovat v některých situacích převažuje vnímání migrantů jako těch, kdo se většinové společnosti cíleně přizpůsobovat nechtějí a před integrací preferují kulturní separaci. Tyto obavy se nejčastěji pojí s přistěhovalci z muslimských zemí, což potvrzují také četné sociologické průzkumy. V roce 2016 například sociologický průzkum výzkumného centra Pew Research Center ukázal, že většina obyvatel evropských zemí byla přesvědčena o tom, že muslimové chtějí zůstat stranou většinové společnosti a odmítají přijmout její „zvyky a způsob života“.⁴⁶

Další data získaná prostřednictvím průzkumů veřejného mínění během vrcholu evropské migrační krize v roce 2016 ukazovala ve většině dotazovaných zemí na vysoké obavy z přicházejících migrantů, zejména s ohledem na bezpečnostní situaci a terorismus. V 8 z 10 evropských zemí se nadpoloviční většina populace domnívala, že

⁴⁵ Tamtéž, p. 622-623.

⁴⁶ WIKE, Richard, STOKES, Bruce, SIMMONS, Katie. *Europeans Fear Wave of Refugees Will Mean More Terrorism, Fewer Jobs*. Washington (DC): Pew Research Center, 11. 10. 2016. Dostupné na <<https://www.pewresearch.org/global/2016/07/11/europeans-fear-wave-of-refugees-will-mean-more-terrorism-fewer-jobs/>> [cit. 3.11.2020].

tito lidé zvýší riziko teroristických útoků v jejich zemi,⁴⁷ a měla obavy z „extremismu ve jménu islámu“.⁴⁸

Pocit ohrožení mezi členy přijímající společnosti je hlavním důvodem jejich nesouhlasu s přijímáním migrantů. „Tuto skutečnost podporuje velká řada závěrů sociální psychologie a souvisejících výzkumů: Pokud je ohrožena identita, budou lidé ostatní odmítat. Je to základ teorie o meziskupinovém ohrožení, která rozlišuje dvě základní kategorie: (1) realistické hrozby, které mohou omezit sílu, zdroje a obecnou prosperitu skupiny, a (2) symbolické hrozby mířící na skupinovou ideologii, její kulturní hodnoty a světonázor. Souvislost mezi vnímaným ohrožením a postoji, emocemi a chováním vůči ostatním skupinám je široce přijímána jako vysvětlení negativních postojů majoritní společnosti vůči migrantům a běžencům.“⁴⁹

Běženci a žadatelé o azyl zvyšují pocit obou typů ohrožení, tedy realistického i symbolického, a to zejména v případě masového exodu. Vnímané hrozby, týkající se soupeření o pracovní místa a o příspěvky sociálního státu, stejně jako fyzického ohrožení prostřednictvím terorismu nebo nemocí, mohou být zveličeny a nepřesně interpretovány, což ale nic nemění na jejich síle.

„Pocit symbolického ohrožení vzniká tím spíš, čím jsou kulturní, rasové nebo náboženské rozdíly mezi migranty a hostitelskou společností silnější a výraznější, a souvisí s přesvědčením na straně majoritní společnosti, že členové menšiny si chtějí tyto své odlišnosti ponechat. Obzvláště silným indikátorem odlišnosti od majoritní skupiny je náboženství, které je zároveň výrazným zdrojem kulturního ohrožení – zčásti proto, že je základním aspektem sociální identity a světonázoru. Zejména v Evropě se otázky multikulturalismu stále častěji stávají otázkami náboženských rozdílů, což se v první řadě týká islámu. Jedním ze zdrojů kulturního ohrožení je přesvědčení, že islámské náboženské praktiky jsou neslučitelné nebo přímo nepřátelské vůči liberálním a sekulárním normám. Tento postoj dále posiluje vnímaná nekompatibilita etnické nebo náboženské identifikace a příslušností k národu a

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ POUSSHETER, Jacob. *Majorities in Europe, North America worried about Islamic extremism*. Washington (DC): Pew Research Center, 24. 5. 2017. Dostupné na <<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/05/24/majorities-in-europe-north-america-worried-about-islamic-extremism/>> [cit. 3.12.2020].

⁴⁹ REESE, Gerhard, ROSENMAN, Amir, CAMERON, James E. (Eds.). *The Psychology of Globalization. Identity, Ideology and Action*. Cambridge: Academic Press, 2019, p. 193.

přesvědčení části majoritní společnosti o neochotě nebo neschopnosti náboženských menšin se integrovat.“⁵⁰ Vysoký pocit kulturního ohrožení navíc může vést ke skutečné odtazitosti minoritních skupin vůči majoritě.

Převládající vnímání a stereotypy týkající se migrantů ve státech západního kulturního okruhu mají tendenci být negativní: Lidé například přeceňují procentuální množství v zemi žijících imigrantů, někdy i velmi výrazně, a považují je za v průměru chudší a méně vzdělané, než ve skutečnosti jsou.

Imigrace je navíc v posledních letech v Evropě hlavním palivem pro posilování populistických tendencí. Právě témata imigrace a nacionálně orientovaného populismu v současné době jsou a nadále budou bitevním polem, na němž se rozhodne, zda se vítěznou strategií stane návrat k národním státům, nebo globální a kosmopolitní vize světa. Události posledních let – migrační krize a rapidní nárůst pravicového populismu – zásadně změnila dosavadní teoretický i praktický kontext. Úkolem teorie nyní je, tento současný vývoj dostihnout.

2.8 Populismus a extremismus

Zatímco faktory, které vyvolávají pocit ohrožení, mohou být v různých kulturních a národních prostředích odlišné, v kontextu globalizace a široké kulturní a geopolitické dynamiky začínají být i v různých prostředích stále více vnímány shodně. Přesto, že v této oblasti je zatím relativně málo poznatků získaných empirickými psychologickými výzkumy, předpokládá se, že současné sociální a politické reakce na migraci, které se nejen v Evropě výrazně projeví posílením krajně pravicových a pravicově konzervativních stran, jsou jedním z důsledků obecné nejistoty způsobené globalizací. Tato skutečnost reflektuje řadu navzájem propojených faktorů, jako je celosvětová ekonomická recese v letech 2007 až 2008, deindustrializace, automatizace, změny v politickém a ekonomickém rozhodování, kdy roli národních států stále více přebírají

⁵⁰ Tamtéž, s. 195.

nadnárodní firmy a instituce, vzestup znalostní ekonomiky a narůstající ekonomická a platová nerovnost uvnitř jednotlivých států.

Postupující globalizace je navíc spojena s pocitem rychlých a dalekosáhlých změn, které vytvářejí nejistotu ohledně budoucnosti, individuální a kolektivní finanční prosperity i tradičního místa jednotlivce v širším kolektivu. To přispívá k předělu mezi těmi, kdo mají pocit, že v překotném tempu globalizace nestíhají s během světa držet krok, a na ty, občas označované za „globální elitu“, která zahrnuje politický a ekonomický establishment těch, kdo na globalizaci vydělávají.

Tato situace poskytuje úrodnou půdu pro populistická politická hnutí, která využívají představu společnosti rozdělené do dvou homogenních a zároveň antagonistických skupin „nezkažených lidí“ a „zkorumpované elity“, případně „domácích“ a „cizinců“. Proto například někteří pravicově populističtí politici staví svou politickou rétoriku na opozici exklusivního patriotismu a „globalismu“. To v důsledku neznamena jen prosazování národních zájmů prostřednictvím protiimigračních proklamací, ale také odklon od mezinárodních institucí a mezinárodní spolupráce. V tomto rámci se prosazuje nativismus jako nástroj exkluze, který chrání integritu a tudíž i bezpečnou existenci národa, a autoritářský přístup, který poskytuje praktické možnosti mobilizace.

Analýzy nejistot, které tvoří živnou půdu současného populismu, rovněž vycházejí z výzkumů ohledně realistického a symbolického ohrožení. „Ekonomické faktory jako například nezaměstnanost v tomto ohledu nehrají výraznější roli. Jsou to naopak kulturní hrozby (např. postoje k tradičním sociálním hodnotám a zákonům, multikulturalismus, práva menšin a náboženské zásady), které se konzistentně váží k populistickým sentimentům včetně xenofobie.“⁵¹ To může být interpretováno jako reakce na posilování liberálních hodnot a institucí včetně multikulturalismu a na probíhající společenské změny v západních společnostech, které vyvolávají pocit ohrožení tradiční společnosti a jejích členů. Sociálně psychologické výzkumy navíc naznačují, že atraktivita populistických až extremistických politických hnutí, ať už v pravé nebo levé části politického spektra, může být charakterizována ještě obecněji, tedy že nevychází z konkrétního ekonomického nebo kulturního ohrožení, ale z

⁵¹ Tamtéž, s. 197-198.

neurčitěho pocitu úpadku a kolektivní nespokojenosti, která může souviset s nostalgií po minulosti, v níž byla skupina „my“ (např. národní společenství) mnohem jasněji definována, a s přesvědčením, že historická kontinuita tohoto základního společenství je ohrožena.

V rámci současných debat o imigraci lze identifikovat dva základní motivy, které používá politická pravice v Evropě a Severní Americe: (1) kulturní hrozba, která je často reprezentovaná prostřednictvím náboženství (typicky islámu) a (2) bezpečnostní hrozba, která spojuje migranty s kriminalitou a terorismem. Tento druhý aspekt se od teroristického útoku na Světové obchodní centrum 11. září 2001 projevuje také v kontextu celosvětové politiky, v jejímž rámci jsou migranti a žadatelé o azyl stále více posuzováni z hlediska bezpečnosti a ohrožení státu. To se opět týká zejména migrantů z arabských a muslimských zemí, důsledky má nicméně tato praxe pro všechny odlišné kulturní okruhy.

Psychologické výzkumy potvrzují, že lidé podporující politické extrémní, tedy krajní levici nebo krajní pravici, mají tendenci vnímat světové dění zjednodušeně a bývají mnohem více přesvědčeni o tom, že jejich preferované řešení situace je správné: ať už je to nevpustit do země žádné žadatele o azyl, nebo naopak vpouštět všechny. Současné dění navíc dokládá, že politický systém západních zemí se prostřednictvím národní identifikace stále více posouvá do opozice vůči kulturnímu pluralismu. Závěry mezinárodních srovnávacích průzkumů veřejného mínění ukazují, že nacionalismus a xenofobie jsou silnější ve více globalizovaných zemích a že v těchto zemích identifikace s národem pozitivně koreluje s představou o nadřazenosti vlastního národa. Pocit ohrožení se projevuje výrazněji v zemích s vyšším HDP, v zemích s nižším HDP není tak výrazný. „Vysvětlení tohoto jevu zatím není zcela jasné. Je možné, že vyšší zkušenost s globalizací zvyšuje citlivost lidí k důsledkům a potenciálním hrozbám migrace: Být globálně propojeným státem tedy zároveň znamená být státem (alespoň potenciálně) zranitelným. Mezi nacionálně smýšlejícími lidmi pak přímý kontakt s procesy globalizace může posílit pocity vyjímčnosti vlastní skupiny v opozici k migrantům.“⁵²

⁵² Tamtéž, s. 200.

Rapidní ekonomická a kulturní změna může ohrozit tradiční sociální identity a posílit nacionalistické reakce vůči mezinárodnímu společenství a migraci. Vliv globalizačních procesů na xenofobii a další obranné mechanismy ve vztahu k mezinárodnímu společenství nebyly dosud dostatečně popsány, je nicméně zřejmé, že se týkají řady aspektů společenského dění. Jsou zde zřetelné dva trendy: Na jedné straně rostoucí ochota akceptovat migranty, kteří se v zemi integrovali, nebo ty, kdo přicházejí z podobného kulturního okruhu jako je majorita. Na druhé straně je pak kontinuálně vzrůstající neochota přijímat migranty z odlišných kulturních okruhů, kteří navíc mohou být vnímáni jako ekonomická zátěž.

Základní otázkou, obzvláště zřetelnou v dobách masových migračních krizí, je, zda politika multikulturalismu a spoléhání se na integraci může fungovat i v těchto kritických podmínkách, kdy se v cílových společnostech silně projevuje ekonomická a kulturní nejistota, zrychlující sociální a technologické změny a sílící nová politická hnutí, která prosazují exkluzivní pojetí národní identity.

Spojení nacionalismu a populismu je velmi úzké. Nacionalismus se v základě zabývá vztahem mezi etnokulturními skupinami (národy) a jejich politickou organizací. Národy jsou v tomto pojetí zároveň kulturními i politickými jednotkami, i když reálně – jak se domnívá například kanadský teoretik liberálního nacionalismu Michael Seymour – mají blíže ke své etnokulturní rovině, než k té politické. V Evropě se nacionalismus nejvíce projevuje prostřednictvím pravicových až krajně pravicových populistů, kteří ve své rétorice značně používají právě témata národa.

Témata a otázky identity a identifikace s vlastním společenstvím na základě sdíleného jazyka a kultury („my, Francouzi“, nebo „my, křesťané“), která s sebou přinesla migrační krize, jdou ovšem daleko za otázky klasického nacionalismu. To lze vidět na příkladě německé populistické strany AfD, která často používá i témata za hranicemi klasického nacionalismu, tedy etnicity a národa, ale výraznou roli mezi nimi má také náboženský aspekt.

Je nicméně zajímavé, že liberální forma nacionalismu pro populistická hnutí není příliš zajímavá. Někteří teoretici⁵³ proto liberální nacionalismus považují za vhodnou strategii proti populistům typu Borise Johnsona a Donalda Trumpa.

⁵³ Viz např. TAMIR, Yael. *Why Nationalism*. Princeton: Princeton University Press, 2019.

Vzestup populismu výrazně mění politické rozložení sil a tolerantní postoje, ať už liberálně nacionalistické nebo protinacionalistické, jsou konfrontovány s novými problémy, které s sebou populismus, povzbuzený migrační krizí, přináší. Tradiční témata založená na kontrastu nacionalismu (případně patriotismu) a kosmopolitismu (až globalizace) se přesunula k nové dichotomii: populistická averze vůči cizincům-migrantům versus nekritický vítací postoj a samaritánství. „Je pravděpodobné, že budoucí studium nacionalismu se bude zaměřovat především na tuto novou dichotomii a bude se snažit postihnout tento nový kontrast a popsat typy nacionalismu, které se k němu vztahují.“⁵⁴

⁵⁴ Nationalism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. First published Nov 29, 2001; substantive revision Sep 2, 2020. Dostupné na <<https://plato.stanford.edu/entries/nationalism/>> [cit. 1.11.2020].

3. Případ Austrálie: hledání národní identity

Otázka, jaké jsou praktické důsledky multikulturalismu z hlediska integrace a sdílené identity, patří v Austrálii dlouhodobě mezi nejvíce diskutovaná témata, která zároveň způsobuje značné části populace určitou kolektivní úzkost a obavy, že ideologie multikulturalismu je ve své podstatě protikladná sociální integraci. Do jaké míry jsou tyto obavy oprávněné? Je možné zachovat jednotnou národně-kulturní identitu za současného zachování etnické a kulturní diverzity? Australská společenská debata je dále specifická tím, že této otázce předchází ještě jiná, fundamentálnější otázka: Má vůbec Austrálie nějakou sdílenou kulturní a národní identitu? A pokud ano, co je jejím obsahem?

Australský veřejný, politický i akademický diskurs ohledně vlastní národní identity se dá v zásadě shrnout do tří ideově-tematických oblastí: (1) na jedné straně je idea „kulturního nacionalismu“, proti ní (2) volné liberální pojetí nacionalismu založeného na univerzálních občanských právech a (3) v poslední době určitá nadstavba nebo směřování, které vyzývá „občanský post-nacionalismus“.

Podle prvního uvedeného diskursu, tedy kulturního nacionalismu, je multikulturalismus v lepším případě považován za nevhodný pro australské prostředí, v tom horším pak s ohledem na národní identitu a sociální kohezi za přímo zničující. Koncept australské národní identity vychází z definujícího vlivu anglosaské kultury na utváření veřejného života v Austrálii včetně obecně přijímaných institucí a zvyků. Zaměřuje se především na etnický aspekt identity, od něhož odvozuje sounáležitost se širším společenským celkem. Stephen Castels, australský sociolog působící na Univerzitě v Sydney, uvádí, že „pojetí vrozené etnicity, jak o něm mluvil Clifford Geertz, našlo své vyjádření v raném pojetí australského multikulturalismu: Australská společnost byla původně pojímána jako společenství relativně homogenních etnických skupin, z nichž každá měla vlastní soubor kulturních hodnot.“⁵⁵ Na druhé straně ale

⁵⁵ BRAHM LEVEY, Geoffrey. Multicultural Integration in Political Theory. In: CLYNE, Michael, JUPP, James (Eds.). *Multiculturalism and Integration. A Harmonious Relationship*. Canberra: Australian National University Press, 2011, p. 76.

platí, že australské pojetí multikulturalismu je výrazně individualistické: přednost má jedinec, nikoli skupina, jejíž se cítí být součástí.

Jsou to pak zejména liberální a „post-nacionální“ teoretici, kteří v posledních letech vyvracejí důležitost a politický význam distinktivní australské kultury a identity a často i její samotnou existenci. Zatímco „kulturní nacionalisté“ vnímají multikulturalismus jako ohrožení jednotné australské identity, liberálně a postnacionalisticky orientovaní teoretici naopak argumentují, že už samotné zmínky o této kolektivní identitě jsou protikladné vůči australské kulturní diverzitě, multikulturalismu a obecným liberálně demokratickým hodnotám. Stát by podle nich měl být vůči etnickým a kulturním aspektům „neutrální“, i když zatím nepanuje shoda v tom, jak by tato neutralita měla teoreticky i v praxi vypadat. Castles dokonce začátkem devadesátých let navrhoval, že Austrálie žádný „národ“ vlastně ani nepotřebuje a mohla by se s klidem obejít bez něj: „Nepotřebujeme novou ideologii národního povědomí. Naším cílem musí být společenství bez národa.“⁵⁶

Australská identita podle něj měla být založena pouze na politických a občanských hodnotách jako je tolerance, svoboda jednotlivce, rovnost, reciprocita a respekt k demokratickým institucím. Další teoretici, zastávající podobný názor jako Castles, pak navrhovali založit australskou identitu na myšlence a praxi samotného multikulturalismu. Tento požadavek nakonec našel své formální vyjádření ve zprávě nazvané Nový program multikulturní Austrálie (*New Agenda for a Multicultural Australia*), kterou v roce 1999 vydala Národní rada pro otázky multikulturalismu (*National Multicultural Advisory Council*) a v níž se píše: „Australský multikulturalismus nadále bude hlavním a definujícím znakem naší vyvíjející se národní identity.“⁵⁷ Podobný postoj představil o pět let později během předvolební kampaně v roce 2004 do parlamentních voleb tehdejší předseda labouristů Mark Latham: „Naší výzvou je modernizovat multikulturní politiku tak, aby byla více relevantní pro naši multikulturní identitu.“⁵⁸

⁵⁶ CASTLES, Stephen. *Mistaken Identity: Multiculturalism and the Demise of Nationalism in Australia*. Sydney: Pluto Press, 1992.

⁵⁷ Australian Government, Department of Immigration and Multicultural Affairs. *A new agenda for multicultural Australia*. Canberra, 1999.

⁵⁸ BRAHM LEVEY, Geoffrey. Multicultural Integration in Political Theory. In: CLYNE, Michael, JUPP, James (Eds.). *Multiculturalism and Integration. A Harmonious Relationship*. Canberra: Australian National University Press, 2011, p. 79.

Obojí je typickým příkladem argumentace vycházející z postnacionalistického pojetí identity založeného na občanských právech. Je tohle cesta, jak se v postmoderní, globalizované a v mnoha ohledech postnacionální době vyrovnat s mnohostí identit v rámci stále méně homogenního celku?

Strategie liberálního pojetí nacionalismu působí adaptivněji než původní idea vymezující příslušnost k širšímu celku na základě etnicity nebo sdílených kulturních tradic a hodnot. Ani tento druhý přístup ovšem není ideální a lépe vypadá v teorii, spíše než v praxi. Kymlicka a další upozorňují na to, že tento „civilní nacionalismus“ je do určité míry konceptuálním křížencem, který nebere v potaz základy fungování liberálních států, které už ze své podstaty preferují konkrétní etnokulturní zvyklosti nad ostatními: ať už se to týká obecně vyžadovaného a podporovaného úředního jazyka, státních symbolů, nebo obsahu a stylu vzdělávání. Stejně tak základní pilíře demokratického státu považované za neutrální, jako je rovnost mužů a žen, zastupitelská demokracie a tolerance, ve své podstatě neutrální nejsou a vycházejí z konkrétní kulturní tradice: s dalšími kulturními tradicemi mohou být v souladu, s jinými už méně. Demokratické instituce liberálního státu, základní hodnoty, z nichž vychází, stejně jako občanská práva a svobody, mají spíše etnokulturní základ než univerzální charakter.

Pokusy definovat australskou národní identitu na základě multikulturalismu mají sice do určité míry logický základ, přesto opomíjejí základní rozdíl mezi multikulturalismem jako ideologií a politickým diskursem na jedné straně a otázkou identity na straně druhé: politická a administrativní opatření, která mají formálně umožnit koexistenci jednotlivých identit vedle sebe, nemohou sloužit jako zdroj identity samotné.

Pokud jsou nicméně slovy irského teoretika nacionalismu Benedicta Andersona všechny národní identity imaginárními konstrukty, nebylo by tedy možné národní identitu přeci jen vytvořit na základě multikulturalismu? Tento pokus udělala Austrálie, jež v reakci na nepříliš úspěšnou politiku asimilace z multikulturalismu učinila definující znak australské společnosti, který jako nový národní multikulturní mýtus ohledně soužití v rámci jedné společnosti inherentně zdůrazňoval odlišnosti a rozdíly mezi jejími členy, ať už etnické nebo kulturní, spíše než jednotu a solidaritu. Byl tak protikladem k americkému „tavícímu kotli“, který přinejmenším čistě z

hlediska rétorické rezonance ohledně sociální koheze oproti australskému pojetí multikulturalismu působí jako důraznější imperativ.

Tento důraz multikulturalismu na vzájemné rozdíly a odlišnosti mezi jednotlivými členy společnosti vnímali také sami Australané, jak potvrdily sociologické průzkumy. Výzkum, který si nechala zpracovat Národní rada pro otázky multikulturalismu (*National Multicultural Advisory Council*) v roce 1999, například ukázal silný zájem veřejnosti místo rozdílů mezi jednotlivými členy společnosti podporovat spíše to, co mají všichni společné. Multikulturalismus podle nich dělal přesný opak, tedy zdůrazňoval oddělenost a odlišnost. Už v polovině 90. let navíc jeden z autorů australské multikulturní politiky vyzval k opuštění tohoto konceptu.⁵⁹

O problematickém pojetí multikulturalismu s ohledem na sociální kohezi a národní identitu se také obsáhle zmiňovala parlamentní zpráva z roku 1997: „Imigrace a multikulturalismus jsou mezi Australany stále těmi hlavními tématy a vyvolávají nejistotu ohledně budoucnosti státu a národa. (...) V australské společnosti dlouhodobě přetrvává většinová podpora omezení imigrace. Postoje vůči multikulturalismu jsou smíšené. (...) Australané v zásadě podporují kulturní toleranci a mnozí kulturně diverzifikovanou společnost vnímají pozitivně. Zároveň ale vyjadřují zásadní obavy týkající se sociální koheze multikulturní Austrálie. (...) Politika multikulturalismu potřebuje zásadní revizi, pokud má být pro Austrálii pozitivním přínosem. Multikulturní politika nemůže pokračovat stávajícím způsobem. Není to kvůli její nízké popularitě, ale zejména z toho důvodu, že je z velké části špatně pochopena a nemá jasné a racionální základy.“⁶⁰

Australský sociolog Robert Holton, který se zabývá kulturními důsledky globalizace, ve studii pro australskou vládu z konce devadesátých let dále položil otázky: Jaké důsledky má imigrace obecně i imigrace z odlišných kulturních okruhů na sociální kohezi? Je pravda, že multikulturní společnosti mají tendenci rozpadat se do navzájem soupeřících skupin? Pokud ano, do jaké míry je to způsobeno tím, že se odlišné kultury vzájemně neprolínají, a do jaké míry je to důsledkem vládní politiky,

⁵⁹ Tamtéž, s. 80.

⁶⁰ HOLTON, Robert. *Immigration, Social Cohesion and National Identity*. Research Paper No. 1. Canberra: Parliament of Australia, Social Policy Group, 1997-1998. Dostupné na <https://www.aph.gov.au/about_parliament/parliamentary_departments/parliamentary_library/pubs/rp/rp9798/98rp01> cit. [1. 11. 2020].

kteřá je vnímaná jako nespravedlivá a diskriminační? Způsobuje imigrace sociální změny v rychlejšímu tempu, než jaké hostitelská společnost dokáže přijmout? Může se národní identita vyvíjet tak, aby starší jádro přijalo novější prvky? Je možné mít jednotu a sociální kohezi zároveň s kulturními rozdíly a diverzitou?⁶¹

V roce 2007 pak liberální vláda Johna Howarda pojem multikulturalismus v úředních dokumentech přestala zcela používat, v čemž následně pokračovala i labouristická vláda Kevina Rudda. Obrat reflektuje také hodnotící zpráva stálé komise pro migraci australského parlamentu z roku 2007, podle níž „současný přístup Austrálie k diverzitě prostřednictvím multikulturalismu je omezený v tom, že nereflakuje jiné odlišnosti než etnické a kulturní. (...) Kulturní rozdíly jsou jen jedním z mnoha aspektů diverzity a neměly by být nadále takto nepřiměřeně extrapolovány.“⁶² Mezi další odlišnosti, které mají přestat být na úkor multikulturalismu opomíjené, jsou například věk, vzdělání, nezaměstnanost, psychologické trauma, fyzický hendikep, socioekonomický status, životní styl, nebo přístup ke zdravotním a sociálním službám. Obrat v politice multikulturalismu reflektuje mimo jiné také změna názvu Úřadu pro imigraci a multikulturní záležitosti jednoduše na Úřad pro imigraci a občanství.

Z multikulturalismu se v Austrálii posléze stal soubor principů, opatření a vládních programů, které měly australské identitě sloužit a podporovat ji, ale nikoli ji definovat.

Odborné vládní komise následně zjišťovaly, zda lze místo multikulturalismu v Austrálii aplikovat model liberálního nacionalismu. Ten uznává legitimní zájmy liberálně demokratického státu a zároveň vymezuje dostatečný prostor pro kulturní menšiny. Zastánci tohoto přístupu se nicméně neshodnou v tom, jak přesně by oba tyto aspekty měly být vyváženy: Do jaké míry lze požadovat, aby se členové kulturních menšin přizpůsobili požadavku znalosti úředního jazyka a respektu ke státním institucím? Do jaké míry je příslušnost ke kulturní menšině osobní preferencí a individuálním výběrem? Do jaké míry je to soukromá záležitost a v jakém rozsahu má stát případně zajistit možnosti manifestace kulturní identity ve veřejném prostoru?

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Australian Parliament, Joint Standing Committee on Migration. *Being inclusive of diversity in Australia*. Submission No. 127. Canberra, 15 Oct 2013. Dostupné na: <www.aph.gov.au> cit. [1. 11. 2020].

Levey upozorňuje také na to, že tento přístup nezohledňuje narativ „národního charakteru“ a souvisejících stereotypů, který zasahuje až do téměř mytických představ a kolektivní imaginace o tom, „co to znamená být“ Australanem, Němcem, nebo Francouzem. Například „typický Australan“ je podle této kolektivní imaginace praktický muž, neformální, trochu drsný, který se nebojí autorit a je vždy připraven bránit slabší. „Každý vidí, že Němci se liší od Francouzů, Američané od Kanadánů, Australané od Novozélandánů. V jejich chování se odráží základní charakteristika jejich kultury, z níž vycházejí odlišné vzorce myšlení, chování a emočního vyjadřování, jež jsou členům jiných kultur na první pohled zřejmé.“⁶³ Právě tento „národní charakter“ se navíc podle Leveyho projevuje i ve formě vlády a jejích institucí. „Existence národního charakteru neznamená, že by měl být cíleně potlačován nebo naopak politicky podporován. Nemůže být nicméně zcela opomíjen, neboť je to právě národní charakter, který spoluurčuje formu vlády, a nikoli naopak.“⁶⁴

Skutečnost, že nejde okrajovou a imaginární záležitostí a že existence obecně sdíleného národního charakteru má také praktické dopady, ilustruje anekdotický příběh z australského parlamentu v roce 2005. Parlament v Canbeře vydal nařízení, že členové ochranky procházející politiky ani návštěvníky z řad veřejnosti nadále nemají oslovovat široce rozšířeným slovem „mate“, tedy „kamaráde“. Je prý příliš neformální a neladí s důstojným charakterem této instituce. V Austrálii následovalo malé povstání: jak si tohle vůbec politici můžou dovolit? Už kvůli tomu, že ochranka se na pracovišti měla vzdát slůvka „mate“, byly obecně uznávané normy spojené s národním charakterem podle Australanů v ohrožení.

Najít správný poměr mezi důrazem na sociální kohezi a zároveň ponechat dostatečný prostor pro odlišné kulturní projevy zůstává výzvou současných společností. V Austrálii debata mezi těmito dvěma póly oscilovala od jednoho extrému k druhému: od konstrukce australské identity založené výhradně na britských koloniálních základech k ideologii multikulturalismu, která v určitých aspektech britské dědictví i konstrukt sdílené australské identity cíleně popírala.

⁶³ BRAHM LEVEY, Geoffrey. Multicultural Integration in Political Theory. In: CLYNE, Michael, JUPP, James (Eds.). *Multiculturalism and Integration. A Harmonious Relationship*. Canberra: Australian National University Press, 2011, p. 82.

⁶⁴ Tamtéž.

V případě Austrálie je nicméně situace poněkud složitější. Ukazuje se, že oba dominantní pohledy na australskou národní identitu, tedy starší model, který dominoval celým dějinám Austrálie až do sedmdesátých let, a multikulturalismus, který jej následně nahradil, existují vedle sebe. Jsou to tedy dva paralelní zdroje národní identity. Jeden vycházející z minulosti a druhý novější, který jej měl nahradit. Oba utváří a ovlivňuje akademická diskuse a média, ani jeden ovšem nepředstavuje široce uplatnitelný model k ustavení základů australského národa.

Zjednodušeně lze říci, že veřejnost otevřenou společností a multikulturní tendence podporuje především v dobách ekonomické stability a prosperity, zatímco v dobách nejistoty se vrací zpět k tradičním postojům. Zdálo by se, že s tím, jak se mění vládní politika i její oficiální prohlášení týkající se národní identity, občanství a přistěhovalectví, budou se proměňovat i názory Australanů. Nicméně jak ukazují nejrůznější sociologické výzkumy⁶⁵, velká část Australanů se s novým pojetím Austrálie jako multikulturní země neztotožňuje a naopak zemi stále vnímá jako stát vybudovaný na britských základech, a tak by to podle nich mělo zůstat i do budoucna.⁶⁶

3.1 Identita jako ideál

Říká se, že Australané se přehnaně zabývají svou vlastní identitou, a zároveň si nejsou jisti, co vlastně jejich identitou je.

Přinejmenším po většinu 19. století konkrétní australská identita v podstatě neexistovala. Sami sebe Australané považovali za emigranty pevně spojené s jejich původním anglosaským prostředím, a stejně tak je ostatní také vnímali. Povědomí o vlastní specifické identitě začalo sílit až koncem 19. století, společně se

⁶⁵ Viz např.: PHILLIPS, Tim, SMITH, Philip. What is „Australian“? Knowledge and Attitudes Among a Gallery of Contemporary Australians. *Australian Journal of Political Science*. 2000, vol. 35, no. 2, p. 203–224.

⁶⁶ Blíže viz: ŠAFARÍKOVÁ, Jana. *Interpretace australské kultury. Akulturace a kulturní identita*. Rigórní práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury, 2010.

zdůrazňováním identity rasové. V této době také vznikla představa „typického Australana“, mytické postavy s jedinečným charakterem, zastupující všechny členy tohoto imaginárního společenství. S ohledem na dosavadní veřejnou i akademickou shodu lze obecně konstatovat, že australská národní identita je kombinací populární kultury, kulturních a historických vazeb s Evropou, dávných příběhů Aboridžinců i novodobých mýtů inspirovaných vnitrozemskou buší, trestaneckými dějinami, věčně slunečným počasím, stejně jako vládních opatření týkajících se imigrační politiky a politiky bílé Austrálie. V posledních dvou desetiletích k tomuto mixu přibyly narativy týkající se stále vyšší etnické a kulturní diverzity a multikulturalismu.

Téma australské národní identity koncem devadesátých let důkladně rozpracoval australský sociolog Tim Phillips, přičemž dodnes je citovaná jeho metaanalýza⁶⁷ z roku 1998. Podle Phillipsových závěrů vedle sebe existují dvě paralelní paradigmaty: starší, ve společnosti převládající, které je založené na etnicko-kulturním základě, a novější, politicky preferované, založené na principu občanství. Nyní, o více než dvacet let později, lze konstatovat, že se v tomto ohledu v podstatě nic nezměnilo.⁶⁸

Australský stát, formálně ustavený v roce 1901, nevznikl jako důsledek války, revoluce nebo národního sebeurčení, ale z čistě pragmatického rozhodnutí, že federace založená na principu národního státu bude z hlediska stability, ekonomiky a bezpečnosti výhodnější než volné uskupení šesti kolonií. Pragmatičtí australští politici vytvořili stát, a s ním také národ. Nikdy ale touto cestou nemohli zároveň uměle vytvořit sdílený koncept národní identity.

„Austrálie byla v té době ústavním celkem, v jehož jádru zela duchovní prázdnota. Toužila po příležitosti k prokázání národního charakteru, který by toto prázdno vyplnil.“⁶⁹ Tato příležitost přišla 25. dubna 1915 během první světové války v bitvě u tureckého Gallipoli, v níž zemřelo přes 7 500 australských vojáků. Tragická událost tehdy Austrálii posloužila jako určitý rituál přechodu. Tento den se stal nejvýznamnějším národním svátkem (*ANZAC Day - Australian and New Zealand*

⁶⁷ PHILLIPS, Tim. Popular views about Australian identity: research and analysis. *Journal of Sociology*, November 1998, vol. 34, no. 3, p. 281–302.

⁶⁸ AUSTIN, Catherine, FOZDAR, Farida. Australian national identity: empirical research since 1998. *National Identities*, 2018, vol. 20, no. 3, p. 277–298.

⁶⁹ KELLY, Paul. Reinventing Australia. *The National Interest*, 1992/93, winter, no. 30, p. 58.

Army Corps), přesto ale problém chybějící národní identity zdaleka vyřešit nedokázal: vojenská událost a bitva na vzdáleném kontinentu je příliš specifická na to, aby dokázala vzedmout upřímný národní étos.⁷⁰

S postupem času se Austrálie ekonomicky stále úžeji propojuje se státy zejména jihovýchodní Asie, kulturně si ale od tohoto prostoru drží odstup. Australská národní identita v podstatě vychází z opozice vůči její geografické poloze.

V posledních desetiletích sice geopoliticky definované identity vlivem vyšší míry cestování a digitální komunikace stále rychleji ztrácejí svůj původní význam, přesto sklony ke kulturně orientovanému nacionalismu nejen v Austrálii nadále přetrvávají a koncept národa i v současné době zůstává ústředním bodem australské identity. Tuto vlastní identitu se Austrálie snaží zachovat mimo jiné dlouhodobým omezováním počtu přistěhovalců, přísnou imigrační politikou a silnou podporou asimilace.⁷¹ V této souvislosti se například jen 16 procent Australanů domnívá, že přistěhovalci by měli mít možnost „zachovat si své tradiční zvyky“.⁷²

Austrálie svou národní identitu formuluje jako ideální stav v budoucnosti spíš než jako něco, co přirozeně vychází z minulosti, z konkrétního historického nebo kulturního dědictví: Národ s rozporuplným vztahem k dějinám se bude spíš obracet do budoucnosti, než si vytvářet historické mýty pochybné přesnosti.⁷³ Tato ideální budoucnost je do určité míry definovaná nejen jako soubor ideologických principů, které by jednotlivci měli přijmout za vlastní, ale také jako vytvoření symbolického prostoru pro efektivní soužití rozdílných kultur.⁷⁴

V průběhu posledních dvou staletí, tedy během celé krátké existence australského „národa“, vývoj australské identity osciloval mezi dvěma extrémy. Na jedné straně to byla původní politika tzv. bílé Austrálie a důraz na asimilacionismus, na druhé pak relativně krátký, tři desetiletí trvající experiment s multikulturalismem.

⁷⁰ Tamtéž, p. 59.

⁷¹ AUSTIN, Catherine, FOZDAR, Farida. Australian national identity: empirical research since 1998. *National Identities*, 2018, vol. 20, no. 3, p. 277-298.

⁷² GOOT, Murray, WATSON, Ian. Immigration, multiculturalism & national identity. In: *Australian Social Attitudes: The First Report*. Sydney: University of NSW Press, 2005.

⁷³ HOGUE, Cavan. *Does Australia have a National Identity?* Centre for Policy Development. Dostupné na <<http://cpd.org.au/2005/07/does-australia-have-a-national-identity/>> [cit. 18.5.2020].

⁷⁴ ŠAFARÍKOVÁ, Jana. *Interpretace australské kultury. Akulturace a kulturní identita*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury, 2010.

Základní motiv obou těchto přístupů i jejich přechodných fází byl nicméně shodný: zabránit postupující sociální fragmentaci a udržet sociální kohezi a solidaritu i přes vysokou míru imigrace a velmi vysokou kulturní a etnickou diverzitu.

3.2 V hlavní roli asimilace: politika bílé Austrálie

Dominantní ideou z hlediska australské národní identity byla takzvaná politika bílé Austrálie, z níž vycházelo původní, nejvlivnější pojetí národa. Tuto oficiální vládní politiku potvrdil hned v roce svého ustavení nový australský parlament, když v roce 1901 schválil zákon omezující imigraci (*Immigration Restriction Act*), který měl omezit počty neevropských přistěhovalců. Zároveň s tím, posílená silnou antipatií vůči čínským přistěhovalcům, se formalizovala představa australské národní identity a nacionalismu založená na kolektivní ideji zahrnující výhradně bílé Evropany. To zároveň ilustruje, jak významné bylo téma udržení rasové čistoty: právě diskurs rasy vymezoval vnější hranice národa.⁷⁵

Při pohledu na formování australské národní identity nelze opomenout počátky britské kolonizace a dlouhodobou konfrontaci s domorodou populací, jejíž důsledky jsou velmi zřetelné dodnes. Novou éru v dějinách Austrálie a zejména jejích původních obyvatel předznamenal James Cook. Na základě tehdejšího evropského zákona o „zemi nikoho“ (*terra nullius*) Austrálii, nebo přesněji Nový Jižní Wales, k jehož břehům připlul v roce 1770, prohlásil za majetek britského krále Jiřího III. O necelá dvě desetiletí později, 26. ledna 1788, v zátocě Sydney Cove přímo v centru dnešního Sydney zakotvilo jedenáct britských lodí. Kapitán Arthur Phillip, který výpravě velel, se stal prvním guvernérem nové kolonie a v zátocě vyvěsil první britskou vlajku.

Po roce 1788 koruna začala tuto kolonii využívat jako nový prostor pro přesun části trestanců z přeplněných britských věznic, které v souvislosti s nastupující

⁷⁵ STRATTON, Jon, ANG, Ien. Multicultural Imagined Communities: Cultural Difference and National Identity in Australia and the USA. *The Australian Journal of Media & Culture*, 1994, vol. 8, no. 2, p. 11.

průmyslovou revolucí, automatizací a mobilitou obyvatel z venkovských oblastí do měst praskaly ve švech. Nový kontinent byl vítanou možností, jak tento problém přesunout jinam, a od devadesátých let 18. století britské lodě s trestanci připlouvaly pravidelně. Legislativa *terra nullius* umožňovala osidlování kontinentu racionalizovat jako pouhé zakládání osad a zároveň ignorovat územní nároky domorodých obyvatel, kteří v první řadě podle tohoto zákona formálně ani neexistovali. Trvalo více než dvě stě let, než tato praxe skončila, tedy než soud v historickém rozsudku Mabo v roce 1992 doktrínu *terra nullius* s konečnou platností zrušil.

Právní klička *terra nullius* umožňovala australské samosprávě zabírat nově objevená území v případě, že byla neobydlená, nebo se „souhlasem“ tamních obyvatel. Právě v tomto kontextu a v neschopnosti a neochotě britských osadníků akceptovat skutečnost, že na kontinentu žily stovky až tisíce skupin s 250 různými jazyky, a na tuto situaci se adaptovat, lze vidět počátek komplikovaného vztahu k novému kontinentu, jeho původním obyvatelům i vlastní, v té době teprve nově vznikající identitě a národnímu povědomí.

Austrálie se díky rozlehlému území, možnostem pro zemědělství a chov dobytka a značným ložiskům vzácných surovin stávala žádanou destinací, a z těchto důvodů také rostla poptávka po lidské práci. Do roku 1868, kdy se s převozem vězňů z britských věznic do Austrálie skončilo, sem na lodích připlulo 160 tisíc mužů a žen. Od konce 18. století sem přicházeli také svobodní přistěhovalci a po roce 1850, kdy byla v Austrálii objevena první ložiska zlata, vysoké počty Asiatů.

O to větší pak byl ze strany vlády důraz na udržení původní představy australského státu, založeného na etnickém a národním základě, a jeho identity, odvozené ze společného původu a kultury. Tento etnický nacionalismus formálně zastupovala právě politika bílé Austrálie. Ta byla v první řadě souborem nacionálně orientovaných opatření, která odrážela úsilí nového státu najít vlastní identitu prostřednictvím evropské kultury a rasové homogenity, která byla považovaná za nutný předpoklad pro další vývoj státu. Tento přístup australských vlád přetrval až do 70. let 20. století.

3.2.1 Na hraně genocidy: ukradené generace

Vzhledem k tomu, že v počátcích osidlování Austrálie do země přijížděly lodě přivázející britské trestance, u nichž byla přinejmenším otázka identity jasně daná, byli prvním problémem, s nímž se zcela nová myšlenka australského národa, vznikajícího doslova na zelené louce, musela vypořádat, původní domorodí obyvatelé. Právě oni byli první a v podstatě i jedinou populační mimoevropskou skupinou, která v Austrálii prošla nucenou asimilací prostřednictvím sociálních a ideologických programů zaměřených na její postupnou eliminaci, včetně eliminace fyzické. Je třeba rozlišovat mezi pojmem asimilace používaným v tomto kontextu, naplňující parametry genocidy, a mezi asimilací jako stupněm integrační politiky, který má zajistit začlenění cizinců do společnosti a bránit její postupné fragmentaci v důsledku narůstajících kulturních rozdílů mezi jednotlivými skupinami. Právě asimilace v tomto druhém významu je zmiňována v dalších částech práce.

Pro pochopení okolností, z nichž vznikala australská národní identita i jedno z mnoha kolektivních australských traumat přetrvávající do dnešní doby, je nicméně vhodné připomenout problematiku takzvaných ukradených generací, která trvala desítky let a v určité míře trvá dodnes. Pojem ukradené generace (*Stolen Generations*) označuje oficiální vládní politiku mezi lety 1909 až 1969, v rámci níž australské úřady, ale také církve a další sociální instituce, programově odebíraly domorodé děti z jejich původních rodin a posílaly je na převýchovu k náhradním rodičům evropského původu. Motivem této politiky bylo „odplodit“ (*breed out*) domorodé geny prostřednictvím mísení s bělošskou populací, a spolu s tím i domorodou kulturu, jazyky, zvyky, znalosti a duchovní tradice. „Domorodý problém“ se měl tímto způsobem postupně vyřešit. Domorodí chlapci často pracovali na farmách s dobyt看kem a ovceci jako pracovní síla se zanedbatelnými náklady určená na fyzicky extrémně náročnou práci, dívky pak byly určeny na práci služek a další výpomoc v domácnosti. Případy fyzického, psychického a sexuálního zneužívání byly časté. Mnohé z dětí už své rodiče, sourozence a další blízké příbuzné neviděly do konce života.

Oficiálně byla tato praxe zaštitěna tvrzením, že domorodé děti ve svém původním prostředí trpí, že se o ně jejich rodiče nedokáží adekvátně postarat a že údajné nedostatky ve vzdělávání, zdravotní péči, výživě a životním stylu povedou

k dlouhodobému udržování chudoby a nižší životní úrovni. Je zřejmé, že problematika chudoby, nižšího vzdělání a nerovného přístupu ke zdravotní péči, která mezi Australci a Australany zejména evropského původu reálně existovala a do určité míry existuje i dnes, je především důsledkem této vládní politiky, nikoli její příčinou. Přelomová zpráva *Bringing them home* (volně přeloženo jako Vraťme je domů) z roku 1997, podle níž tato praxe odebrání z domorodých rodin postihla až 50 tisíc dětí, tato dlouhodobá a drastická opatření označila za genocidu.

Jedním z nejznámějších literárních příkladů, který se týká problematiky ukradených generací, je kniha *Follow the Rabbit-Proof Fence*⁷⁶ (Plot proti králíkům) z roku 1996. Popisuje skutečný příběh autorčiny matky Molly, její nevlastní sestry Daisy a jejich sestřenice Gracie, které ve třicátých letech utekly od náhradní „rodiny“ a pěšky se vrátily do 2 400 kilometrů vzdáleného domova v Západní Austrálii. Na motivy knihy vznikl v roce 2002 stejnojmenný, také mezinárodně velmi oceňovaný film.

O tom, že problém chudoby domorodé populace a souvisejících sociálních jevů pokračuje v určité míře, byť ne tak drasticky, dodnes, svědčí také řada dokumentárních filmů a literárních děl z posledních let. Za všechny lze zmínit například dokumentární film *In my blood it runs* (volně přeloženo jako Mám to v krvi) z roku 2019, promítaný rovněž v českých kinech, který sleduje život domorodé rodiny ve městě Alice Springs na severu Austrálie. „Proč mi berete mé dítě? Přece mu nic není, proč to děláte? Mohli jste mě už dávno pověsit, je to tak? Protože jako Australci jsme automaticky vinni ještě dřív, než se prokáže opak,“ křičí zoufalá žena, které násilně odebrají malé dítě. „Proč nám kradete děti stejně jako dřív?“ ptá se její matka. Zaměstnanec úřadu sociální péče jen konstatuje: „Vezmu si ho.“ Historizující výjev z devatenáctého století? Omyl: scéna z dokumentárního filmu Johna Pilgera, který natočil v roce 2014 a s níž rovněž začíná svůj komentář k této problematice pro britský deník The Guardian.⁷⁷

⁷⁶ PILKINGTON, Doris. *Follow the Rabbit-Proof Fence*. Brisbane: University of Queensland Press, 1996.

⁷⁷ PILGER, John. Another stolen generation: how Australia still wrecks Aboriginal families. *The Guardian*, 21 Mar 2014. Dostupné na <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/21/john-pilger-indigenous-australian-families>> [cit. 10.3.2021].

Pilger upozorňuje na to, že v současné době praxe odebírání domorodých dětí z jejich rodin být v jiné podobě nadále pokračuje – a že je mnohem rozšířenější než v předchozích desítkách let. Jen nyní už nikoho příliš neznepokojuje. „Asimilace zůstává vládní politikou ve všem kromě jména. Eufemismy vládních sloganů jako „usmíření“ nebo „společná silná budoucnost“ zahrnují podobné sociální inženýrství a dlouhotrvající zakořeněný rasismus politických elit, byrokracii i postoje většinové společnosti vůči domorodé populaci,“ píše Pilger.⁷⁸

Vládní politika se v současnosti projevuje méně nápadně prostřednictvím sociálních úřadů v rámci ochrany dětí. Například jen v první polovině roku 2014 bylo takto odebráno téměř 14 tisíc domorodých dětí – pětkrát víc než v době, kdy byla zveřejněna zpráva *Bringing them home*.⁷⁹ Tento problém se projevuje i v dalších souvisejících aspektech. Výrazný je například podíl domorodých Australanů ve vězeňských a nápravných zařízeních. Zatímco tvoří jen zhruba tři procenta celkové populace, je téměř každý druhý vězeň Aboridžinec. V Austrálii podle úředních údajů z roku 2016 žije celkem 798 365 z populace označované jako Aboriginal and Torres Strait Islander, tedy Aboridžinci a ostrované z Torresovy úžiny.⁸⁰ Populace Austrálie čítá podle údaje ze září 2020 necelých 25 700 000 lidí.⁸¹ Podíl Aboridžinců ve vězeních v roce 2020 byl 1 935 v přepočtu na 100 000 obyvatel, u ostatní populace byla tato hodnota 166.⁸² Na severu Austrálie, kde je vysoká koncentrace Aboridžinců, jich je ve vězeních přes 84 procent z celkového počtu. Stejně tak průměrná délka dožití je o deset let nižší ve srovnání s ostatními Australany, dvakrát častěji jsou hospitalizováni s mentálními a psychickými poruchami, sedmkrát častěji onemocní diabetem a dvakrát častěji umírají na respirační choroby. Systémově se jich častěji týká chudoba, sociální problémy a nezaměstnanost. Setrvale mezi domorodci přibývá

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ COLE, Mike. *Racism. A Critical Analysis*. London: Pluto Press, 2016, p. 142.

⁸⁰ Australian Government, Institute of Health and Welfare. *Profile of Indigenous Australians*, 11 Sep 2019. Dostupné na: <<https://www.aihw.gov.au/reports/australias-welfare/profile-of-indigenous-australians>> [cit. 4.10.2021].

⁸¹ Australian Bureau of Statistics. *Population*. Dostupné na: <<https://www.abs.gov.au/statistics/people/population>> [cit. 10.3.2020].

⁸² Více viz např.: VISONDAY, Elias. Indigenous prison population continues to increase, while non-Indigenous incarceration rate falls. *The Guardian*, 21 Jan 2021. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/australia-news/2021/jan/22/indigenous-prison-population-continues-to-increase-while-non-indigenous-incarceration-rate-falls>> [cit. 4.10.2021].

sebevražd, stále častěji také u mladistvých a dětí, a to v šestinásobně vyšším počtu ve srovnání s většinovou populací.⁸³

Ani během posledních let se v této situaci příliš nezměnilo, jak konstatovala zpráva *Overcoming Indigenous Disadvantage* (Překonání domorodé nerovnosti) z roku 2014. Už o rok dřív, v roce 2013, navíc tehdejší premiér Tony Abbott oznámil rozsáhlé škrty ve financování domorodé agendy: během následujících čtyř let se jen podpora právních organizací pomáhajících domorodcům měla snížit o 13,4 milionu australských dolarů. O půl roku později, v květnu 2014, Abbott oznámil škrty na podporu sociálních programů ve výši 534 milionů dolarů na dalších pět let, včetně 160 milionů na podporu zdravotní péče. Jediné zvýšení o 54 milionů se týkalo zřízení nových policejních stanic v odlehlých domorodých oblastech.⁸⁴

3.3 Cesta na opačný břeh: přijetí multikulturalismu

V roce 1851 se v obci Bathurst v Novém Jižním Walesu našlo zrnko zlata, které okamžitě odstartovalo zlatokopecskou horečku. Zanedlouho byla ještě významnější ložiska objevena v jihoaustralském státě Victoria a posléze i v dalších částech země. Následky na sebe nenechaly dlouho čekat. Původních 430 tisíc obyvatel kontinentu v roce 1851 se během dalších dvaceti let zvýšilo téměř čtyřnásobně na 1,7 milionu a největší menšinou se stali Číňané, kteří už v roce 1861 tvořili 3,3 procenta populace. Jižní Austrálie, Victoria a Nový Jižní Wales ještě v padesátých letech a na začátku šedesátých let přijímaly nové zákony namířené proti čínským přistěhovalcům.⁸⁵

Zejména po druhé světové válce a v polovině 20. století pak imigrace včetně přistěhovalců z evropských zemí nabírala rychlý spád. S tím, jak do Austrálie přicházeli Evropané ze severní a zejména jižní Evropy, kteří neodpovídali typické představě Australana anglosaského původu, pořád ještě existovala šance, že se je

⁸³ COLE, Mike. *Racism. A Critical Analysis*. London: Pluto Press, 2016, p. 143-145.

⁸⁴ Tamtéž, p. 146.

⁸⁵ Tamtéž, p. 152.

podarí do anglosasky orientovaného kulturního prostředí asimilovat. Byl to přístup, převažující zejména v 50. a 60. letech 20. století, který již tak striktně nevyžadoval „správnou“ etnickou příslušnost, a založen byl v první řadě na kulturní konformitě. V roce 1945 vznikl Státní úřad pro imigraci (*Federal Department of Immigration*), jehož úkolem bylo formulovat australskou imigračně-asimilační politiku.

Už v padesátých letech se ale s ohledem na teorii a praxi asimilace začaly objevovat otázky ohledně účinnosti tohoto postupu s tím, že požadavek asimilace začlenění přistěhovalců do společnosti naopak spíše brání. V roce 1964 pak imigrační úřad svou agendu nově označoval nikoli v pojmech asimilace, ale integrace. „Požadavek, že migranti opustí svůj původní jazyk, kulturu a identitu, byl nahrazen důrazem na zajištění migrantů jednoduše tak, jak byli,“ tedy bez snahy je zásadně měnit a přizpůsobovat.⁸⁶

Zejména v rané existenci australského státu měla politika bílé Austrálie nezanedbatelný význam: „Bez ní by se mladá demokracie sotva udržela v epoše, kdy mezi čínským venkovanem a australským dělníkem byla nepřekročitelná propast v náboženství, kultuře, jazyku a schopnostech.“⁸⁷ Až v 70. letech 20. století, kdy se začaly vyostřovat problémy s přestěhovalci, jejichž rodným jazykem nebyla angličtina, se ke slovu poprvé dostal multikulturalismus. Ve své počáteční fázi se stal základem nového přístupu, který měl nahradit dosavadní, nepřilíš efektivní politiku asimilace. V rámci těchto intencí vláda nově začala uznávat rozdíly mezi jednotlivými skupinami imigrantů a nová opatření měla mírnit potíže, s nimiž se přistěhovalci potýkali. Nová, „multi-kulturní“ společnost byla v té době prezentována jako základ nového obrazu Austrálie – Austrálie jako „rodiny národů“.

Vláda v té době začala finančně podporovat a zajišťovat činnost institucí, jejichž hlavním úkolem bylo pomáhat přistěhovalcům (ale nikoli ve stejné míře domorodým Australcům) usadit se v australské společnosti. Politika multikulturalismu se tehdy týkala v první řadě neevropských přistěhovalců: domorodcům se uznání plných práv a omluvy ze strany vlády dostalo až později.

⁸⁶ ASHCROFT, Richard T., BEVIR, Mark (eds.). *Multiculturalism in the British Commonwealth. Comparative Perspectives on Theory and Practice*. Berkeley: University of California Press, 2019, p. 85.

⁸⁷ BLAINEY, Geoffrey: *Dějiny Austrálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, s. 186.

Politika bílé Austrálie byla oficiální vládní agendou od konce 19. století až poloviny 70. let 20. století. Poté vláda změnila a zjednodušila pravidla pro získání australského občanství, zároveň s tím začaly vznikat nové vládní sociální programy podporující menšinové etnické skupiny, stejně jako státem financované veřejnoprávní vysílání v menšinových jazycích a multikulturní vzdělávací programy, které měly alespoň formálně uznávat pochybení v zacházení s domorodou populací i pochybení v rámci protiimigračních programů zaměřených v té době proti Asiatům a v určité míře i proti přistěhovalcům z jižní Evropy.

Australský multikulturalismus vznikal během turbulentního období. Po dekádách konzervativní vlády se v roce 1972 dostala k moci labouristická strana vedená Goughem Whitlamem, která jen o rok později, v roce 1973, oficiálně zrušila politiku bílé Austrálie. Zatímco stát si nadále držel instituce založené na anglosaské tradici, nebyly již základem australské identity. „Nejcennějším kapitálem Austrálie v roce 2000 budou lidské zdroje,“ řekl v přelomovém projevu v roce 1974 ministr pro imigraci Al Grassby.⁸⁸ Premiér Whitlam v roce 1975 představil nový zákon proti rasové diskriminaci a Austrálii označil za „multikulturní národ“.

Myšlenku multikulturalismu australští zákonodárci importovali z Kanady, která ji přijala začátkem sedmdesátých let. Ovšem zatímco kanadský multikulturalismus vycházel z dlouhodobého soužití s etnickými minoritami a snahou umírnit frankofonní Quebec, přijetí multikulturalismu v Austrálii bylo čistě pragmatickým rozhodnutím, které mělo vytvořit rámec pro soužití s rychle rostoucími počty imigrantů z neanglického jazykového prostředí. V 80. letech pak byl adresován všem Australanům, tedy nejen cizincům a přistěhovalcům, a zaměřoval se především na sociální kohezi, kulturní identitu a rovné příležitosti.⁸⁹

Multikulturalismus za následné vlády Malcolma Fräsera z liberální strany mezi lety 1975 až 1983 reprezentoval snahu o vytvoření nové ideologie národní identity, která by byla více inkluzivní a tudíž zamezila sociálnímu rozkolu společnosti a státu. Důležitým bodem obratu byla hodnotící zpráva o stavu služeb a programů pro

⁸⁸ GRASSBY, Al. *A multi-cultural Society for the future*. Canberra: Parliament of Australia, 12.2.1974. Dostupné na: <<https://parlinfo.aph.gov.au>> [cit. 5.10.2020].

⁸⁹ ASHCROFT, Richard T., BEVIR, Mark (eds.). *Multiculturalism in the British Commonwealth. Comparative Perspectives on Theory and Practice*. Berkeley: University of California Press, 2019, p. 85.

migranty z roku 1987, která vyzývala k „přijetí programu kulturní diverzity jako prostředku k vytvoření pocitu nacionalistické loajality mezi migranty“ a zároveň k tomu, aby kulturní diverzita byla základem pro „vytvoření multikulturalismu založeného primárně jako mechanismu k upevnění národní jednoty“. Multikulturalismus v tomto pojetí měl prostřednictvím střední vrstvy přistěhovalců dosáhnout do okrajových menšinových komunit a tímto způsobem jejich frustraci a nespokojenost ventilovat bezpečnými cestami.⁹⁰

Vláda Boba Hawka, která v roce 1983 vystřídala Fraserovu vládu, v politice multikulturalismu nadále pokračovala. V roce 1986 bylo pojetí multikulturalismu rozšířeno o zásadu rovného přístupu k podílu na politické moci a k právu praktikovat vlastní kulturní a náboženské zvyky. V roce 1987 vznikl Úřad pro multikulturní záležitosti (*Office for Multicultural Affairs*) a stejně jako v době Fraserovy vlády byl i za Hawkea multikulturalismus ustaven jako základ australské národní identity.

Již začátkem 80. let nicméně prominentní konzervativní historik Geoffrey Blainey popisoval „realistické obavy mnoha Australanů z narůstajícího počtu Asiátů“. Aby se zabránilo asijské „invazi“, navrhoval Blainey od politiky multikulturalismu opět ustoupit a místo něj ve společnosti pevně ukotvit anglosaské hodnoty, s nimiž do Austrálie v 18. století přijeli „otcové zakladatelé“. Debata o multikulturalismu se tak znovu vrátila do roviny obav z jeho potenciálně rozdělující povahy: udělování zvláštních práv a podpora menšin byly vnímány jako aspekty narušující australskou národní a kulturní homogenitu.

Také takzvaná FitzGeraldova zpráva (*FitzGerald Report*) z roku 1988 konstatovala, že myšlenka multikulturalismu nemá zastání v rámci široké veřejnosti. Zpráva popisovala narůstající nespokojenost ohledně „preferenčního zacházení s migranty a důrazu na podporu odlišnosti a separace jednotlivých skupin“.⁹¹ Starší sentimenty vycházející z politiky asimilace byly ve společnosti stále zřetelně přítomné. Stejně jako hodnocení Národního programu multikulturní Austrálie (*National Agenda for Multicultural Australia*) nicméně FitzGeraldova zpráva konstatovala, že

⁹⁰ COLE, Mike. *Racism. A Critical Analysis*. London: Pluto Press, 2016, p. 170.

⁹¹ FITZGERALD, Stephen. *Executive Summary of the Report of the Committee to Advise on Australia's Immigration Policies*. Canberra: Australian Government Publishing Service, 1988, pp xi-xvi.

multikulturalismus je pro společnost výhodný, protože zajišťuje společenské hodnoty „kulturní identity, sociální spravedlnosti a ekonomické efektivity“ pro všechny Australany v rámci liberálně-demokratických hodnot západních společností.⁹²

Program multikulturalismu coby vládní agendy předložila v roce 1989 labouristická vláda Boba Hawkea v rámci Národní agendy pro multikulturní Austrálii (*National Agenda for a Multicultural Australia*). Nová multikulturní politika obsahovala čtyři hlavní body: (1) právo všech Australanů na vlastní kulturní identitu v mezích zákona, (2) právo na rovné příležitosti bez diskriminace, (3) ekonomické a národní výhody kulturně diverzifikované společnosti a (4) respekt k základním australským hodnotám a institucím, kterými jsou reciprocita, tolerance, rovnost mužů a žen, svoboda slova a vyznání, právní stát, ústava, parlamentní demokracie a angličtina jako národní a úřední jazyk.⁹³ (K chronologickému přehledu vládních programů k podpoře politiky multikulturalismu viz příloha č. 1)

Premiér Hawke multikulturalismus stejně jako jeho předchůdci obhajoval zejména z toho důvodu, že jde o nezbytnou a ústřední část společenské smlouvy. Multikulturalismus pozdních osmdesátých let se z původního nástroje, s jehož pomocí se měli imigranti různého etnického původu lépe adaptovat na nové prostředí, postupně rozvinul v ideologii poskytující společenské hodnoty, které měly být sdíleny všemi Australany.⁹⁴ Ať už se v průběhu let pozměňovala dílčí opatření a terminologické nuance, hlavní rysy této politiky v Austrálii zůstávaly relativně neměnné. Důraz byl stále na zajištění sociální koheze a nekonfliktního soužití jednotlivých skupin, společně s podporou všezahrnující národní identity. „Australská politika multikulturalismu začala jako pragmatický plán jak lépe začlenit stále početnější migranty do společnosti, jen aby se velmi rychle transformovala v úsilí o nalezení nové národní identity.“⁹⁵

⁹² Tamtéž.

⁹³ Australian Government. *National Agenda for a Multicultural Australia*. Canberra: Australian Government Publishing Service, 1989. Dostupné na: http://www.multiculturalaustralia.edu.au/doc/multoff_1.pdf [cit. 5.3.2020].

⁹⁴ Viz blíže: ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. *Interpretace australské kultury. Akulturace a kulturní identita*. Rigórní práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury, 2010.

⁹⁵ GALLIGAN, Brian, ROBERTS, Winsome. *Australian Citizenship*. Melbourne: Melbourne University Press, 2014.

A tak zatímco současná Austrálie se velmi liší od té, kterou byla v polovině 20. století, základní aspekty státu zůstaly beze změny. „To se týká politických a právních institucí, demokracie, pojetí svobody, spravedlnosti a řádu, našeho jazyka a způsobu, jak jej používáme, a naší záliby v plážích, australském vnitrozemí a sportu,“ konstatovala také zpráva vládní Rady pro multikulturalismus z roku 2010.⁹⁶

Australská politika multikulturalismu ve své podstatě konvenuje s tím, co politická věda označuje jako liberální nacionalismus. Tento koncept vychází ze stejného základu jako australský multikulturalismus, jehož hlavními pilíři jsou: (1) Plné uznání britského kulturního základu a z něj vycházejících institucí. (2) Přijetí faktu, že australská národní identita se vyvíjí zároveň s tím, jak se proměňuje skladba společnosti. (3) Nutnost, aby přes tuto proměnlivost měl každý obyvatel Austrálie bez ohledu na původ zajištěna rovná práva a příležitosti.⁹⁷

Stejně tak liberální nacionalismus předpokládá nezastupitelnost dominantní kultury a jejích institucí, včetně jejího privilegovaného postavení v určitých základních oblastech sociálního a politického života. V tom se australské pojetí multikulturalismu liší od kanadského, které formálně britské kulturní základy popírá, nebo je přinejmenším nepovažuje za relevantní – podobně jako řada evropských zemí, které uznání dominantní role vlastní většinové kultury považují za nevhodné a nekorektní. Australská varianta je tedy programově pragmatickou a liberální verzí multikulturalismu, která jasně stanoví, že kulturní diverzita je podřízena australským hodnotám a politickým institucím, že angličtina je hlavním a úředním jazykem a že veškerá demokratická práva a svobody se vztahují výhradně na jednotlivce, nikoli na skupiny.⁹⁸

„Přesto, že pojem liberální nacionalismus v australské debatě o multikulturalismu není formálně příliš přítomen, žijí Australané podle tohoto modelu od sedmdesátých let.“⁹⁹ V konkrétním pojetí multikulturalismu ovšem dosud veřejná

⁹⁶ Australian Multicultural Advisory Council. *The People of Australia: The Australian Multicultural Advisory Council's statement on cultural diversity and recommendations to government*. Canberra: Australian Multicultural Advisory Council, 2010.

⁹⁷ ASHCROFT, Richard T., BEVIR, Mark (eds.). *Multiculturalism in the British Commonwealth. Comparative Perspectives on Theory and Practice*. Berkeley: University of California Press, 2019, p. 87.

⁹⁸ Tamtéž, p. 87-88.

⁹⁹ Tamtéž, p. 88.

debata v Austrálii není jednotná. Objevují se rovněž návrhy na kompletní opuštění konceptu národní identity jako v globalizované době nepotřebného s tím, že jeho roli mohou nahradit občansky orientované instituce, které nebudou vycházet ze sdílené kulturní identity, ale čistě z občanských práv. Tyto diskuse se ovšem objevují nanejvýš v akademickém prostředí a pro praktické fungování státu nemají větší význam.

3.4 Vystřízlivění: odklon od multikulturalismu

Nadšení z objeveného multikulturalismu začalo vyprchávat v 90. letech 20. století a zejména pak na přelomu tisíciletí v souvislosti s útokem na Světové obchodní centrum v New Yorku v roce 2001 a s celosvětovým vzestupem militantního islámu. Austrálie v té době zdaleka nebyla jediným státem, který přehodnocoval dosavadní trend.

Politika multikulturalismu, kterou Austrálie přijala začátkem 70. let, měla především zajistit sociální smír v rámci velmi diverzifikované společnosti poté, co selhaly snahy o prosazení politiky asimilace. Asimilacionistické tendence stejně jako obavy z oslabení britských tradic ovšem v australské společnosti latentně převládaly ještě dlouho poté, jak ilustroval případ Pauline Hansonové.

Do regionálního parlamentu se jako nezávislá kandidátka za queenslandský Oxley v roce 1996 tato svobodná matka s malým podnikáním dostala prostřednictvím kritiky „výhod pro domorodce“ a poukazováním na „zdravý rozum“. Kritizovala „obrácený rasismus“, politiku multikulturalismu a systémovou podporu nejrozličnějších menšin. „Národ se rozděluje na černé a bílé a stát to podporuje. Mám už dost toho, aby mi někdo říkal, že toto není moje země. Narodila jsem se tady, stejně jako moji rodiče a děti. Můžu spolupracovat s kýmkoli a kohokoli také respektovat jako sobě rovného, odmítám ale ze svých daní platit na něco, co se stalo před dvěma sty lety. Stejně jako většina Australanů pracuji pro svou zemi, nikdo mi ji nedal jen tak,“ uvedla Hansonová ve svém inauguračním projevu. „Abychom mohli žít v klidu a míru, v síle a jednotě,

musíme mít jeden lid, jeden národ, jednu vlajku.“¹⁰⁰ Odsud také vznikl název její nové strany – Strana jednoho národa (*One Nation Party*).

V projevu dále pokračovala výčtem kontroverzních aspektů politiky multikulturalismu a obavami z toho, že Austrálii „zaplaví Asiaté“. „Plně multikulturní stát nikdy nemůže být silný a jednotný. Svět je plný takových příkladů: Irsko, Bosna, Afrika, Papua Nová Guinea, Spojené státy a Británie již za to platí cenu,“ řekla Hansonová dále ve svém projevu.¹⁰¹ Zrušením politiky multikulturalismu by podle ní stát ušetřil „miliardy dolarů a umožnil etnickým menšinám začlenit se do australské společnosti“. Imigrace se podle ní měla krátkodobě na čas zcela zastavit.

Největší australské deníky otiskly inaugurační projev Hansonové v plném rozsahu, pro řadu lidí se Hansonová stala hrdinkou. Televizním pořadům, v nichž vystupovala, rapidně rostla sledovanost, lidé ji zdravili v obchodech, na ulici přitahovala davy. Poté, co získala svůj první mandát, musela být Hansonová stejně jako její nezletilé děti kvůli výhrůžkám pod stálou policejní ochranou, stejně tak pošta s adresou její kanceláře byla nejdřív překontrolována na jiném místě a až poté doručena. Slova Hansonové odrážela převládající náladu v zemi a sentiment protikladný multikulturní politice, kterou prosazovaly vlády v předchozích dvou desetiletích. Doba se ale měnila.

Konec multikulturní agendy předznamenala v roce 1996 také nová liberální vláda Johna Howarda. Ten slova Hansonové přivítal jako dobře mířenou ránu proti politické korektnosti a vítězství svobody projevu: každý má mít podle Howarda možnost projevit bez obav svůj názor bez toho, aby byl označen za bigotního člověka a rasistu. Následně ohlásil odklon od multikulturní agendy, po pouhých devíti letech existence nechal opět zavřít Úřad pro multikulturní záležitosti, omezil státní podporu a sociální programy jen na nové imigranty a stejně tak nechal snížit finanční podporu poradenských a sociálních institucí zaměřených na menšiny. Za Howarda také dostávala široký prostor protiimigrační rétorika zejména s ohledem na imigranty

¹⁰⁰ Pauline Hanson's 1996 maiden speech to parliament: Full transcript. *The Sydney Morning Herald*, September 15, 2016. Dostupné na: <<https://www.smh.com.au/politics/federal/pauline-hansons-1996-maiden-speech-to-parliament-full-transcript-20160915-grgjv3.html>> [cit. 13.3.2020].

¹⁰¹ Tamtéž.

přijíždějící k Austrálii nelegálními cestami po moři. Howard je označoval jako ilegály, předbíhače ve frontě a v některých případech také jako teroristy.

Sláva Hansonové, jejíž první manžel byl mimochodem dělník z Polska, netrvala příliš dlouho a v roce 1999 i vlivem vnitřních sporů zájem o její stranu začal upadat. To se ale nedá říct o všeobecné náladě ve společnosti ani o postojích Howardovy vlády, které v tomto ohledu byly i nadále konzistentní.

Na přelomu tisíciletí se k tomuto mixu společenských nálad přidaly obavy z migrantů přijíždějících k břehům Austrálie stále častěji z muslimských zemí. To ostatně bylo hlavním tématem předvolební kampaně v roce 2001. Tento narativ pak významně posílily útoky na Světové obchodní centru v New Yorku v září 2001 a následná „válka proti teroru“, jejíž byla Austrálie součástí. V červenci 2005 následovaly výbuchy v londýnském metru, při nichž zemřelo 52 lidí a dalších 700 bylo zraněno. Premiér Howard následně zástupcům muslimských škol působících v Austrálii oznámil, že tyto instituce povinně budou učit také „australské hodnoty“. Ministr školství Brendan Nelson následně veřejně prohlásil, že „ti, kdo se nechtějí stát Australany a respektovat australské hodnoty, mohou klidně odjet jinam“.¹⁰² Také Nelsonův vzkaz muslimským školám byl jasný: uče australské hodnoty, nebo můžete skončit.

Tenze mezi muslimy a Australany se v té době nejzřetelněji projevíly během takzvaných nepokojů v Cronulle (*Cronulla Riots*), pobřežní oblasti na jihu Sydney. V prosinci 2005 se v této čtvrti sešlo přes pět tisíc lidí, kteří si navzájem šli vyřizovat účty. Na jedné straně to byli evropští Australané, na druhé pak v zemi žijící Arabové, ve velké míře původem z Libanonu. Spouštěčem bylo údajné obtěžování žen a napadání plavčků ze strany Arabů. Plavčíci a záchranáři, kteří tuto činnost vykonávají jako dobrovolníci ve svém volném čase, mají významné místo v novodobé australské mytologii, v níž ztělesňují sílu, odvahu a solidaritu. Napadnout plavčíka je vážný přešlap proti kulturním zvyklostem – a napadení žen o to víc.

Násilnosti v Cronulle měly dohru v celostátní politice. Státní zástupce nedlouho po výtržnostech navštívil největší mešitu v Novém Jižním Walesu a tamním

¹⁰² Teach Australian values or 'clear off', says Nelson. *Australian Broadcasting Corporation*, 24 August, 2005. Dostupné na: <<https://www.abc.net.au/pm/content/2005/s1445262.htm>> cit. [10.3.2020].

muslimům oznámil, že od nich stát očekává toleranci a respekt vůči australským hodnotám. Místopředseda Howardovy liberální strany a ministr financí Peter Costello mluvil o „pomýleném multikulturalismu“: Migrantům, kteří nedodržují australské hodnoty, by podle něj mělo být odebráno občanství. „Každý, kdo odmítá dodržovat zákony, dává ránu do srdce australské společenské smlouvy. Ti, kdo stojí mimo tuto smlouvu, ohrožují práva a svobody ostatních. Občanství, pokud o něj požádají, by jim mělo být zamítnuto. Pokud už australské občanství získali, mělo by jim být odebráno, pokud jsou zároveň občany jiné země.“ Toto varování podle něj mířilo především na muslimy, kteří v Austrálii chtějí žít podle práva šaría. „Návštěvníci mešity jsou před vstupem požádáni, aby si zuli boty. Je to znak respektu. Pokud k tomu máte výhrady, do mešity nepůjdete. Stejně tak jako žadatelé o australské občanství budete vyzváni k tomu, abyste svým podpisem stvrdili respekt k určitým hodnotám. Pokud máte vůči těmto hodnotám výhrady, do Austrálie nechoďte.“¹⁰³

Premiér Howard ve stejné době mluvil o tom, že „část islámské komunity je značně neslučitelná s naším typem společnosti“. „Je nepopiratelným faktem, že někteří z těch, kdo sem přicházejí, se odmítají integrovat. Ti, kdo se odmítají přizpůsobit, jsou v různých skupinách imigrantů, nejvíce viditelné je to ale pravděpodobně v úzké části islámské komunity,“ uvedl Howard ve svém komentáři pro Daily Telegraph v roce 2006.¹⁰⁴

V postupujícím odvratu od multikulturalismu se nic nezměnilo ani po roce 2007 během následné labouristické vlády Kevina Rudda. Státní sociální politika se zaměřovala na socioekonomické, nikoli na kulturní nebo etnické aspekty. Tuto politiku do určité míry o tři roky později v roce 2010 obnovila nová premiérka téže strany Julia Gillardová: vystupovala proti vysoké míře imigrace, mluvila o nezastupitelném místě australského způsobu života a dál pokračovala v odebírání multikulturní agendy státním úřadům.

¹⁰³ Our values or go home: Costello. *The Age*. February 24, 2006. Dostupné na: <<https://www.theage.com.au/national/our-values-or-go-home-costello-20060224-ge1tii.html>> [cit. 3.10.2020].

¹⁰⁴ POYNTING, Scott, MASON, Victoria. The New Integrationism, the State and Islamophobia: Retreat from multiculturalism in Australia. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 2008, vol. 36, no. 4.

V únoru 2011 nicméně z její strany přišel obrat, když překvapivě začala prosazovat afirmativní multikulturní politiku. „Pokud má být společnost Austrálie svobodná a rovná, pak musí být multikulturní. Ale pokud má být multikulturní, musí australská společnost zůstat svobodná a rovná,“ uvedl v tomto roce Gillardové ministr pro občanství a imigraci Chris Bowen.¹⁰⁵ To bylo v přímém kontrastu s vývojem v evropských zemích: německá kancléřka Angela Merkelová, francouzský prezident Nicolas Sarkozy a britský premiér David Cameron veřejně prohlásili, že multikulturalismus selhal. Zmiňovali paralelní společnosti, jejichž členové nesdílejí hodnoty hostitelské společnosti.

Představa multikulturalismu podle Gillardové se přes obnovování institucí pro tuto agendu nicméně v mnohém blížila jejím předchůdcům. Multikulturalismus podle ní zahrnuje stejnou měrou rovná práva a povinnosti: „Právo na udržování vlastních zvyků, jazyka a náboženství je vyrovnáno stejně důležitou povinností naučit se anglicky, najít si práci, respektovat naši kulturu a kulturní dědictví a považovat ženy za plně rovné mužům. (...) Respekt k našim hodnotám, právnímu systému a demokracii je bez diskuse,“ řekla Gillardová. Multikulturalismus je podle ní výrazem „progresivního patriotismu“, v němž „všichni Australané, včetně těch nových, mohou najít smysl“.¹⁰⁶

3.5 Vývoj posledních let

Australská politika multikulturalismu vycházela z vládních snah usměrnit vysoké počty migrantů a zajistit jejich nekonfliktní soužití v rámci společnosti, v 80. a 90. letech pak začala stále výrazněji zahrnovat také prvky, které měly přispívat k vytváření a udržování narativu australského národa. V posledních letech je nicméně

¹⁰⁵ New policy to continue "genius" multiculturalism. *ABC News*, Feb 16, 2011. Dostupné na: <<https://www.abc.net.au/news/2011-02-16/new-policy-to-continue-genius-multiculturalism/1945920>> [cit. 3.10.2020].

¹⁰⁶ GILLARD, Julia. *Australian Multicultural Council Lecture, Introductory Remarks*. PM Transcripts: Transcripts from the Prime Ministers of Australia. Release Date 19/09/2012. Dostupné na: <<https://pmtranscripts.pmc.gov.au/release/transcript-18809>> [cit. 10.3.2010].

multikulturalismus nejen v Austrálii v důsledku zhoršující se bezpečnostní situace, hrozeb terorismu a vysoké míry imigrace a s ní související fragmentace společnosti v rámci veřejné i politické debaty podrobován stále širší kritice, přičemž se opět častěji zvažuje návrat k dřívějším opatřením důsledněji zaměřeným na důslednou integraci až asimilaci. Zatímco australské vlády bez ohledu na jejich konkrétní politické a ideologické složení zvyšují důraz na integraci a zpřísňují pravidla pro imigraci i následné získání občanství, základní otázka zatím zůstává nezodpovězena: Má multikulturalismus své limity, a případně kde?

Jak ukazuje zatím poslední programové prohlášení týkající se politiky multikulturalismu, které zveřejnila liberální vláda Malcolma Turnbulla (2015 – 2018), multikulturalismus je v posledních desetiletích platnou politikou spíš jen podle jména.¹⁰⁷ Nejen v Austrálii se multikulturalismus navíc stává stále kontroverznějším pojmem. S tím, jak celosvětově stoupá míra migrace i komplexity globalizovaného světa, stojí státy před palčivou otázkou, jak se se stále narůstající diverzitou efektivně a v míru vypořádat.

Austrálie přijala koncept multikulturalismu v reakci na stále vyšší počty nově příchozích ve druhé polovině 20. století poté, co zrušila restriktivní imigrační politiku platnou v předcházejících desetiletích. Od dřívější asimilační politiky bílé Austrálie vládní programy přecházely na stranu multikulturalismu, ovšem úspěch tohoto postupu je obecně považován za diskutabilní. V poslední době, zhruba lze říci, že od poloviny 90. let, pak začal stále silnější obrat opět směrem k silnějšímu prosazování prvků integrační a asimilační politiky.

Multikulturalismus se nicméně nadále používá jako pojem označující viditelné aspekty současné Austrálie, tedy nepopíratelnou etnickou a kulturní diverzitu tamní společnosti, jako jeden ze základních znaků australského „národa“ a jako koncept, který reprezentuje jeho normativní ideál. Kromě toho má alespoň teoreticky zajišťovat sociální kohezi prostřednictvím upevnování narativu jednotného národa.

¹⁰⁷ Australian Government, Department of Home Affairs. *Multicultural Australia. United, Strong, Successful. Australia's multicultural statement*. Dostupné na: <https://www.homeaffairs.gov.au/mca/Statements/english-multicultural-statement.pdf> [cit. 10.3.2021].

V praxi je ale idea multikulturalismu dlouhodobě vnímaná jako kontroverzní v tom smyslu, že nesplňuje svůj základní předpoklad, tedy integraci cizinců do společnosti, a že naopak prostřednictvím zdůrazňování odlišných kulturních identit podporuje jejich separaci. Už v roce 1988 FitzGeraldova hodnotící zpráva na základě sociologických výzkumů upozornila na tento převládající postoj velké části Australanů a doporučila vládě přehodnotit imigrační politiku s ohledem na ekonomickou a kulturní kompatibilitu jednotlivých zemí a více dbát na posilování národního narativu tak, aby multikulturalismus nebyl natolik vnímán jako jeho bezprostřední ohrožení.

Vedle obav z fragmentace společnosti a snah o udržení sociální koheze se v posledních letech nejen v Austrálii diskutují další otázky: jsou specifické kulturní praktiky slučitelné s lidskými právy a demokratickými hodnotami? Jak postupovat v případě zesilujícího náboženského extremismu? Proč v některých kulturních skupinách dlouhodobě přetrvává vyšší míra chudoby a sociálního vyloučení? A v širším kontextu také: Jakou váhu přikládat kultuře ve smyslu specifické adaptivní strategie? Jak nastavit parametry multikulturalismu v prostředí liberální demokracie? Jaké místo v nich má koncept národa a narativ národní identity?

Obsáhlá diskuse o podobných otázkách v Austrálii probíhala již v osmdesátých letech. Za všechny lze zmínit otázky týkající se kulturního relativismu, diskursu politické korektnosti, finanční podpory organizacím zastupujícím etnické skupiny a související podpory „etnického tribalismu“. Převažoval názor, že veřejné instituce by měly být neutrální a zajišťovat bezproblémové soužití všech členů společnosti na základě individuálních a občanských práv, nikoli na základě zájmů a požadavků etnických skupin.

Další vývoj australské multikulturní politiky urychlilo dění 90. let, kdy už nešlo jen o problematiku integrace cizinců, znalost úředního jazyka, respektování zásad společného soužití a udržování a zároveň vytváření narativu australského národa a identity, ale stále více také o související bezpečnostní hrozbu. Tématem se staly útoky „etnických gangů“, často na ženy, a rostoucí počty imigrantů a žadatelů o azyl z muslimských zemí, kteří se hranice Austrálie snažili ilegálně překročit po moři. Zatímco dříve touto cestou připlouvali lidé z relativně blízkých asijských zemí, od přelomu tisíciletí šlo ve stále větší míře o migranty a běžence z Afghánistánu, Iráku a Íránu. To vedlo k řadě incidentů, kdy vláda zakázala těmto lodím přistát u australských

břehů. Tehdejší premiér Howard přísné kroky vlády zdůvodňoval tím, že „každý národ má právo na účinnou kontrolu vlastních hranic a na to rozhodnout se, koho a za jakých podmínek vpustí na své území. Austrálie se v žádném případě těchto práv nevzdá.“¹⁰⁸

Teroristické útoky v New Yorku v roce 2001, teroristický útok na Bali v roce 2002, kde zemřelo 202 lidí, z toho 88 Australanů, stejně jako například útok v londýnském metru v roce 2005 a série dalších útoků ve jménu radikálního islámu zejména v Evropě pak daly přesné obrysy do té doby spíše latentním obavám s nejasnými konturami a dál formovaly australskou veřejnou debatu ohledně multikulturalismu. Hrozba terorismu a problematika bezpečnosti v souvislosti s imigrací a žadateli o azyl z muslimských zemí získávala reálnou podobu a nová vládní multikulturní politika již zmiňovala diverzitu jako potenciální bezpečnostní hrozbu.¹⁰⁹

Právě obrana vnějších australských hranic se stala hlavním tématem australské předvolební kampaně v roce 2001, která Johnu Howardovi pomohla obhájit mandát. Tehdejší ministr obrany Peter Reith následně dal do přímé souvislosti terorismus a žadatele o azyl a oznámil, že ochrana australských hranic je základem pro zajištění bezpečnosti a zároveň obranou proti tomu, aby se z lidí přijíždějících k australským břehům na lodích a člunech nestala „přímá spojka terorismu“.¹¹⁰

Postoje vůči multikulturalismu coby oficiální státní politice byly v Austrálii dlouhodobě přinejmenším ambivalentní, s postupem času pak stále více kritické. Howardova vláda pojem multikulturalismus označila za „redundantní“ a tuto politiku směřovala zpět směrem k integraci a asimilaci, tentokrát už výslovně k „muslimské asimilaci“: „To nejlepší, co můžeme udělat, je absorbovat je do mainstreamu,“ uvedl Howard.¹¹¹ Tento trend se završil v roce 2007, kdy byl v podstatě zrušen vládní Úřad

¹⁰⁸ HOWARD, John. *Illegal Immigration: MV Tampa*. Ministerial statement, House of Representatives, Debates, 29 August 2001, p. 30517. Dostupné na: <<http://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/search/display/display.w3p;query=Id%3A%22chamber%2Fhansard%2F2001-08-29%2F0067%22>> [cit. 10.3.2021].

¹⁰⁹ Australian Government. Department of Immigration and Multicultural and Indigenous Affairs. *Multicultural Australia, united in diversity: updating the 1999 New agenda for multicultural Australia. Strategic directions for 2003-2006*. Canberra, 2003. Dostupné na: <<https://trove.nla.gov.au/work/24217543>> [cit. 12.3.2021].

¹¹⁰ ADAMS, Philip. Are Refugees Terrorists? *ABC Late Night Live*, 18 Sep 2001. Dostupné na: <<https://www.abc.net.au/radionational/programs/latenightlive/are-refugees-terrorists/3489830>> [cit. 9.3.2021].

¹¹¹ PM's Muslim comments 'offensive'. *The Sydney Morning Herald*, February 21, 2006. Dostupné na: <<https://www.smh.com.au/national/pms-muslim-comments-offensive-20060221-gdn065.html>> [cit. 8.3.2021].

pro imigraci a multikulturní záležitosti (*Department of Immigration and Multicultural Affairs*) a nově přejmenován na Úřad pro imigraci a občanství (*Department of Immigration and Citizenship*).

Žadatelé o trvalé povolení k pobytu, které je předstupněm k získání australského občanství, musí od roku 2009 složit „test občanství“ (*Australian Citizenship Test*).¹¹² V roce 2013 pak vzhledem k počtům přicházejících cizinců vydala australská vláda příručku pro všechny, kdo v zemi žádají o povolení k přechodnému nebo trvalému pobytu, nazvanou *Život v Austrálii (Life in Australia)*,¹¹³ se stručným přehledem australských dějin, charakteristikou životního stylu a obecně sdílených hodnot. Každý, kdo chce v Austrálii přechodně nebo trvale žít, musí podepsat prohlášení, že se s tímto textem seznámil, a zároveň podepsat „souhlas s australskými hodnotami“ (*Australian Values Statement*, viz příloha č. 2), které mají „pomoci novým příchozím porozumět základním hodnotám, které stály u zrodu australské společnosti.“¹¹⁴ Těmi jsou respekt rovnoprávnosti, důstojnosti a osobní svobodě jednotlivce, svoboda vyznání, sekulární vládní systém, parlamentní demokracie, rovnost před zákonem, rovnost žen a mužů, rovnost šancí a neagresivita. Text také explicitně uvádí, že oficiálním jazykem a zároveň jednotícím prvkem australské společnosti je angličtina. Vláda rovněž žadatele formálně vyzývá k tomu, aby se do společnosti integrovali co nejrychleji.

Multikulturalismus se v Austrálii stal pragmatickou vládní politikou, která měla umožnit státu vypořádat se s narůstající mírou imigrace a kulturní diverzity, udržet stabilní politické, ekonomické a sociální prostředí a sociální kohezi. Specifické je zde to, že multikulturalismus byl a dosud je považován za klíčový prvek národní identity. To na druhé straně kontrastuje s velmi přísnou imigrační politikou ve formě velmi selektivního výběru zájemců o život v Austrálii a s restriktivním přístupem k přijímání migrantů a žadatelů o azyl. Přestože australská imigrační politika bývá zejména ze strany humanitárních organizací kritizovaná jako příliš tvrdá, vlády liberální i labouristické ji průběžně udržovaly a ve svém základě tato politika zůstává

¹¹² Doplňující informace viz též: Australian Government, Department of Immigration and Citizenship: *Citizenship*. Dostupné na: <<http://www.citizenship.gov.au/>> [cit. 23.10.2010].

¹¹³ Australian Government, Department of Immigration and Citizenship. *Life in Australia*. October 2007. Dostupné na: <<http://www.immi.gov.au/living-in-australia/values/book/>> [cit. 18.10.2010].

¹¹⁴ Tamtéž.

neměnná. „Z Austrálie se nestane váš nový domov“, oznamuje například webová stránka australského ministerstva vnitra, přeložená také do arabštiny a dalších afrických a asijských jazyků (viz příloha č. 3). „Jako nová ministryně vnitra prohlašuji, že zastavovat lodě (s nelegálními migranty) je mou nejvyšší prioritou. Australská vláda je v tomto nadále rezolutní a ani pohraniční ochrana australských hranic se nezměnila. Nepokoušejte se o nelegální cestu do Austrálie na lodi. Budete zadrženi a vráceni. Nikdy nebudete mít možnost usadit se v Austrálii. Šance uspět je nulová,“ říká na oficiálním videu na stránkách ministerstva rozhodným hlasem současná ministryně vnitra Karen Andrewsová.¹¹⁵

3.6 Reflexe australské identity

Zatímco řada států ve dvacátém století znovuobjevovala svou národní identitu, Austrálie si v této době svou identitu teprve vytvářela. Australský stát byl původně britskou kolonií a jeho obyvatelé přicházející z různých částí světa neměli kolektivní paměť ani přirozené vazby k zemi. Australská identita, která by poskytovala sdílený kulturní základ a nahradila tak různorodou etnickou identitu jednotlivců, tedy nevznikala přirozeně, ale musela být uměle vytvořena.

Australská národní identita vznikala postupně od raných fází evropského osídlování na základě importovaných britských tradic v kombinaci s nehostinným australským prostředím; jejími základními prvky v té době byla fyzická odolnost, pevná přátelství, spolupráce a schopnost adaptovat se na nepříznivé podmínky. Postupně se v ní začaly odrážet další charakteristiky jako vznik federativního státu, zlatá horečka, ekonomická deprese, obě světové války, vojenské jednotky bojující za svobodu v Evropě a stále vyšší počty přistěhovalců hledajících štěstí na novém kontinentu. Od 70. let se pak k tomuto mixu přidal multikulturalismus, domorodé

¹¹⁵ Operation Sovereign Borders. Department of Home Affairs, Australian Government. Dostupné na: <<https://osb.homeaffairs.gov.au/>> cit. [15.3.2021].

snahy o emancipaci i diskuse ohledně zřízení republiky a vyhlášení nezávislosti na Británii.

Nejasný vztah Austrálie k Británii a britské kultuře dominoval australské veřejné debatě o vlastní národní identitě až do šedesátých let, než zcela nový směr určila politika multikulturalismu. Narozdíl od vztahu k Británii, který byl k australské identitě vnímán jako protikladný, začal být poté multikulturalismus považován za její základní rys a charakteristiku. Nástrojem, který určoval, kdo se může považovat za skutečného Australana, byla imigrační a populační politika, jež zároveň vymezovala kulturní hranice národa. Starší asimilační i novější multikulturní přístup reflektují představy o „australském národě“ a určují znaky, které mají jeho členové sdílet. Austrálie tak bývá uváděna jako příklad „národa vytvořeného na zakázku“ (*nation by design*).

Australská vláda přijala politiku multikulturalismu s explicitním předpokladem, že kulturní diverzita je pro stát přínosná a měla by být aktivně podporována. Imigranti začali být vyzýváni – a do určité míry je to od nich vyžadováno logikou samotného diskurzu – aby si zachovali své kulturní zvyklosti, k čemuž jim vláda poskytovala podporu a prostředky.¹¹⁶

Přijetí politiky multikulturalismu bylo na jedné straně pragmatickou odpovědí na nedostačující politiku orientovanou směrem k asimilaci, ale zároveň bylo také pokusem o nové vymezení australské národní identity a vztahu mezi národem a státem. V tomto smyslu tak multikulturalismus bývá popisován jako odpověď na krizi identity přistěhovalecké společnosti, která si již z řady důvodů nechtěla a nedokázala udržet národní identitu založenou na mýtu o britském původu. Jedním z příčin tohoto stavu byla i narůstající diverzita související s vyšší mírou imigrace po druhé světové válce a s ní související problémy, které měla právě politika multikulturalismu vyřešit. Multikulturalismus tedy nebyl pouhým politickým postupem, jak se vyrovnat s přistěhovalcí a kulturní diverzitou: reálně byl i politikou definující novou národní a kulturní identitu.¹¹⁷ V poslední době časté tvrzení, že australská společnost byla svou

¹¹⁶ Viz blíže: ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. *Interpretace australské kultury. Akulturace a kulturní identita*. Rigórní práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury, 2010.

¹¹⁷ STRATTON, Jon, ANG, Ien. Multicultural Imagined Communities: Cultural Difference and National Identity in Australia and the USA. *The Australian Journal of Media & Culture*, 1994, vol. 8, no. 2, p. 16–17.

podstatou vždy multikulturní tedy není jen klišé, ale je také historicky zavádějící, protože záměrně přehlíží ideologické reprezentace australského národa jako rasově a kulturně homogenního v dobách největší slávy politiky bílé Austrálie.¹¹⁸

Australskou asimilační politiku lze vnímat jako kulturní nacionalismus, jehož prostřednictvím se Austrálie snažila osamostatnit od britského kulturního vlivu. „Jako dominantní forma identity a oficiální státní politiky bylo poválečné období asimilacionismu prvním historicky významným nacionalismem v australských dějinách.“¹¹⁹ Důležitou roli v něm hrál diskurzivní konstrukt „australského způsobu života“, který postupně nahrazoval starší diskurz „národního typu“ neboli „typického Australana“, blíže spjatého s Británií. Nový diskurz sice narušil do té doby úzké spojení mezi rasou a kulturou, distinktivní australská kultura přesto nadále zůstávala poměrně nejasná.

Cílem poválečné asimilační politiky bylo začlenit cizince co nejrychleji do společnosti tak, aby přijali její každodenní kulturní návyky. Lze v ní vidět snahu o vytvoření a udržení homogenní kulturní identity podle evropského modelu, která se zdála být nezbytným předpokladem národního státu. Australský asimilacionismus usiloval o podporu jedinečné australské identity tím, že vyčleňoval všechny ostatní identity, které se s ní zdály být v rozporu. Tento typ asimilačně laděného nacionalismu je pragmatickým přístupem, který není postaven na ideologickém základě narozdíl například od nacionalismu amerického. Chybí mu také dostatečně pevný kulturní základ, z něhož by mohly vycházet dostatečně nosné mýty pro konstrukci sdílené identity: idea „australského životního stylu“, vytvořená pro tento účel, je jen mlhavým pojmem, který postrádá historický a kulturní základ a která často bývá redukována na „předměstský mýtus o autě, rodině, zahradě a spořádaném životě střední třídy“.¹²⁰ Podle teoretiků australské kultury Jona Strattona a Iena Anga to byla právě tato neukotvenost australské národní kultury, jež nemá oporu ani v ideologii ani v kultuře, která Austrálii poskytla symbolický prostor pro vytvoření a zavedení oficiální politiky

¹¹⁸ Tamtéž, p. 18.

¹¹⁹ Tamtéž, p. 14.

¹²⁰ WHITE, Richard; In: STRATTON, Jon, ANG, Ien. Multicultural Imagined Communities: Cultural Difference and National Identity in Australia and the USA. *The Australian Journal of Media & Culture*, 1994, vol. 8, no. 2, p. 15.

multikulturalismu jako základu pro vytvoření nového vnímání vlastní národní identity.¹²¹

Přechod od asimilační politiky bílé Austrálie k politice multikulturalismu bývá vysvětlován jako logická reakce na nedostatky předchozích vládních opatření. Multikulturalismus nicméně nebyl jen novým pokusem, jak dostat pod kontrolu narůstající sociální diverzitu, ale zároveň také reflektoval změny ve vnímání národní kultury a australské identity. Kdo se chtěl stát plnohodnotným členem společnosti, již nemusel být „typickým Australanem“ ve smyslu požadovaného původu, ale spíše „opravdovým Australanem“, který se k australské kultuře hlásí tím, že naplno vyznává její hodnoty. Teoretické základy této politické změny popisuje Zpráva o plánování a pomoci migrantům (*Review of Post-Arrival Programmes and Services to Migrants*) z roku 1978, označovaná též jako *Galbally Report*. Významným obratem je, že tato zpráva pracovala s pojmem kultura podle definice antropologa E. B. Tylora a kulturu tedy pojímala podle obecné definice jako způsob života, jako komplexní celek zahrnující vědění, víru, umění, mravy, zákony, zvyky a další schopnosti, které si člověk osvojil jako člen společnosti. Skutečnost, že australský multikulturalismus vycházel z antropologické definice kultury, ukazuje na přetrvávající význam kulturních zvyků spíše než ideologických principů během budování australské identity.¹²²

¹²¹ Tamtéž, p. 16.

¹²² Podrobněji rozpracováno v: ŠAFARŇKOVÁ, Jana. *Interpretace australské kultury. Akulturace a kulturní identita*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury, 2010.

4. Na vlnách německého multikulturalismu

„Multikulti absolutně selhalo.“¹²³ Slova kancléřky a předsedkyně křesťansko-demokratické unie (CDU) Angely Merkelové 16. října 2010 v Postupimi na sjezdu Junge Union, mládežnického dorostu CDU, vyvolala v Německu i po celém světě značný rozruch. „Jsme zemí, která zejména od začátku šedesátých let do Německa přivážela gastarbeitery. Teď tu žijí s námi. Dlouho jsme sami sobě lhali. Říkali jsme si, že natrvalo tady nezůstanou, že časem zase odejdou. To se ale nestalo, načež jsme pochopitelně zvolili přístup, že začneme fungovat jako multikulti, budeme žít vedle sebe a budeme spolu dobře vycházet. Tento přístup selhal, absolutně selhal! (...) Vycházíme z křesťanského pojetí člověka, to je naší podstatou. A kdo to nedokáže přijmout, ten je u nás na špatném místě.“¹²⁴ říkala Merkelová do mikrofonu na pódiu na svůj styl nezvykle bojovným tónem. Ještě než dokončila poslední slova, odměnili ji přítomní členové Junge Union silným potleskem. [sdfootnote3sym](#)

Německo může podle Merkelové své přistěhovalce podporovat, ale zároveň od nich také výměnou něco žádat: konkrétně integraci do německé společnosti, přijetí jejích zákonů, pravidel a hodnot, stejně jako dostatečnou znalost němčiny pro běžnou denní komunikaci. „Musejí přijmout naše kulturní normy“ a „ze znalosti němčiny učinit svou prioritu“,¹²⁵ řekla Merkelová v projevu. Pro mnohé Němce byla slova Merkelové potvrzením jejich obav, že integrace imigrantů, zejména těch z muslimských zemí, se Německu dlouhodobě nedaří.

Prohlášení Merkelové, že multikulturalismus selhal, odpovídalo náladě, která tehdy převládala ve společnosti. Více než polovina Němců se domnívala, že cizinců je

¹²³ Kanzlerin Merkel erklärt Multikulti für gescheitert. *Die Welt*, 16.10.2010. Dostupné na: <<https://www.welt.de/politik/deutschland/article10337575/Kanzlerin-Merkel-erklaert-Multikulti-fuer-gescheitert.html>> [cit. 25.4.2020].

¹²⁴ Tamtéž. V orig.: „Wir sind ein Land, das im Übrigen Anfang der sechziger Jahre die Gastarbeiter nach Deutschland geholt hat, und jetzt leben sie bei uns. Wir haben uns eine Weile lang in die Tasche gelogen. Wir haben gesagt, die werden schon nicht bleiben. Irgendwann werden sie weg sein. Das ist nicht die Realität, und natürlich war der Ansatz zu sagen, jetzt machen wir hier mal Multikulti und leben so nebeneinander her und freuen uns übereinander. Dieser Ansatz ist gescheitert, absolut gescheitert!“

¹²⁵ Tamtéž.

v Německu „příliš mnoho“.¹²⁶ Třetina Němců byla toho názoru, že hlavním motivem, proč cizinci přicházejí do Německa, jsou sociální dávky a že tedy nadměrně zatěžují německou ekonomiku. Jen osm procent Němců se v té době domnívalo, že se v Německu žijící muslimové úspěšně integrovali do německé společnosti. Podle pětiny z nich by pro Německo bylo lepší, kdyby v něm žádní muslimové nežili¹²⁷ (více viz přílohy 4 a 5). Byly to ovšem obavy spíše latentní, které se ze strany Němců nijak výrazně neprojevovaly veřejně. Osobní útoky a různé projevy diskriminace se objevovaly jen velmi zřídka, což potvrzovaly i výpovědi z druhé strany. Je zároveň zajímavé, že stejně jako Němci vnímali muslimy žijící v Německu jako neochotné se začlenit a integrovat (76 procent), to v menší míře vnímali i sami v Německu žijící muslimové (52 procent). A o těch, kteří do Německa teprve přicházejí, to podle nich platí ještě výrazněji: Pouze 30 procent německých muslimů bylo přesvědčeno o tom, že muslimové nově přicházející do země se chtějí německé společnosti přizpůsobit.¹²⁸

Merkelová svým projevem rozpoutala bouři, a to i daleko za hranicemi Německa. Její slova obletěla svět a komentátoři publikovali jednu úvahu za druhou ve snaze dobrat se toho, zda multikulturalismus v obecné rovině skutečně selhal. A Německem tato debata rezonovala o to víc, že Merkelové odepsání multikulturalismu coby pomýlené ideologie přišlo ve vyhrocené době jen nedlouho poté, co podobný granát hodil do vod veřejné a politické debaty jiný známý politik: Thilo Sarrazin, člen sociální demokracie (SPD), někdejší ministr financí zemské vlády v Berlíně a do roku 2010 člen představenstva Německé spolkové banky, centrálního finančního ústavu v zemi.

Na podzim 2010 Sarrazin vydal knihu nazvanou Německo páchá sebevraždu (*Deutschland schafft sich ab*)¹²⁹, v níž tvrdě kritizoval turecké a arabské přistěhovalce, za to, že se za celou dobu svého života v Německu nedokázali stát plnohodnotnými

¹²⁶ KOHUT, Andrew, ALLEN, Jodie, WIKE, Richard. *Muslims in Europe: Economic Worries Top Concerns About Religious and Cultural Identity*. Washington (DC): Pew Research Center, 6. 7. 2006. Dostupné na: <<https://www.pewresearch.org/global/2006/07/06/muslims-in-europe-economic-worries-top-concerns-about-religious-and-cultural-identity/>> [cit. 1. 11. 2020].

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ SARRAZIN, Thilo. *Deutschland schafft sich ab. Wie wir unser Land aufs Spiel setzen*. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2010. Překlad do češtiny: SARRAZIN, Thilo. *Německo páchá sebevraždu*. Academia, Praha, 2011.

členy společnosti a respektovat její pravidla. Sarrazin se tím trefil přímo do středu latentních obav mnoha Němců, narůstajícího odporu vůči dlouhodobě pokračující imigraci a zároveň dlouhodobě selhávající integraci. Tyto sentimenty v německé společnosti nebyly ničím novým. Dlouhou dobu ovšem zůstávaly pod povrchem a jejich síla narůstala přímo úměrně tomu, jak důsledně se těmito obavami německé vlády odmítaly systematicky zabývat, nebo je alespoň vzít na vědomí. Lidé, kteří se politicky rekrutovali z politického spektra konzervativního středu, a tedy v naprosté většině nešlo o pravicové extremisty, v Sarrazinovi konečně našli svůj hlas. Vlivný ekonom a politik se stal jménem známým v každé domácnosti, jeho kniha o nezdařené integraci gastarbeiterů se týdny držela na seznamu nejprodávanějších knih a ani média v té době téměř nemluvila o ničem jiném. Málokomu se do té doby podařilo vyvolat tak širokou odezvu u politické elity a ještě větší rozruch uvnitř populace.

Sarrazinovi tehdejší kolegové ze Spolkové banky se ihned začali zabývat tím, jak kontroverzního člena představenstva jeho funkce co nejrychleji zbavit. Šlo o bezprecedentní krok, který Spolková banka dosud nezažila – a s nímž se ani v zákonech upravujících činnost této instituce v podstatě nepočítá. Zároveň s tím Sarrazinovu kancelář v bance zaplavovaly dopisy, emaily a telefonáty. „V 99 procentech mi lidé gratulují a vyjadřují podporu,“ řekl k tomu tehdy týdeníku *Der Spiegel*.¹³⁰ Dokonce i ve Spolkové bance, která se jej snažila vyhodit, jej prý ve výťahu a na chodbách lidé zdravili s přátelským úsměvem. „Samozřejmě jsem předpokládal, že má kniha vyvolá pozornost. Ale ta obrovská míra mě překvapila,“ řekl Sarrazin.¹³¹

Sarrazinova kniha se přímo dotýkala otázky německé identity a toho, jaké místo v ní má multikulturalismus a představa společného soužití rozdílných kultur. A také tématu takzvané *Leitkultur*, tedy dominantní německé kultury, a otázky, do jaké míry je vhodné nebo žádoucí, aby její přijetí a respekt vůči ní Němci vyžadovali i od cizinců žijících v Německu, stejně jako od jejich potomků. Velmi rychle se ukázalo, jaké zastání má Sarrazin a jeho kniha u veřejnosti. V prvním vydání se prodalo čtvrt milionu kusů a ani to nestačilo. Zatímco se čekalo na dotisk, řada lidí se chodila každý den ptát do svého knihkupectví, zda se náhodou jeden zapomenutý výtisk neobjevil.

¹³⁰ SCHWENNICKÉ, Christoph (et al.). Es gibt viele Sarrazins. *Der Spiegel*, 36/2010, p. 23. Dostupné na: <<https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-73599990.html>> [cit. 20. 4. 2010].

¹³¹ Tamtéž.

Sarrazin, který opustil bezpečné pole politické korektnosti, se stal lidovým hrdinou. Ještě deset let od svého vydání má kniha na prodejní síti Amazon od více než tisíce čtenářů průměrné hodnocení 4,5 hvězd z pěti. „Nechápu ten všechnen rozruch. Četli kritici tu knihu vůbec? Problémy s integrací nevyřešíme tím, že ji budeme přikrašlovat,“ píše se v nejvíce populární čtyřhvězdové recenzi.¹³²

Po fotbalovém mistrovství světa v roce 2006, které Německo vyhrálo i zásluhou fotbalisty tureckého původu Mesuta Özila, se zdálo, že je obrazem multikulturní země, v níž všichni žijí spokojeně pod jednou velkou duhou. Sarrazinova kniha ovšem v plné šíři odhalila spodní proudy německé společnosti, jimž tato představa multikulturního soužití byla zcela cizí. Podobně jako v Austrálii se i v Německu dostávala na povrch do té doby skrývaná xenofobie, která německou společností rezonovala nejméně od osmdesátých let. Právě Sarrazinova kniha byla silným impulsem, který sdílené obavy vynesl plnou silou na povrch.

Němečtí politici nejdřív Sarrazina téměř jednohlasně odsoudili, a to bez ohledu na svou politickou příslušnost. Navíc už v té době odborníci upozorňovali na chyby a nepřesnosti, kterých se Sarrazin dopustil. Výhrady vůči knize se týkaly mimo jiné kontroverzních tezí o existenci „židovského genu“ a dále nepřesných interpretací statistik, jimiž se Sarrazin snažil doložit údajně nižší vrozenou inteligenci muslimských přistěhovalců. V otázce jejich integrace do německé společnosti přehnaně zdůrazňoval biologický determinismus a z něho odvozený závěr, že jejich pokus o začlenění do německé společnosti selhal. Za „židovský gen“ se Sarrazin později omluvil.

Většina Němců nicméně zastávala názor, že přes tyto nedostatky jinak kniha vcelku přesně reflektovala tehdejší stav. Netrvalo dlouho a němečtí politici se v této otázce na stranu veřejnosti začali brzy přidávat. „Nebylo by správné všechny Sarrazinovy výroky jednoduše odsoudit. Pokud existují problémy, musíme o nich mluvit. A největší problémy máme nepochybně s částí tureckých muslimů,“ řekl k

¹³² Deutschland schafft sich ab: Wie wir unser Land aufs Spiel setzen (Deutsch) Gebundene Ausgabe – 30. August 2010. Amazon.de - Spitzenbewertungen aus Deutschland. Dostupné na: <<https://www.amazon.de/Deutschland-schafft-sich-unser-setzen/dp/3421044309>> [cit. 29.4.2020].

tomu například bavorský ministr vnitra Joachim Herrmann (CSU).¹³³ „I když nesdílím všechny jeho názory, Sarrazin mluví o problémech, které mnoho lidí ve společnosti zneklidňují,“ uvedl také tehdejší předseda poslanecké frakce CDU v Bádensku-Württembersku Peter Hauk. Pro Sarrazinovy názory podle něj řadoví členové a příznivci křesťanských demokratů mají „velké pochopení“. „Devět z deseti dopisů, které momentálně dostávám, souhlasí se Sarrazinem,“ řekl Hauk.¹³⁴

Sarrazin své teze dál opakoval během veřejných vystoupeních. Kontroverze vyvolal také jeho rozhovor pro německý časopis *Lettre International*, v němž zazněly kontroverzní věty jako „Turci dobývají Německo vyšší porodností“, nebo že „velké množství Arabů a Turků v Berlíně nemá jinou produktivní funkci než provozovat obchod s ovocem a zeleninou“.¹³⁵ Ze Sarrazina se stal mluvčí všech, kdo měli pocit, že vládnoucí elity jim nerozumí. V politické rovině stejného momentu využila o několik let později národně konzervativní Alternativa pro Německo (AfD).

Se svým bestsellerem, který mu údajně vydělal sedmiciferný honorář, mohl Sarrazin odejít do klidného důchodu. Přesto od té doby vydal další čtyři knihy na podobné téma, které (s výjimkou té poslední z roku 2020) nakladatelství Academia a Leda vydala také v českém překladu: *Teror ctnosti: O hranicích názorové svobody v Německu* (vyd. 2014, česky 2015)¹³⁶; *Přání otcem myšlenky: Evropa, měna, vzdělanost, přistěhovalectví – proč politika tak často selhává* (vyd. 2016, česky 2017)¹³⁷; *Nepřátelské převzetí: Jak islám brání pokroku a ohrožuje společnost* (vyd.

¹³³ Ärger in Union über Merkels Umgang mit Sarrazin-Debatte. *Kurier*, 4.9.2010. Dostupné na: <<https://www.kurier.de/inhalt.hamburg-muenchen-aerger-in-union-ueber-merkels-umgang-mit-sarrazin-debatte.0b6e6b27-baf9-4303-87b3-0144aa3ca0d8.html>> [cit. 29. 4. 2020].

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ BERBERICH, Frank. Klasse statt Masse. Von der Hauptstadt der Transferleistung zur Metropole der Eliten, *Lettre International*, Herbst 2009, no. 86, p. 197.

¹³⁶ SARRAZIN, Thilo. *Der neue Tugendterror: Über die Grenzen der Meinungsfreiheit in Deutschland*. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2014. (*Teror ctnosti: O hranicích názorové svobody v Německu*. Praha: Academia, 2015.)

¹³⁷ Dtto. *Wunschdenken: Europa, Währung, Bildung, Einwanderung. Warum Politik so häufig scheitert*. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2016. (*Přání otcem myšlenky: Evropa, měna, vzdělanost, přistěhovalectví - proč politika tak často selhává*. Praha: Academia, 2017.)

2018, česky 2019)¹³⁸; a Stát na hranici svých sil: O důsledcích přistěhovalectví v minulosti a současnosti (vyd. 2020).¹³⁹

4.1 Seehofer: Integrace na prvním místě

Také tehdejší předseda bavorské křesťansko-sociální unie (CSU) a premiér Bavorska Horst Seehofer vystoupil ve stejných dnech s podobně laděným projevem jako Merkelová. „My jako CSU podporujeme německou dominantní kulturu (*Leitkultur*) a vystupujeme proti multikulturalismu. Multikulturalismus je mrtev,“ řekl ve veřejném projevu ke členům své strany Seehofer.¹⁴⁰

Vzápětí Seehofer představil svůj „sedmibodový plán“, v němž navrhoval úpravy ve stávající imigrační politice:^{141,142}

- Německo není přistěhovaleckou zemí. Integrace neznámá, že Němci a přistěhovalci budou žít „vedle sebe“, nýbrž společně, a to na základě přijetí zásad německé ústavy a německých hodnot, které vycházejí z kulturní křesťansko-židovské tradice a jsou založené na křesťanství, humanismu a osvícenství.
- Předpokládaný nedostatek pracovních sil neopravňuje k nekontrolované imigraci. V případě kvalifikované pracovní síly jsou podle Seehofera stávající pravidla dostatečná a odpovídající.

¹³⁸ Dtto. *Feindliche Übernahme: Wie der Islam den Fortschritt behindert und die Gesellschaft bedroht*. München: Finanzbuch Verlag, 2018. (Nepřátelské převzetí: Jak islám brání pokroku a ohrožuje společnost. Praha: Leda, 2019.)

¹³⁹ Dtto. *Der Staat an seinen Grenzen: Über Wirkung von Einwanderung in Geschichte und Gegenwart*. München: Langen-Müller, 2020.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Seehofer legt Sieben-Punkte-Plan nach. *Focus Online*, 16. 10. 2010. Dostupné na: <https://www.focus.de/politik/deutschland/integration-seehofer-legt-sieben-punkte-plan-nach_aid_562723.html> [cit. 25. 4. 2020].

¹⁴² Merkel erklärt Multikulti für gescheitert. *Spiegel Online*, 16. 10. 2010. Dostupné na: <<https://www.spiegel.de/politik/deutschland/integration-merkel-erklaert-multikulti-fuer-gescheitert-a-723532.html>> [cit. 25. 4. 2020].

- Zmírnění restriktivních pravidel imigračního zákona (*Zuwanderungsgesetz*) není žádoucí, stejně tak ani imigrace na základě kvót nebo bodového systému.
- Vedle kvalifikace by se jako další kritérium měla posuzovat „schopnost a ochota k integraci“.
- Věk dětí, které mohou do Německa přijet v rámci zákona EU o sestěhování rodin, by se měl z 16 let snížit na 12. „Čím mladší jsou, tím lépe se budou schopné integrovat,“ psal Seehofer.
- Pro ty, kdo se nebudou chtít do německé společnosti integrovat, Seehofer navrhuje zavedení sankcí od pokut po krácení sociálních dávek.
- Seehofer v plánu zdůrazňuje nutnost znalosti jazyka pro úspěšnou integraci a dodává, že doklad o úrovni znalosti němčiny by si přistěhovalci měli přivážet už ze země původu.

Tyto názorové postoje u Seehofera ani CSU nejsou překvapivé, strana se oproti sesterské CDU vždy prezentovala jako více pravicově vyhraněná. To samé včetně razantního omezení přistěhovalců z „odlišných kulturních okruhů“ Seehofer navrhoval také během vrcholící migrační vlny v září 2015. „Každý jasně vidí, že s přistěhovalci z odlišných kulturních okruhů jako je Turecko a arabské země je to těžké. Z toho pro mě vyplývá jasný závěr, že z těchto kulturních okruhů už žádné další přistěhovalce nepotřebujeme. (...) Musíme se soustředit na ty, co už v Německu žijí. Z nich je 80 až 90 procent dobře integrovaných. Ty, kteří se integraci vyhýbají, k ní ale musíme důrazně přimět.“¹⁴³

4.2 Léto 2015: běženci a migrace

Rozruch kolem Sarrazina se odehrál ještě pět let před tím, než v Německu začala dosud nejrozsáhlejší debata o imigraci poté, co v létě 2015 kancléřka Angela Merkelová

¹⁴³ Seehofer gegen Zuwanderung aus "fremden Kulturkreisen". *Zeit Online*, 9. 10. 2010. Dostupné na: <<https://www.zeit.de/politik/deutschland/2010-10/seehofer-integration-zuwanderer>> [cit. 1. 11. 2020].

vpustila do země statisíce běženců, kteří uvízli v Maďarsku a na maďarské hranici. Je přitom paradoxní, že až do září 2015 během své dlouhé politické kariéry kancléřka o běžence a migranty nejevila sebemenší zájem. Její oponenti, zejména ti levicově orientovaní, jí pravidelně vyčítali, že jako předsedkyně vlády za celou dobu ani jednou nenavštívila ubytovnu pro žadatele o azyl a s žádnými se nesetkala osobně. Počty přicházejících azylantů ostatně byly, a to i jejím přičiněním, po celou dobu vládnutí Merkelové až do roku 2015 relativně nízké. V roce 2006, kdy se poprvé stala kancléřkou, jich bylo jen mírně přes dvacet tisíc, a tento počet se v následujících letech dále snižoval. „Počty žádostí o azyl v Německu i Evropě dále klesají: Už rok 2005 byl z hlediska jejich nízkého počtu rekordní, a následující rok je ještě předčil. V roce 2006 počty žádostí oproti předchozímu roku klesly téměř o třetinu, o azyl požádalo podle Spolkového úřadu pro migraci a uprchlíky (BAMF) jen 21 029 osob. (...) Ministr vnitra Wolfgang Schäuble tento trend v tiskové zprávě z 9. ledna 2007 označil za úspěch: Museli jsme vynaložit značné úsilí začátkem devadesátých let, abychom tohoto stavu dosáhli,“ uváděla část souhrnné zprávy organizace pomáhající běžencům Flüchtlingsrat Schleswig-Holstein.¹⁴⁴

Ještě v roce 2014 byl postoj Merkelové vůči běžencům zcela opačný, než o rok později. Například 31. října 2014, v den, během něhož si protestantská církev připomíná výročí, kdy Martin Luther v roce 1517 poslal svých 95 tezí mohučskému arcibiskupovi Albrechtu Braniborskému a zároveň je přibil na veře kostelů ve Wittenbergu, se Merkelová ve své řeči v kostele Máří Magdaleny v braniborském Templinu o běžencích a případném morálním imperativu nijak nezminila: v kostele, který dobře zná od svého dětství a v němž až do své smrti v roce 2011 její otec Horst Kasner působil jako farář. Až v následné diskusi se jeden z farníků zeptal, zda je správné deportovat rodiny, které nemají povolení k pobytu, ale jsou v Německu dobře integrované. Merkelová bez váhání odpověděla: „Deportace do zemí původu, které jsou zákonem považovány za bezpečné, na první pohled možná nejsou křesťanské, (...)“

¹⁴⁴ Zahlen und Fakten 2006. Flüchtlingsrat Schleswig-Holstein. Dostupné na: <https://www.frsh.de/fileadmin/schlepper/schl_39/s39_26-28.pdf> [cit. 1. 11. 2020].

ale ještě méně křesťanské by bylo, pokud bychom těchto lidí přijímali příliš a neměli pak kapacitu pro ty, kdo pomoc skutečně potřebují“.¹⁴⁵

Podobně mluvila Merkelová také během jednoho z pravidelných setkání s občany 15. července 2015 v severoněmeckém Rostocku. Čtrnáctiletá palestinská dívka s pláčem popisovala, že s rodiči se do Německa přestěhovali z Libanonu, že její rodina nemá v Německu povolení k pobytu a že se bojí, že budou muset zemi opustit. Načež jí Merkelová odpověděla: „U žádostí o azyl musíme v první řadě posoudit, zda pro udělení azylu existuje relevantní důvod. (...) Říkala jsi, že rodina do Německa přišla z Libanonu? Tam neprobíhá žádná občanská válka. Na druhé straně máme lidi, kteří opravdu prchají před nebezpečím a válkou. To jsou ti, kdo mají v první řadě nárok na azyl. Není samozřejmě dobré, když posouzení žádosti trvá tak dlouho jako ve vašem případě, to musíme co nejdříve změnit. Druhá otázka je, co s těmi, kdo na azyl nemají nárok, ale mezitím se relativně dobře integrovali – to možná bude i pro tebe výhodné. Ale nemůžeme do Německa přijmout všechny ty, kdo žijí v Libanonu, protože tu stále máme příliš mnoho těch, kdo přicházejí přímo z válečných oblastí. (...) Jsi velmi sympatická dívka, ale takových jako ty jsou v Libanonu tisíce a tisíce. A kdybychom nyní řekli, tak sem všichni pojďte, také z Afriky sem všichni přijďte, to bychom přece nemohli zvládnout. Jak říkám, musíme zrychlit rozhodování úřadů. Ale mnoho lidí také bude muset odejít. (...) Nemůžeme tady přivítat všechny z arabských států. Německo pomáhá s tím, aby se na Blízkém Východě dalo dobře žít a lidé z těchto států neměli důvod chodit k nám,“ řekla do kamer Merkelová.¹⁴⁶

Stejně jako bylo nezáměrné toto setkání, Merkelová podobně mimochodem pronesla slova, která pak jen o dva měsíce později použila ve zcela opačném významu a která navždy budou symbolizovat poslední roky její vlády: „Das können wir auch nicht schaffen,“ to bychom nezvládli, řekla palestinské dívce. Od září stejného roku naopak opakuje: „Wir schaffen das,“ tedy zvládneme to.

¹⁴⁵ ALEXANDER, Robin: Es wäre unchristlich, „zu viele“ aufzunehmen. *Die Welt*, 1. 11. 2014. Dostupné na: <<https://www.welt.de/politik/deutschland/article133881405/Es-waere-unchristlich-zu-viele-aufzunehmen.html>> [cit. 15.10.2020].

¹⁴⁶ Merkel im Bürgerdialog. Das ungeschnittene Gespräch mit dem Flüchtlingsmädchen Reem. *WELT Nachrichtensender*, 17. 7. 2015. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=iWPZuZU5t44>> [cit. 29.9.2020].

Několik záběrů z tohoto setkání odvysílaly regionální stanice a tím všechno mohlo skončit – kdyby se druhý den celý dialog neobjevil na internetu, kde se masivně rozšířil. Němci svou kancléřku kritizovali za to, že je chladná a bez emocí, neschopná empatie. O scéně ze severoněmeckého Rostocku najednou mluvila všechna německá média. Bulvární deník Stern měl na věc jasný názor: Na své titulní straně z 16. července 2015 kancléřku označil za „ledovou královnu“ – i když na mysli tím měla redakce spíše její nekompromisní postup vůči Řecku během evropské dluhové krize.¹⁴⁷

Merkelová se tím dostala do velmi nepříjemné situace. Deset let, během nichž pečlivě budovala svůj veřejný a mediální obraz, mohlo být rázem ztraceno kvůli ani ne deseti minutám kamerového záznamu. V této době už byl její racionální postoj v opozici proti převládajícím názorům velké části německého obyvatelstva. Podle pravidelných průzkumů veřejného mínění Deutschlandtrend pro veřejnoprávní stanici ARD Němci ještě koncem září 2015 migranty a běžence přicházející do Evropy vnímali pozitivně: 45 procent se domnívalo, že imigrace s sebou přináší spíše výhody, opačný názor mělo jen 33 procent dotázaných, 16 procent bylo nerozhodnutých. Podle 59 procent Němců by stát měl přijmout stejně nebo více běženců než dosud, opačný názor měla třetina společnosti (33 procent). Kromě téměř absolutní shody (96 procent) v tom, že by Německo mělo přijmout ty, kdo prchají před válkou, také 28 procent uvádělo, že je správné přijímat i osoby, které jako důvod žádosti o azyl uvádějí nezaměstnanost a záměr zvýšit si svou životní úroveň. Téměř všichni (95 procent) také vítali občanské a dobrovolnické iniciativy na pomoc běžencům.¹⁴⁸

Merkelová ale k problematice imigrace v té době stále nezaujala jasný postoj a souvisejícím otázkám se spíše vyhýbala. Její vyhýbavé chování bylo také tématem, které vyplnilo okurkovou sezónu tehdejšího léta. A názory, že by se kancléřka měla vypravit do některé z běženeckých ubytoven, mezitím sílily i v řadách CDU. Jejich přání se již brzy mělo splnit v saském Heidenau. I když zdaleka ne tak, jak si původně představovali.

¹⁴⁷ Stern. Twitter @sternde, 16. 7. 2015. Dostupné na: <<https://twitter.com/sternde/status/621601445381476352?lang=en>> [cit. 29.9.2020].

¹⁴⁸ ARD-Deutschlandtrend September 2015. Eine Studie im Auftrag der Tagesthemen. Infratest dimap. Dostupné na: <<https://www.tagesschau.de/inland/deutschlandtrend-399.pdf>> [cit. 1. 11. 2020].

4.2.1 Návštěva v Heidenau

V úterý 18. srpna 2015 měl Jürgen Opitz (CDU), starosta šestnáctitisícového saského města Heidenau nedaleko českých hranic, telefonát: nedaleká Saská Kamenice (Chemnitz) je již plná a Opitz má do druhého dne ve svém městě připravit prostory na ubytování 700 běženců, kteří budou narychlo posláni do Heidenau. V hale na výstavišti tak začal ve spěchu vznikat improvizovaný tábor s rozkládacími lůžky a základním hygienickým zázemím. Současně s hektickými přípravami radnice ovšem nezapomněla ani tamní krajně pravicová scéna, která na den plánovaného příjezdu běženců nahlásila protidemonstraci. V den příjezdu běženců tisíc členů a sympatizantů krajní pravice halu s improvizovanou ubytovnou obléhalo, takže běžence dovnitř museli doprovázet policisté, zatímco demonstranti na ně házeli lahve a kameny. Protesty pokračovaly ještě další den.

Události v Heidenau, které byly v ostrém kontrastu s vítací náladou převládající v německé společnosti, vyvolaly celonárodní diskusi o migraci a pravicovém extremismu – a kancléřka stále mlčela. Uběhl další týden a už se nedalo nic dělat: kancléřka se narychlo a bez obvyklé důkladné přípravy vypravila na místo. Její první návštěva uprchlické ubytovny ale nemohla skončit katastrofálněji. Příjezdovou silnici do Heidenau lemovaly davy demonstrantů, během projevu Merkelové soustavně znělo bučení, nadávky a troubení aut. Vysoce citlivé mikrofony na místě sice většinou zachytily projev bez hluku na pozadí, přítomní na místě toho ale příliš neslyšeli.^{149,150}

Podle německých komentátorů byla právě návštěva Heidenau tím momentem, který výrazně rozhodl o dalším směřování německé imigrační politiky: hlavním motivem bylo nenechat poslední slovo rasistům a extremistům. Ovšem i v Merkelové vlastní straně tehdy již delší dobu vládla skepse.

¹⁴⁹ Bundeskanzlerin Merkel besucht Flüchtlingsunterkunft. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 26. 8. 2015. Dostupné na: <<https://www.faz.net/aktuell/politik/angela-merkel-besucht-fluechtlingsunterkunft-in-heidenau-13770003.html>> [cit. 1. 10. 2020].

¹⁵⁰ WITTRÖCK, Philipp. Angela Merkel in Heidenau: Zwischen Hass und Hoffnung. Merkel und der Mob. *Der Spiegel*, 26. 8. 2015. Dostupné na: <<https://www.spiegel.de/politik/deutschland/angela-merkel-in-heidenau-zwischen-hass-und-hoffnung-a-1049957.html>> [cit. 1. 10. 2020].

4.3 Otevření hranic a cesta k migrační krizi

Ještě v létě 2015 běženci vzbuzovali spíš lítost než obavy. Tím spíš, když se koncem srpna psalo o 71 běžencích, kteří zemřeli v pašeráckém kamionu na území Rakouska. O několik dní později světová média otiskla fotografii tříletého syrského chlapce, který se po plavbě s pašeráky v nafukovacím člunu utopil u tureckých břehů. Necelý týden poté, krátce před půlnocí v sobotu 5. září 2015, Merkelová nechala otevřít hranice. Jak se to celé seběhlo?

V prvních dnech září 2015 ještě z budapešťského nádraží Keléti odjížděly do Vídně a do Mnichova vlaky plné běženců, kde je na nádražích, zejména v Mnichově, vítaly nadšené davy Němců. Rakouská a německá vláda si ale tehdy Budapešti stěžovaly: přestaňte nám je sem pořád posílat. Maďarský premiér Viktor Orbán tedy provoz vlaků s běženci mířícími do Rakouska a Německa zastavil – a tisíce běženců se začaly hromadit na nádraží Keleti. Aby předešel jejich stále rostoucím počtům, začal Orbán na hranicích s Chorvatskem a Srbskem stavět plot, který měl neoprávněným přechodům hranice zabránit.

Děni těchto dní podrobně popisuje Robin Alexander, dlouholetý politický redaktor deníku Die Welt, ve své knize *Die Getriebenen* (Pronásledovaní).¹⁵¹ Během rozhodujícího pátečního odpoledne, večera a noci měli hlavní političtí aktéři v Německu už vlastní program. Kancléřka Merkelová 4. září 2015 absolvuje několik schůzek v různých částech země, mezi nimiž se přepravuje autem a helikoptérou, a informace ohledně vývoje na maďarské hranici se dozvídá od svých spolupracovníků za pochodu. Během její návštěvy v západoněmeckém Essenu Merkelovou zastihla zpráva, že běženci se z nádraží Keléti dali po maďarské dálnici na pochod směrem do Rakouska. Někteří mají v rukou modrožluté vlajky Evropské unie, další portrét Merkelové.

Zatímco Merkelová přejíždí mezi schůzkami a veřejnými termíny, už během dne je Orbán v kontaktu s tehdejší rakouským kancléřem Wernerem Faymannem, předsedou rakouských socialistů (SPÖ). Co mám tedy dělat? ptá se ho Orbán.

¹⁵¹ ALEXANDER, Robin. *Die Getriebenen. Merkel und die Flüchtlingspolitik. Report aus dem Innern der Macht*. München: Siedler, 2017, s. 41.

Rakousko a Německo jej na jedné straně kritizují za to, že běžence, kteří chtějí přejít dál do Evropy, drží v běženeckých táborech. A zároveň Maďarsko kritizují i za to, když tamní úřady a policie přivřou oči a běžence, kteří nikdy neměli v úmyslu v Maďarsku zůstat, do Rakouska nechají přejít. Ten den už jsou běženci nicméně na dálnici a z Budapešti pochodují směrem k Rakousku. Mám běžence zastavit, nebo je nechám dojít na rakouskou hranici? Ptá se Orbán. Faymann neví. Na jedné straně nechce nést část zodpovědnosti za případný zásah maďarské policie – ale zároveň běžence nechce mít v Rakousku. Faymann se mezitím neúspěšně snaží dovolat Merkelové s návrhem: Co kdybychom si je rozdělili napůl? V té chvíli Faymann předpokládá, že se odhadem jedná o asi tisíc lidí. Až později se ukázalo, že jich bylo nejméně dvanáctkrát tolik.

Také Merkelová se chce vyhnout nepopulárním záběrům potyček na maďarsko-rakouské hranici. Tehdejší ministr zahraničí a nynější spolkový prezident Frank-Walter Steinmeier z koaliční SPD ovšem otevření hranice nepodporuje – byl by to podle něj nebezpečný vzkaz do světa, že Německo „bere“. A pokud přeci jen, musí to být podle Steinmeiera výjimečné a jednorázové opatření. Rozhodování probíhá zmateně a velmi improvizovaně: tehdejší předseda bavorské CSU Hors Seehofer není ten večer k zastížení, ministr vnitra Thomas de Maizière leží doma se zápallem plic a vedoucí kancléřství Peter Altmaier odjel na společenské setkání do Francie.

Merkelová nakonec po telefonátu s Faymannem asi hodinu před půlnocí souhlasí s otevřením německé hranice. Načež Orbán nezaváhal a přes hranice poslal vládou vypravenými autobusy snad všechny běžence, kteří tou dobou pobývali na území Maďarska. Naprostá většina z nich ani neměla zájem zůstat v sousedním Rakousku, jejich cílem bylo Německo. Do Mnichova tak následující den začaly přijíždět desetitisíce lidí, o nichž nikdo nevěděl, kdo přesně a odkud vůbec jsou. Merkelová jejich přijetí i po letech zdůvodňuje jako humanitární imperativ a nutnost vycházející z krizové situace na maďarské hranici. Přitom to byl do velké míry právě Orbán, který svou taktikou otevření hranic vyvolal. Co ho k tomu vedlo?

4.3.1 Orbán: „Evropa patří křesťanům“

„Neměli bychom zapomínat na to, že lidé, kteří sem přicházejí, vyrostli v odlišném náboženství a zcela odlišné kultuře. Většina z nich nejsou křesťané, ale muslimové. (...) Není snad znepokojivé, že i sama evropská kultura sotva dokáže udržet své křesťanské hodnoty?“ napsal Orbán ve svém komentáři pro *Frankfurter Allgemeine Zeitung* ve čtvrtek 2. září 2015. Muslimští migranti podle něj „ohrožují evropskou kulturu a evropský způsob života“. Evropské hodnoty se podle něj v Evropě stávají stále více okrajovými.

Evropa podle Orbána není postavena před „migrační problém“. Problém je podle něj ten, že Evropa je cílem „stále silnějšího moderního exodu“. Německou tezi, že Evropa má morální povinnost běžencům pomoci, Orbán odmítl. Místo toho se mají evropské státy soustředit na ochranu vnějších evropských hranic; Maďarsko už v té době stavělo plot na své jižní hranici, který měl přerušit takzvanou balkánskou trasu. „Nemá smysl bavit se o něčem jiném, dokud nebude zajištěna ochrana hranic,“ psal Orbán pro přední německý deník. „Je deprimující, že jediná snaha vychází z Maďarska a ze Španělska. (...) Ze strany evropských politiků je navíc nezodpovědné slibovat migrantům naději na lepší život a povzbuzovat je k tomu, ať nechají všechno za sebou a vydají se na nebezpečnou cestu do Evropy.“¹⁵²

To samé Orbán pravidelně opakoval i s odstupem několika let. Muslimští imigranti podle něj žijí v paralelních společnostech a budoucnosti Evropy bude dominovat islám. „Ukázalo se, že migrace je trojským koněm terorismu.“¹⁵³

Na otázku, zda by i s časovým odstupem a vědomím následků Maďarsko postupovalo stejně, odpověděl necelých pět let poté, v únoru 2020, maďarský ministr zahraničních věcí Péter Szijjártó: „Rozhodně ano. Cílem bylo znovu získat kontrolu nad naší hranicí. Navíc jde o otázku státní svrchovanosti: o tom, kdo může vstoupit na naše území, rozhoduje maďarská vláda. Pokud bychom se tedy nyní s vědomím vývoje

¹⁵² ORBÁN, Viktor. Wer überrannt wird, kann niemanden aufnehmen. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.faz.net/aktuell/politik/fluechtlingskrise/viktor-orban-wer-ueberrannt-wird-kann-niemanden-aufnehmen-13782061.html>> [cit. 17. 10. 2020].

¹⁵³ BRUNSDEN, Jim. Orban: EU's 'Christian identity' under threat from Muslim migrants. *Financial Times*, 30. 3. 2017. Dostupné na: <<https://www.ft.com/content/7ecde2c2-af12-329a-9133-29a7bee08e31>> [cit. 16.10.2020].

událostí za posledních zhruba pět let mohli vrátit v čase, určitě bychom postupovali stejně jako tehdy. Uzavření hranice pro nás bylo jediným možným řešením.“¹⁵⁴ (více viz příloha č. 6)

4.4 Pět měsíců dlouhá výjimka

V Mnichově, ale také v Dortmundu nebo Frankfurtu nad Mohanem, kam Bavorsko některé vlaky přeposlalo dál, běžence nadšeně vítaly davy lidí. Do Mnichova přijížděly vlaky s běženci skoro každou hodinu. Jen během prvního víkendu od otevření hranic do Německa přišlo 22 tisíc běženců, zejména mladých mužů, kamery se ale zaměřovaly hlavně na ženy a rodiny s dětmi.¹⁵⁵ Lidé přítomní na nádražích význam okamžiku přirovnávali ke dvěma zásadním událostem v německých novodobých dějinách. Ti starší s rokem 1989 a následným znovusjednocením východních a západoněmeckých spolkových zemí, ti mladší pak s rokem 2006, kdy Německo vyhrálo mistrovství světa ve fotbale.¹⁵⁶ Kancléřka se takové interpretaci nebránila, naopak Horst Seehofer, v té době premiér Bavorska a předseda bavorské CSU, měl na situaci pohled přesně opačný a dění vnímal od začátku skepticky.

Ačkoli rozhodnutí otevřít německou hranici učinila kancléřka jako předsedkyně vlády, koordinace se neujalo ministerstvo vnitra, jak by v takovém případě bylo běžným postupem. Shánění nouzového ubytování a starost o hmotné a další zabezpečení běženců byly zcela ponechány místním samosprávám. Zpočátku to fungovalo. Aby se běženci nehromadili v Bavorsku, nabízeli starostové z ostatních částí Německa, že část z nich převezmou. Přesto se už následující den po otevření hranic předsedové zemských vlád dotazovali: Kdy hranice zase zavřeme? Všichni se shodovali v tom, že šlo o výjimečný, jednorázový a dočasný stav. To na kamery

¹⁵⁴ PETŘÍČEK, Martin, ŠAFARÍKOVÁ, Jana. Péter Szijjártó: Proti migrantům bychom zasáhli znovu a stejně. *MF Dnes*, 6. 2. 2020, s. 12.

¹⁵⁵ ALEXANDER, Robin. Die Getriebenen. Merkel und die Flüchtlingspolitik. Report aus dem Innern der Macht. München: Siedler, 2017, s. 63.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 64.

potvrdil také vedoucí kancléřství Peter Altmaier, stejně jako mluvčí kancléřky Steffen Seibert. Na stejném závěru se ve společném prohlášení shodli také zástupci vládních stran CDU/CSU a SPD. Jen Merkelová k tomu neřekla nic. Domácí a zahraniční média mezitím dál vysílala záběry z euforického Německa, které se přes arabské stanice dostaly až do uprchlických táborů na Blízkém východě.

Dezinformace se šířily také ve státech podél balkánské trasy. „Ano, skutečně k nám přicházejí i lidé, kteří mají zcela zkreslené představy o životě u nás. V minulém roce jsme to zjistili zejména v případě lidí ze západního Balkánu. Lidé naletěli převaděčům, kteří jim namlouvali, že zde okamžitě dostanou byt a práci. Mnozí proto prodali všechnu svůj majetek a vydali se do Německa – jen aby pak zjistili, že nemají žádnou šanci získat azyl a že se budou muset vrátit. Proto jsme spustili informační kampaň na západním Balkáně a poslední dobou i v Afghánistánu,“ potvrdila zmocněnkyně německé vlády pro migraci, uprchlíky a integraci Aydan Özoguzová (více viz příloha č. 7).

Zejména německým ambasádám v blízkovýchodních zemích začaly horké chvíle. Například na německé ambasádě v libanonském Bejrútu krátce po otevření německých hranic zvonily telefony s dotazem: Kdy přijede ta loď? V přístavu už tou dobou čekalo několik stovek lidí. Mysleli si, že německá vláda vyslala loď, kterými běžence z Libanonu převezde přímo do Německa. Na otázku překvapeného úředníka, jak na to tazatel přišel, mu byl sděleno, že po sociálních sítích se šíří zpráva, že německá vláda souhlasí s přesunem běženců z Bejrútu.¹⁵⁷ Německá ambasáda v Libanonu kvůli tomu na svých webových stránkách v arabštině zveřejnila následující sdělení: Zvěsti o tom, že kancléřka vyslala loď a doveze všechny běžence z Bejrútu do Německa, není pravdivá. Nával před budovou německého velvyslanectví byl v té době tak velký, že jeden z diplomatů se vše lidem v davu snažil vysvětlit i megafonem.¹⁵⁸ Zároveň německá vláda apelovala na své další ambasády na Blízkém

¹⁵⁷ BRAUN, Stefan. Informations-Kampagne. Wie Deutschland Menschen von der Flucht abhalten will. *Süddeutsche Zeitung*, 12. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.sueddeutsche.de/politik/informations-kampagne-wie-deutschland-menschen-von-der-flucht-abhalten-will-1.2644297>> [cit. 15. 10. 2020].

¹⁵⁸ EHRHARDT, Christoph. Andrang auf deutsche Botschaft. Beiruter Mythen und Gerüchte. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 15. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.faz.net/aktuell/politik/fluechtlingskrise/deutsche-botschaft-in-beirut-startet-informationskampagne-13803839.html>> [cit. 15. 10. 2020].

východě, ale také v Pákistánu a Afghánistánu, aby šíření zpráv o tom, že v Německu se najde místo pro každého, kdo o to bude stát, bez odkladu zastavily.

Den poté, v sobotu 6. září, se evropské vlády k německému postupu stavěly odmítavě. Přes intenzivní snahy Merkelové a jejího hlavního poradce pro evropské záležitosti Uweho Corsepiu se jim nepodařilo přesvědčit zástupce ostatních evropských států, aby část běženců převzali. Francie nakonec souhlasila s tím, že jich převezme 1 000, Belgie 250 a Dánsko 40. Ostatní státy neměly zájem.¹⁵⁹

Německá hranice se otevřela dokořán a do země mohl vstoupit kdokoli bez ohledu na běžná pravidla: bez dokladů, bez ověřené identity a za porušení mezinárodních zákonů a dohod. To vše proběhlo bez jakékoli debaty v parlamentu, bez rozhodnutí vlády a bez vědomí koaličních partnerů i nejbližších spolupracovníků Merkelové. Bylo to rozhodnutí, které vznikalo na služební cestě během hektického dne mezi schůzkami, veřejnými výstupy a četnými přesuny z místa na místo. „Kancelérka během dne neměla dostatek času a informací k tomu, aby mohla komplexně posoudit situaci. (...) Je to rozhodnutí svým rozsahem srovnatelné se znovusjednocením východního a západního Německa. Ničím nepodmíněné otevření hranic navždy změní sociální a etnickou strukturu německé společnosti, zcela převrátí systém německých politických stran, Německo dočasně politicky izoluje a dramaticky změní také politické rozložení sil v sousedních státech,“ popsal okolnosti politického rozhodování v době migrační krize Robin Alexander, zástupce šéfredaktora deníku Die Welt, dlouholetý politický zpravodaj doprovázející kancelérku na jejích zahraničních cestách a autor knihy k tomuto tématu nazvané Die Getriebenen (Pronásledovaní).¹⁶⁰

Už předtím vláda a tajné služby věděly o masivním rozsahu migrační krize. Nebylo to ostatně žádné tajemství, záběry nekonečného proudu lidí na balkánské trase se běžně objevovaly také v hlavních zpravodajských relacích. Stejně tak se vědělo, že balkánské státy, přes které trasa vedla, v lepším případě buď zavíraly oči a běžence nechávaly projít – žádný z nich neměl beztak v úmyslu zůstat na Balkáně. V horším případě se tyto státy na přesunu lidí za své hranice směrem k Rakousku a Německu samy aktivně podílely, mimo jiné vypravováním vlaků a autobusů, kterými přesun

¹⁵⁹ ALEXANDER, Robin. Die Getriebenen. Merkel und die Flüchtlingspolitik. Report aus dem Innern der Macht. München: Siedler, 2017, s. 61.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 51.

běženců za své hranice urychlovaly. Jako například Makedonie, která pro tento účel vypravila státní vlaky. V Německu se s pobavením vypráví, že to bylo poprvé v dějinách Makedonie, kdy státní dráhy neskončily ve ztrátě.

Podle těch, kdo jsou obeznámeni s jednáním Merkelové v průběhu její politické kariéry, za jejím obratem v imigrační politice nebyly na prvním místě křesťanské hodnoty, protestantská výchova a láska k bližnímu, jak se v pozdějších interpretacích často uvádí, ale čistý pragmatismus: doba a společnost si to žádala, a Merkelová toto přání vyslyšela. Nebylo to náhodou: je známo, že kancléřka se řídí průzkumy veřejného mínění. Podle jejich výsledků jí otázka imigrace žádné plusové body přinést nemohla – ovšem jen do léta 2015. „Mnozí sice říkají, že poté, co otevřela hranice mase běženců, prozřela a znovu objevila křesťanské hodnoty a kdesi cosi. To je podle mě sice velmi pohodlné vysvětlení, nicméně nepřesné. To, že otevřela hranice, byl spíš důsledek toho, že ji do té doby všichni kritizovali za to, že nic takového dosud neudělala. Vzpomeňme si například na její setkání s palestinskou dívkou, která chtěla žít v Německu a které Angela Merkelová řekla, že podle pravidel to není možné, že Německo nemůže přijmout celý svět a že se bude muset vrátit. V německých médiích se vzápětí strhla bouře. Pak se objevily fotografie utonulého chlapce na pobřeží Středozemního moře a znovu všichni říkali: Jsou to chudáci, musíme je zachránit. Ve stejné době se také v Německu mluvilo o tom, že penzijní systém do budoucna bude potřebovat nové mladé a vzdělané lidi, kterých se v zemi nedostává, a že takoví právě přicházejí ze Sýrie. Takže Merkelová v té době udělala logický krok: zachovala se tak, jak to po ní chtěli její kritici,“ píše v biografii Angely Merkelové její životopisec Matthew Qvortrup.^{161,162} (více viz příloha č. 8)

Týden po otevření hranic Angela Merkelová své rozhodnutí obhajovala. „Učinili jsme krizové rozhodnutí, které podle mého názoru bylo správné. (...) Není to ale zodpovědnost pouze Německa, je to zodpovědnost všech členských států Evropské unie, což jim budu nadále připomínat,“¹⁶³ řekla Merkelová na veřejném setkání s členy CDU. Už tehdy říkala, že bude v rámci evropské imigrační politiky nutné

¹⁶¹ ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. Cesta do duše Angely Merkelové. *MF Dnes*, 20. 11. 2017, s. 9.

¹⁶² QVORTRUP, Matthew. *Angela Merkel*. Praha: Bourdon, 2017.

¹⁶³ CDUDigital: Rede von Angela Merkel. *CDUtv*, 12. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=BaFm4VnfgMM>> [cit. 20.8.2020].

spolupracovat s Tureckem. Zároveň ale také: „Mezi žadateli o azyl musíme rozlišovat: Azyl dostanou jen ti, kdo jej opravdu potřebují. Ti, kdo do Německa přicházejí z ekonomických důvodů, nemají vůbec žádný nárok tady zůstat. To musíme velmi jasně říct.“¹⁶⁴ Její slova odměnil dlouhý potlesk přítomných delegátů, a poprvé v dějinách CDU přítomných i řadových členů strany.

Ve stejný den mělo také se souhlasem Merkelové dojít k zavření hranic. Ze znalosti událostí posledních let je zřejmé, že se tak nestalo. Co přesně se onen večer 12. září v berlínském kancléřství dělo, dál rekonstruoval s pomocí svých kontaktů a informátorů z kancléřství a dalších státních institucí Robin Alexander:¹⁶⁵

Po svém projevu na stranickém setkání CDU jela Merkelová do budovy kancléřství. Kolem 15 hodiny požádala nejdůležitější vládní politiky, aby byli v následujících hodinách telefonicky k zastížení. Byl to předseda CSU Horst Seehofer, předseda koaličních sociálních demokratů Sigmar Gabriel, ministr zahraničí Frank-Walter Steinmeier, ministr vnitra Thomas de Maizière a státní tajemník Peter Altmaier. Nejdřív s nimi Merkelová mluví postupně, následně se po telekonferenci radí všichni společně. Ministr vnitra de Maizière s ohledem na přetížení spolkových zemí žádá uzavření hranic mezi Německem a Rakouskem a zavedení hraničních kontrol. Ti, kdo nebudou mít platné doklady a povolení ke vstupu, budou na hranicích zastaveni. Všichni zúčastnění souhlasí – včetně Merkelové. De Maizièrův návrh je přijat.

Ministr vnitra okamžitě volá policejnímu prezidentovi Dieteru Romannovi: Jděte na to, říká mu. Operace je již od předchozího týdne připravená a čeká se jen na zmáčknutí tlačítka – což právě de Maizière udělal. Romann na nic nečeká a helikoptéry hned k bavorským hranicím začínají dopravovat pohraniční stráž. Za necelý den, v neděli od 18 hodin, má být hranice v Bavorsku nepropustná.

V neděli 13. září se ale stalo něco jiného. Německým redakcím dal někdo tip ohledně toho, co se chystá. Pokud by tuto výbušnou zprávu německé zpravodajské servery předčasně zveřejnily, mezinárodní média by následovala vzápětí. Přes ně by se nové rozhodnutí vlády dostalo až k běžencům a na trase do Německa by začal nebezpečný závod, v němž by vyhráli ti nejrychlejší a nejvíce bezohlední. Balkánské

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ ALEXANDER, Robin. *Die Getriebenen. Merkel und die Flüchtlingspolitik. Report aus dem Innern der Macht*. München: Siedler, 2017.

země, v nichž by uvízly statisíce běženců, by se ocitly uprostřed politického chaosu. Na německé hranici by propuklo násilí mezi běženci a policisty. Vznikly by přesně ty záběry a fotografie, kterým se Angela Merkelová chtěla za každou cenu vyhnout: tím spíše přímo u německých hranic.

Účastníci sobotní schůzky mezitím znejistěli: Dokážeme zabránit potyčkám migrantů s policisty, nepříjemným záběrům z místa a negativní publicitě? Dokážeme to obhájit z hlediska mezinárodního a evropského práva? Která politická strana převezme největší díl zodpovědnosti?

De Maizière, do jehož kompetence režim na hranicích spadal, po sérii telefonátů s Merkelovou svým kolegům z ministerstva vnitra a policejnímu prezidentovi Romannovi následně oznámil: budeme postupovat podle sobotní dohody, jen do textu policejního rozkazu přidáme drobnou úpravu. Tato úprava sice obsahovala jen několik slov, zcela ale změnila původní smysl dokumentu. Místo původní formulace, že policie má na hranicích odmítat kohokoli bez dokladů a nároku na vstup na německé území, se do rozkazu připsalo následující: „Občané třetích států bez dokladů a bez povolení ke vstupu (do Německa) budou vpuštěni, pokud projeví zájem požádat (v Německu) o azyl.“¹⁶⁶

Policisté připravení na hranicích byli rozčarováni: Tolik povyku kvůli tomuhle? Jejich úkolem podle nové verze vládního nařízení totiž nebylo hlídat a kontrolovat německé hranice, ale spíš plnit roli jakýchsi dveřníků. Kdokoli, kdo pronese kouzelná slůvka „žádost o azyl“, bude na německé území automaticky vpuštěn.

Na následné tiskové konferenci nicméně de Maizière řekl jen: „V těchto minutách Německo zavádí hraniční kontroly. To se v první řadě týká hranice s Rakouskem. Cílem tohoto opatření je omezit současný proud do Německa a vrátit se k řádnému postupu pro vstup do Německa. Je to také velmi nutné z bezpečnostních důvodů, jak je to ostatně psáno i v kodexu o hranicích schengenského prostoru.“¹⁶⁷

¹⁶⁶ ALEXANDER, Robin. Die Getriebenen. Merkel und die Flüchtlingspolitik. Report aus dem Innern der Macht. München: Siedler, 2017, s. 25.

¹⁶⁷ De Maizière verkündet Einführung von Grenzkontrollen. *Spiegel Online*, 13. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.spiegel.de/politik/deutschland/fluechtlinge-thomas-de-maiziere-verkuendet-grenzkontrollen-a-1052724.html>> [cit. 20. 8. 2020].

V tomto ohlášení pro média nicméně neřekl jednu důležitou věc: jak přesně tyto hraniční kontroly budou vypadat. V dalších dnech se proto rozšířila chybná interpretace uvádějící, že vstup bude zakázán všem bez dokladů a dalších povolení, tak jak to bylo v plánu podle původního rozkazu. A během těchto dní skutečně počet běženců přicházejících k německé hranici klesl. Pašeráci na balkánské trase, stejně jako v afrických a arabských zemích, ale rychle zjistili, jak se věci mají. Tedy to, že na německé hranici reálně nikdo odmítnut nebude.

Ministr vnitra zavření hranice původně prosazoval. Zástupci koaličních stran CDU/CSU a SPD se na něm shodli. Angela Merkelová byla pro. Policie a pohraniční stráž byla připravena na místě. Z obav o svůj veřejný obraz a možné potahování u mezinárodního soudu ale všichni zúčastnění znejistěli. Nikdo nechtěl učinit nutné, ale u německé veřejnosti v té době zatím ještě nepopulární opatření. Po počátečním otevření německých hranic to byl druhý zásadní moment německé imigrační politiky, a to ještě dalekosáhlejší, než jakým bylo otevření hranic o týden dřív. Výsledkem bylo, že z mimořádného stavu, který mohl trvat týden, se stal obecně přijímaný stav, který trval půl roku – do doby, než úkol zastavit proud migrantů do Evropy na sebe vzal tehdejší rakouský ministr zahraničí Sebastian Kurz.

„Tím, že se německá vláda nevrátila z „vyjimečného“ stavu k „normálnímu“, ačkoli k tomu měla nejlepší možné podmínky a vše bylo připraveno, způsobila jednu z největších celospolečenských krizí od konce druhé světové války, jejíž následky Německo, ale také Evropa, ponese ještě dlouhá desetiletí. Hranice zůstala otevřená nikoli proto, že se tak Angela Merkelová nebo ministři spolkové vlády záměrně rozhodli. Ale proto, že v rozhodující hodině se nenašel nikdo, kdo byl ochoten za zavření hranice převzít zodpovědnost.“¹⁶⁸

¹⁶⁸ ALEXANDER, Robin. *Die Getriebenen. Merkel und die Flüchtlingspolitik. Report aus dem Innern der Macht*. München: Siedler, 2017, s. 26.

4.5 Willkommenskultur a německá vina

V říjnu 2015 radnice saského Lipska vyvěsila na fasádu své budovy bez dalšího komentáře dva velkoformátové plakáty s podobným motivem: ženy v rozbořených ruinách města. Jedna fotografie byla z polského Gdaňsku 1945. Druhá, ve velmi podobných desaturovaných barvách, ze syrského Kobání 2015 (viz příloha č. 9). „Jednu fotografii známe ze školní výuky, druhou ze současného zpravodajství. (...) V podstatě každá německá rodina má zkušenost s vyhnáním. Řada rodičů a prarodičů na vlastní kůži zakusila, co to znamená ztratit domov. (...) Právo na azyl je základním lidským právem, bez ohledu na národnost,“ komentoval motiv radnice v tehdejšímu tisku lipský starosta Burkhard Jung (SPD).¹⁶⁹ Vyhnání Němců po druhé světové válce tím přirovnával k migračním pohybům o sedmdesát let později.

Podobná logika se na podzim a v zimě roku 2015 objevovala i na dalších místech Německa, často ji používaly například církevní organizace a dobrovolnické spolky. „V široké části společnosti se rozšířil vítací postoj (*Willkommenshaltung*), který stále dokola odkazoval na analogie s německými vysídlenci po druhé světové válce.“¹⁷⁰ Stejnou analogii použil už v létě také spolkový prezident Joachim Gauck ve svém projevu u příležitosti Dne obětí vyhnání 20. července 2015. „Přeji si, aby vzpomínky tehdejších vyhnanců prohloubily naše porozumění pro vyhnance v současnosti.“¹⁷¹ Podobný diskurs se v té době objevoval také v aktuálním zpravodajství.

Podle Stephana Scholze, docenta v oboru moderních dějin působícího na univerzitě v Oldenburgu, stejně jako Klause Badeho, který se dlouhodobě zabývá tématem migrace, bylo toto „srovnávání osudů“ poválečné doby a migrační krize zcela novým fenoménem. „Ještě začátkem devadesátých let, kdy v Německu skokově

¹⁶⁹ Fotobanner am Rathaus Leipzig thematisiert Flucht und Vertreibung. *Leipziger Volkszeitung*, 8.10.2015. Dostupné na: < <https://www.lvz.de/Leipzig/Lokales/Fotobanner-am-Rathaus-Leipzig-thematisiert-Flucht-und-Vertreibung> > [cit. 28. 10. 2020].

¹⁷⁰ SCHOLZ, Stephan. Willkommenskultur durch „Schicksalsvergleich“. Die deutsche Vertreibungserinnerung in der Flüchtlingsdebatte. *Bundeszentrale für politische Bildung*, 24. 6. 2016, s. 3.

¹⁷¹ GAUCK, Joachim. Gedenktag für die Opfer von Flucht und Vertreibung. Berlin, 20. Juni 2015. Dostupné na: < <https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2015/06/150620-Gedenktag-Flucht-Vertreibung.html> > [cit. 28. 10. 2020].

vzrostl počet azylantů, bylo zcela nemyslitelné vytvářet jakékoli paralely mezi německou poválečnou zkušeností a osudem tehdejších běženců a přistěhovalců. (...) Německé vzpomínky na vyhnání se nikdy předtím nevztahovaly na cizince z jiných částí světa. Skutečnost, že v současné době existuje ochota k takovému přirovnání, která zároveň přispívá ke vstřícnému postoji vůči běžencům, je důsledkem až nedávného vývoje ve vlastním pojmání německé minulosti.“¹⁷²

Činit paralely s Němci vyhnanými po druhé světové válce, stejně jako po roce 1989 relativizovat rozdíly mezi obyvateli východních a západních spolkových zemí, mělo z politického hlediska smysl: posilovalo vědomí národní jednoty, společného základu a německé identity, kterou sdílejí všichni etničtí Němci, bez ohledu na to, z které části země pocházejí, nebo případně z kterých států jako vyhnanci přišli. Cíl tohoto uvažování byl zřejmý: integrace prostřednictvím posílení vědomí příslušnosti ke společné, sdílené kultuře a státu. Za tímto narativem stála snaha ideologicky sjednotit společnost a vyhnance do ní integrovat. „Teprve znovusjednocení východního a západního Německa v roce 1990 znamenalo odpolitizování tématu poválečného vyhnání – což následně otevřelo cestu pro jeho tematizaci ve velmi levicově-liberálním prostředí. (...) Toto nové pojetí se pak na přelomu tisíciletí ustálilo v narativu soucitných a chápajících Němců, kteří jako oběti vyhnání univerzálně chápou osudy běženců celého světa, zatímco historické souvislosti se mezitím ztrácely z kontextu.“¹⁷³

Přesto zejména v konzervativním politickém prostředí se tento postoj nikdy neuchytil. To platilo a dodnes platí především u bavorské Křesťansko-sociální unie (CSU), která zdůrazňuje, že mezi Němci a německými vysídlení existují kulturní odlišnosti maximálně v rámci jednoho národa, a že tento případ tedy nelze vztahovat na cizince ze zcela jiných kulturních okruhů. Tento názor sdílí i řada historiků. „V analogii mezi příchodem vysídlených do Německa po roce 1945 se současnou migrační situací chybí jakýkoli empirický základ. Snahy o srovnávání obojího ze strany veřejnosti, v politických debatách, v médiích, ale také ve vědeckých kruzích, jsou

¹⁷² SCHOLZ, Stephan. *Willkommenskultur durch „Schicksalsvergleich“*. Die deutsche Vertreibungserinnerung in der Flüchtlingsdebatte. Berlin: Bundeszentrale für politische Bildung, 2016, p. 4-5.

¹⁷³ Tamtéž, s. 6-7.

nejen pomýlené, ale také chybné.“¹⁷⁴ Vzhledem k tomu, že proces sbližování vysídlenců probíhá už nejméně třetí generaci, „by bylo naivní předpokládat, že u 1,25 milionu běženců z velmi odlišných okruhů tento proces bude stejně rychlý nebo ještě rychlejší. (...) Je to experiment s mnohem vyššími nároky na mnohem delší časové období a také s mnohem nejistějším výsledkem.“¹⁷⁵

Další důležitý aspekt, který se do určité míry projevoval už ve vztahu k vyhnancům, následně ve větší míře vůči běžencům ze zemí bývalé Jugoslávie v devadesátých letech, a zejména pak vůči běžencům v migrační vlně kolem roku 2015, byl strach; v tomto případě strach z neznámého. Už v devadesátých letech proto historikové a odborníci na migraci upozorňovali na to, že ke zmírnění sociálních důsledků z nedostatečné nebo nepodařené integrace i s ohledem na akceptaci společensky sdílených hodnot je nutné nalézt „odpovídající akulturační procesy“.¹⁷⁶

4.6 Národ, vítací kultura a multikultí

„Nacionalismus se koncem 20. století stal nepohodlným pojmem, obecně spojovaným s xenofobním nacionalismem založeným na etnicitě, který zavání genocidami a etnickým teritorialismem. (...) Právě z toho vychází snaha vyhnout se diskusím o nacionalismu, národní identitě a otázkám etnicity,“ napsal v roce 2000 maďarský teoretik nacionalismu Laszlo J. Kiss.¹⁷⁷ Jen několik let poté se ukázalo, že ačkoli tyto otázky zmizely z veřejného a politického diskursu, uvnitř společnosti zůstávaly nadále živé a nabíraly na síle. To se projevilo událostmi kolem migrační vlny v roce 2015, ale i o rok později světovými událostmi, které s otázkou národní a kulturní identity přímo souvisely: zvolením Donalda Trumpa americkým prezidentem koncem roku 2016 a s

¹⁷⁴ BEER, Mathias. Die „Flüchtlingsfrage“ in Deutschland nach 1945 und heute. Ein Vergleich. *Zeitgeschichte-online*, April 2016. Dostupné na: <<https://zeitgeschichte-online.de/themen/die-fluechtlingsfrage-deutschland-nach-1945-und-heute>> [cit. 2. 11. 2020].

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ DRÖGE, Kurt. *Alltagskulturen zwischen Erinnerung und Geschichte. Beiträge zur Volkskunde der Deutschen im und aus dem östlichen Europa*. München: R. Oldenbourg Verlag, 1995, s. 30.

¹⁷⁷ KISS, Laszlo J. Nation and Integration at the Turn of Millennium: Duality of Hungary's Foreign Policy. *Foreign Policy Review*, 2000, vol. 6, p. 82-102.

britským referendem o brexitu v červnu 2016, kdy se Britové na základě tehdy převládajícího narativu zdůrazňujícího „strach z migrantů“ mírnou většinou vyslovili pro vystoupení z Evropské unie. V podobném duchu se nesly také tehdejší evropské diskuse a dohady ohledně kvót na přerozdělování migrantů mezi členské země EU. A zatímco německá vláda na přelomu tisíciletí pomalu začínala akceptovat, že z Německa se stává „země přistěhovalců“ (*Einwanderungsland*), i tady byl podobně jako v Austrálii značný rozpor mezi tím, jak si svou zemi představovala politická elita, a tím, jak ji vnímala většina jejích obyvatel.

Liberálně orientované think-tanky a politické nadace mezitím vymýšlely plány a strategie, jak tuto politickou představu implantovat do společnosti. „Diverzita je budoucností Německa! (...) Německo je přistěhovaleckou společností. (...) Narozdíl od ostatních přistěhovaleckých zemí je jí ale Německo do velké míry proti své vůli. Přistěhovalectví a diverzita sice existují v hlavách Němců, ale nikoli v jejich srdcích,“¹⁷⁸ konstatovali autoři výzvy nazvané „Německo, otevři se! Ukočtíme vítací kulturu a diverzitu v jádru naší společnosti“, kterou vydala Bertelsmannova nadace, politická nadace názorově blízká CDU a Angele Merkelové. Její autoři prohlašují, že „vítací kultura nefunguje automaticky, ale musí být aktivně udržována“, a to prostřednictvím „nového, pozitivního obrazu migrantů a migrantek jako těch, kdo naši společnost obohacují“.¹⁷⁹ Nepřímo pak navrhují kvóty na jejich zastoupení ve veřejném životě: „Potřebujeme například více migrantů a migrantek ve veřejné sféře a na vedoucích pozicích ve firmách a v politice.“¹⁸⁰ Kriticky naopak vnímají skutečnost, že debata o vítací kultuře, přistěhovalcích a migrantech se „často ztrácí v emotivní debatě o nezdařené integraci a paralelních společnostech“ a upozorňují, že „integrace není jednosměrnou silnicí, na níž se migranti mají postupně přizpůsobit *Leitkultur*, tedy dominantní německé kultuře“.¹⁸¹

V této souvislosti se v různých významech objevuje pojem *Willkommenskultur*, do češtiny překládaný nepřiliš zvučně jako „vítací kultura“. Jde o relativně nový pojem, jehož význam zatím není plně ustálen a jehož významy a použití se od sebe

¹⁷⁸ *Deutschland, öffne dich! Willkommenskultur und Vielfalt in der Mitte der Gesellschaft verankern* (Ed.). Gütersloh: Verlag Bertelsmann Stiftung, 2012, s. 9.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 10.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 11.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 14 – 15.

v různých kontextech často liší. V anglickojazyčném kulturním prostoru se s ohledem na sociální integraci a sociální diverzitu používají pojmy jako kulturní pluralismus (*cultural pluralism*) nebo multikulturalismus (*multiculturalism*). „Ovšem zatímco v anglicky mluvících zemích mají tyto pojmy neutrální nebo pozitivní konotace, v Německu byly tematizovány v kontextu nezdařené integrace. Nejpozději v devadesátých letech, v nichž probíhala polarizovaná debata o multikulturalismu, byl tento pojem politicky a zčásti i akademicky zdiskreditován. Vzestup termínu *Willkommenskultur* začal na přelomu tisíciletí, kdy byla veřejnost konfrontována s faktem, že integrace neprobíhá pouze jedním směrem, tedy že o integraci musí usilovat migranti, stejně jako hostitelská společnost. Myšlenka *Willkommenskultur* je politický projekt, který vznikl po desítkách let, kdy Německo tvrdilo, že přistěhovaleckou zemí není.“¹⁸²

Zatímco původně se politický pojem *Willkommenskultur* vztahoval zejména na vysoce kvalifikované cizince a případně studenty, které se vláda snažila přivést do země, po roce 2015 se tento pojem začal používat především v souvislosti s přijímáním migrantů a azylantů. Symbolem *Willkommenskultur* se v té době stal výrok kancléřky Merkelové „Wir schaffen das“ (Zvládneme to) a tehdejšího spolkového prezidenta Christiana Wulffa „Der Islam gehört inzwischen auch zu Deutschland“ (Islám už také patří k Německu). V té době se také rozšířilo všeobecné pojetí toho, že *Willkommenskultur* souvisí především s otevřenými hranicemi a přicházejícími migranty. Je ovšem třeba zdůraznit, že výše zmiňovaný politický projekt *Willkommenskultur* přímo nesouvisí s tím, jak se tento pojem v Německu rozšířil během vrcholu migrační krize na podzim roku 2015, kdy se tímto slovem běžně označovala činnost dobrovolníků a dobrovolnických organizací, které se snažily pomáhat přicházejícím běžencům, ani s pozitivně laděným postojem části společnosti. Ani v následujících letech mezi těmito dvěma aspekty jednoho pojmu zatím nevzniklo programové nebo konceptuální propojení.

„Národní identita a její kulturní, etnické a ústavní komponenty se v současné době opět začínají používat pro formování politických rozhodnutí. Z obrany národní

¹⁸² KÖSEMEN, Orkan. *Willkommenskultur in Deutschland. Mehr als nur ein Modewort?* (Policy Paper, 12/2017). Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2017, p. 2.

identity se na jedné straně opět stává relevantní argument – zatímco pro druhé reprezentuje návrat ke xenofobii a etnonacionalismu, z něhož čerpají pravicově konzervativní, populistické a krajně pravicové politické strany a uskupení.¹⁸³ Co se týče britského referenda o vystoupení z Evropské unie, hlavním motivem těch, kdo se chtěli z evropského společenství vyčlenit, byla právě obava z nekontrolované imigrace, slábnoucí sociální koheze a postupující ztráty národní identity. Stejně důležitá byla také v souvislosti s migrací otázka bezpečnosti a hrozby terorismu, zejména po teroristických útocích v Paříži a v Bruselu v roce 2015, a v určité míře také obavy z možného zneužívání sociálního systému. „Je evidentní, že nacionalismus, národní identita a etnicita již nejsou tabu a znovu zaujaly silné místo na politické scéně Evropy.“¹⁸⁴

4.6.1 Na cestě k neporozumění

Den předtím, než Angela Merkelová v noci 4. září 2015 nechala otevřít německé hranice, přebírala na univerzitě ve švýcarském Bernu čestný doktorát. Po slavnostním ceremoniálu proběhla diskuse mezi kancléřkou a pozvanými studenty.

„Máme poslední otázku, kdo by se chtěl ještě na něco zeptat?“ oslovuje rektor hosty přítomné v sále.

„Ještě se na nic nezeptala žádná žena, tak třeba že by... Ale to je samozřejmě jen návrh,“ usmívá se kancléřka.

¹⁸³ BUTLER, Eamonn. The „In Defense of National Identity” Argument: Comparing the UK and Hungarian Referendums of 2016. *Europe Now Journal*, February 1, 2017, vol. 4. Dostupné na: <<https://www.europenowjournal.org/2017/01/31/the-defence-of-national-identity-comparing-the-uk-and-hungarian-referendums-of-2016/>>, [cit. 30.10.2020].

¹⁸⁴ Tamtéž.

K úlevě rektora mikrofon po delší chvíli zamíří až do zadního rohu místnosti k mladé ženě v květovaných šatech. „Je to pro mě velká čest, že jsem dostala slovo...“ říká nejdřív rozechvělým hlasem. Poté pokračuje:

„Mluvila jste před chvílí o zodpovědnosti, kterou máme vůči běžencům. K naší zodpovědnosti ale podle mého názoru patří také to, abychom sami sebe v Evropě dokázali chránit. A ze zemí jako je Sýrie a další k nám přicházejí zejména lidé formovaní islámem. Domnívám se, že s tím v Evropě zároveň vzniká velký strach a obavy ohledně islamizace, která tu stále více probíhá. Jak chcete v tomto ohledu chránit Evropu a naši kulturu?“ zeptala se.

Načež kancléřka odpověděla: „Nemůžeme jen tak říct, že k islámskému teroru a islamismu Evropská unie nijak nepřispěla. I z evropských zemí odcházejí k těmto skupinám bojovat mladí lidé, kteří v Evropě vyrostli. Takže na tom máme také podíl. To zaprvé. Zadruhé, strach není dobrý rádce. Kultury a společnosti, které jsou ovládané strachem, v budoucnosti s jistotou neuspějí. Zatřetí, tato debata se vede také v Německu: zda máme příliš mnoho muslimů, nebo zda islám patří k Německu... Takže také v Německu máme tyto obavy. A musím upřímně říct, že možnost svobodně vyznávat svou víru a náboženství máme všichni. Stejně jako muslimové můžeme i my jasně říct, že jsme křesťané. A prosím pěkně, můžeme znovu začít chodit na bohoslužby, přečíst si bibli nebo se dovzdělat v křesťanských ikonách. Ale pokud se v Německu musí vysvětlovat, co znamenají svatodušní svátky, pak to s křesťanským Západem opravdu není velká sláva. A stěžovat si na to, že muslimové se ve své víře vyznají lépe než křesťané, to mi přijde komické. Možná nás tato celá debata dovede k tomu, že se začneme znovu zabývat našimi vlastními kořeny a budeme o nich mít o něco větší povědomí. Tuto celou debatu vnímám jako velmi defenzivní. Proti teroristickému ohrožení se lidé musí obrnit. Evropské dějiny jsou koneckonců velmi bohaté na dramatické a otřesné konflikty, tak bychom si měli dávat velký pozor na to, abychom si hned začali stěžovat, když se něco špatného děje také jinde. Musíme se snažit proti tomu něco podniknout.

Ale nemáme vůbec žádný důvod chovat se povýšeně. To říkám jako kancléř Německa.“¹⁸⁵

Její odpověď odměnil dlouhý, silný potlesk, jako by se jím přítomní kancléře snažili sdělit: Omluvte hloupý dotaz tazatelky. Jsme v tom s vámi.

V odpovědi Merkelové byl už tehdy znát despekt vůči kritikům islámu, ale i těm, kteří mají v důsledku jeho šíření v Evropě obavy, například ohledně možného omezování vlastní osobní svobody. Merkelová i ve svých pozdějších projevech své názorové oponenty v tomto ohledu nepřímou označuje na nevzdělance omezené duchem, kteří ustrnuli v minulosti a nedokáží se přizpůsobit současnému světu.

Takových lidí ale rychle přibývalo. Lidí nejistých ohledně měnícího se složení společnosti, kteří neměli v úmyslu vzdát se osobní svobody jako největšího výtoku evropské civilizace ve prospěch náboženství, jehož hodnoty často nejsou v souladu s těmi evropskými. Tak uvažovali voliči AfD, účastníci početných protiimigračních demonstrací, ale také „běžní“ a vzdělaní Němci, kteří se o svých obavách odvážili zmínit jen nejbližším přátelům, a často ani těm ne.

4.7 „Přece nás sem pozvali“

Vstup do Café International v drážďanské čtvrti Neustadt zvenku působí nenápadně. Na místo, kde se pravidelně každý pátek scházejí Němci s cizinci u čaje, kávy a domácích koláčů, odkazuje jen jednoduchý plakát venku na vstupních dveřích. Je říjen 2016 a v improvizované kavárně je zrovna asi dvacet lidí. Už více než rok se tu pravidelně každý týden schází žadatelé o azyl a dobrovolníci, kteří se jim snaží pomáhat. Dávám se do řeči s Rafim, 22letým Afgháncem, který před osmi měsíci přišel do Německa. Narozdíl od většiny svých souputníků se už naučil základy němčiny a je

¹⁸⁵ Besuch der Bundeskanzlerin Angela Merkel an der Universität Bern. *Universität Bern*, 10. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=-7Y-3vOMKQs>> [cit. 18. 10. 2020].

schopen celkem dobře komunikovat. „Proč jsi přišel do Německa?“ ptám se Rafiho. „Přece nás sem pozvali. Tak proč bych nešel? Všichni říkali, že cesta je volná,“ odpověděl s naprostou samozřejmostí. Za cestu prý jeho strýc, lékárník v Kandaháru, zaplatil 10 tisíc eur. Tolik tehdy stálo pašerácké all inclusive s jasným cílem: Německo.¹⁸⁶

Jen na přelomu let 2015 a 2016 do Německa přišel více než milion běženců, migrantů a žadatelů o azyl z kulturně odlišných oblastí, především ze zemí Blízkého východu, Asie a severní Afriky; většina z nich převážně ze tří muslimských zemí: Sýrie, Iráku a Afghánistánu. V Německu i celkově v Evropě přitom už tehdy delší dobu panovala určitá nedůvěra vůči muslimským přistěhovalcům, ať už to byli takzvaní gastarbeiteři a jejich potomci, původně pozvaní do zdecimovaného Německa po druhé světové válce, nebo v devadesátých letech běženci ze zemí bývalé Jugoslávie. Přesto, že zdaleka ne každý cizinec žijící v Německu je muslim, bývají ve veřejném diskursu týkajícího se cizinců a imigrace vzhledem ke své kulturní odlišnosti nejčastěji zmiňováni právě oni.

Tenze mezi Němci a muslimskými přistěhovalci se projevil už na přelomu tisíciletí, kdy se nechuť vůči přistěhovalcům spojila s averzí vůči islámu a islamofobií. V Německu byl patrný strach z „invaze muslimů“ a už v té době společnosti posilovaly protiimigrační nálady. Ty se odrážely mimo jiné v diskusi kolem přístupových rozhovorů Turecka do Evropské unie: pokud by se Turecko stalo členským státem, mohli by jeho obyvatelé volně cestovat mezi evropskými zeměmi a stěhovat se do nich podle libosti – tedy i do Německa. Obavy Němců z této případné „invaze“ vycházely z obav ze zhoršení bezpečnostní situace v zemi, hrozby terorismu, stejně jako s krizí národní identity a ekonomickou nejistotou kolem let 2000 a 2001.

Znatelný podíl na zvyšujícím se odstupu Němců k muslimským přistěhovalcům měl dále teroristický útok na budovy Světového obchodního centra v New Yorku v roce 2001 a teroristické útoky v Madridu v roce 2004 a v Londýně v roce 2005, a také vražda nizozemského dokumentaristy Thea van Gogha kvůli jeho

¹⁸⁶ ŠAFARŽÍKOVÁ, Jana. Aktivistické Drážďany: Ať tu všichni migranti zůstanou. *MF Dnes*, 18.10.2016, s. 8.

krátkému filmu *Submission* (Podvolení). V desetiminutovém snímku z roku 2004, na němž spolupracoval se somálsko-nizozemskou aktivistkou za práva žen Ayaan Hirsi Aliovou, kritizoval nedůstojné až násilné zacházení se ženami v rámci islámu. Ještě téhož roku van Gogha na ulici v Amsterdamu, když jel ráno na kole do práce, zavraždil 26letý muslim marockého původu s nizozemským pasem. Několikrát jej postřelil, poté mu mačetou rozřízl krk. Do režisérova těla pak dýkou zabodl pětistránkový elaborát s jednoduchým vzkazem: To je za ten film.

Následně se prokázalo, že na teroristických útocích v New Yorku se přímo podíleli radikálové z mešity Taiba v Hamburku. Za fatální selhání v případě WTC si Německo vysloužilo značnou mezinárodní kritiku, a německé tajné služby alespoň poté začaly důkladněji sledovat německé mešity, z nichž mnohé se už dříve staly centry radikalizace. Bližší vhled do každodenní praxe, jak často ještě v mezích zákona kazatelé v Německu posouvají hranice výkladu islámu a vyzývají k nerespektování pravidel soužití uvnitř německé společnosti, popsal například německý novinář Constantin Schreiber ve své knize *Inside Islam: Was in Deutschlands Moscheen gepredigt wird*¹⁸⁷ (Uvnitř islámu: O čem se káže v německých mešitách). Jako vystudovaný arabista, bývalý politický korespondent stanice ARD na Blízkém východě a poradce spolkové vlády ohledně blízkovýchodní problematiky v knize shrnuje závěry svého zúčastněného pozorování z běžných pátečních kázání ve třinácti „obyčejných“ německých mešitách, které zdaleka nejsou považovány za radikální (viz příloha č. 10).

V souvislosti s rostoucími obavami i u té části společnosti, která nechtěla mít nic společného s rasismem, ale přesto se v souvislosti s radikálním islámem stále více obávala zhoršující se bezpečnostní situace v zemi, začaly nabírat na síle krajně pravicové strany a uskupení. Dalším důvodem jejich relativně rychlého vzestupu byl pocit, že obavám Němců vláda nenaslouchá, že je setrvale přehlíží a ignoruje. Dvě třetiny populace měly pocit, že vláda jejich názor ignoruje a že na dění v zemi nemají žádný vliv: Podle výzkumu nadace Friedricha Eberta z roku 2010 souhlasilo 67 procent dotázaných s tezí, že „Politiky nezajímá, co si myslí lidé jako já“. Podobně s

¹⁸⁷ SCHREIBER, Constantin. *Inside Islam: Was in Deutschlands Moscheen gepredigt wird*. Düsseldorf: Econ Verlag, 2017.

teží „Lidé jako já nemají žádný vliv na rozhodování vlády“ se jich ztotožnilo 65 procent.¹⁸⁸ Právě tato „politická bezmoc“, která existovala už kolem roku 2000, byla identifikována jako „důležitá příčina skupinově namířené hostility“.¹⁸⁹

Postoje uvnitř německé společnosti v tomto ohledu se s postupem času příliš neměnily, a pokud, tak směrem k vyšší negativitě a skepsi. Během migrační krize na přelomu let 2015 a 2016 tři čtvrtiny Němců (76 procent) předpokládaly, že muslimové přicházející do Německa nemají v úmyslu se do německé společnosti začlenit. Stejně často také v průzkumech veřejného mínění vyjadřovali obavy, že s příchodem vysokého počtu běženců a migrantů se zároveň zhorší bezpečnostní situace a zvýší se riziko teroristického útoku na území Německa; také vnímání „islámské identity“ je podle nich s postupem času stále silnější. Je to vhodný a pozitivní vývoj? 83 procent Němců říká, že ne.¹⁹⁰

Společně s tím se stále důležitějším tématem stala otázka německé národní identity, po celé své dějiny velmi těsně spjaté s německou etnicitou, vytěsněné dějinnými traumaty 20. století. Když se Turkové a další přistěhovalci z arabských zemí začali stále více usazovat v Německu, stále častěji narušovali tradiční představu o tom, že Němci jsou ti, kdo mají německé předky a v zemi se narodili. Co to tedy znamená, „být Němec“?

4.8 „Není jiná alternativa.“ Od Willkommenskultur k AfD

„Ich halte das Vorgehen für alternativlos.“ Považuji tento postup za nevyhnutelný, neboli nemáme jinou alternativu. Svého času oblíbenou větu kancléřky Merkelové si Němci spojují především s finanční krizí a řešením řeckého dluhu na přelomu let 2009 a 2010. Slovo „alternativlos“ patřilo k oblíbenému slovníku kancléřky natolik, že už

¹⁸⁸ ZICK, Andreas, KÜPPER, Beate, HÖVERMANN, Andreas. *Intolerance, Prejudice and Discrimination: A European Report*. Bonn: Friedrich Ebert Stiftung, 2011, s. 100.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 99.

¹⁹⁰ WIKE, Richard, STOKES, Bruce, SIMMONS, Katie. *Europeans Fear Wave of Refugees Will Mean More Terrorism, Fewer Jobs*. Washington (DC): Pew Research Center, 11. 10. 2016. Dostupné na: <<https://www.pewresearch.org/global/2016/07/11/europeans-fear-wave-of-refugees-will-mean-more-terrorism-fewer-jobs/>> [cit. 3.11.2020].

v roce 2010 bylo oficiálně vyhlášeno nejotravnějším slovem roku. „Toto slovo je používáno až příliš často,“ zdůvodnila své rozhodnutí porota.¹⁹¹ Kancléřka je ale běžně říkala v nejrůznějších situacích, kdykoli potřebovala zdůvodnit určité své rozhodnutí. Za nevyhnutelný označovala také svůj postup v migrační krizi.

Je zřejmé, odkud se tedy vzalo jméno protestní politické strany Alternativa pro Německo (AfD). Říkáte, že není jiná alternativa? Tak tady ji máte, vzkázala symbolicky svým jménem nová strana, založená v roce 2013, která se o dva roky později stala hlavní politickou silou vystupující proti nekontrolované imigraci a nedostatečné integraci v Německu žijících cizinců. AfD si rychle získávala podporu v zemských volbách, nejvýraznějšího úspěchu pak dosáhla v parlamentních volbách v roce 2017, v nichž skončila na ostře sledovaném třetím místě hned za tradičními konzervativci (CDU/CSU) a socialisty (SPD). Straně rychle přibývaly hlasy těch, kdo měli kvůli vysokému počtu lidí přicházejících z afrických a arabských států sociální, kulturní i bezpečnostní obavy. Skutečnost, že s běženci, kteří skutečně potřebovali mezinárodní ochranu, se do Německa a Evropy dostali i radikální islamisté a bojovníci teroristické organizace Islámský stát, potvrdily také bezpečnostní služby, stejně jako závěry vyšetřování teroristických útoků v posledních letech, například v Paříži v roce 2015, nebo vyšetřování teroristických útoků na území Německa v posledních letech, mimo jiné v Mnichově, Berlíně, Hamburku, Hannoveru, Drážďanech a Saské Kamenici (viz příloha č. 11).

Zatímco v okolních evropských zemích se národně konzervativní a vyhraněně pravicové strany etablovaly od 80. let 20. století, v politické krajině Německa bylo vpravo od konzervativního středu v poválečné době desítky let pusto. A to i přesto, že společenská poptávka po pravicově vyhraněné, ovšem nikoli extremistické politické straně ve stejné době existovala i v Německu. Dřívější politické analýzy navíc prokázaly, že v Německu tehdy byla výrazná latentní poptávka i po krajně pravicových

¹⁹¹ SCHÜLBE, Dana. Zehn Jahre im Amt. Angela Merkel - diese Zitate prägten ihre Kanzlerschaft. *Rheinische Post*, 22. 11. 2015. Dostupné na: <https://rp-online.de/politik/deutschland/angela-merkel-diese-zitate-praegten-ihre-kanzlerschaft_aid-17558417> [cit. 2. 11. 2015].

politických opatřeních, ale přesto krajně pravicovým politickým stranám volební úspěch na celostátní úrovni zůstával vzdálen.¹⁹²

Až daleko na okraji politického spektra přežívala neonacistická Národnědemokratická strana Německa (NPD), která byla pro naprostou většinu Němců nepřijatelná. Právě potenciální podobnost s extremisty německé voliče odrazovala i od jakýchkoli pokusů směrem doprava od konzervativního středu. Kdo chtěl volit pravicovou stranu, měl na výběr mezi konzervativní unií CDU/CSU, nebo výrazně menší Svobodnou stranou Německa (FDP). Toto téměř absolutní postavení v pravé části politického spektra také CDU/CSU společně se sociálními demokraty (SPD) levého středu dlouhodobě zajišťovalo monopol moci.

Přesto, že pokusy o založení vyhraněné pravicové strany se jednou za čas objevovaly, až do roku 2013 nepřešly hranice regionální politiky. Založení AfD v tomto roce je prvním výkyvem z vývoje předchozích desetiletí. K vzestupu AfD přispěla i její původní orientace: byla to strana zklamaných intelektuálů, euroskeptiků, ale bez příměsi pravicového populismu. AfD se v jejích začátcích přezdívalo „profesorská strana“: na listině zakládacího manifestu strany z 58 podepsaných členů působilo 28 v akademické sféře a dalších čtrnáct mělo alespoň doktorát nebo lékařské vzdělání.¹⁹³ I proto strana dostávala občasný prostor v médiích a pro veřejnost nebyla zcela neznámým pojmem.

Ještě v parlamentních volbách téhož roku program AfD připomínal program konzervativní unie CDU/CSU. AfD například navrhovala usnadnit přijímání kvalifikovaných pracovníků ze zahraničí, zároveň ale už tehdy byla svolnější k tomu omezit imigraci obecně.¹⁹⁴ Většina autorů, kteří studují proměny politického programu AfD, se shoduje, že v prvních dvou letech své existence tato strana byla mírně euroskeptickou, nikoli však stranou populistickou nebo radikální.¹⁹⁵

¹⁹² BERBUIR, Nicole, LEWANDOWSKY, Marcel, SIRI, Jasmin. The AfD and its Sympathisers: Finally a Right-Wing Populist Movement in Germany? *German Politics* 2015, vol. 24, no. 2, p. 154-178.

¹⁹³ ARZHEIMER, Kai, BERNING, Carl C. How the Alternative for Germany (AfD) and their voters veered to the radical right, 2013–2017. *Electoral Studies*, August 2019, vol. 60.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Viz např.: GRIMM, Robert. The rise of the German eurosceptic party Alternative für Deutschland. Between ordoliberal critique and popular anxiety. *International Political Science Review*, 2015, vol. 36, no. 3, p. 264-278; nebo SCHMITT-BECK, Rüdiger. The Alternative für Deutschland in the

Až začátkem července 2015, tedy ještě dva měsíce před kontroverzním postupem Merkelové v migrační krizi, se AfD začala vyhraňovat v klasickou pravicově populistickou stranu, podobnou francouzské Národní frontě (později přejmenované na Národní sdružení), nebo rakouským Svobodným (FPÖ). Poté, co stranu opustili nebo z ní byli vyloučeni její umírnění členové, včetně zakladatele Bernda Luckeho, už radikalizaci AfD nic nebránilo a ve straně se začala stále více prosazovat xenofobní a populistická rétorika. Události následující po otevření německé hranice během migrační krize v září 2015 pak AfD dokázala vytěžit jako zlatý důl.

Poprvé po šedesáti letech tak v Německu vznikla vyhraněná pravicově orientovaná politická síla, která si nárokovala část prostoru, který do té doby zabírala mašina CDU/CSU. Kromě kritického postoje k imigraci, který později rezonoval se značnou částí společnosti, to byl ale i důsledek toho, že CDU/CSU svůj tradiční politický prostor stále více opouštěla a ideově se přesouvala směrem k Zeleným s sociálními demokratům (SPD). Napravo od politického středu najednou bylo prázdno, čehož AfD logicky využila. Ideově se strana během prvních čtyř let své existence od roku 2013 do parlamentních voleb v září 2017 posouvala od problematiky eura a řecké dluhové krize právě k otázkám souvisejícím s migrací a islámem (viz příloha č. 12): z ekonomických témat se strana přeorientovala na témata kulturní.

„Vpravo od konzervativní unie CDU/CSU nesmí existovat další pravicová strana, která by měla jakoukoli politickou relevanci. Nemám samozřejmě na mysli krajně pravicové extremisty, s těmi nechceme mít nic společného. Ale pokud by normální, demokratické, konzervativní uskupení dostalo ve volbách více než pět procent hlasů, pak to zcela přehází dosavadní rozložení sil. Pak už by totiž CDU/CSU a FDP společně nedokázaly mít většinu,“¹⁹⁶ varoval už v roce 1986 praotec bavorské CSU a dlouholetý předseda strany Franz Josef Strauss. O necelých třicet let později na jeho slova došlo. Vpravo od konzervativní unie se zabydlela AfD.

electorate: between single-issue and right-wing populist party. *German Politics*, 2017, vol. 26, no. 1, p. 124-148.

¹⁹⁶ Franz Josef Strauß: Rechts von der CSU. *ARD Archivrado - Geschichte in Originaltönen*. Dostupné na: <<https://www.ardaudiothek.de/archivradio/franz-josef-strauss-rechts-von-der-csu/66775306>> [cit.11.11.2020].

4.9 Ghetta a slumy. Příklad Neukölln

Co se politického diskursu v oblasti migrace týče, znamenají roky 1997 a 1998 bod obratu, a to zejména na lokální úrovni německých velkoměst. Komunální politici, stejně jako stavební firmy a občanské spolky ustavené za účelem výstavby nových bytových domů, začínali stále častěji poukazovat na sociální problémy v některých částech Berlína a na periferiích dalších německých měst. To vedlo ke vzniku četných sociálních studií a publikací na téma sociálně vyloučených lokalit, které následně toto podezření potvrdily: v Berlíně existují chudinské čtvrti a s nimi související sociální problémy. Nejvýraznějšími příklady těchto slumů a ghett, jak se ve veřejném diskursu označovaly, byly čtvrti vysokým procentem migrantů a lidí s migračními kořeny. To opět obnovilo diskusi o integraci cizinců – téma, které po pádu Berlínské zdi dočasně zapadlo.¹⁹⁷

V letech 1997 a 1998 Der Spiegel, jeden z předních německých týdeníků, zveřejnil sérii článků na téma imigrace, ghetta a vyloučené lokality, které značně ovlivnily tehdejší veřejné mínění. Inspirací textů byla například sociologická studie „Svůdný fundamentalismus: turecká mládež v Německu. Kultura a konflikt“,¹⁹⁸ popisující souvislost mezi nedostatečnou integrací a sklony k násilí u mladých migrantů zejména z Turecka a arabských zemí. Titulní strana časopisu nesla velký nápis „Cizinci a Němci: Nebezpečně cizí“, zatímco uvnitř vydání následovalo rozsáhlé jedenáctistránkové téma nazvané „Rozklad multikulturní společnosti“. Titulní článek „Časované bomby na předměstí“ přirovnával realitu německých měst a zejména jejich předměstí ke slumům na okrajích amerických velkoměst, včetně všudypřítomného násilí.¹⁹⁹

Velký ohlas měla nedlouho poté také série nazvaná „Příliš mnoho cizinců?“ a titulní článek „Sestup do slumu“ o berlínské čtvrti Wedding. „Drogy, špína, násilí: V

¹⁹⁷ LANZ, Stephan. *Berlin aufgemischt: abendländisch, multikulturell, kosmopolitisch? Die politische Konstruktion einer Einwanderungsstadt*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2007, s. 146.

¹⁹⁸ HEITMEYER, Wilhelm, MÜLLER, Joachim, SCHRÖDER, Helmut. *Verlockender Fundamentalismus: türkische Jugendliche in Deutschland (Kultur und Konflikt)*. Berlin: Suhrkamp Verlag, 1997.

¹⁹⁹ KLUSSMANN, Uwe, PIEPER, Milena. *Zeitbomben in den Vorstädten*. *Der Spiegel*, 16/97. Dostupné na: <<https://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/8694129>> [cit. 17. 11. 2020].

někdejší berlínské čtvrti Wedding vyrůstá ohrožená generace. Po německé střední třídě se odsud stěhuje i ta turecká,“ začíná text, který dále upozorňuje na stále vyšší agresivitu mladých Arabů.²⁰⁰ Kolem horké kaše nechodí ani reportáž „Výstupní stanice Neukölln“. „Centrum Berlína se blýská a třpytí, okraje metropole ale hyzdí slumy. Zanedbanost, násilí a hlad ukazují sociální úpadek dělnické čtvrti Neukölln,“ píší autoři v úvodu.²⁰¹ Popis připomíná podobně neutěšenou situaci na předměstích (*banlieues*) francouzských měst.

Stejná diskuse probíhala také na politické úrovni. Tehdejší předseda poslanecké frakce CDU Klaus Landowsky například vyjadřoval znepokojení nad tím, že „zajímaví lidé z umělecké scény“ se přestěhovali do čtvrtí Mitte a Prenzlauer Berg, a v Kreuzbergu, čtvrti sousedící s Neuköllnem, „zůstaly drogy, násilí a cizinci“.²⁰² Plány a nápady, jak zabránit šíření násilí a patologického chování v přistěhovaleckých čtvrtích, včetně rychlých deportací cizinců usvědčených z trestných činů, zvýšeného policejního dohledu a sociálního plánování, které by zabránilo koncentraci sociálně slabých cizinců v německých městech, se tehdy zabývaly etablované politické strany včetně dvou největších, tedy kromě CDU také sociální demokraté (SPD). Byl to také veterán německé politiky, dlouholetý ministr financí Wolfgang Schäuble (CDU), který v následujících letech na tuto problematiku navázal. „V německých velkoměstech již existují slumy. Nejsou to hned celé čtvrti, ale jejich části ano, například v berlínském Neuköllnu nebo v Billbrookku v Hamburku.“²⁰³

K dalším pokusům, jak zabránit vzniku „slumů a ghett“, docházelo v těchto čtvrtích i ze strany Němců jako jejich původních obyvatel. Tak například v části Neuköllnu označované jako Rollbergviertel byly odhlasovány „kvóty na cizince“, podle nichž „35 procent cizinců stačí“. Míněni jsou Arabové a Turkové. „Arabské rodiny už nebudeme nad tuto kvótu přijímat. (...) Ani Turkové, pokud nejsou

²⁰⁰ HEISE, Thomas, KRUSE, Kuno. Abstieg zum Slum. *Der Spiegel*, 48/98, p. 26. Dostupné na: <<https://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/8034243>> [cit. 17. 11. 2020].

²⁰¹ WENSIERSKI, Peter. Endstation Neukölln, *Der Spiegel*, 43/97, p. 58. Dostupné na: <<https://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/8805068>> [cit. 17. 11. 2020].

²⁰² LANZ, Stephan. *Berlin aufgemischt: abendländisch, multikulturell, kosmopolitisch? Die politische Konstruktion einer Einwanderungsstadt*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2007, p. 151.

²⁰³ HECKEL, Margaret, MÜLLER, Peter, RÜBEL, Jan. Gibt es bei uns Slums, Herr Schäuble? *Welt am Sonntag*, 9. 4. 2006. Dostupné na: <<https://www.welt.de/print-wams/article140737/Gibt-es-bei-uns-Slums-Herr-Schaeuble.html>> [cit. 10. 11. 2020].

alevitského vyznání a u nichž je tudíž předpoklad snadnější integrace, už nebudou mít šanci získat zde byt,“ psalo se v odhlasovaných stanovách určených k další správě a rozvoji čtvrti.²⁰⁴

Na problémy Neuköllnu a nedostatečné integrace dlouhodobě upozorňoval také Heinz Buschkowsky (SPD), který mezi lety 1991 a 2015 v této čtvrti vedl radnici. K této problematice vydal dvě knihy: *Neukölln je všude kolem nás (Neukölln ist überall, 2012)*²⁰⁵ a *Jiná společnost (Die andere Gesellschaft, 2014)*,²⁰⁶ v nichž upozorňuje mimo jiné na zásadní roli výchovy a vzdělávání dětí z ne-německých rodin. Obě knihy, rovněž označované jako kontroverzní, se v Německu staly bestsellerem.

4.9.1 Dobrovolníkem v Neuköllnu

„Pokud se budou lidé schopni vzájemně alespoň nějak snést, je to úspěch.“
*Reportáž z berlínské přistěhovalecké čtvrti Neukölln.*²⁰⁷

Po třinácti letech práce v komunitním centru v berlínské čtvrti Neukölln už André Meral (38) a Gilles Duhem (48) ztratili mnohé iluze. Muslimští přistěhovalci tu tvoří 70 procent obyvatel a o jejich úspěšné integraci se dá mluvit spíš jen s nadsázkou. „Multikulturalismus neznamená, že se všichni budeme mít rádi, ale to, že se tu navzájem nepozabíjíme. Pokud se budou lidé schopni vzájemně alespoň nějak snést, je to úspěch,“ říkají.

Oba jsou vystudovaní politologové, otevřeně gayové, původem z Francie. Pracují v komunitním centru Morus 14, které se zaměřuje především na oblast několika bloků s necelými šesti tisíci obyvateli. Právě tady provozují program, který

²⁰⁴ LANZ, Stephan. *Berlin aufgemischt: abendländisch, multikulturell, kosmopolitisch? Die politische Konstruktion einer Einwanderungsstadt*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2007, s. 181-182.

²⁰⁵ BUSCHKOWSKY, Heinz. *Neukölln ist überall*. Berlin: Ullstein Verlag, 2012.

²⁰⁶ BUSCHKOWSKY, Heinz. *Die andere Gesellschaft*. Berlin: Ullstein Verlag, 2014.

²⁰⁷ Zveřejněno v: ŠAFARÍKOVÁ, Jana: Jak vyrobit Evropana. *MF Dnes*, 9. 4. 2016, s. 8.

má propojit dobrovolníky z celého Berlína s dětmi, jež tu žijí jako druhá až třetí generace muslimských přistěhovalců.

Jsme zrovna v budově, kde pravidelná setkání probíhají. Prostředí připomíná zčásti školu, zčásti družinu: bílé zdi s dětskými obrázky, stoly, lavice – čisté prostředí se základním vybavením. Celá čtvrť vznikla v 70. a 80. letech minulého století a domy stále vypadají relativně nově. Tři čtvrtiny obyvatel, kteří tu bydlí, přišli ve stejné době z Turecka a Libanonu, žijí tu také Palestinci a Syřané. Velké rozdíly mezi nimi ale Duhem a Meral nevidí. Jen to, že pro velkou část z nich jsou vzdělání a německé kulturní zvyklosti stále cizími pojmy. Většina z nich je nezaměstnaná a žije ze sociálních dávek.

Oba se už třináct let společně s dalšími 120 dobrovolníky z celého Berlína snaží aspoň pro jejich děti vyhlídky na budoucnost zlepšit – a tím zároveň přispět ke klidnějšímu sousedskému soužití. Přehnané politické korektnosti se ale tady v centru Morus 14 člověk nedočká. „Jednou přišla dívka s šátkem na hlavě, přitom nikdy šátek nenosila. A dožadovala se ode mě nějakého respektu,“ popisuje Gilles Duhem. „Tak jsem si oblékl duhové tričko s nápisem ‚teplý ateista‘ a stejného respektu jsem se dožadoval od ní.“

Gilles Duhem je vystudovaný urbanista a politolog s titulem z prestižní francouzské univerzity Sciences Po a v Berlíně žije od roku 1989. S přistěhovalci má už přes deset let zkušeností – a ty se často liší od toho, jak si řešení následků imigrace představují politici. „Vždy mě neskutečně rozčílí, když slyším, že Německo nebo Evropská unie chce dávat stamiliony eur rodičům-imigrantům, aby se lépe začali starat o vzdělání svých dětí. Rovnou jim můžu říct, že tihle rodiče se o prospěch svých dětí zajímat nebudou. Sami často mají jen základní nebo zcela nedostatečné vzdělání, mnozí se za ta desetiletí ani nenaučili pořádně německy. To jsou vyhozené peníze,“ říká.

Právě nedostatečné vzdělání, neznalost jazyka, ale i obecný nezájem o dění kolem sebe vidí Duhem jako hlavní problém. „To, co děláme, je víc než jen klasické doučování. Snažíme se děti naučit i základním sociálním dovednostem. Některé třeba nevědí, jak jezdit metrem, neznají jiné části Berlína a nikdy nebyly ani v centru – znají jen své bezprostřední okolí. Takže vyrážíme třeba i na výlety po Berlíně,“ popisuje. „Často nikdy neviděly ani Braniborskou bránu, přitom je odsud jen pár kilometrů. Pak

říkají: tady je nějaká ta věc s těmi koňmi, viděl jsi to už někdy? To, co je dál než pár bloků od místa, kde bydlí, je pro děti přistěhovalců už úplně cizí svět.“

Setkání probíhají jednou týdně po dobu 90 minut. Velkou měrou se na nich podílejí i berlínští studenti a důchodci. Téměř všichni jsou Němci, nepomáhá nikdo, kdo je původem z arabských zemí. I u rodičů často narážejí na nepochopení. „Dobrovolná práce jim vůbec nic neříká, v jejich postoji převládá určité sobectví,“ vysvětluje Duhem. „Jediné, co je pro ně důležité, jsou peníze.“ Všechny děti, s nimiž pracují, pocházejí z muslimských rodin. Mezi dobrovolníky jsou ale často také ateisté, křesťané, židé a homosexuálové. Jak spolu vycházejí? „Docela dobře,“ pokračuje Duhem. „Začnou se pravidelně jednou týdně setkávat, mezitím si k sobě vytvoří bližší vztah. Když po čase děti zjistí, že jejich mentor je žid nebo gay, není to už tak důležité.“

Každý týden se také pořádá společný oběd pro lidi ze sousedství. Třikrát do měsíce tak, aby mohl přijít každý, čtvrtý týden se podává vepřové. Na tom se prý ani v budoucnu nic měnit nebude. „Chceme dát jasně najevo, že naše kultura je pro nás důležitá,“ poznamenává Duhem. „Jasně říkáme, že se nebudeme ve všem podřizovat.“ (více viz příloha č. 13)

5. Francie: cesta asimilace

Mezi rozdílnými přístupy k integraci cizinců je specifický francouzský republikánský model, založený na požadavku důsledné kulturní integrace a asimilace. Tradice republiky má silné základy z dob francouzské revoluce, včetně obecného konsensu v tom, že odlišné kulturní, náboženské a další specifické charakteristiky patří primárně do sféry soukromé, nikoli veřejné. Stále častěji nicméně vyvstávají otázky, zda tato proklamovaná tradice egalitářství a rovnosti funguje tvář v tvář stále vyšší společenské diverzitě, zejména co se týče imigračních vln z posledních desetiletí a let.

Imigrace do Francie koncem 19. století začala nabírat na rychlosti a ve 20. letech 20. století již byla Francie po Spojených státech druhou zemí světa s nejvyšším podílem imigrantů, kterých v té době bylo 7 procent celkové populace.²⁰⁸ Na přelomu tisíciletí již čtvrtina populace měla cizí původ, ať už v první, druhé, nebo třetí generaci, s výrazným podílem přistěhovalců ze zemí Maghrebu. Relativně nedávným jevem posledních desetiletí je pak imigrace ze zemí subsaharské Afriky, zejména z bývalých francouzských kolonií (Kamerun, Pobřeží slonoviny, Mali, Senegal), od sedmdesátých let pak dochází ke zvýšené imigraci z Turecka a zemí východní Evropy. Nižší počty imigrantů pak přicházejí z Asie, opět především z bývalých francouzských kolonií (Kambodža, Laos, Vietnam).

Francouzská imigrační politika je v první řadě pragmatická, snaží se brát v úvahu situaci na pracovním trhu a co se týče udělování občanství, patří ve srovnání s evropskými zeměmi mezi poměrně benevolentní. I přes dlouhodobý trend imigrace směrem do Francie zde nicméně na toto téma proběhlo jen relativně málo výzkumů zaměřených na kulturní a sociální integraci přicházejících cizinců. Pokud, tak se dostupné studie zaměřují především na integraci ekonomickou. Současná literatura týkající se multikulturalismu je často založená na analýze legislativy a fungování státních institucí a debaty probíhající uvnitř společnosti reflektuje jen v omezené míře. Otázky související s konceptem multikulturalismu jsou přesto ve Francii předmětem

²⁰⁸ ALGAN, Yann, BISIN, Alberto, MANNING Alan, VERDIER, Thierry. *Cultural Integration of Immigrants in Europe. Studies of Policy Reform*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

stále širšího zájmu veřejnosti a ústředním tématem tamního ideového sporu mezi politickou pravíci a levíci.

K porozumění vývoje politiky multikulturalismu ve Francii je kromě analýzy vývoje politických opatření a souvisejících institucí vhodné brát v potaz také probíhající veřejnou debatu. To nicméně komplikuje už samotný fakt, že pojem multikulturalismus bývá interpretován v mnoha různých významech. Akademická literatura zde nejčastěji používá tři definice multikulturalismu: (1) deskriptivní definici, která odkazuje k etnické, kulturní a náboženské diverzitě vycházející v první řadě z postkoloniální imigrace do západních zemí, (2) filozofickou definici, poukazující na hodnotu diverzity a morální imperativ přistupovat k rozdílným kulturám z pozice sociální spravedlnosti a (3) definici, jež bere v potaz především institucionální hledisko a politické postupy, které umožňují udržování a předávání kulturních rozdílů, ať už prostřednictvím úprav vzdělávacího systému, podporou kulturních organizací nebo dalších veřejných služeb.²⁰⁹

Přes to všechno je Francie zajímavým případem pro studium mezery mezi celostátními modely integrace na jedné straně a jejich přijímáním ze strany veřejnosti na straně druhé. Akademická literatura Francii považuje za výrazný příklad země, která nepřijala politiku multikulturalismu a namísto toho podporuje co nejdůkladnější začlenění cizinců do francouzské společnosti s důrazem na princip občanství a národní identity. Odmítnutí multikulturalismu má hluboce zakořeněné historické a sociální důvody vycházející už ze silně centralizovaného politického uspořádání (*Ancien régime*) ve dvou staletích předcházejících francouzské revoluci v roce 1789. Tento trend pokračoval i následně během období republiky až do posledních let, kdy si stát stále drží silnou pozici v rozhodování o otázkách praktického soužití odlišných kultur na svém území. To ilustruje mimo jiné zákaz nošení viditelných náboženských symbolů na veřejnosti z roku 2004 nebo následný zákaz zahalování obličeje v roce 2010. Strukturální nedůvěra v multikulturalismus se projevuje i v tom, jak úzký prostor etnické a kulturní aspekty mají v sociálněpolitických opatřeních.

²⁰⁹ MAY, Paul. French cultural wars: public discourses on multiculturalism in France. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2016, vol. 42, no. 8, p. 1334-1352.

K dalšímu nárůstu nedůvěry v multikulturalismus pak došlo zejména v letech 2005 a 2006, které korespondují s teroristickým útokem v Londýně a s rozsáhlými nepokoji na imigrantských předměstích Paříže a dalších francouzských měst. Bylo to období, kdy stát posuzoval účinnost integračních opatření přijatých v předchozích desetiletích: Stejně jako Angela Merkelová a David Cameron také tehdejší francouzský prezident Nicolas Sarkozy označil multikulturalismus za mrtvou ideologii, která v praxi selhala.

Téma integrace cizinců je ve Francii velmi úzce spjato s pohledem na vlastní identitu, jejíž vnímaná postupující ztráta zejména od období postkoloniální imigrace je stále častěji diskutovaným tématem. Odmítnutí multikulturalismu se v tomto kontextu váže se strachem a nejistotou ohledně vysokých počtů přistěhovalců z muslimských zemí a jejich schopnosti a ochotě začlenit se do většinové společnosti, což v důsledku posiluje dichotomii „my“ a „oni“, která jako narativ vede ke stále exkluzivnějšímu pojetí francouzské národní identity, v níž je pro cizí vlivy stále méně prostoru.

5.1 *Laïcité* nade vše

Základním prvkem francouzského přístupu je princip sekularismu (*laïcité*) a důsledné oddělování státu a náboženství, od roku 1905 pevně ukotvený v zákoně, který zejména od devadesátých let stále hlouběji prostupuje francouzskou veřejnou, stejně jako politickou debatu. Právě důraz na sekularismus pak koreluje přímo úměrně s tím, jak roste pocit ohrožení ze strany islámu a ve Francii žijících muslimů. „Vzývání sekularismu se zdá být specificky francouzskou odpovědí na přítomnost islámu, která je vnímána jako ohrožující. To je zřejmé mimo jiné na příkladu kontroverzí kolem nošení muslimských šátků v letech 1989, 2004, 2010 a 2016.“²¹⁰

²¹⁰ PRADES, Jeanne. Constructions and uses of *laïcité* (French secularism) in French public discourses. *Mathematical Population Studies. An International Journal of Mathematical Demography*, 2020, vol. 27, no. 2, p. 115-137.

Válka v Afghánistánu, islámská revoluce v Íránu, případ Salmana Rushdieho, série teroristických útoků v Paříži v polovině 90. let, za nimiž stále alžírská Ozbrojená islámská skupina (*Groupe islamique armé, GIA*) a nakonec útok na Světové obchodní centrum v New Yorku v roce 2001 zvyšovaly pocit ohrožení ze strany politického islámu. Jako odpověď na islámský terorismus Francie stále více upevňovala pojetí sekularismu s tím, že náboženství musí zůstat součástí výhradně soukromé sféry. Francouzský sekularismus byl tedy na jedné straně odpovědí na posilování politického islámu – a zároveň preferovaným rámcem pro výklad a interpretaci otázek týkajících se přistěhovalců a francouzské národní a kulturní identity. A to jak v rovině hodnotové, kdy sekularismus stojí v opozici proti všemu cizímu a náboženství obecně, tak v rovině legislativní prostřednictvím zákonů a vládních opatření.

Sekularismus je považován za základ svobody a tolerance, a zároveň také za základní princip, který zaručuje rovnost mužů a žen, demokratické fungování státu a potvrzuje pilíře, na nichž je postavena francouzská republika stejně jako sdílená francouzská identita. Byl také důležitým bodem předvolební prezidentské kampaně v roce 2017, kde se ve druhém kole setkal centristický Emmanuel Macron a předsedkyně tehdejší pravicově konzervativní Národní fronty (*Front national, FN*) Marine Le Penová.

Zejména po přelomu tisíciletí se sekularismus stal jako společenská hodnota široce akceptovaným rysem současné francouzské identity, který dále zesiluje zejména v souvislosti s reálným nebo pocíťovaným bezpečnostním ohrožením, v tomto případě zejména ze strany islámu a muslimů žijících ve Francii, kteří jsou často vnímání přinejmenším jako překážka pro existenci univerzální francouzské identity. V opozici k této identitě pak stojí etnický a kulturní separatismus, náboženská radikalizace a terorismus. „Ať už se k sekularismu vyjadřuje politická levice nebo pravice, oba směry vycházejí ze tří sdílených základních rysů: (1) základem je křesťanská kulturní tradice, (2) nepřitelem je islám a muslimové a (3) oddělení státu a víry je v současné době v ohrožení.“²¹¹ Právě toto ohrožení měl alespoň zčásti zmírnit zákaz viditelných náboženských symbolů na veřejnosti a ve veřejných institucích.

²¹¹ PRADES, Jeanne. Constructions and uses of laïcité (French secularism) in French public discourses. In: *Mathematical Population Studies. An International Journal of Mathematical Demography*, Volume 27, Issue 2, 2020, p. 133.

5.2 Předměstí: jiná Francie

Městská předměstí (*banlieues*), původně zamýšlená jako výstavní okna moderní francouzské společnosti, se od 60. let minulého století stále více stávala problematickými oblastmi, které narušovaly jednotný obraz národa, a symbolem postmoderní krize, odděleným od národní identity, která je v ohrožení. Zatímco v šedesátých letech byla popisována v pozitivním tónu jako symbol moderní Francie, jen o desetiletí později se tento trend otočil a z předměstí se stal symbol rozkladu a ohrožení francouzského národa a jeho identity. Postupující deprivace a marginalizace zpochybňovaly základní princip „rovnost, volnost, bratrství“ a zároveň vyvolávaly otázky ohledně politiky integrace a asimilace, stejně jako ohledně občanství a příslušnosti k národnímu společenství. V pojetí národa jako imaginárního společenství založeného na komplexních mýtech a symbolice, který spojuje území, kulturní tradice a dějiny, jsou to právě předměstí, vnímaná jako centra islámského terorismu, chudoby a nevzdělanosti, která tento kolektivní mýtus narušují.

Zatímco do 70. let tuto kolektivní obavu zastupovala na předměstích žijící dělnická třída (*banlieue rouge*), v posledních desetiletích je tato nejistota spojená především s tamními přistěhovalci (*banlieue immigrée*). Od osmdesátých let, kdy se na předměstích začali usazovat ve větší míře imigranti ze severoafrických zemí, je podstatným souvisejícím projevem pocíťované nebezpečí ze strany Francouzů ohledně toho, jak periferie narušují a ničí francouzskou kulturní a národní identitu. „Předměstí se v kolektivní francouzské imaginaci stala novým předmětem 'morální paniky'.“²¹² Narůstající exkluze okrajových částí francouzské společnosti vedla postupně k vytvoření fenoménu, nazývaným „neviditelná Francie“ (*France invisible*). Dominantní diskurs týkající se předměstí je stále více pojímán v negativním kontextu a stále úžeji spojován s tématem nebezpečí. To vše vede k obsáhlé diskusi v rámci francouzské společnosti ohledně soudržnosti vlastního národa a fragmentaci francouzské identity.

²¹² LEVASSEUR, Bruno. National Identity and Everyday Cultures in Contemporary France: Re-Constructing Frenchness through 'Third Kind' Representations of the Cités (1960–2000). *Modern & Contemporary France*, 2009, vol. 17, no. 3, p. 274.

Předměstí se mezitím od běžného života kulturně oddělila natolik, že když na nich v roce 2005 vypukly rozsáhlé nepokoje, obyvatelé těch samých měst se o tamním dění dozvídali z televizního vysílání.

Spouštěčem nepokojů byla smrt dvou mladíků v Clichy-sous-Bois, kteří se snažili utéct před běžnou policejní kontrolou a ukryli se v elektrickém rozvaděči, což nebyl dobrý nápad. Následovalo bezbřehé násilí, které se rozšířilo do dalších předměstí a měst včetně Marseille, Toulouse a Lille. Během tří týdnů shořely desítky tisíc aut, byly zničené veřejné a administrativní budovy, stovky lidí zatčeny. Většina z nich byli mladí nebo nezletilí a druhá nebo třetí generace přistěhovalců ze Severní Afriky, téměř všichni měli francouzské občanství. Tehdejší ministr vnitra Nicolas Sarkozy je nazval lůzou a špínou, která musí být odstraněna z ulic měst. Pozdější vyšetřování ukázalo, že násilnosti vznikly spontánně a nebyly koordinované žádným náboženským nebo politickým uskupením. To je ve své podstatě ta více znepokojivá varianta, která značí vysokou míru frustrace a odcizení. Prezident Jacques Chirac mluvil o „krizi identity“ a vyšší podpoře vyloučených oblastí, zatímco povstalci zapalovali školy, sportoviště a kulturní a sociální centra, která právě pro jejich podporu původně vznikla.

5.3 Terorismus jako „útok na francouzskou identitu“

Ve středu 7. ledna 2015 islámští teroristé vyvraždili redakci satirického týdeníku Charlie Hebdo, v pátek 13. listopadu téhož roku proběhly teroristické útoky na několika místech v Paříži zároveň. „Největší hrozbou pro naši zemi by byla ztráta naší identity – málem jsem řekl ztráta naší duše – tedy té idey, kterou máme o sobě samých, kterou jsme zdělili a kterou musíme zachovat pro budoucnost,“ řekl po teroristických útocích v Paříži v listopadu 2015 tehdejší prezident Francois Hollande.²¹³ Vláda okamžitě poté vyhlásila celostátní stav nebezpečí.

²¹³ HOLLANDE, Francois. *Discours lors de la présentation des vœux aux Corrèziens*. Paris: Présidence de la République, 2015. Dostupné na: < <http://www.elysee.fr/declarations/article/discours-lors-de-la-presentation-des-v-ux-aux-correziens/> > [cit. 10.12.2020].

Význam a důležitost národní identity byly ve Francii v té době jasně viditelné na všech úrovních, včetně následného Hollandova projevu, v němž téma národní identity a jejího ohrožení bylo hlavním bodem jeho sdělení k národu. Hollande již přesně nedefinoval, co vše do této francouzské identity a „francouzské duše“ konkrétně spadá. I v tomto případě nicméně bylo zřejmé, že jde o nedílnou součást státu, o níž se opírá jeho samotná existence.

Jakákoli konstrukce národa a jeho identity v první řadě předpokládá vymezení, kdo je součástí této skupiny. Podle Hollandova post-teroristického diskursu, který jen zvýraznil dlouhodobé tendence a rysy převládající ve vlastní konstrukci francouzské identity, je tato skupina totožná s republikou a jejími pravidly a zásadami. Francouzská identita je založená na tradici francouzské republiky a právě z idey republiky a republikánských zásad vychází její konstrukce a re-konstrukce. Podobně bývalý prezident Nicolas Sarkozy ohledně francouzské národní identity uvedl, že „Francie již nebude tolerovat nefungující integraci. Požadujeme asimilaci. Jakmile se stanete Francouzi, vašimi předky jsou Gálové.“²¹⁴

Následný sociologický výzkum z dalších let ukázal, že po útocích v Paříži a Nice se politické preference levicových voličů přesunuly směrem doprava, přičemž nejvýraznějším rysem tohoto názorového postoje byla v první řadě otázka bezpečnosti. Tento výzkum nicméně nezaznamenal výraznější posun názorů v oblasti imigrace nebo v morálních a socioekonomických otázkách.²¹⁵ K opačnému závěru pak došli autoři studie porovnávající veřejný narativ prostřednictvím čtenářských komentářů ve dvojích hlavních francouzských novinách, resp. jejich internetových zpravodajských serverů: ve středopravém *Le Figaro* a středolevém *Le Monde*. Slovní exkluze skupin vnímaných jako ohrožení francouzské identity byla výraznější mezi levicově

²¹⁴ Pour Nicolas Sarkozy, nos ancêtres étaient les Gaulois mais aussi « les tirailleurs musulmans ». *Le Monde*, 24 septembre 2016. Dostupné na: <https://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2017/article/2016/09/24/pour-nicolas-sarkozy-nos-ancetres-etaient-les-gaulois-mais-aussi-les-tirailleurs-musulmans_5002989_4854003.html> [cit. 12.12.2020].

²¹⁵ BROUARD, Sylvain, VASILOPOULOS, Pavlos. How terrorism affects political attitudes. France in the aftermath of the 2015–2016 attacks. *West European Politics*, 2018, vol. 41, no. 5, p. 1073-1099.

orientovanými čtenáři Le Monde, což relativizuje obecně přijímané mínění, že hostilita vůči muslimům a islámu je doménou především politické pravice.²¹⁶

Většinu teroristických útoků na území Francie spáchali francouzští občané, jejichž cílem byly symboly francouzské identity a životního stylu: sportovní stadion Stade de France, hudební klub Bataclan, zahrádky restaurací, redakce satirického týdeníku Charlie Hebdo, pěší zóna v Nice, kostely a katedrály. Všechny tyto útoky francouzská veřejnost i politická reprezentace vnímala jako útok na francouzskou identitu a vedle bezpečnostních otázek se diskutovala i ta, zda francouzská identita a kulturní symboly nebyly nakonec tím hlavním cílem útoků. Souběžně s tím stále silněji vyvstávaly otázky ohledně spojení terorismu a islámu, zejména jeho fundamentální formy, a jeho místa ve francouzském společenském modelu, důsledně vyznávajícím zásadu sekularismu.

V lednu 2015 tehdejší prezident Francois Hollande zahájil vojenskou operaci Sentinelle, v rámci níž na území země poprvé v jejích dějinách rozmístil deset tisíc francouzských vojáků, původně určených pro nasazení v zahraničních misích. Ti měli střežit zranitelná místa jako letiště, muzea a židovské instituce: Místo bojových operací v Africe a na Blízkém východě nyní stejným stylem působili přímo na území vlastního státu. Tento krok přesto nedokázal zabránit sérii teroristických útoků v Paříži v průběhu roku 2015, útoku na pěší zóně v Nice o rok později, ani dalším teroristickým útokům, s nimiž se Francie od té doby setkávala stále častěji. Ve stále vyšší míře také dochází k „obyčejným“ útokům na ženy, mimo jiné kvůli jejich oděvu a sukním. (viz příloha č. 14)

²¹⁶ BOGAIN, Ariane. Understanding public constructions of counter-terrorism. An analysis of online comments during the state of emergency in France (2015-2017). *Critical Studies on Terrorism*, 2020, vol. 13, no. 4, p. 591-615.

5.4 Volby a sílí populismus

Během zatím posledních prezidentských voleb v roce 2017 se kandidát republikánů (*Les Républicains*, LR) Alain Juppé snažil mírnit vášně v otázce národní francouzské identity a stejně jako jeho nejsilnější protikandidát ve stranických primárkách Nicolas Sarkozy z ochrany francouzské identity před nebezpečím ze strany islámu udělal hlavní bod své předvolební kampaně.

Pojmem „šťastná identita“ (*l'identité heureuse*) se Juppé snažil spojit stále rozdělenější francouzskou společnost. Francie, která je stále více fragmentovaná etnicky, nábožensky a ideologicky, se podle Juppého vize měla stát zemí založenou na toleranci, pochopení a respektu mezi různými skupinami obyvatel, v tomto kontextu mezi Francouzi a imigranty. Již v roce 2014 vyzýval k ustoupení od požadavku asimilace směrem k mírnější integraci: „Nemůžeme považovat za dobře integrované jen ty, kdo učinili čistý řez za svou minulostí. Měli bychom pochopit a akceptovat vazby imigrantů na jejich původní kulturu, která obohacuje naše vlastní kulturní dědictví,“ napsal v kolektivním sborníku nazvaném Dvanáct esejí opozice (*Les 12 travaux de l'opposition*)²¹⁷, do nějž přispěli mimo jiné také další přední politici republikánů jako Francois Fillon, Bruno Le Maire nebo Xavier Bertrand.

Bylo to právě v roce 2014, kdy Juppé oznámil svou prezidentskou kandidaturu, kdy začal koncept „šťastné identity“ rozvíjet. Juppé tím parafrázoval a převrátil myšlenku „nešťastné identity“ (*l'identité malheureuse*) filozofa Alaina Finkielkrauta z roku 2013, který varoval před „rapidní deografickou změnou“ a poukazoval na krizi francouzské identity. Podle Finkielkrauta současná francouzská i evropská identita již přestává být definována těmi, kdo ji utvářejí zevnitř, ale těmi, kdo do ní přicházejí zvenčí. V případě Francie pak etnickými skupinami z bývalých francouzských kolonií, jejichž identitám se během koloniální éry nedostávalo dostatečného uznání.²¹⁸

Mimo Finkielkrauta tím chtěl Juppé v předvolebním souboji oslabit Sarkozyho a jeho předchozí pětileté prezidentství, během něhož založil kontroverzní Ministerstvo

²¹⁷ *Les 12 travaux de l'opposition: Nos projets pour redresser la France. Documents, témoignages et essais d'actualité* (Collectif). Paris: Flammarion, 2014.

²¹⁸ FINKIELKRAUT, Alain. *L'Identité malheureuse*. Paris: Stock, 2013.

národní identity (*Ministère de l'Identité nationale*) pod vedením Erika Bessona. „Chci, aby se identita shodovala s diverzitou a potvrzením naší jednoty,“ uvedl v protikladu k tomu Juppé.²¹⁹ „Šťastná identita“ coby základní linka Juppého předvolební kampaně, s níž začal téměř tři roky před prezidentskými volbami, byla pro Juppého oponenty znakem naivního optimismu. Politicko-filozofický slogan tehdejšího starosty Bordeaux byl nicméně natolik účinný, že přiměl i ostatní politiky, aby se k otázce identity rovněž vymezili.

Nicolas Sarkozy k tomu v té době využil svou knihu nazvanou Vše pro Francii (*Tout pour la France*). „Žádná šťastná identita neexistuje dokud si nepřiznáme, že identita Francie je vždy důležitější než identity jednotlivé.“²²⁰ „Juppé je odpojený od reality, je to starosta bohatého města, který neví nic o problémech na předměstích. (...) Žádná šťastná francouzská identita neexistuje ve společnosti, která je multikulturní,“ řekl dále Sarkozy, který Francii označuje za křesťanskou zemi a ve svých dalších projevech varoval před „tyranií menšin“.²²¹ Zatímco Juppé sázel na umírněnou rétoriku, Sarkozy využíval styl konfrontace a kontroverze.

Před prezidentskými volbami v roce 2022 už představa šťastného společného soužití byla značně vzdálená. Zejména od migrační krize v roce 2015 výrazně posílila pravicově konzervativní a populistická uskupení, především Národní sdružení (*Rassemblement national*, RN) Marine Le Penové. Není to jen socioekonomická deprivace, která přitahuje část lidí k populistické politice, ale také deprivace „nostalgická“ a pocit, že jsou ztraceni a neviditelní v důsledku toho, jak se v globalizované době vytrácejí klasické představy o národě, identitě, kultuře a historickém dědictví.²²²

²¹⁹ GOAR, Matthieu. Fracture sur la question identitaire entre Alain Juppé et Nicolas Sarkozy. *Le Monde*, 12 juin 2016. Dostupné na: <https://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2017/article/2016/06/12/primaire-fracture-sur-la-question-identitaire-entre-alain-juppe-et-nicolas-sarkozy_4948868_4854003.html> [cit. 11.12.2020].

²²⁰ SARKOZY, Nicolas. *Tout pour la France*. Paris: Plon, 2016.

²²¹ LEMARIÉ, Alexandre. „L'identité heureuse“, histoire d'une formule devenue la marque de fabrique de Juppé. *Le Monde*, 14 septembre 2016. Dostupné na: <https://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2017/article/2016/09/14/l-identite-heureuse-histoire-d-une-formule-devenue-une-marque-de-fabrique_4997377_4854003.html> [cit. 11.12.2020].

²²² GEST, Justin, TYLER, Reny, MAYER, Jeremy. Roots of the Radical Right: Nostalgic Deprivation in the United States and Britain. In: *Comparative Political Studies*, 2018, vol. 51, no. 13, p. 1694-1719.

V posledních letech populistické strany po celé Evropě používají spíše diskurs zaměřený na střet civilizací než jednotlivých národů, a identitu odvozují spíše z dané civilizační tradice než z tradice konkrétního národa. V případě Francie jsou tyto civilizační tradice spojeny především s koncepty sekularismu (*laïcité*), liberalismu a křesťanských základů, které jsou prezentovány v opozici k islámu a jeho přítomnosti v Evropě.

Le Penová se snaží přivést své Národní sdružení do politického mainstreamu a upouští od zdůrazňování rozdílů daných na základě etnicity a rasy. Sekularismus je francouzskou univerzální hodnotou a proto se právě tento pojem stal ústředním bodem populistického diskursu Le Penové. Jako hodnota vycházející z křesťanské tradice je pak v opozici ke všemu, co ji nezastupuje, v tomto případě zejména vůči muslimům a islámu. Veřejné proslovy Le Penové často obsahují variace na tato slova: „Chci, aby si Francie zachovala svou křesťanskou kulturu a identitu, protože to je součástí naší duše.“²²³

5.5 Francouzská rekonkvista

„Máme problém s islámským separatismem, politicko-náboženským projektem, který opakovaně porušuje hodnoty republiky a často vytváří paralelní světy. Tato indoktrinace popírá základy naší společnosti, rovnost mužů a žen a základní lidskou důstojnost. Máme problém s ideologií, která prosazuje své vlastní zákony a pravidla a povyšuje je nad zákony francouzské republiky. Nezáleží na tom, jakou víru francouzští občané vyznávají. Žádám ale, aby se všichni bez výjimky absolutně řídili zákony Francie,“ řekl prezident Emmanuel Macron ve velmi sledovaném projevu z Yvelines v říjnu 2020.²²⁴ Oznamoval v něm, že francouzská vláda zavede tvrdý postup proti

²²³ KAYA, Ayhan, ROBERT, Max-Valentin, TECMEN, Ayse. Populism in Turkey and France: nativism, multiculturalism and Euroskepticism. In: *Turkish Studies*, 2020, vol. 21, no. 3.

²²⁴ MACRON, Emmanuel. *La République en actes: discours du Président de la République sur le thème de la lutte contre les séparatismes*. Paris: Présidence de la République, 2 octobre 2020. Dostupné na: <<https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/10/02/la-republique-en-actes-discours-du-president-de-la-republique-sur-le-theme-de-la-lutte-contre-les-separatismes>> [cit. 2.3.2021].

radikálnímu islámu, neboli takzvanému islámskému separatismu, který podle Macrona není v souladu s demokratickými hodnotami, základy republiky a principem sekularismu. Prostředkem k tomu má být přísnější kontrola náboženských organizací včetně jejich financování, výuka imámů přímo ve Francii pod kontrolou francouzských úřadů, povinná předškolní docházka a omezení možností domácího vzdělávání.

Trpělivost došla stejného roku v létě, kdy četnost útoků a míra násilí ze strany přistěhovalců z arabských a afrických zemí překročila míru, kterou již vláda nemohla považovat za nespojité jednotlivosti, ale spíše za celospolečenský problém. Ať už to byly bezdůvodné vraždy za bílého dne, fyzické útoky na ženy kvůli krátkým sukním nebo pochůzky městem s nabitou automatickou zbraní. K násilí ve francouzských městech, často souvisejícím s radikálním islámem nebo jeho dogmatickým výkladem, se v posledních týdnech vyjadřovali i další vrcholní představitelé státu. Ministr vnitra Gérald Darmanin například útočníky označil za „divochy“,²²⁵ což byl do té doby slovník spíše spojovaný s krajní pravicí. V říjnu 2020 již Darmanin stejně jako premiér Jean Castex mluvili přímo o „rekonkvistě“ francouzského území, na němž v rámci paralelních společností již přestaly platit francouzské zákony. „Ve Francii probíhá válka o území. Chceme je dobýt zpět. Tato území budou obsazena policisty. Všem, kdo bojují proti státu, mohu rovnou říct: Nevyhrajete,“ řekl Darmanin poté, co dav zhruba čtyřiceti ozbrojených lidí už potřetí za poslední dva roky napadl policejní služebnu na pařížském předměstí Champigny-sur-Marne.²²⁶ Jen dva dny předtím byli na pařížském předměstí Herblay vážně postřeleni dva policisté během rutinní pochůzky. Další francouzští politici vzhledem k nebezpečné situaci na francouzských předměstích v poslední době stále častěji mluví rovnou o „válce“.

Byl to již předchozí ministr vnitra Gérard Collomb, který mimo jiné předměstí Champigny-sur-Marne na jihovýchodě pařížské aglomerace v roce 2018 označil za

²²⁵ BERDAH, Arthur, CHICHIZOLA, Jean, CORNEVIN, Christophe, ZENNOU, Albert. Gérald Darmanin: «Il faut stopper l'ensauvagement d'une partie de la société». *Le Figaro*, 24.7.2020. Dostupné na: <<https://www.lefigaro.fr/politique/gerald-darmanin-il-faut-stopper-l-ensauvagement-d-une-partie-de-la-societe-20200724>> [cit. 4.5.2021].

²²⁶ CADIOU, Leslie. Attaque du commissariat de Champigny-sur-Marne : Gérald Darmanin monte au front. *Franceinfo*, 12.10.2020. Dostupné na: <https://www.franceinfo.fr/politique/gerald-darmanin/attaque-du-commissariat-de-champigny-sur-marne-gerald-darmanin-monte-au-front_4138563.html> [cit. 4.5.2021].

jednu z patnácti prioritních oblastí, které se mají stát hlavním cílem „republikánské rekonkvisty“ (*reconquête républicaine*), jak zní také oficiální název této vládní iniciativy.²²⁷ Ta se následně rozšířila na celkem šedesát oblastí s velmi vysokou kriminalitou na předměstích Marseille, Štrasburku, Lyonu, Toulouse, Bordeaux, Lille nebo Montpellier, nad nimiž policie ztratila dostatečnou kontrolu. Plán pro tyto oblasti počítá se zvýšením počtu policistů, kteří v nich působí, s bojem proti drogové kriminalitě a s posílením pravomocí místních samospráv. Přesto všechno se nicméně míru násilí a kriminality v těchto oblastech nedaří snižovat.

Po vraždě učitele gymnázia Samuela Patyho v říjnu 2020 poté, co v hodině společenských věd vykládal o svobodě slova a útoku na redakci Charlie Hebdo, zněl Macronův jen tři týdny starý projev z Yvelines jako slabý odvar toho, co mělo následovat: okamžité deportace podezřelých islamistů, zavírání muslimských spolků, u nichž úřady předpokládají možnost radikalizace, přísnější dohled tajných služeb na internetu a sociálních sítích, a vydání nového prohlášení o dodržování principu sekularismu, které musí každá registrovaná organizace povinně podepsat.²²⁸

„Je to už několik let, co jsem svým žákům přestala vykládat o Koránu. Žáci v mé škole jsou ovlivněni muslimským fundamentalismem, což mají od místního imáma. Můj výklad nešel nijak do hloubky, přesto se vůči němu mnoho žáků začalo vymezovat: že si vymýšlím, že Korán má vždy pravdu a že náboženská dogmata jsou nadřazena zákonům a vědeckému poznání. Navíc jsem světlovlásá žena a žáci mi jasně dávali najevo, že jsem pro ně ztělesněné zlo. Často se stává, že žáci přijdou s vlajkami států, z nichž oni nebo jejich rodiče pocházejí, a v hodinách nadávají židům. Pokud si pak doma stěžují na způsob výuky, jejich rodiče ve škole způsobí skandál. Tím, že jsem se začala vyhybat těmito tématům, jsem si ušetřila spoustu problémů. U nadřazených a vedení školy jsem žádné zastání neměla,“ popsala své zkušenosti z výuky o základních

²²⁷ Gouvernement de la République française, Ministère de l'Intérieur. *Lancement des Quartiers de Reconquête Républicaine*. Paris, 18 septembre 2018. Dostupné na: <<https://www.interieur.gouv.fr/Actualites/Police-de-securite-du-quotidien/Lancement-des-Quartiers-de-Reconquete-Republicaine>> [cit. 4.5.2020].

²²⁸ REVAULT D'ALLONNES, David, RADENOVIC, Plana. Ce que contient le „contrat d'engagement républicain“ qui arrive à l'Assemblée lundi. *Le journal du dimanche*, 30 janvier 2021. Dostupné na: <<https://www.lejdd.fr/Politique/exclusif-ce-que-contient-le-contrat-dengagement-republicain-qui-arrive-a-lassemblee-lundi-4022007>> [cit. 4.5.2021].

textech světových náboženství učitelka gymnázia v Yvelines deníku *Le Figaro*.²²⁹ Podobně mluví i řada jejích kolegů z dalších francouzských škol. Stěžují si na to, že stát, místo aby jejich úsilí podporoval, jim spíše dělá potíže. „Když upozorníme na problém my, nic se nestane: Když si stěžují rodiče, přijde na nás inspekce. Jsme v tom sami, necítíme od státu žádnou podporu, zaznělo například v diskusním pořadu zpravodajské stanice France 2 ohledně současných problémů učitelů a francouzského školství. Nabízí se otázka, jak mají učitelé v hodinách mluvit o svobodě projevu, když sami žádnou nemají? Zatímco vláda po vraždě Samuela Patyho začala narychlo připravovat deportace radikálních islamistů, další vyrůstají přímo ve francouzských školách.“²³⁰

Mezitím ve stejné době v reakci na nová opatření Macronovy vlády v mnoha muslimských zemích včetně Turecka probíhaly protifrancouzské demonstrace, v saúdskoarabské Džiddě dav zaútočil na francouzský konzulát. Přísnější protiteroristický zákon i Macronovo předchozí ujištění, že ve Francii nikdo nebude zakazovat vtipy a satiru, v muslimském světě vyvolala bouři. „Chování zástupců Francie je nepřijatelné a uráží city milionů muslimů v Evropě a na celém světě,“ uvedlo například íránské ministerstvo zahraničí.²³¹ V bangladéšské Dháce vyšlo do ulic na protest proti Macronovi, který svolala tamní islamistická strana, několik desítek tisíc lidí. Turecký prezident Recep Tayyip Erdogan kvůli tomu, že prezident Emmanuel Macron ohlásil tvrdší postup proti radikálním islamistům žijícím ve Francii, vyzval k bojkotu francouzského zboží. Situace zašla tak daleko, že francouzská vláda vyzvala své občany v muslimských zemích k vysoké opatrnosti, zejména v Indonésii, Bangladéši, Iráku, Turecku a západoafrické Mauritanii. Francouzi se podle varování ministerstva zahraničí měli vyhýbat veřejným shromážděním a chovat se nanejvýš opatrně.

²²⁹ BORDAS, Wally. «Cela fait plusieurs années que je ne parle plus du Coran»: ces enseignants qui s'autocensurent. *Le Figaro*, 18.10.2020. Dostupné na: <<https://www.lefigaro.fr/actualite-france/cela-fait-plusieurs-annees-que-je-ne-parle-plus-du-coran-ces-enseignants-qui-s-autocensurent-20201018>> [cit. 4.5.2021].

²³⁰ ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. Francie deportuje radikály, ale noví rostou ve školách. *MF Dnes*, 21. 10. 2020, s. 6.

²³¹ Muslim world condemns Macron, France over treatment of Islam. *Al Jazeera*, 26 Oct 2020. Dostupné na: <<https://www.aljazeera.com/news/2020/10/26/french-president-comments-over-islam-keep-sparking-outrage>> [cit. 3.3.2020].

Tajné služby Francie, Německa a dalších nejen evropských zemí upozorňují, že nálada mezi radikálními muslimy se v poslední době dostává do bodu varu. Teroristické organizace stále více vyzývají své příznivce k útokům a mučednické smrti, nábor probíhá také v mešitách a prostřednictvím internetových diskusí. Odborníci na bezpečnost předpokládají, že to byly i karikatury Charlie Hebdo a Macronovo ujištění, že Francie v žádném případě nebude umění, satiru a svobodu projevu jakkoli omezovat, co radikální islamisty povzbudilo k vyšší aktivitě.²³² Propaganda radikálního islámu se podle tajných služeb rychle šíří, po internetu volně kolují nejrůznější návody na výrobu výbušnin i motivační texty, aby se džihádisté nebáli je proti „nevěřícím“ použít. Do Evropy se ze Sýrie a Iráku vrátili džihádisté po porážce Islámského státu a úřady evidují víc potenciálních teroristů, než kolik jsou tajné služby reálně schopné sledovat. Útoky v posledních letech jsou navíc stále méně předvídatelné. Zatímco ještě před několika lety byli útočníci napojeni na teroristické organizace v Sýrii, Iráku nebo Afghánistánu, nyní jsou to spíše neorganizovaní jednotlivci, kteří se v tichosti radikalizují sami, v mešitách nebo přes internet. Mnozí navíc ani nejsou na seznamu nebezpečných osob a k útoku jim stačí zajít si do nejbližší půjčovny pro auto, případně do obchodu pro kuchyňský nůž.

Zatímco v létě 2015 se Macron alespoň formálně přidával na stranu Německa ohledně přijímání vysokých počtů anonymní masy běženců často s nejasným bezpečnostním profilem, o pět let později již veřejně vyzýval evropské státy k zastavení nelegální migrace, tvrdému postupu proti šíření radikálního islámu v Evropě, k přehodnocení „falešné tolerance“ a důsledné obraně schengenského prostoru a vnější evropské hranice. „Je to tvrdá realita, na kterou musí přijít tvrdá odpověď. Potřebujeme jednat jasně, rychle a společně,“ řekl Macron po diskusi s rakouským kancléřem Sebastianem Kurzem a německou kancléřkou Angelou Merkelovou koncem roku 2020.²³³

²³² Gouvernement de la République française, Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. *Sécurité, désarmement et non-prolifération*. Paris, 2017. Dostupné na: <<https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/securite-desarmement-et-non-prolifération/>> [cit. 12.5.2021].

²³³ BRAUN, Elisa. Macron calls for a 'refoundation of the Schengen area'. *Politico*, November 5, 2020. Dostupné na: <<https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-refoundation-schengen-area/>> [cit. 4.5.2021].

Problémem, jak zastavit radikalizaci muslimů v Evropě se posléze začalo zabývat i Německo. „Nenecháme se extremismem a terorismem vykoledit. Pokud má být Evropa domovem muslimů, pak musíme odmítnout jakékoli vměšování do našich záležitostí zvenčí. O své muslimy se postaráme sami,“ řekl ministr vnitra Horst Seehofer na takzvané islámské konferenci, v rámci níž se vláda snaží navazovat dialog se zástupci muslimů.²³⁴ Německo podle Seehofera bude přijímat méně imámů ze zahraničí a místo toho si kazatele vzdělávat samo a v němčině. K tomu účelu již vláda zřídila islámské vzdělávací centrum v Osnabrücku na severozápadě Německa. Ještě důležitější pak má být konkrétní obsah výuky, která má v první řadě zajistit, aby praktikování islámu v Evropě bylo v souladu s evropskými zákony.

5.6 Armáda: Francie je na pokraji občanské války

Sociální napětí, náboženský extremismus a riziko občanské války se stávají součástí běžného francouzského zpravodajství. „Nečinnost bude tento problém jen dále prohlubovat. Pokud budeme otálet, vyřeší jej občanská válka. Za tisíce mrtvých budete mít zodpovědnost vy,“²³⁵ varovalo osmnáct bývalých generálů francouzské armády v otevřeném dopise vládu a prezidenta (viz příloha č. 15). Výzvu, aby Emmanuel Macron zakročil proti postupující dezintegraci právního státu, během prvních dní od zveřejnění podepsalo přes tisíc důstojníků, jako první bývalý velitel elitní Cizinecké legie Christian Piquemal.

Text nejdřív zveřejnil bývalý armádní důstojník Jean-Pierre Fabre-Bernadac na svém tematicky orientovaném blogu Place Armés, posléze o něm diskutovala všechna francouzská média. Podle autorů výzvy dochází ke stále vyšší fragmentaci a radikalizaci společnosti, ke stále častějšímu násilí, které se již neomezuje na předměstí

²³⁴ Seehofer: Islamkonferenz trägt Früchte. *Süddeutsche Zeitung*, 10. November 2020. Dostupné na: <<https://www.sueddeutsche.de/politik/seehofer-islamkonferenz-imame-1.5110626>> [cit. 4.5.2021].

²³⁵ FABRE-BERNADAC, Jean-Pierre. « Pour un retour de l'honneur de nos gouvernants » : 20 généraux appellent Macron à défendre le patriotisme. *Valeurs actuelles*, 21 avril 2021. Dostupné na: <<https://www.valeursactuelles.com/politique/pour-un-retour-de-lhonneur-de-nos-gouvernants-20-generaux-appellent-macron-a-defendre-le-patriotisme/>> [cit. 4.5.2021].

francouzských velkoměst, radikální skupiny se snaží vyvolat rasovou válku. Francie podle Fabre-Bernadaka nemůže pasivně přihlížet tomu, jak její základní hodnoty ztělesněné heslem francouzské revoluce rovnost, volnost, bratrství ustupují pod tlakem náboženského a rasového fanatismu. Výzva vyvolala širokou politickou diskusi. Macronova vláda ji přirovnala k pokusu o puč proti Charlesi de Gaullovi v Alžírsku, ministryně obrany Florence Parlyová ji označila za počín „generálů v bačkorách, kteří již nemají místo v armádě a zastupují pouze sami sebe“. Podobná slova zněla také ze strany levice a krajní levice, která autory obvinila z rasismu. Autoři výzvy, podepsaní celými jmény, šli před vojenskou vyšetřovací komisí, která je může zbavit vojenských hodností a důchodu. Silnou podporu měl text naopak u předsedkyně Národního sdružení Marine Le Penové i poslanců z řad republikánů, podle nichž imigrace zejména z muslimských zemí způsobuje rozklad právního státu a stojí za častými teroristickými útoky.

Jen tři týdny po této výzvě generálů poslala armáda vládě další. Tentokrát za ní stáli vojáci v aktivní službě, kteří se zastávali svých předchůdců, tentokrát ovšem již anonymně. Také oni v otevřeném dopise varovali vládu a prezidenta Emmanuela Macrona před rozsáhlými sociálními nepokoji, s nimiž se země v blízké budoucnosti může potýkat. Mnozí z nich bojovali proti islámskému terorismu na misích v Afghánistánu, Mali a Středoafričké republice, většina se také přímo podílela na protiteroristické operaci Sentinelle, první vojenské misi na území Francie, která měla zajistit bezpečnost v ulicích měst po teroristickém útoku na redakci týdeníku Charlie Hebdo v roce 2015. Zatímco v nebezpečných podmínkách nasazovali životy a snažili se hrozbu terorismu držet co nejdál za hranicemi Francie, vládě ve výzvě vyčetli, že často činí opak. I v tomto textu vojáci popsali své obavy, že vzhledem ke stále napjatější sociální situaci Francie směřuje k občanské válce. „Vidíme kolem sebe násilí ve městech a na vesnicích, nenávist vůči Francii se stává normou. Říkáte, že armáda o tom nemá mluvit, ale opak je pravdou. Stojíme mimo politiku, naše závěry vycházejí z přímé profesní zkušenosti. Přesně tento úpadek jsme viděli v zemích, které jsou v krizi: je to předstupeň jejich kolapsu. Je to znak násilí a chaosu, které se blíží. Toto

násilí a chaos ovšem nevzejde z armádního puče, jak se domníváte, ale z povstání občanů.“²³⁶ (viz příloha č. 16)

Premiér Jean Castex výzvu označil za politické manévry krajní pravice a kritizoval fakt, že signatáři nezveřejnili svá jména. Je to pochopitelné, protože v takovém případě by je čekalo vyšetřování a postih, tím spíše, že jde o činné vojáky, kteří z podstaty svého povolání musí být apolitičtí a loajální vládě. Ministr vnitra Gérald Darmanin k této výzvě uvedl, že jde o hrubý postup před regionálními a prezidentskými volbami a snahu vojáků vměšovat se do politiky. Ministr hospodářství Bruno Le Maire řekl, že výzva je ztrátou času a nenabízí žádné řešení. Předseda krajně levicové Nepoddajné Francie Jean-Luc Mélenchon šel ještě dál: „Vojáci ve službě, kteří podepsali výzvu anonymně, jsou zbabělci. Pokud vyhraji, zbavím armádu všech těchto buřičů,“ řekl ohledně svých plánů k prezidentským volbám, do nichž již dříve ohlásil kandidaturu.²³⁷

„Zbabělci jste vy, když výzvu kritizujete pro její formu, ale nechcete vidět její obsah,“ oponovali v dopise vojáci. „Pokud vypukne občanská válka, armáda zajistí pořádek v zemi, protože to je z její podstaty i z definice občanské války její úkol. Nikdo z nás si to nepřejde, my ani naši předchůdci. Ale stejně jako oni říkáme: ano, Francie je na pokraji občanské války a vy to velmi dobře víte.“²³⁸

²³⁶ La nouvelle tribune des militaires. *Valeurs actuelles*, 11 mai 2021. Dostupné na: <<https://www.valeursactuelles.com/societe/exclusif-signez-la-nouvelle-tribune-des-militaires/>> [cit. 4.5.2021].

²³⁷ Tribune de militaires: Mélenchon promet de „purger l'armée des factieux“ s'il est élu président. *BFM TV*, 9.5.2021. Dostupné na: <https://www.bfmtv.com/politique/tribune-de-militaires-melenchon-promet-de-purger-l-armee-des-factieux-s-il-est-elu-president_AV-202105090121.html> [cit. 4.5.2021].

²³⁸ La nouvelle tribune des militaires. *Valeurs actuelles*, 11 mai 2021. Dostupné na: <<https://www.valeursactuelles.com/societe/exclusif-signez-la-nouvelle-tribune-des-militaires/>> [cit. 4.5.2021].

6. Závěr

Multikulturalismus byl svého času považován za inovativní a efektivní způsob, jak přistupovat k etnické diverzitě. V řadě států včetně Evropy a Austrálie je ovšem multikulturalismus v poslední době vnímán jako faktor ohrožující sociální kohezi a občanské základy státu. Averze vůči multikulturalismu lze vidět mimo jiné v ideologickém posunu, který vedl k úspěchům protiimigračních populistických stran. Studie dokládají, že tento posun v ideologickém spektru směrem doprava ve velké míře zapříčinily právě protiimigrační proti-multikulturní sentimenty. Populistické strany a hnutí pak tyto postoje prosazují přímo prostřednictvím politického mandátu, ale zároveň i nepřímo tím, že ovlivňují postoje a programy ostatních politických stran.

Společně s tím státy přistupují k důslednější ochraně svých hranic, zpřísňují imigrační politiku a v některých případech také pravidla pro udělování občanství. Předpoklad, že s ohledem na kulturní a etnické vztahy je dlouhodobě vše v pořádku, přestává být v současné době udržitelný, a je na místě se ptát, zda a v jaké formě je multikulturalismus nadále účinnou strategií a zda může nadále fungovat ve své původní podobě, kdy usmiřuje minoritní etnické a kulturní skupiny formou kulturního uznání.

Rozsáhlé demografické změny do značné míry souvisejí s globální migrací, která bývá obecně pojímána jako prvek ohrožení, ať už z reálného nebo symbolického hlediska, přičemž idea sdílené národní identity a etnokulturní diverzita bývají vnímané ve vzájemné opozici. Tuto diverzitu v současné době reprezentují zejména lidé z odlišných kulturních okruhů, kteří jsou přinejmenším v běžném diskurzu považováni za ty, kdo vnášejí disonanci do idey národního státu, kdo představují hrozbu pro národní kulturu a kdo napadají zažitá pojetí národních teritorií jako souvisle definovaného homogenního prostoru. Tyto postoje jsou časté rovněž v Evropě, kde v minulosti již řada vrcholných politiků multikulturalismus označila za mrtvý, přinejmenším rétoricky. V současnosti je nicméně toto téma opět velmi aktuální: Otázka, jak vytvořit inkluzivní národy, proto v řadě západních demokracií představuje otázku zásadního významu.

Akademická literatura mimo jiné předkládá tezi, že zastánci pokračování multikulturalismu nepodávají konkrétní praktické návrhy, jak by bylo možné jej adaptovat na současný svět, ani jasně nezdůvodňují, proč by právě tento koncept měl být zachován. Zdůvodněním bývá především to, že lepší model praktického soužití uvnitř diverzity dosud nebyl nalezen. Multikulturalismus přitom v současné době není pod kritikou jen pravicově konzervativních politických hnutí, ale také takzvaných postmultikulturalistů, kteří v něm vidí nástroj pro udržování socioekonomické nerovnosti. „Tím, že se skrývá za hodnoty údajné sociální harmonie a tolerance, má multikulturalismus setrvalou tendenci vytvářet silnou zeď mlčení, která celé společnosti zastírá endemické nerovnosti, systemický rasismus a třídní segregaci imigrantů z většinové společnosti. Jakou cestou se pak tyto multikulturní společnosti, usilující zároveň o diverzitu a inkluzivitu, reálně mohou vydat?“²³⁹

Západní demokracie ve snaze vyrovnat se s diverzitou přešly od idey národního společenství ke společenství občanskému, založeného na principech univerzálního liberalismu. S tím souvisí proces „ztenčování“ pojmání národa na jedné straně, a na straně druhé pak zavádění integračních opatření, která mají ve stále více diverzifikovaných společnostech zajistit a potvrdit úzké spojení mezi dominantní a národní kulturou.

Tento „občanský národ“ je definován v protikladu k národu definovanému na etnickém základě jako politické a právní společenství občanů sdílejících liberální, občanskou kulturu, které narozdíl od etnických národů nestaví na společném původu svých členů. Občanský národ je v této dichotomii považován za liberální, inkluzivní, univerzalistický a založený na dobrovolnosti, národní stát je pak popisován jako neliberální, předem daný, vyčleňující a výběrový.

Toto dělení reprezentuje spíše zjednodušující model, který nemá všeobecné uznání, mimo jiné kvůli tomu, že i občanské národy alespoň do určité míry vycházejí z etnického základu. Co se nicméně týče evropských států, pak se touto dichotomií často popisuje proměna společností západních demokracií, v nichž probíhá „deetnizační“ proces a z národních států se stávají státy občanské. Od občanů se pak

²³⁹ CANEFE, Nergis. Beyond multiculturalism: interculturalism, diversity and urban governance (Book Review). *Ethnic and Racial Studies*. 2018, vol. 41, no. 8, p. 1468-1475.

očekává to, že budou socializováni do sdílené politické kultury založené na liberálních ústavních základech a „že se stanou dobrými liberály, spíše než dobrými Dány, Francouzi nebo Brity“.²⁴⁰

Paradoxně zatímco tento občanský model prosazuje široká univerzální kritéria pro získání členství v něm, je zároveň charakterizován systémem integrační politiky včetně integračních kurzů, testů a zkoušek, které mají zajistit, že imigranti znají kulturní hodnoty dominantní společnosti. To značí požadavek většinové společnosti, aby imigranti znali a akceptovali její jazyk, dějiny, hodnoty a tradice natolik, aby mohli být přijati za členy hostitelské společnosti a nadále v ní žít. Místo toho, aby se národ stal národem občanským, tak do určité míry nadále zůstává etno-kulturním konstruktem.

Ústřední postavení dominantní kultury naopak přijímá koncept liberálního nacionalismu: Kulturu většinové společnosti považuje za důležitou, snaží se ale nevyzdvihovat její hlavní znaky jako náboženství, etnicitu a životní styl, a zároveň menšinám uděluje zvláštní práva, která mají podpořit jejich sociální a veřejnou participaci. Diverzita je v tomto pohledu vnímána jako faktor s potenciálně rozvrtnými znaky, do určité míry jako problém, s nímž je nutné se ve veřejné sféře buď vypořádat, nebo jej odkázat do sféry soukromé. Etnicita a kulturní odlišnost má být v tomto pohledu umírněna na nejmenší možnou úroveň.

Liberalní nacionalismus je také cesta, k níž po třech desítkách let experimentů dospěla Austrálie. Je to ve své podstatě programově pragmatická a liberální verze multikulturalismu, která jasně stanoví, že kulturní diverzita je podřízena hodnotám většinové společnosti a jejím politickým institucím. Veškerá demokratická práva a svobody se vztahují výhradně na jednotlivce, nikoli na skupiny. Během třicetiletého období multikulturalismu coby oficiální politiky australské vlády tento koncept a jeho prosazování procházel rozsáhlou celospolečenskou debatou, na jejímž základě postupně docházelo k jeho úpravám. Stal se základem nově vznikající australské identity, dosud zůstává jejím hlavním a nejvíce viditelným pilířem. Teoreticky dál funguje podle jména, ve své původní formě ale relativně rychle skončil ve skladišti

²⁴⁰ GUSTAVSSON, Gina. Liberal national identity: Thinner than conservative, thicker than civic? *Ethnicities*. 2019, vol. 19, no. 4, p. 693-711.

neúspěšných politických ideí a zůstaly z něj především jeho praktické a pragmatické aspekty.

Také v evropských zemích narůstající diverzita vyvolává diskuse o směřování společnosti: v případech, kdy se minoritní skupiny odcizují hostitelským společnostem, dodržují kulturně neslučitelné nebo nezákonné praktiky a zvyky, udržují blízké kontakty se svými domovskými zeměmi a s jejich režimy, kvůli kterým odešli, nebo pokud se s novými generacemi zvyšuje jejich potenciál k radikalizaci. Vznikají paralelní společnosti udržující kulturní hodnoty, které nejsou v souladu se základními lidskými právy ani principy liberálních demokracií, a prostředí, která nerespektují státem dané zákony a ústavu, rovnost mužů a žen, nebo princip odluky církve od státu a jeho sekulární podstatu.

Narůstající sociální konflikty a tenze mezi jednotlivými skupinami populace se pak projevují mimo jiné v tendencích omezovat expresivní symboly a znaky znázorňující diverzitu. Stále silnější jsou také debaty ohledně toho, do jaké míry liberální demokracie mohou a mají tolerovat náboženské a kulturní praktiky, které hraničí s porušováním lidských práv a demokratických základů státu jako je sekularismus, rovnost mužů a žen a svoboda projevu, a do jaké míry státy postavené na relativně homogenních etnických a kulturních základech mohou a mají svůj narativ národní identity rozšířit na menšiny, jejichž kulturní základy mohou být značně odlišné.

V souvislosti s vysokou mírou migrace v posledních letech se někdy používá pojem „diverzifikace diverzity“ nebo „superdiverzita“, označující skutečnost, kdy odlišnost členů daného společenství je výrazně vyšší než kdykoli v dějinách. Jednu z možností, jak k tomuto stavu přistupovat, nabízí například teorie kosmopolitní ironie, která v této souvislosti popisuje stav „ironické distance“, jenž podle ní přijímají jednotlivci k tomu, aby se efektivně vyhnuli konfliktu se členy jiných kultur. Neustálý kontakt s „mobilními a odpojenými“ cizinci od těchto „kosmopolitních občanů“ vyžaduje „chladnou loajalitu“ vůči modernímu (národnímu) státu a „mělkou solidaritu“ vzhledem k sociálním vztahům. Tyto chladné a mělké vazby umožňují „zdvořilou koexistenci“ s diverzitou. To předpokládá distanci od vlastní kultury a přijetí nejistých vztahů tak, aby bylo možné žít „ve světě rozporuplných identit a

interpretací“.²⁴¹ Považujeme-li lidská práva a zásadu spravedlnosti a rovnosti za základní milník ve vývoji společnosti a jejích institucí, pak se zároveň s tím musíme ptát, jaké povinnosti jsou předpokladem existence těchto práv. Trend současného kosmopolitanismu tyto povinnosti relativizuje plným uznáním ostatních kultur a ironií vůči kultuře vlastní.

Narůstající sociální diverzita se stala globálním a stále komplexnějším fenoménem a interakce a vztahy mezi státy, národy a etnickými a kulturními skupinami se vyvíjejí bezprecedentní rychlostí. Multikulturalismus v první fázi do určité míry posloužil jako adaptivní mechanismus, jak se s narůstající diverzitou vyrovnat a zároveň udržet sociální smír. Je ovšem otázkou, zda tento koncept ve své původní podobě dokáže adekvátně obstát i v současném globalizovaném světě, jakým směrem jej případně dále rozvíjet, nebo zda je jde spíše o nyní již zastaralý koncept posledních desetiletí 20. století.

²⁴¹ TURNER, Bryan S. Cosmopolitan Virtue, Globalization and Patriotism. *Theory, Culture & Society*. 2002, vol. 19, no. 1-2, p. 45-63.

7. Přílohy

Příloha č. 1

Přehled opatření, která v rámci multikulturní politiky přijaly vlády Austrálie

1973 – Al Grassby, Minister for Immigration in the Whitlam Government issued a reference paper entitled *A multi-cultural society for the future*.

1975 – At a ceremony proclaiming the *Racial Discrimination Act 1975*, the Prime Minister referred to Australia as a 'multicultural nation'. The Prime Minister, and Leader of the Opposition, made speeches demonstrating for the first time that multiculturalism was becoming a major political priority on both sides of politics.

1977 – the Australian Ethnic Affairs Council, appointed to advise the Fraser Liberal - Country Party Government, recommended a public policy of multiculturalism in its report *Australia as a multicultural society*.

1978 – the first official national multicultural policies were implemented by the Fraser Government, in accord with recommendations of the *Galbally Report* in the context of government programs and services for migrants.

1979 – an Act of Parliament established the Australian Institute of Multicultural Affairs (AIMA), whose objectives included raising awareness of cultural diversity and promoting social cohesion, understanding and tolerance.

1986 – the AIMA Act was repealed by the Hawke Government, which, in 1987, created the Office of Multicultural Affairs (OMA) in the Department of the Prime Minister and Cabinet.

1989 – following community consultations and drawing on the advice of the Advisory Council for Multicultural Affairs, the Hawke Government produced the *National Agenda for a Multicultural Australia*, which had bipartisan political support.

1994 – a National Multicultural Advisory Council was established to review and update the national agenda. Its report, launched in June 1995, found that much had been achieved and recommended further initiatives.

1996 – following the election of the Howard Government in March 1996, OMA was absorbed into the then Department of Immigration and Multicultural Affairs.

1996 – Parliament endorsed the *Parliamentary Statement on Racial Tolerance*.

1997 – the Government announced a new National Multicultural Advisory Council (NMAC).

1999 – the Prime Minister launched NMAC's report, *Australian Multiculturalism for a New Century: Towards Inclusiveness*.

December 1999 – in response to the NMAC report, the Government issued its multicultural policy, *A New Agenda for Multicultural Australia*, and NMAC was wound up.

May 2003 – the government released its multicultural policy statement, *Multicultural Australia: United in Diversity*. It updated the 1999 new agenda, set strategic directions for 2003–06, and included a commitment to the Council for Multicultural Australia.

December 2008 – the Australian Multicultural Advisory Council (AMAC) was officially launched.

April 2010 – AMAC presented its advice and recommendations on cultural diversity policy to government in a statement titled *The People of Australia*.

February 2011 – *The People of Australia – Australia's Multicultural Policy* was launched.

August 2011 – the Australian Multicultural Council was officially launched.

March 2013 – the Government announced its response to the recommendations of the Access and Equity Inquiry Panel.

September 2013 – under new Administrative Arrangements Order, the Prime Minister transferred multicultural affairs from the Immigration portfolio into the new Department of Social Services.

March 2017 – Australia's latest multicultural statement, *Multicultural Australia – united, strong, successful*, was launched.

Zdroj: Multicultural Affairs. Australian Government, Department of Home Affairs. Aktualizováno 17.3.2020. Dostupné na: <<https://www.homeaffairs.gov.au/about-us/our-portfolios/multicultural-affairs/about-multicultural-affairs/our-policy-history>> cit. [20.3.2021].

Australian Values Statement

All relevant permanent visa applicants must agree to the following Australian Values Statement as part of their application:

I confirm that I have read, or had explained to me, information provided by the Australian Government on Australian society and values.

I understand that Australian society values:

- respect for the freedom and dignity of the individual;
- freedom of religion (including the freedom not to follow a particular religion), freedom of speech, and freedom of association;
- commitment to the rule of law, which means that all people are subject to the law and should obey it;
- parliamentary democracy whereby our laws are determined by parliaments elected by the people, those laws being paramount and overriding any other inconsistent religious or secular “laws”;
- equality of opportunity for all people, regardless of their gender, sexual orientation, age, disability, race, or national or ethnic origin;
- a ‘fair go’ for all that embraces:
 - mutual respect;
 - tolerance;
 - compassion for those in need;
 - equality of opportunity for all;
- the English language as the national language, and as an important unifying element of Australian society.

I undertake to conduct myself in accordance with these values of Australian society during my stay in Australia and to obey the laws of Australia.

I undertake to make reasonable efforts to learn the English language, if it is not my native language.

I understand that, if in the future I meet the legal qualifications for becoming an Australian citizen and my application is approved, I will need to pledge my loyalty to Australia and its people.

Zdroj: Australian Government, Department of Home Affairs, Immigration and Citizenship. Dostupné na: < <https://immi.homeaffairs.gov.au/help-support/meeting-our-requirements/australian-values> > [cit. 10.10.2020].

„Zákaz vstupu. Austrálie se nestane vaším domovem“

Úvodní internetová stránka *Operation Sovereign Borders* australského ministerstva vnitra, zaměřené proti ilegální migraci.

Zdroj: Operation Sovereign Borders. Department of Home Affairs, Australian Government. Dostupné na: <<https://osb.homeaffairs.gov.au/>> cit. [15.3.2021].

Postoje Němců a v Německu žijících muslimů k migraci v roce 2006

Germans Most Opposed to Immigration

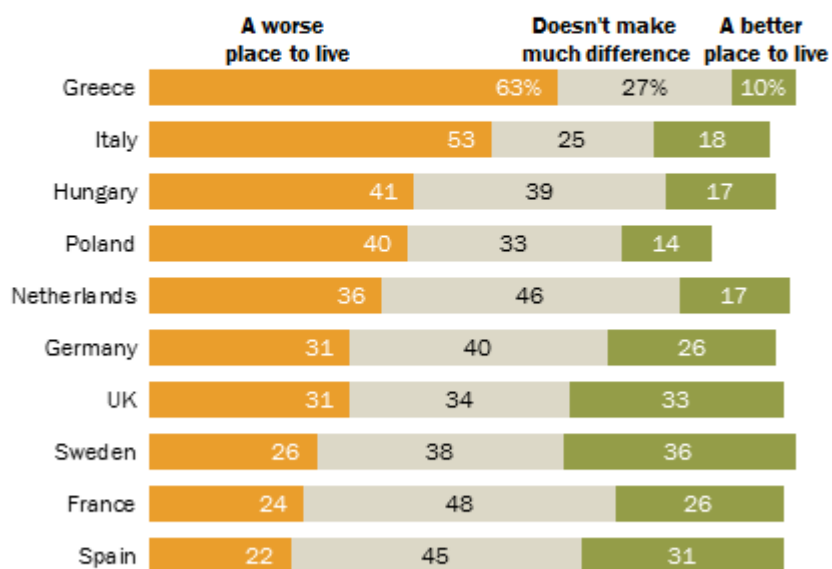
	<i>Mideast and North African Immigration</i>			<i>Eastern European Immigration</i>		
	<i>Good thing</i>	<i>Bad thing</i>	<i>Diff.</i>	<i>Good thing</i>	<i>Bad thing</i>	<i>Diff.</i>
General public in...	%	%		%	%	
Spain	62	33	+29	60	35	+25
France	58	41	+17	58	41	+17
Great Britain	57	32	+25	58	31	+27
Germany	34	59	-25	36	59	-23
Muslims in...						
Spain	85	10	+75	75	16	+59
France	83	17	+66	74	26	+48
Great Britain	75	14	+61	68	19	+49
Germany	42	46	-4	30	60	-30

Zdroj: Muslims in Europe: Economic Worries Top Concerns About Religious and Cultural Identity. *Pew Research*, 6. 7. 2006. Dostupné na: <https://www.pewresearch.org/global/2006/07/06/muslims-in-europe-economic-worries-top-concerns-about-religious-and-cultural-identity/> cit. [5. 10. 2020].

Prispívá rostoucí společenská diverzita k vyšší kvalitě života?

Few say growing diversity makes their country a better place to live

Overall, do you think having an increasing number of people of many different races, ethnic groups and nationalities in our country makes this country a better place to live, a worse place to live or doesn't make much difference either way?

Source: Source Spring 2016 Global Attitudes Survey. Q44.

PEW RESEARCH CENTER

Zdroj: Europeans fear wave of refugees will mean more terrorism, fewer jobs. *Pew Research*, 11. 7. 2016. Dostupné na:

< <https://www.pewresearch.org/global/2016/07/11/europeans-not-convinced-growing-diversity-is-a-good-thing-divided-on-what-determines-national-identity/>> cit. [1. 11. 2020].

Péter Szijjártó: Proti migrantům bychom zasáhli znovu a stejně

„Uzavření hranice v době migrační krize pro nás bylo jediným možným řešením,“ říká maďarský ministr zahraničí Péter Szijjártó k situaci v září 2015.

Je to už čtyři a půl roku od září 2015, kdy maďarská vláda během vrcholu migrační krize zavřela hranice. „Vláda musí mít kontrolu nad tím, kdo vstupuje na území státu. Musí také respektovat přání občanů ohledně toho, s kým chtějí na tomto území žít a s kým ne,“ říká maďarský ministr zahraničí Péter Szijjártó.

Byla migrační krize bodem zlomu, který v rámci Evropy změnil image Maďarska?

Naše imigrační politika je nepochybně hlavním důvodem stojícím za stálými politickými útoky na Maďarsko. Migrační krize v rámci Evropské unie zcela změnila pravidla hry. Byla to zároveň největší výzva, které EU čelila od svého založení. Vzhledem k tomu, jak se mezi jednotlivými státy lišil přístup k ní, proměňoval se také jejich vztah vůči sobě i vůči evropským institucím. A naše imigrační politika jde přímo proti evropskému mainstreamu. Zároveň tu však máme očekávání Maďarů, která vláda a stát musí respektovat. To pro nás bylo a je na prvním místě.

Znamená to, že i s vědomím toho, co následovalo, by maďarská vláda stejné rozhodnutí učinila znovu?

Rozhodně ano. Cílem bylo znovu získat kontrolu nad naší hranicí. Navíc jde o otázku státní svrchovanosti: o tom, kdo může vstoupit na naše území, rozhoduje maďarská vláda. Pokud bychom se tedy nyní s vědomím vývoje událostí za posledních zhruba pět let mohli vrátit v čase, určitě bychom postupovali stejně jako tehdy. Uzavření hranice pro nás bylo jediným možným řešením.

Proč?

Stát přece nemůže dopustit, aby za pózování do televizních kamer překročilo hranice 400 tisíc lidí, o kterých nic neví a kteří navíc na jeho území přicházejí přes bezpečné země, v nichž se nevede válka. Srbsko je totiž bezpečná země, stejně jako Chorvatsko. Nevidím právní ani humanitární důvod, proč bychom měli tolerovat nelegální překračování hranice ze zemí, v nichž není válka. Samozřejmě pokud bychom sousedili s válečnými oblastmi, byla by to zcela jiná situace. Ale na cestě do Maďarska leží alespoň pět až šest zemí, v nichž vládne mír. Ani mezinárodní právní systém neuznává právo na nelegální překročení hranice mezi dvěma bezpečnými zeměmi jen proto, že se chcete dostat do té páté.

Největší kritika Maďarska přichází z Německa. Jak vidíte současné vztahy mezi oběma zeměmi?

Odrážejí se v nich různé aspekty. Německo je naším největším obchodním partnerem, 27 procent obchodní výměny máme právě s ním. Jde také s odstupem o největšího investora v Maďarsku – podniká tu šest tisíc německých firem, které zaměstnávají přes 300 tisíc lidí. V zemi také rozsáhle reinvestují a podle posledních průzkumů 85 procent z nich má v úmyslu v reinvesticích nadále pokračovat, to je dosud nejvyšší naměřená hodnota. Takže co se týče ekonomiky, spolupracujeme s Německem velmi úzce. Co se týče politiky, ve většině témat se shodneme. V některých konkrétních případech jsou naše názory odlišné, to však považuji za normální. Díváme se na svět z různých úhlů a následkem toho některé jeho aspekty vidíme jinak. Musíme přijmout a pochopit, že rozdílné národy mají rozdílné perspektivy, to není žádná tragédie. Samozřejmě Německo, německé občany a německou kancléřku velmi respektujeme.

Rakousko má pro Maďarsko větší pochopení. Nově zvolený kancléř Sebastian Kurz přijel na první zahraniční cestu do Prahy na setkání premiérů V4. Je to podle vás začátek užší spolupráce těchto zemí?

Spolupráce zemí V4 s Rakouskem byla vždy silná. To je dáno regionálními, racionálními i historickými důvody. A skutečnost, že Sebastian Kurz vyhrál parlamentní volby, tuto spolupráci podle mě ještě posílí. Zním ho, vím, jak přemýšlí, dlouho jsme ve stejnou dobu působili jako ministři zahraničí. Také vím, že oblast střední Evropy je pro něj v zahraniční politice velmi důležitá. Jeho přístup se – snad se ho tím nedotknu – velmi podobá přístupu vašeho i našeho premiéra. Toho musíme využít. Je také vidět, že spolupráce zemí V4 je v současnosti úspěšnější než kdy dřív, máme nejsilnější alianci v rámci Evropské unie. Podívejme se například na ekonomický růst: střední Evropa oproti jiným regionům velmi posiluje. Toho bychom bez vzájemné spolupráce nikdy nedosáhli.

Které dvě země Maďarsko považuje za nejdůležitější partnery v EU?

Nemohu vybrat jen dvě země, musí to být tři. Středem naší pozornosti je jednoznačně skupina V4, tedy Česko, Polsko a Slovensko.

Rakousko by bylo další v pořadí?

Je pro nás velmi důležité, podobně jako Srbsko a další sousední státy. Je samozřejmě těžké sestavovat nějaký žebříček. Rakousko je náš soused, Německo důležitý obchodní partner, v Rumunsku žije milionová maďarská menšina, Srbsko je náš blízký partner v oblasti evropské integrace. Každý stát je pro nás důležitý z určité perspektivy. Ale středobod naší zahraniční politiky představuje Visegrád, a tak s tím počítáme i do budoucna.

Koho považujete za nejbližšího spojence, pokud se podíváte mimo EU?

Srbsko. V minulosti jsme s ním měli špatné vztahy. Ale pokud se dvě sousední země soustředí spíše na budoucnost, než aby se neustále vracely k minulosti, mohou problémy překonat. Srbsko je náš nejbližší partner mimo Unii a pomáháme mu, aby se do ní integrovalo co nejdříve.

A kromě Srbska?

V mezinárodním měřítku má úspěch stále více lídrů, kteří k politice přistupují na základě zdravého rozumu. Když se podíváte na Donalda Trumpa, brazilského prezidenta Jaira Bolsonara či indického premiéra Naréndra Modiho, vidíte, že jde o politiky, kteří mají podobný přístup jako my. Důraz kladou na bezpečnost, křesťanské hodnoty, soutěživost. A také říkají otevřeně, že národní zájem je pro ně na prvním místě. Za to by neměli být kritizováni. Na co jiného by se měl lídr zaměřit? A zároveň, vlastenci se spolu mohou snadněji dohodnout, pokud mají respekt k druhým, k hodnotám a přístupům, které reprezentují.

(část rozhovoru, která se vztahuje k tématu migrační krize; zkráceno)

Ministr zahraničí Maďarska Péter Szijjártó (41) se v září 2014 stal ministrem zahraničí. Poslancem je od roku 2002. Je členem Orbánovy strany Fidesz a vedl mládežnickou organizaci této strany. Vystudoval v Budapešti mezinárodní vztahy a management sportu. Ve dvaceti letech se stal nejmladším radním města Győr.

Zdroj: PETŘÍČEK, Martin, ŠAFARÍKOVÁ, Jana. Péter Szijjártó: Proti migrantům bychom zasáhli znovu a stejně. MF Dnes, 6. 2. 2020, s. 12.

Aydan Özoguzová: Šance pro uprchlíky? Firmy na venkově

„Mnoho mladých lidí chce do měst, ta jsou však v Německu na rozdíl od venkova přetížená,“ říká státní ministryně Aydan Özoguzová.

Neurčovat horní hranici pro přijímání migrantů, udělovat azyl jen z humanitárních důvodů a dbát na dodržování ústavy. Tak by podle zmocněnkyně spolkové vlády Německa pro migraci, uprchlíky a integraci Aydan Özoguzové mělo Německo postupovat ve zvládnání náporu imigrační krize. Zároveň je podle ní nezbytné, aby se cizinci naučili jazyk.

Do Německa loni přišlo 1,1 milionu lidí, vláda během následujících let počítá s číslem 3,6 milionu. Víte už, kde tolik lidí ubytujete?

Ve skutečnosti přišlo v roce 2015 do Německa jen kolem 870 tisíc osob hledajících ochranu. Mnozí z nich se zaregistrovali vícekrát, nebo odešli do jiné země. Zatím nemáme k dispozici žádnou oficiální prognózu spolkové vlády, kolik osob k nám v příštích letech přijde. Nelze to prostě seriózně předpovídat. Je pravda, že ubytování tolika uprchlíků představovalo v loňském roce velkou výzvu. Naším hlavním cílem bylo mimo jiné zabránit tomu, aby lidé zůstali bez přístřeší. Museli jsme improvizovat, z mnoha starých kasáren, opuštěných budov a tělocvičen jsme udělali ubytovny pro uprchlíky. Situace se mezitím zlepšila, i když samozřejmě v mnoha spolkových zemích naleznete stále ještě velice nehezké ubytovací prostory.

Dá se při tak velkém počtu uprchlíků zabránit, aby na okrajích měst vznikala ghetta a vyloučené lokality?

Výroky o „uprchlických ghettech“ se podle mého názoru vynášejí příliš rychle a příliš často jsou přijímány jako daná věc. Snažíme se o integraci, to znamená, že děti mohou navštěvovat jesle a školy mimo ubytovny a chodit do normálních škol. Důležité je

sociálně a kulturně smíšené prostředí, které díky chytrému rozmístování spojí uprchlíky a starousedlíky. Budeme se snažit více podporovat výstavbu sociálního bydlení a vytvářet tak prostor pro všechny, kteří si se svým platem již nemohou dovolit drahé městské nájemné.

Podporujete myšlenku přidělovat úspěšným žadatelům o azyl po dobu několika prvních let pevnou adresu? Jak reálné je, že bude návrh přijat?

Navrhované přidělování pevné adresy může přechodně ulevit některým aglomeracím. Chápu, že mnoho mladých lidí chce do měst, v Německu je to však tak, že zatímco města jsou přetížena, firmy na venkově se často perou o pracovní síly. Pro nově příchozí by to mohla být šance. Přidělování pevných adres musí být v každém případě časově omezeno, a když si někdo najde práci se zákonným pojištěním, musí být povinnost k zachování adresy zrušena.

V Berlíně se uvažuje o zastavění areálu bývalého letiště Tempelhof, kde by mohlo vzniknout bydlení až pro sto tisíc lidí. Podporovala byste tuto myšlenku?

V Německu žádný takovýto masový tábor není – ani v areálu bývalého letiště Tempelhof. Tamní budova je opravdu velká a bydlí v ní kolem dvou a půl tisíce lidí. Plánuje se, že by zde bylo přechodně ubytováno maximálně sedm tisíc žadatelů o azyl. Bude tam zřízena pobočka úřadu práce, je tam velká kuchyně, různé vzdělávací možnosti a nabídka sportovních aktivit. Jako spolková politička nemohu a nechci tento druh ubytování hodnotit, tímto úkolem se zabývá spolková země Berlín. Takhle velká ubytovací zařízení nikoho netěší. Mnoho velkých měst však s ohledem na vysoké počty uprchlíků prostě nemá jinou možnost.

Bude Německo znovu důrazněji prosazovat kvóty a přerozdělení uprchlíků v rámci Evropy? Týkaly by se i uprchlíků, kteří už ve vaší zemi jsou?

Ano, Německo i nadále prosazuje spravedlivé a srozumitelné evropské řešení. Evropa je více než jen zájmové ekonomické sdružení, je to společenství hodnot. Pokud se ve

Středozemním moři každoročně na cestě k nám utopí stovky uprchlíků, nemůžeme zůstat lhostejní. Pokud členské státy EU sázejí na individuální národní řešení tím, že uzavřou hranice, tak je to možné pouze na úkor ostatních států a odporuje to Ženevské konvenci o uprchlících. To není moje představa solidární Evropy. Jak máme našim občanům v případě budoucích krizí vysvětlovat, že musíme být v Evropě solidární?

Myslíte, že migrační krize nějak poškodila vztahy mezi Českou republikou a Německem?

Jsem pověřenkyně spolkové vlády pro otázky integrace, nejsem ministryně zahraničí. Otázka vztahů našich zemí přísluší diplomatům. Jsem v kontaktu s českými diplomaty a vidím, že chtějí zachovat stávající dobré vztahy. Nepřijatelné je pro mne vytváření rasistických nálad proti lidem hledajícím ochranu. Víím, o co se jedná, protože v Německu s těmito problémy stále ještě hodně bojujeme. Ale že se zástupci vlád členských zemí EU zdráhají přijmout muslimské uprchlíky, se mě hluboce dotklo. Zcela chápu nedostatek zkušeností s přistěhovalectvím v některých východoevropských zemích, ale to nemůže být důvodem pro odmítání lidí, kteří přecházejí před pronásledováním, válkou a terorem. Není to přípustné z hlediska evropského ani mezinárodního práva, ani to není zdůvodnitelné z hlediska integrační politiky. Nechápejte mě špatně, ani v Německu nebylo a není v oblasti uprchlíků všechno správně. Ale právě v dobách krize záleží na lidském postoji.

Jste pro určení horní hranice přijímaných uprchlíků či migrantů? Jak vnímáte snahu Horsta Seehofera, který ji prosazuje? Má podle vás v nějaké, byť upravené podobě šanci na přijetí?

V celé Evropské unii žije zhruba 500 milionů lidí a v roce 2015 sem poprvé přišlo více než jeden milion lidí hledajících ochranu – a to jen do několika málo zemí. Ne, debata o horní hranici nás neposune kupředu, zajistí pouze mediální pozornost a aplaus falešných přátel. Je to jen hra na efekt. Protože nikdo neví, co by se mělo stát, kdyby se tohle magické číslo přece jen prolomilo. Soustředme se na skutečné otázky: Jak

bojovat proti příčinám přílivu uprchlíků, jak najít spravedlivé evropské řešení a jak můžeme nabídnout ochranu těm, kteří mají pro útěk skutečné důvody.

Jaký počet uprchlíků podle vás může Německo reálně přijmout? Rozlišujete mezi uprchlíky a migranty?

Máme v Evropě společný cíl: musíme počet uprchlíků snížit, ale humanitárním způsobem, který bude v souladu s evropským i mezinárodním právem. Rozdíl mezi uprchlíky a migranty je jednoduchý: k přijímání uprchlíků dochází z humanitárních důvodů; naproti tomu migranti jsou lidé, kteří ve své zemi pronásledováni nejsou a k nám přicházejí, protože chtějí pracovat či studovat, nebo proto, že uzavřeli sňatek s občanem Německa.

Často se diskutuje o tom, jak by se mělo s uprchlíky zacházet. Na co se podle vás v první řadě musí zaměřit integrační kurzy?

Základem je jazyk. A ten není důležitý jen pro každodenní záležitosti, ale také pro pochopení naší kultury a získání přístupu k ostatním lidem. V integračních kurzech jde samozřejmě také o to zprostředkovat jejich účastníkům naše základní hodnoty.

Má Německo dostatek kvalifikovaných učitelů němčiny, aby tolik lidí jazyk naučili?

Každý učitel němčiny má teď dobré vyhlídky na pracovní místo. Je to opravdu velká výzva, protože na tak obrovskou poptávku nemůžeme okamžitě zareagovat. Ptáme se všech, třeba i učitelů v důchodu, jestli by se nechtěli zapojit a pomoci nám.

Do jaké míry má stát trvat na tom, aby uprchlíci přijali německé hodnoty? Co si pod tím máme představit?

Například stejné postavení muže a ženy, svoboda vyznání nebo názoru. Nejdůležitější hodnoty jsou v naší ústavě a ta platí pro všechny osoby, které u nás žijí. Je pro mne

důležité, abychom uprchlíkům paušálně nepodsouvali, že s námi tyto hodnoty nesdílejí. Základní a lidská práva platí v mnoha zemích světa, lidé nejrůznějšího původu je obhajují a prosazují. Často za většího ohrožení než v Evropě.

Mnoho lidí přichází do Německa s mylnými představami a z reality jsou zklamaní. Co dělá stát pro to, aby upravil svůj obraz v zahraničí? Plánuje spuštění nějaké informační kampaně v cílových zemích?

Ano, skutečně k nám přicházejí i lidé, kteří mají zcela zkreslené představy o životě u nás. V minulém roce jsme to zjistili zejména v případě lidí ze západního Balkánu. Lidé naletěli převaděčům, kteří jim namlouvali, že zde okamžitě dostanou byt a práci. Mnozí proto prodali všechn svůj majetek a vydali se do Německa. Aby pak zjistili, že nemají žádnou šanci získat azyl a že se budou muset vrátit. Proto jsme spustili informační kampaň na západním Balkáně a poslední dobou i v Afghánistánu. Samozřejmě se to netýká těch, kteří skutečně prchají před pronásledováním, bombami a terorem.

Jsou hlavním motivem přijímání uprchlíků ekonomické, nebo humanitární důvody?

Azyl získají uprchlíci v Německu pouze z humanitárních důvodů. Stejně jako ve všech členských zemích, i zde platí Ženevská konvence a směrnice EU o mezinárodní ochraně. Lidé, kteří do Německa prchají pouze z ekonomických důvodů, nemají právo zde zůstat. Na druhé straně Německo samozřejmě má zájem o přistěhovalce už jen z čistě demografického hlediska. Hospodářská sféra proto i nadále požaduje imigraci odborníků v rámci pracovní migrace. Samozřejmě doufám, že se nám podaří i z uprchlíků získat mnohé odborníky. Musíme však zůstat realisty, u mladších lidí se nám to podaří určitě lépe než u starších.

Vyplatí se vůbec snažit se o integraci, když se podle kancléřky uprchlíci mají za tři roky vrátit do země původu?

Spolková kancléřka pouze upozornila na to, že ochrana podle Ženevské konvence, která se nyní v Německu přednostně poskytuje, je prozatím omezena na tři roky. Povolení k pobytu bude prodlouženo, pokud nadále trvají důvody ochrany. Není tomu tedy tak, že by uprchlíci museli opustit zemi po třech letech. Integrace se však vyplatí vždy. I když se mnoho Syřanů vrátí do své vlasti, až tam bude opět mír, přivezou si s sebou zkušenosti, které získali v Německu.

Zmocněnkyně pro migraci Aydan Özoguzová (48) je státní ministryní a pověřenkyní spolkové vlády Německa pro migraci, uprchlíky a integraci. Členka sociálních demokratů (SPD) působí na postu od prosince 2013. Navrhuje mimo jiné kroky, jak podpořit integraci migrantů do německé společnosti. Má turecké rodiče, pochází z Hamburku.

Zdroj: ŠAFARÍKOVÁ, Jana. Aydan Özoguzová: Šance pro uprchlíky? Firmy na venkově. *MF Dnes*, 5. 4. 2016, s. 12.

Matthew Qvortrup: Cesta do duše Angely Merkelové

„Ráda vypráví vtipy, pravidelně navštěvuje koncerty Richarda Wagnera, zároveň ji zajímají konkrétní vědecké otázky. V politice neprosazuje velké vize, je to pro ni čistě praktická záležitost,“ říká o Angele Merkelové její životopisec Matthew Qvortrup.

Je pravda, že německá kancléřka umí imitovat hlasy slavných lidí?

Ano, jednou se o tom zmínila v ženském časopise Bunte, tak jsem se na tento její výrok podíval blíž. Nejlépe umí Josepha Ratzingera, papeže Benedikta XVI. Docela dobře jí prý jde také britská premiérka Theresa Mayová. V úzkém okruhu přátel je to celkem vtipná osoba.

Kdo je podle vás Angela Merkelová, jak byste ji popsal?

Je to člověk, který všechno analyzuje. Politika je pro ni spíš řízení projektů než následování nějaké ideologie. Jednou jsem se o ní bavil s německým filosofem Jürgenem Habermasem. Zeptal jsem se ho, co si o Merkelové myslí. Téměř vykřikl: „Ona nemá žádnou ideologii!“ Dvakrát to zopakoval. A pak dodal: „Je ale opravdu velmi chytrá.“ To ji podle mého dobře vystihuje.

Mnoho zkušenějších kolegů ji na začátku její politické kariéry podceňovalo.

Ano, ale Angela Merkelová z toho dokázala těžit. Například tehdejší kancléř Helmut Kohl o ní prohlásil, že ani neumí pořádně používat příbor, to už ale Merkelová směřovala k vedení strany a následnému kancléřství. Má v sobě určitou zarputilost a nejrůznější poznámky o tom, že něco nedokáže, si nebrala osobně, a naopak ji poháněly dál.

Co dalšího podle vás kancléřku charakterizuje?

Ve své podstatě je velmi německá. Ale v jiném smyslu, než kdyby pocházela třeba z Porýní nebo Bavorska. Její matka je z Gdaňsku, její otec byl poloviční Polák. Vyrostla v zemi, kde se mnohé nemohlo říkat nahlas. I z toho pramení určitá její rezervovanost a nevyřečnost, které má hluboko v sobě: jako by vždy mohl poslouchat někdo, kdo nemá. Zároveň je intelektuálně velmi nadaná, například když jí bylo padesát, tak místo klasické oslavy narozenin uspořádala vědecké setkání o fungování mozku, kde se probíralo propojení hemisfér a další biologické záležitosti.

Doktorát přitom získala v oboru kvantové chemie.

Ano, požádal jsem svého bratrance, který pracuje jako chemik, ať se podívá na její disertační práci, která je normálně dostupná...

Napsala ji dobře?

Prý ano. Zajímavé na jejím výzkumu bylo i to, že dokončit doktorát jí zabralo deset let. Během té doby žila asi rok ve squattu. Po nějakých třech letech v prvním manželství s panem Merkelem, kde to skřípalo, totiž jednoho dne řekla: „Tak, to už stačí, odcházím. Nech si nábytek, já si vezmu pračku.“ Takže vzala pračku a našla si squatt, kde pak nějakou dobu kolem svého třicátého roku bydlela. Během jejích třicátých narozenin jí pak její otec, pastor Kastner, řekl: „Angelo, milé dítě, tys to tedy moc daleko nedotáhla, vid’...“

Je podle vás Angela Merkelová před rokem 2015 a po roce 2015 stále tou samou osobou?

Podle mě ano. Mnozí sice říkají, že poté, co otevřela hranice mase běženců, prožřela a znovu objevila křesťanské hodnoty a kdesi cosi. To je podle mě sice velmi pohodlné vysvětlení, nicméně nepřesné. To, že otevřela hranice, byl spíš důsledek toho, že ji do té doby všichni kritizovali za to, že nic takového dosud neudělala. Vzpomeňme si

například na její setkání s palestinskou dívkou, která chtěla žít v Německu a které Angela Merkelová řekla, že podle pravidel to není možné, že Německo nemůže přijmout celý svět a že se bude muset vrátit. V německých médiích se vzápětí strhla bouře. Pak se objevily fotografie utonulého chlapce na pobřeží Středozemního moře a znovu všichni říkali: Jsou to chudáci, musíme je zachránit. Ve stejné době se také v Německu mluvilo o tom, že penzijní systém do budoucna bude potřebovat nové mladé a vzdělané lidi, kterých se v zemi nedostává, a že takoví právě přicházejí ze Sýrie. Takže Merkelová v té době udělala logický krok: zachovala se tak, jak to po ní chtěli její kritici.

Bylo to podle vás promyšlené rozhodnutí?

Podle mě ano, zároveň ale velmi podcenila, kolik lidí do země nakonec přijde.

Takže různé interpretace o jejím návratu ke křesťanským hodnotám jsou podle vás pohádky?

Podle mě se Merkelová v první řadě vždy řídí tím, co bude přínosné pro Německo a jeho ekonomiku. A pokud se to vejde do těchto hodnot, tak tím lépe. Ale do křesťanských hodnot se dá zabalit leccos: pomoc zadluženému Řecku, stejně jako svatby homosexuálů. Na hodnoty v politice podle mě dojde až dodatečně. To samé platí i pro Merkelovou: je v první řadě realista, až poté přijdou na řadu nějaké ideály.

Zdroj: ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. Cesta do duše Angely Merkelové. *MF Dnes*, 20.11.2017, s. 9.

Vizuální manifest na budově radnice v Lipsku, říjen 2015

Vlevo polský Gdaňsk 1945, vpravo syrské Kobání 2015

Zdroj: Fotobanner am Rathaus Leipzig thematisiert Flucht und Vertreibung.
Leipziger Volkszeitung, 18. 10. 2015. Dostupné na:
<<https://www.lvz.de/Leipzig/Lokales/Fotobanner-am-Rathaus-Leipzig-thematisiert-Flucht-und-Vertreibung>> cit. [2. 11. 2020].

Střezte se Vánoc, zní v německých mešitách

„Chtěl bych nyní mluvit o největším ze všech nebezpečí, tedy o Vánocích.“ Je právě 23. prosince 2016 a jednou z berlínských mešit se z kazatelny nesou tato slova.

Kázání o nebezpečí Vánoc zaznělo pouhé čtyři dny po masakru na vánočním trhu v centru Berlína, kde Tunisán Anis Amri kradeným nákladním autem zavraždil 11 lidí a dalších 55 zranil. Ve své knize *Inside Islam (Uvnitř islámu)*, která právě v Německu vyšla, ho zaznamenal německý novinář Constantin Schreiber.

„Jsou Vánoce součástí našeho života? Ne. Jsou vánoční stromky? Ne. Silvestr? Ne. Proto musíme mládeži a našim blízkým připomínat Korán,“ popisuje Schreiber svou zkušenost z kázání. Mešita zvenku nijak nevyniká, sídlí totiž v přízemí obytného domu. „Jedinou další indicií je, že do ní vcházejí zarostlí muži,“ píše.

Constantin Schreiber, který mluví plynule arabsky, loni během osmi měsíců navštěvoval páteční modlitby v německých mešitách. Schválně vynechal ty extrémní i ty příliš liberální. Chtěl poznat, jak to vypadá v těch „běžných“, kam chodí většina německých muslimů.

Ani další kázání ho ale příliš nepotěšila. „Byla v rozporu s pravidly demokratické společnosti a obecně velmi problematická. Tím nejdůležitějším v nich vždy bylo varování proti životu uvnitř německé společnosti, jak se jí nenechat pohltit a jak zůstat pevně mezi svými. Kazatelé říkali, že nikdo nemůže být muslimem a zároveň demokratem. Zdůrazňovali rozdíly mezi muslimy a ostatními – křesťany, jezdídy, nevěřícími. Někdy to bylo jen v náznacích, jindy zcela otevřeně,“ říká Schreiber, který pracuje pro veřejnoprávní televizi ARD.

Někdejší blízkovýchodní zpravodaj se do povědomí veřejnosti zapsal také svým pořadem, v němž běžencům a migrantům ze zemí Blízkého východu a Afriky pomáhal začlenit se do německé společnosti. V arabštině s německými titulky vysvětloval, jak funguje německá společnost a jaké má zákony. Během loňského roku pak poznal

muslimy žijící v Německu a zejména fungování německých mešit i z jiného, méně příjemného úhlu.

„Ta kniha není naše!“

„Je páteční odpoledne a zvoníme u dveří mešity v berlínské čtvrti Wilmersdorf,“ píše Schreiber na začátku své knihy. „Tady jsou docela vstřícní, pouštějí nás dovnitř, a dokonce nám dovolují během modliteb i natáčet. To není nic samozřejmého – mnoho dalších nás s tímto požadavkem odmítlo.“

Wilmersdorf je rezidenční čtvrť v západní části Berlína, plná drahých vil. Spíš než imigranti ze severní Afriky a Blízkého východu si ji z cizinců oblíbili zámožní Rusové. Právě tady ale stojí i nejstarší mešita v Německu z roku 1928. Velká bílá budova s kopulí a minarety připomíná indický Taj Mahal. Po desetiletí byla ve špatném stavu, v devadesátých letech ji Německá nadace pro ochranu památek a berlínský památkový ústav nechaly opravit a restaurovat.

„Po vzoru ostatních vcházíme dovnitř a zouváme si boty. Interiér se liší od mnoha ostatních mešit, nepůsobí nijak přeplácane, ale spíš vzdušně a elegantně,“ píše Schreiber. Imám je vítá a vyzývá ostatní věřící, aby se se členy štábu otevřeně bavili. „Jste tady vítáni, u nás podporujeme otevřenost a svobodnou výměnu názorů,“ říká anglicky s pákistánským přízvukem.

Během obecné promluvy Schreiber listuje jednou z knih ležících na stole. Ta už má však zcela jiný étos než promluva z kazatelny. Kapitola nazvaná Víra a politika začíná slovy, že „jediným tvůrcem zákonů je Bůh“, a pokračuje tvrzením, že „společnost není založena na deklaraci lidských práv“, že demokratický systém není podle Koránu přípustný a že národy jsou „nemocí Západu“. Autor se v kapitole ptá, zda už konečně nenastal čas obrátit se k islámu a přivést i nevěřící do „království božího“.

Další dění popisuje několik odstavců přímo ze Schreiberovy knihy: „Imám vidí, že listuji knihou, co ležela na stole, a začíná být viditelně nervózní. Po modlitbě ke mně přijde a snaží se mi ji vzít z ruky. Nechci ji dát a imám použije větší sílu. Zamíří na něj

kamera. „Myslel jsem, že je to vaše kniha,“ říká. „Tu jste sem přinesl vy.“ Říkám, že moje není. „Pak to sem tedy odložil někdo jiný,“ řekne rychle imám.“ „Krátce poté přijde jeden z věřících. „Jsi křesťan?“ zeptá se. Přisvědčím. „Nerozumím tomu, proč si křesťané věší na krk nástroj vraždy. Kříž je přece nástroj vraždy,“ říká lámanou němčinou. „Moje rodina mi říká, že jsem radikál a islamista. Ale já půjdu do nebe!“,“ popisuje dále Schreiber svou zkušenost z mešity.

„Nikdo z okolostojících neřekne ani slovo. Nevím ani, zda vůbec rozuměli tomu, co ten muž německy říkal. Poněkud podrážděni se vracíme zpátky do redakce. Čekal jsem, že dojde jen k několika přátelským mezináboženským výměnám. Ještě si na internetu hledám jméno autora oné knihy: je to Roger Garaudy, Francouz odsouzený za popírání holokaustu, který v roce 1982 konvertoval k islámu,“ píše novinář.

„Říkám si, jak je tohle možné. Nahlásili jsme svou návštěvu předem, přišli jsme s kamerou, bylo jasné, že jsme novináři. O čem se v mešitách mluví, když tam zrovna nejsme?“ ptá se Schreiber. „Rozhodl jsem se to zjistit.“

Jak najít mešitu

Pro německé muslimy jsou mešity hlavním místem setkávání. Na všech pátečních modlitbách, které Schreiber navštívil, bylo plno. Kazatelé ale dobře vědí, že jejich činnost může být sledována. Ostatně ani Schreiber nepůsobil zrovna nenápadně: jako vysoký světlavý Němec s modrýma očima se mezi ostatními těžko mohl schovat.

Výslovné výzvy k násilí tu proto neslyšel. „Vědí moc dobře, kde končí hranice svobody slova a co si ještě mohou dovolit,“ popisoval své poznatky pro německý rozhlas Deutschlandradio Kultur. Činnost mešit přitom není v Německu nijak regulovaná. Mešity nemají povinnost hlásit se úřadům a ty pak nevědí, kolik jich v zemi vůbec je a kde. Odhaduje se, že jich může být kolem tří tisíc.

Najít mešitu proto často není jednoduché, typické kopule a minarety mají jen některé. „Takových není zas tolik. Musel jsem se proto ptát muslimských kolegů, běženců ze

Sýrie a podobně, kam se chodí modlit. Odpověděli vždy něco ve smyslu – jo, to musíš jít támhle za Lidl a pak do té budovy do prvního patra,“ říká Schreiber.

Turecko, naše vlast

V Německu žijí podle odhadů tři miliony Turků a vztahy mezi Německem a Tureckem jsou v poslední době velmi napjaté. I do tureckých mešit se šel Schreiber podívat. „Jezídi jsou symbolem barbarství a vůbec by neměli existovat,“ řekl mu například jeden z tureckých imámů, s nímž se po kázání bavil.

Kázání tureckých duchovních byla velmi politická, téměř vždy šlo o ideologickou a náboženskou podporu vlády prezidenta Recepta Tayyipa Erdogana. Páteční modlitby byly plné slov jako „náš národ“, „naše víra“ nebo „náš domov“. Domovem bylo vždy míněno Turecko. Mluvílo se o tom, že nepřátele tureckého národa stihne boží trest.

„Čekal jsem, že se aspoň trochu bude mluvit také o životě muslimů v Německu. Němci v roce 2016 zdůrazňovali, že teror postihuje muslimy stejně jako křesťany a že mezi nimi nemůžeme dělat rozdíly. Naproti tomu kazatelé v mešitách se ve stejné době vždy zaměřovali jen na rozdíly mezi muslimy a ostatními,“ říká Schreiber.

Kazatelé sami, pokud se Schreiberem byli ochotni mluvit, považovali své mešity za „místa integrace“. Ačkoliv v Německu žili deset nebo více let, odpověď na Schreiberovu otázku, jestli mluví německy, ale byla velmi často „ne“.

Hlavně se neintegrovat

Pro konzervativní muslimy totiž podle Schreiberova „integrace“ znamená integraci v rámci muslimského společenství, ne mezi ostatní Němce. Někteří sociologové na tuto skutečnost upozorňují už delší dobu. Naopak německá vláda mešity považuje pro integraci do německé společnosti za velmi vhodné prostředí. „Bylo to zřejmé v

podstatě z každého kázání, co jsem slyšel: vše prostupovala obava, že se muslimové začlení do německé společnosti. Tedy že se integrují,“ říká Schreiber.

Na integraci cizinců zejména z muslimských zemí přitom německá vláda vydá ročně miliardy eur. Na zaopatření a integraci běženců a migrantů, kteří do Německa přišli v uplynulých dvou letech, chce vláda do roku 2020 dát 93 miliard eur. V tomto ohledu pak podle Schreibera jdou mešity přímo proti jakýmkoli integračním programům.

„Každý týden si někdo může stoupnout před místnost plnou lidí a říkat: Demokracie je špatná, Němci jsou špatní, nebavte se s křesťany. To jsem slyšel snad v 90 procentech kázání, to bylo všude,“ říká Schreiber. „A my si nyní musíme jasně říct, jaké důsledky má takový postoj pro naše další společné soužití.“

Constantin Schreiber (1979)

Německý novinář a moderátor zpráv veřejnoprávní televize ARD. Za svůj německo-arabský pořad Marhaba – příchod do Německa získal loni Grimmeho cenu, prestižní ocenění za televizní tvorbu. Vystudoval práva, část studia strávil v Sýrii. Mluví plynule arabsky a pracoval jako blízkovýchodní zpravodaj v Bejrútu a v Dubaji. Tři roky pracoval v tiskovém odboru německého ministerstva zahraničí. Vydal knihu *Inside Islam (Uvnitř islámu)*, kde popisuje své zážitky z návštěv pátečních modliteb v německých mešitách.

Zdroj: ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. Střezte se Vánoc, zní v německých mešitách. *MF Dnes*, 8. 4. 2017, s. 8.

Chemnitz: „Nejsme žádní nacisté“

(Reportáž)

„To jste sem přišla přes tenhle park?“ ptá se asi padesátiletý muž, který se představuje jako Michael. „Měla jste štěstí, že se vám nic nestalo, ale už tam nechod'te. To místo není bezpečné,“ říká o prostranství přímo v centru města, na první pohled klidném místě poblíž historických budov, restaurací a nákupního centra.

Sesedá z kola u květin a hořících svíček na památku 35letého Daniela Hilliga, jehož v centru Chemnitzu v noci ze soboty na neděli zavraždili imigranti. Ještě s přilbou na hlavě mluví o zhoršující se bezpečnostní situaci a o tom, že není radno se po setmění v centru města zdržovat. Jeho slova v průběhu dvou dnů potvrzují i další obyvatelé saského města, zejména ženy. Mnohé z nich navíc mají i osobní zkušenost s napadením a sexuálním obtěžováním. Ať už se týká přímo jich, nebo jejich dcer.

I několik dní poté je město z víkendové vraždy stále v šoku. „Něco takového se tady dosud nestalo. Samozřejmě, byla tu nějaká kriminalita jako všude jinde, ale rozhodně se lidé nevráždili na ulici nožem,“ říká Michael. Dva další muži, kteří Daniela doprovázeli, utrpěli vážná bodná zranění. Ve vazbě jako hlavní podezřelí sedí Iráčan a Syřan, kteří do Německa přišli jako žadatelé o azyl.

Ve čtvrtmilionovém městě přes nejrůznější záběry německých médií z místa, které zobrazují rozzuřený dav extremistů, však není patrná zloba a touha po násilné odvetě. Je to spíš smutek, beznaděj a pocit bezmoci. A také přesvědčení, že vládu zdejší problémy nezajímají, že straní migrantům, kteří nerespektují pravidla, nebo že celostátní média obyvatele města automaticky vykreslují jako hajlující neonacisty.

Místní popisují také opatření, která město v posledních letech přijalo. Obchody začaly dřív zavírat, aby prodavačky nemusely chodit městem pozdě v noci. Některé bary a restaurace v centru města zavřely zcela, pár soukromých lékařských praxí se přesunulo z centra města na okraj. Na veřejných koupalištích se objevily nápisy v arabštině o

tom, jak se mají návštěvníci chovat. V ulicích přibylo policistů a kamer, bezpečnost to ale podle obyvatel Chemnitzu nijak nezlepšilo.

Shodují se v tom, že situace se začala zhoršovat po roce 2015 s příchodem více než milionu migrantů převážně z arabských a afrických zemí, kteří v Německu požádali o azyl. Zejména v centru města se pak zdržují ti, jejichž žádost už úřady zamítly, ale nedokážou je vyhostit a v zemi je takzvaně trpí. To je i případ zadrženého Iráčana.

V Sasku a stejně tak i v Chemnitzu strmě stoupá podpora protiimigrační Alternativy pro Německo (AfD). Oproti loňskému roku posílila o 15 procent a stala se druhou nejsilnější stranou v této spolkové zemi, hned za vládnoucími křesťanskými demokraty (CDU). Pro její voliče je AfD jedinou stranou, která se nebojí o problémech souvisejících s masovou imigrací otevřeně mluvit.

(Pokračování)

„Byl to tak neskutečně milý člověk. Kdykoli jsme se potkali, vždycky se smál,“ vypráví Yvonne, blízká kamarádka zavražděného Daniela. Na německý Chemnitz už padla tma a Yvonne znovu zapaluje svíčky, které sfoukl vítr.

V centru, jen pár desítek metrů od dominanty města, monstrózní sedmimetrové busty Karla Marxe, vznikla improvizovaná památka k poctě zavražděného: svíčky, květiny, fotografie a ručně psané vzkazy. Přímo na místě, kde v noci ze soboty na neděli během městských slavností skupina deseti cizinců napadla 35letého Daniela a další dva muže podobného věku.

Daniel, povoláním truhlář a otec malého dítěte, o několik hodin později zraněním v nemocnici podlehl. Další dva muži utrpěli vážná zranění. Městem se hned začaly šířit zprávy, co se vlastně stalo. Tu první, nepodloženou o tom, že muž bránil napadenou ženu, policie brzy popřela.

„Víme, jak to bylo“

„Tahle verze se šířila po internetu, ale to nebyla pravda,“ vysvětluje Yvonne. „Ve městě všichni vědí, jak to bylo. Chemnitz není zas tak velký, žije tu necelých čtvrt milionu obyvatel a mnozí se mezi sebou znají. Navíc Daniel tu měl spoustu kamarádů, byl to velmi vřelý a přátelský člověk.“ Podle ní šlo jednoznačně o loupežné přepadení. „Chtěli prostě jeho peníze. Když jim je nedal, napadli ho nožem a chladnokrevně zabili. Bylo to deset lidí na tři, neměli šanci,“ dodává Yvonne.

I ona říká, že se ve městě po setmění necítí dobře. „Snažím se tudy večer nechodit. Úplně vyhnout se tomu ale nemůžu, tak tu aspoň projedu co nejrychleji na kole. Abych si pokaždé platila taxi, to už by bylo příliš drahé,“ popisuje svůj život v Chemnitzu drobná, asi 40letá žena s potetovanými pažemi.

„Není přece v pořádku, abych přestala nosit krátké sukně jen proto, že někdo to může brát jako výzvu k napadení? Pokud tu někdo chce s námi žít, musí přece respektovat naše pravidla, nebo snad ne? Co je na tom radikálního?“ ptá se Yvonne.

Stejně tak se obává o svou třináctiletou dceru. „Mám o ni strach. Nedávno šla třeba s kamarádkami na koupaliště a začali je tam obtěžovat muži z arabských a afrických zemí. Chápete to? Třináctileté děti.“ Chvěje se jí hlas a v očích se občas lesknou slzy. Od neděle prošly Chemnitzem tři protesty, další je plánován na dnešek. Na to, jak je prezentovala celostátní německá média, z nichž se pak informace přebíraly do celého světa, má Yvonne stejně jako další oslovení obyvatelé města vztek.

„To, co jsme viděli v televizi a četli v novinách, nebylo to, co jsme tady skutečně viděli a zažili,“ říkají shodně. „Bylo to pietní shromáždění. Lidé chtěli dát najevo, že takové chování tady není přijatelné. Zabíjet se na ulici nožem? Navíc Daniel byl napůl Kubánc, to každý viděl. Předhazovat truchlícím krajně pravicové nálady nedává žádný smysl,“ říká Yvonne.

„K tomu se přidali extremisti zprava i zleva, to ano. Ale devadesát procent lidí s nimi nemělo nic společného. Média si vybrala to, co chtěla vidět,“ přidává se do hovoru muž ve středních letech. „Obdivuji vás v Česku, že si tohle nenecháte líbit. U nás vlada

pro Němce nedělá nic. Imigranti jsou jí milejší. Kdyby takhle neonacisté zabili třeba Turka, všude kolem by to místo hlídali policisté. Ale takhle?“ zvyšuje hlas.

Okolo postává několik Němců kolem třiceti let, vesměs přátel a známých zavražděného Daniela. Omluvně se usmějí, sami by volili o něco mírnější slova, ale dávají muži za pravdu.

Tato slova potvrzuje Mandy Fischerová, zástupkyně šéfredaktora regionálního deníku Freie Presse. Popisuje také, jak se šířily nepravdivé informace o tom, že v Chemnitzu od neděle a zejména během demonstrací probíhaly organizované „štvanice“ na cizince. „K několika útokům tady skutečně došlo a byly ohlášeny na policii, ale že by tu probíhal nějaký organizovaný hon na lidi, kteří vypadají jinak, pro to neexistují žádné důkazy,“ říká Fischerová.

K těmto neexistujícím událostem se nicméně začali rychle vyjadřovat nejvyšší zástupci celostátní politiky. Kancléřka Angela Merkelová je odsoudila jako „odpudivé“, stejně se také vyjádřil mluvčí spolkové vlády Steffen Seibert.

„Už nikdy nebudu mít klid“

Hana (jméno bylo na přání změněno) pochází ze západních Čech, odkud se před deseti lety přestěhovala za svým manželem do Německa. Nejdříve žili v Heidelbergu, loni přesídlili do Chemnitzu. Ve stotisícové městě ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko se už prý nedalo žít.

„Třikrát mě napadli. Na ulici, v obchodě, za bílého dne,“ říká zdráhavě padesátiletá žena. „Nakupovala jsem třeba v obchodě a jeden se o mě začal velmi nepříjemně otírat. Nebo jsem šla přes den po ulici a z průchodu vyběhl muž a začal mě pronásledovat.“ O nepříjemných zážitcích se příliš bavit nechce, nejraději by je vytěsnila z paměti. Na otázku, kdo to byl, jen pokrčí rameny a řekne, že „muži tmavé pleti“.

I proto se loni s manželem přestěhovali do Chemnitzu. Od města nedaleko českých hranic očekávali, že tady se podobné útoky opakovat nebudou. Stalo se. „Žiju tady rok

a už mě tu jednou napadli. Bez manžela už nikam nechodím,“ říká. Stojíme odpoledne na hlavní třídě v centru města, přesto se co chvíli nervózně ohlíží přes rameno.

„Čím dál víc času trávím v Česku, abych se vždy trochu vzpamatovala a dala do kupy. Moji známí mi občas říkají, že to přeháním, že tak zlé to přece není. Ale pokud někdo má zkušenost s napadením, natož s několika, už nikdy nemůže být v klidu,“ dodává.

Bez diskuse

Politické nálady v Chemnitzu se setrvale mění jedním směrem: Loňské zemské volby sice vyhráli křesťanští demokraté (CDU), od té doby ale ztratili podporu deseti procentních bodů. V průzkumech veřejného mínění se ještě drží na prvním místě, ale hned za nimi rychle posiluje protiimigrační a národně konzervativní Alternativa pro Německo (AfD), která si za stejnou dobu polepšila o patnáct procentních bodů. Na chemnitzské radnici pak sedí neoblíbená starostka z řad socialistů.

Zatímco posilující AfD dělá starosti zejména spolkovým zemím na západě Německa, pro obyvatele Chemnitzu je stále častěji stranou, která pro ně jako poslední představuje naději, že se věci ještě mohou změnit k lepšímu.

„O problémech s masovou imigrací se vůbec nemluví a ani to příliš nejde. Když se o to pokusíme v parlamentu, ostatní strany nám začnou nadávat do rasistů,“ říká poslanec spolkového sněmu za AfD Ulrich Oehme, který z Berlína přijel do Chemnitzu obhlédnout situaci.

„To škodí i cizincům, kteří tu s námi dlouho a v klidu žijí. I oni navíc mají obavy, že se vše nakonec obrátí proti nim. Jen proto, že jinak vypadají,“ říká Oehme. „Vidíme tu ale ještě jeden velmi nebezpečný trend. Dělali jsme si v posledních dnech analýzu arabsky psaných textů na internetu a sociálních médiích, které se týkají Německa. A v nich se objevují otevřené výzvy k násilí vůči Němcům.“

„Lidé v Chemnitzu toho vydrží hodně,“ uvažuje Oehme. „Ale když padne poslední kapka a vyjdou do ulic, tak to hned tak neodezní. Je možné, že dění v Chemnitzu se nakonec stane impulzem, který pohne i celostátní politikou. Potenciál tu rozhodně je.“

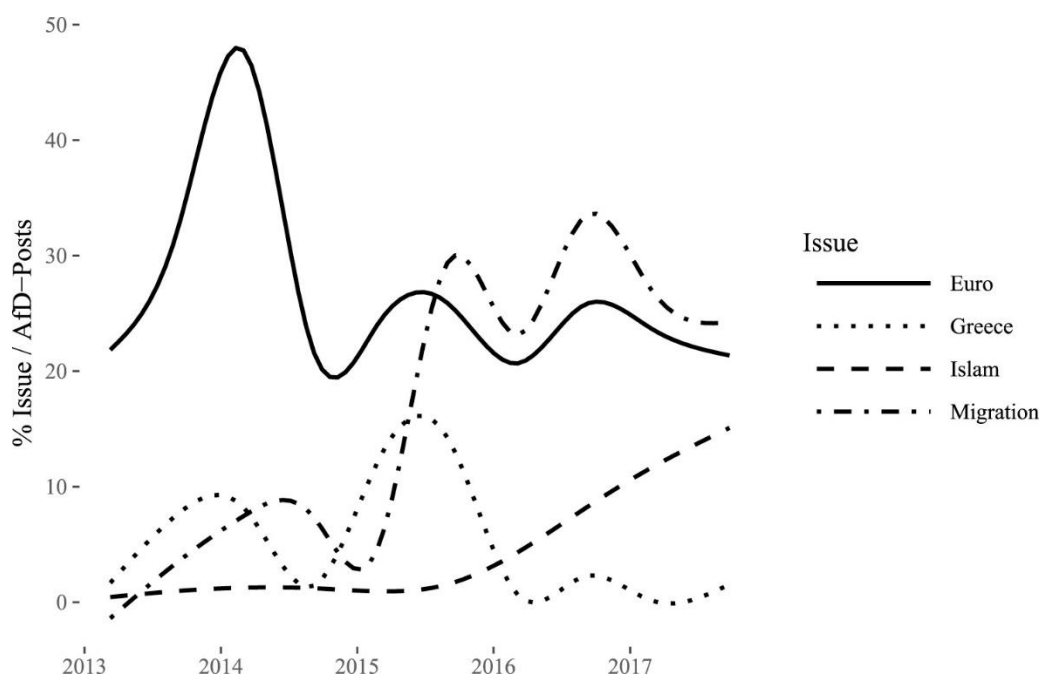
Annaberg se nebojí

„No bůž, tak se o nás píše v novinách,“ říkají obyvatelé dvacetitisícového města Annaberg-Buchholz hned u českých hranic poté, co vyšlo najevo, že jeden z podezřelých vrahů bydlel právě tady. V malebném krušnohorském městě prý obavy o svou bezpečnost nemají. „My se tady všichni známe, na maloměstě se kriminalitě tolik nedaří. To se s Chemnitzem vůbec nedá srovnávat.“

Zdroj: ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. Chemnitz: „Nejsme žádní nacisté“. *MF Dnes*, 1. 9. 2018, s. 1, 6.

Proměna témat AfD a priorit jejích voličů

od vzniku strany v roce 2013 až do parlamentních voleb v září 2017

Zdroj: ARZHEIMER, Kai, BERNING, Carl C. How the Alternative for Germany (AfD) and their voters veered to the radical right, 2013–2017. *Electoral Studies*, Volume 60, August 2019.

André Meral: Bez dochvilnosti nemůžete uspět

Naprostá většina přistěhovalců, s jejichž dětmi se André Meral během práce v sociálním centru Morus 14 pravidelně setkává, nemá práci a žije ze sociálních dávek. „V současnosti jsou nejvyšší možné dávky 400 eur na osobu na měsíc, pro děti je to o něco méně, a k tomu úřad zaplatí nájem. A pokud si sečtete takový příjem rodiny se čtyřmi dětmi, pak z toho můžete velmi pohodlně žít – to už je jako plnohodnotný příjem,“ dodává André Meral.

Není tedy nastavení sociálního systému demotivující?

Může to být jedna z příčin současného stavu. Děti vidí, že rodiče celý den nic nedělají, občas si zajdou popovídat se sousedy, případně udělají nějakou práci načerno, a to je samozřejmě špatně. Dám vám příklad. Jeden z mých bývalých žáků, kterému bylo čtrnáct let, mi jednou řekl, že se chce stát profesionálním fotbalistou. A já se ho zeptal – to je hezké, ale proč tedy nechodíš do nějakého klubu trénovat? A on mi na to odpověděl – protože oni trénují, i když je špatné počasí, zima a déšť. Vůbec nechápal, že aby něčeho dosáhl, musí také něco obětovat, v tomhle případě svůj čas a pohodlí. Ale pokud neustále vidíte, že peníze přesto přicházejí, také se vám nebude chtít.

Snažíte se návyky dětí změnit mimo jiné tím, že trváte na přesném dodržování času. Proč?

Ano, dochvilnost a dodržování času je zásadní. Těmto dětem zcela chybí pojetí řádu a struktury. Musí se to učit. Pokud se řekne, že schůzka bude ve čtvrtek ve tři hodiny, pak opravdu musí být ve čtvrtek ve tři hodiny. Nemůže se přece stávat, že hodinu předem přijde esemeska: „Dneska nepřijdu, moje teta se vdává.“ Pokud se děti bez omluvy nedostaví do pěti minut po dohodnutém termínu, voláme rodičům a říkáme jim, že tohle není v pořádku. Že tím děti dávají najevo, že k nám nemají respekt. Přesně tohle jsou základy společenského soužití, které jsou nezbytné i pro další studium nebo

zaměstnání. Rodičům také dáváme podepsat prohlášení, že dohlédnou na to, aby jejich děti na schůzky opravdu chodily. Ale samozřejmě dětem také pomáháme s domácími úkoly, s přípravou na písemky a píšeme s nimi referáty. Pro mnohé rodiče z těchto zemí totiž vzdělání není nijak důležité a o to, jak se jejich dětem daří ve škole, se nezajímají.

Čím si takový nezájem rodičů vysvětlujete?

Zčásti možná tím, že jsou zvyklí na to, že v zemi jejich původu děti vychovává de facto celá vesnice, což tady nefunguje. Ale sám také nevím. Občas se sám sebe ptám, o čem se vůbec v těch rodinách mezi sebou baví, když se ani nezeptají na to, co se dělo ve škole. Rodiče sami mají nedostatečné vzdělání a často se ani nenaučili pořádně německy.

Co rodiče dětí na vaši práci v komunitním centru říkají?

Občas s nadsázkou říkám, že kdyby si uvědomovali, co s jejich dětmi děláme, přestali by je k nám posílat. My se je totiž snažíme vychovávat k samostatnosti, naučit je přemýšlet a otevřít jim obzory. To je opak toho, s čím se setkávají doma. Přesto za námi rodiče často chodí sami, máme teď víc zájemců než dobrovolníků. Slyšel jsem také, že se stalo skoro módou, aby rodina měla vlastního dobrovolníka. Ti, kdo ještě žádného nemají, chtějí také jednoho. Takže na jednu stranu jsou rádi. Na druhou stranu si stále neuvědomují, co pro ně děláme. Stačí, aby se odstěhovali o pár bloků dál, dojít k nám do klubovny pak trvá třeba o deset minut déle, a to už se jim nechce. Už se stalo, že přerušili veškerý kontakt, ani se nerozloučili, změnili si telefonní číslo, jak to ostatně často dělají, a nikdo už o nich neslyšel. Naši dobrovolníci z toho byli smutní, ale tak to prostě je.

Zdroj: ŠAFARÍKOVÁ, Jana. Jak vyrobit Evropana. *MF Dnes*, 9. 4. 2016, s. 8.

Francouzkou na vlastní nebezpečí

PAŘÍŽ Naposledy to byl útok mladého Pákistánc: kvůli karikaturám proroka Mohameda, které opět uveřejnil satirický týdeník Charlie Hebdo, ve jménu islámu před bývalým sídlem redakce mačetou zranil do hlavy dva Francouze, muže a ženu. Nevěděl, že redakce už dávno sídlí na jiné, tajné adrese a že tito dva lidé s ní nemají vůbec nic společného. Nedlouho předtím tři muži ve Štrasburku, v centru města za bílého dne zbili dívku kvůli tomu, že na sobě měla sukni. Vedle teroristických útoků a násilných napadení jsou to ale i další „každodenní“ situace, kvůli kterým mají Francouzi ve Francii obavy o svou bezpečnost. „Odstěhovala jsem se do Nantes,“ oznámila mi už před čtyřmi lety dobrá kamarádka z Paříže, když jsem se jí ptala, jak se má. V Paříži se prý už necítila bezpečně. Její odpověď mě tehdy zcela zaskočila. Rodilá Pařížanka, která se nebála sama procestovat Indii, se zničehonic odstěhovala skoro na venkov? Z města, které zbožňuje a zná ho tak dobře, že o něm napsala knihu?

Ještě v roce 2014 bylo všechno zdánlivě v pořádku. Alex bydlela v malém světlém bytě pár minut od nádraží Gare du Nord, pestrá směsice národností a kultur jí nijak nevadila. Naopak: v nedalekých obchodech a bistrech mohla koupit zboží a jídlo z celého světa.

Jenže pak přišly teroristické útoky. Začátkem ledna 2015 islámští radikálové vyvraždili redakci satirického týdeníku Charlie Hebdo – soud s džihádisty začal po více než pěti letech před několika týdny. Následovaly další střelby, popravy a útoky nožem ve jménu radikálního islámu. Násilnou bilanci roku 2015 zakončily listopadové útoky v Paříži, nejhorší, které Francie do té doby zažila. V koncertním klubu Bataclan islamisté zavraždili devadesát lidí. Před stadionem Stade de France na severu města v Saint-Denis se během fotbalového zápasu Francie a Německa odpálili tři sebevražední útočníci, tehdejší prezident Francois Hollande musel být ze stadionu evakuován. Souběžně proběhlo několik útoků na návštěvníky restaurací a kaváren v 10. pařížském okrsku nedaleko Gare du Nord. Tedy v té části, která až do té doby byla pro Alex

domovem. O život během pátečního večera přišlo 130 lidí, dalších 413 bylo zraněno, sto z nich vážně.

Sukně jako důvod k útoku

K teroristickým útokům docházelo ve Francii už před rokem 2015, ovšem v posledních letech se jejich četnost dále stupňovala. Je to ale i řada „obyčejných“ nepříjemností, které francouzští přátelé popisují jako častý kolorit posledních let. „Jel jsem z letiště Charles de Gaulle vlakem do Paříže a ve vagonu mě začala obtěžovat skupina Arabů. Počínali si nenápadně, jejich chování ale bylo velmi agresivní. Bylo jasné, že chtějí můj kufr, a lokty a kolena se mě snažili od něj odstrčit,“ vyprávěl nedávno Clément. Vysoký silný muž, který pravidelně sportuje, přesto měl v tu chvíli strach. „A teď si představ, že by ses v takové situaci ocitla ty?“ vznesl otázku, kterou jsme již nechali bez odpovědi.

Problém bezpečnosti ve Francii, a to zejména bezpečnosti žen, v posledních dnech znovu otevřel případ ze Štrasburku. „Koukejte na tu děvku!“ slyšela 22letá studentka Elisabeth, když se během slunného pátečního odpoledne vracela městem domů. Tři mladíky pobouřila skutečnost, že na sobě měla sukni. Vzápětí ji dva z nich pevně sevřeli za paže a třetí jí začal bít do obličeje, zatímco jí všichni dále nadávali. Stejně šokující byla skutečnost, že nikdo asi z patnácti lidí, kteří byli poblíž, Elisabeth nepomohl. Poté útočníci utekli. Dívka následně případ zveřejnila na internetu a v médiích, událost obsáhle komentovala veřejnost i zástupci francouzské vlády, Štrasburk o několik dní později navštívila ministryně pro rovné příležitosti Marlene Schiappová.

Ve stejné době se stal podobný případ ve stotisícovém městě Mylhúzy na východě země u hranic s Německem a Švýcarskem. „Nechceš si tu sukni vzít ještě kratší?“ osočil se 18letý muž na mladou ženu, která se svou kamarádkou během středečního odpoledne čekala na tramvaj v centru města. Následně ji fyzicky napadl a srazil na zem. Podobně se choval i k druhé ženě, která chtěla svou kamarádku bránit.

Útočník byl odsouzen ke dvěma měsícům podmíněně, tedy bez nutnosti nastoupit do věznice k výkonu trestu.

„Divoši a barbari“

Všichni se následně shodnou na tom, že takové chování je nepřijatelné, a provedou se dílčí změny – Marlene Schiappová například při své návštěvě Štrasburku slíbila posílení policejního sboru a lepší ochranu žen. Problém však leží mnohem hlouběji. Prezident Emmanuel Macron si toho je vědom, stejně jako skutečnosti, že právě tyto útoky, ať teroristické, nebo ty „běžné“ v každodenním životě, ženou stále více voličů do náruče krajní pravice a pravicově konzervativních stran. Jeho slova zejména v posledních týdnech ohledně bezpečnostních otázek značí zřetelný posun doprava. S odkazem nejen na radikální islám mluví o tom, že je třeba zabránit „separatismu“, tedy separatistickým tendencím a fragmentaci francouzské společnosti.

Právě otázky bezpečnosti a společného soužití „starých“ a „nových“ Francouzů budou důležitým tématem dalších prezidentských voleb v roce 2022, kde se podle očekávání Macron ve druhém kole opět střetne se svou tehdejší konkurentkou Marine Le Penovou.

Předsedkyně Národního sdružení (dříve pod názvem Národní fronta) otevřeně prohlašuje, že Francie kvůli přistěhovalcům spěje k „barbarství“ a že bezpečnostní situace je v zemi stále více neudržitelná. Odkazuje na řadu násilných činů během léta: skupina mužů zabila řidiče městského autobusu v Bayonne, protože je vyzval, ať si v souladu s preventivním opatřením nasadí roušky. Dealeři drog v Grenoblu otevřeně nosili po městě nabitě samopaly. Mladou ženu v Lyonu srazil řidič a následně ji osm set metrů táhl za autem, dokud nezemřela. Mladá policistka zemřela poté, co ji autem přejezdil muž, který se snažil uniknout kontrole. Většina pachatelů těchto činů má africký nebo arabský původ.

Není to však jen Le Penová, která se k současné bezpečnostní situaci vyjadřuje velmi kriticky. Podobná slova v posledních týdnech používá také Macronův ministr vnitra

Gérald Darmanin a ministr spravedlnosti Eric Dupond-Moretti. Francie má podle nich co do činění s „násilnými divochy“ a výsledný „pocit nebezpečí je reálný“.

Ani Zelení na opačné straně politického spektra, kteří v posledních komunálních volbách v mnoha městech zaznamenali značný úspěch, nezůstávají stranou. „Míra nejistoty ohledně vlastní bezpečnosti je neudržitelná,“ uvedl bývalý prezidentský kandidát za Zelené Yannick Jadot s tím, že současným vývojem je „extrémně znepokojen“. Tento stav je podle něj „absolutně nepřijatelný“ a k jeho změně navrhuje dále posílit policii. Je ale pravděpodobné, že to samo o sobě zdaleka stačit nebude.

Zdroj: ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. Francouzskou na vlastní nebezpečí. *MF Dnes*, 2.10.2020, s. 6.

Varování generálů: Francie je na pokraji kolapsu

Otevřený dopis francouzských generálů ve výslužbě francouzské vládě varující před sociální desintegrací, silící neshovívavostí a extremismem

Monsieur le Président,
Mesdames, Messieurs du gouvernement,
Mesdames, Messieurs les parlementaires,

L'heure est grave, la France est en péril, plusieurs dangers mortels la menacent. Nous qui, même à la retraite, restons des soldats de France, ne pouvons, dans les circonstances actuelles, demeurer indifférents au sort de notre beau pays.

Nos drapeaux tricolores ne sont pas simplement un morceau d'étoffe, ils symbolisent la tradition, à travers les âges, de ceux qui, quelles que soient leurs couleurs de peau ou leurs confessions, ont servi la France et ont donné leur vie pour elle. Sur ces drapeaux, nous trouvons en lettres d'or les mots « Honneur et Patrie ». Or, notre honneur aujourd'hui tient dans la dénonciation du délitement qui frappe notre patrie.

– Délitement qui, à travers un certain antiracisme, s'affiche dans un seul but : créer sur notre sol un mal-être, voire une haine entre les communautés. Aujourd'hui, certains parlent de racialisme, d'indigénisme et de théories décoloniales, mais à travers ces termes c'est la guerre raciale que veulent ces partisans haineux et fanatiques. Ils méprisent notre pays, ses traditions, sa culture, et veulent le voir se dissoudre en lui arrachant son passé et son histoire. Ainsi s'en prennent-ils, par le biais de statues, à d'anciennes gloires militaires et civiles en analysant des propos vieux de plusieurs siècles.

– Délitement qui, avec l'islamisme et les hordes de banlieue, entraîne le détachement de multiples parcelles de la nation pour les transformer en territoires soumis à des dogmes contraires à notre constitution. Or, chaque Français, quelle que soit sa croyance ou sa non-croyance, est partout chez lui dans l'Hexagone ; il ne peut et ne doit exister aucune ville, aucun quartier où les lois de la République ne s'appliquent pas.

– Délitement, car la haine prend le pas sur la fraternité lors de manifestations où le pouvoir utilise les forces de l'ordre comme agents supplétifs et boucs émissaires face à des Français en gilets jaunes exprimant leurs désespoirs. Ceci alors que des individus

infiltrés et encagoulés saccagent des commerces et menacent ces mêmes forces de l'ordre. Pourtant, ces dernières ne font qu'appliquer les directives, parfois contradictoires, données par vous, gouvernants.

Les périls montent, la violence s'accroît de jour en jour. Qui aurait prédit il y a dix ans qu'un professeur serait un jour décapité à la sortie de son collège ? Or, nous, serviteurs de la Nation, qui avons toujours été prêts à mettre notre peau au bout de notre engagement – comme l'exigeait notre état militaire, ne pouvons être devant de tels agissements des spectateurs passifs.

Aussi, ceux qui dirigent notre pays doivent impérativement trouver le courage nécessaire à l'éradication de ces dangers. Pour cela, il suffit souvent d'appliquer sans faiblesse des lois qui existent déjà. N'oubliez pas que, comme nous, une grande majorité de nos concitoyens est excédée par vos louvoiements et vos silences coupables.

Comme le disait le cardinal Mercier, primat de Belgique : « Quand la prudence est partout, le courage n'est nulle part. » Alors, Mesdames, Messieurs, assez d'atermoiements, l'heure est grave, le travail est colossal ; ne perdez pas de temps et sachez que nous sommes disposés à soutenir les politiques qui prendront en considération la sauvegarde de la nation.

Par contre, si rien n'est entrepris, le laxisme continuera à se répandre inexorablement dans la société, provoquant au final une explosion et l'intervention de nos camarades d'active dans une mission périlleuse de protection de nos valeurs civilisationnelles et de sauvegarde de nos compatriotes sur le territoire national.

On le voit, il n'est plus temps de tergiverser, sinon, demain la guerre civile mettra un terme à ce chaos croissant, et les morts, dont vous porterez la responsabilité, se compteront par milliers.

Les généraux signataires :

Général de Corps d'Armée (ER) Christian PIQUEMAL (Légion Étrangère), général de Corps d'Armée (2S) Gilles BARRIE (Infanterie), général de Division (2S) François GAUBERT ancien Gouverneur militaire de Lille, général de Division (2S) Emmanuel de RICHOUFFTZ (Infanterie), général de Division (2S) Michel JOSLIN DE NORAY (Troupes de Marine), général de Brigade (2S) André COUSTOU (Infanterie), général de Brigade (2S) Philippe DESROUSSEAUX de MEDRANO (Train), général de Brigade Aérienne (2S) Antoine MARTINEZ (Armée de l'air), général de Brigade Aérienne (2S) Daniel GROSMALRE (Armée de l'air), général de Brigade (2S) Robert

JEANNEROD (Cavalerie), général de Brigade (2S) Pierre Dominique AIGUEPERSE (Infanterie), général de Brigade (2S) Roland DUBOIS (Transmissions), général de Brigade (2S) Dominique DELAWARDE (Infanterie), général de Brigade (2S) Jean Claude GROLIER (Artillerie), général de Brigade (2S) Norbert de CACQUERAY (Direction Générale de l'Armement), général de Brigade (2S) Roger PRIGENT (ALAT), général de Brigade (2S) Alfred LEBRETON (CAT), médecin Général (2S) Guy DURAND (Service de Santé des Armées), contre-amiral (2S) Gérard BALASTRE (Marine Nationale).

Zdroj: FABRE-BERNADAC, Jean-Pierre. « Pour un retour de l'honneur de nos gouvernants » : 20 généraux appellent Macron à défendre le patriotisme. *Valeurs actuelles*, 21 avril 2021. Dostupné na <https://www.valeursactuelles.com/politique/pour-un-retour-de-lhonneur-de-nos-gouvernants-20-generaux-appellent-macron-a-defendre-le-patriotisme/> [cit. 4.5.2021].

Druhé varování francouzské armády

Otevřený dopis vojáků francouzské armády v aktivní službě varující vládu před kolapsem státu a občanskou válkou

Monsieur le Président de la République,
Mesdames et Messieurs les ministres, parlementaires, officiers généraux, en vos grades et qualités,

On ne chante plus le septième couplet de la Marseillaise, dit « couplet des enfants ». Il est pourtant riche d'enseignements. Laissons-lui le soin de nous les prodiguer :

« Nous entrerons dans la carrière quand nos aînés n'y seront plus. Nous y trouverons leur poussière, et la trace de leurs vertus. Bien moins jaloux de leur survivre que de partager leur cercueil, nous aurons le sublime orgueil de les venger ou de les suivre »

Nos aînés, ce sont des combattants qui ont mérité qu'on les respecte. Ce sont par exemple les vieux soldats dont vous avez piétiné l'honneur ces dernières semaines. Ce sont ces milliers de serviteurs de la France, signataires d'une tribune de simple bon sens, des soldats qui ont donné leurs plus belles années pour défendre notre liberté, obéissant à vos ordres, pour faire vos guerres ou mettre en œuvre vos restrictions budgétaires, que vous avez salis alors que le peuple de France les soutenait.

Ces gens qui ont lutté contre tous les ennemis de la France, vous les avez traités de factieux alors que leur seul tort est d'aimer leur pays et de pleurer sa visible déchéance.

Dans ces conditions, c'est à nous, qui sommes récemment entrés dans la carrière, d'entrer dans l'arène pour avoir simplement l'honneur d'y dire la vérité.

Nous sommes de ce que les journaux ont nommé « la génération du feu ». Hommes et femmes, militaires en activité, de toutes les armées et de tous les grades, de toutes les sensibilités, nous aimons notre pays. Ce sont nos seuls titres de gloire. Et si nous ne pouvons pas, réglementairement, nous exprimer à visage découvert, il nous est tout aussi impossible de nous taire.

Afghanistan, Mali, Centrafrique ou ailleurs, un certain nombre d'entre nous ont connu le feu ennemi. Certains y ont laissé des camarades. Ils ont offert leur peau pour détruire l'islamisme auquel vous faites des concessions sur notre sol.

Presque tous, nous avons connu l'opération Sentinelle. Nous y avons vu de nos yeux les banlieues abandonnées, les accommodements avec la délinquance. Nous avons subi les tentatives d'instrumentalisation de plusieurs communautés religieuses, pour qui la France ne signifie rien -rien qu'un objet de sarcasmes, de mépris voire de haine.

Nous avons défilé le 14 juillet. Et cette foule bienveillante et diverse, qui nous acclamait parce que nous en sommes l'émanation, on nous a demandé de nous en méfier pendant des mois, en nous interdisant de circuler en uniforme, en faisant de nous des victimes en puissance, sur un sol que nous sommes pourtant capables de défendre.

Oui, nos aînés ont raison sur le fond de leur texte, dans sa totalité. Nous voyons la violence dans nos villes et villages. Nous voyons le communautarisme s'installer dans l'espace public, dans le débat public. Nous voyons la haine de la France et de son histoire devenir la norme.

Ce n'est peut-être pas à des militaires de dire cela, arguez-vous. Bien au contraire : parce que nous sommes apolitiques dans nos appréciations de situation, c'est un constat professionnel que nous livrons. Car cette déchéance, nous l'avons vue dans bien des pays en crise. Elle précède l'effondrement. Elle annonce le chaos et la violence, et contrairement à ce que vous affirmez ici où là, ce chaos et cette violence ne viendront pas d'un « pronunciamiento militaire » mais d'une insurrection civile.

Pour ergoter sur la forme de la tribune de nos aînés au lieu de reconnaître l'évidence de leurs constats, il faut être bien lâche. Pour invoquer un devoir de réserve mal interprété dans le but de faire taire des citoyens français, il faut être bien fourbe. Pour encourager les cadres dirigeants de l'armée à prendre position et à s'exposer, avant de les sanctionner rageusement dès qu'ils écrivent autre chose que des récits de batailles, il faut être bien pervers.

Lâcheté, fourberie, perversion : telle n'est pas notre vision de la hiérarchie.

L'armée est au contraire, par excellence, le lieu où l'on se parle vrai parce que l'on engage sa vie. C'est cette confiance en l'institution militaire que nous appelons de nos vœux.

Oui, si une guerre civile éclate, l'armée maintiendra l'ordre sur son propre sol, parce qu'on le lui demandera. C'est même la définition de la guerre civile. Personne ne peut vouloir une situation aussi terrible, nos aînés pas plus que nous, mais oui, de nouveau, la guerre civile couve en France et vous le savez parfaitement.

Le cri d'alarme de nos Anciens renvoie enfin à de plus lointains échos. Nos aînés, ce sont les résistants de 1940, que, bien souvent, des gens comme vous traitaient de factieux, et qui ont continué le combat pendant que les légalistes, transis de peur, misaient déjà sur les concessions avec le mal pour limiter les dégâts ; ce sont les poilus de 14, qui mouraient pour quelques mètres de terre, alors que vous abandonnez, sans réagir, des quartiers entiers de notre pays à la loi du plus fort; ce sont tous les morts, célèbres ou anonymes, tombés au front ou après une vie de service.

Tous nos aînés, ceux qui ont fait de notre pays ce qu'il est, qui ont dessiné son territoire, défendu sa culture, donné ou reçu des ordres dans sa langue, ont-ils combattu pour que vous laissiez la France devenir un Etat failli, qui remplace son impuissance régaliennne de plus en plus patente par une tyrannie brutale contre ceux de ses serviteurs qui veulent encore l'avertir ?

Agissez, Mesdames et Messieurs. Il ne s'agit pas, cette fois, d'émotion sur commande, de formules toutes faites ou de médiatisation. Il ne s'agit pas de prolonger vos mandats ou d'en conquérir d'autres. Il s'agit de la survie de notre pays, de votre pays.

Zdroj: La nouvelle tribune des militaires. *Valeurs actuelles*, 11 mai 2021. Dostupné na <<https://www.valeursactuelles.com/societe/exclusif-signez-la-nouvelle-tribune-des-militaires/>> [cit. 4.5.2021].

8. Bibliografie

Monografie, sborníky

ALEXANDER, Robin. *Die Getriebenen. Merkel und die Flüchtlingspolitik. Report aus dem Innern der Macht*. München: Siedler, 2017.

ALGAN, Yann, BISIN, Alberto, MANNING Alan, VERDIER, Thierry. *Cultural Integration of Immigrants in Europe. Studies of Policy Reform*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

ANDERSON, Benedict. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso, 2006.

ARTHUR, Bill, MORPHY, Frances. *Macquarie Atlas of Indigenous Australia. Culture and Society through Space and Time*. Canberra: Australian National University, 2005.

ASHCROFT, Richard T., BEVIR, Mark (eds.). *Multiculturalism in the British Commonwealth. Comparative Perspectives on Theory and Practice*. Berkeley: University of California Press, 2019.

BLAINEY, Geoffrey. *Dějiny Austrálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.

BOURKE, Colin, BOURKE, Eleanor, EDWARDS, Bill. *Aboriginal Australia*. University of Queensland Press, St Lucia (QLD) 2004.

BUSCHKOWSKY, Heinz. *Die andere Gesellschaft*. Berlin: Ullstein Verlag, 2014.

BUSCHKOWSKY, Heinz. *Neukölln ist überall*. Berlin: Ullstein Verlag, 2012.

BUTCHER, John (Ed.). *Australia Under Construction. Nation-building Past, Present and Future*. Canberra: Australian National University Press, 2008.

CALLAN, Hilary (Ed.). *The International Encyclopedia of Anthropology*. Hoboken (NJ): John Wiley & Sons, 2018.

CASTLES, Stephen. *Mistaken Identity: Multiculturalism and the Demise of Nationalism in Australia*. Sydney: Pluto Press, 1992.

- COLE, Mike. *Racism. A Critical Analysis*. London: Pluto Press, 2016.
- CLYNE, Michael, JUPP, James (Eds.). *Multiculturalism and Integration. A Harmonious Relationship*. Canberra: Australian National University Press, 2011.
- CROTTY, Martin, EKLUND, Erik. *Australia to 1901. Selected Readings in the Making of a Nation*. Croydon (VIC): Tertiary Press, 2004.
- DRÖGE, Kurt. *Alltagskulturen zwischen Erinnerung und Geschichte. Beiträge zur Volkskunde der Deutschen im und aus dem östlichen Europa*. München: R. Oldenbourg Verlag, 1995.
- FINKIELKRAUT, Alain. *L'Identité malheureuse*. Paris: Stock, 2013.
- GALLIGAN, Brian, ROBERTS, Winsome. *Australian Citizenship*. Melbourne: Melbourne University Press, 2014.
- GELLNER, Ernest. *Nations and Nationalism*. Hoboken (NJ): John Wiley & Sons, 2006.
- HEITMEYER, Wilhelm, MÜLLER, Joachim, SCHRÖDER, Helmut. *Verlockender Fundamentalismus: türkische Jugendliche in Deutschland (Kultur und Konflikt)*. Berlin: Suhrkamp Verlag, 1997.
- HROCH, Miroslav. (ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003.
- JUPP, James, CLYNE, Michael. *Multiculturalism and Integration. A Harmonious Relationship*. Canberra: Australian National University Press, 2011.
- LANZ, Stephan. *Berlin aufgemischt: abendländisch, multikulturell, kosmopolitisch? Die politische Konstruktion einer Einwanderungsstadt*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2007.
- Les 12 travaux de l'opposition: Nos projets pour redresser la France. Documents, témoignages et essais d'actualité* (Collectif). Paris: Flammarion, 2014.
- PILKINGTON, Doris. *Follow the Rabbit-Proof Fence*. Brisbane: University of Queensland Press, 1996.
- QVORTRUP, Matthew. *Angela Merkel*. Praha: Bourdon, 2017.

REESE, Gerhard, ROSENMAN, Amir, CAMERON, James E. (Eds.). *The Psychology of Globalization. Identity, Ideology and Action*. Cambridge: Academic Press, 2019.

ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. *Australská kulturní identita jako symbolická konstrukce*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury, 2010.

ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. *Interpretace australské kultury. Akulturace a kulturní identita*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury, 2010.

ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. *Nativní kultura Austrálie*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2009.

SARKOZY, Nicolas. *Tout pour la France*. Paris: Plon, 2016.

SARRAZIN, Thilo. *Deutschland schafft sich ab. Wie wir unser Land aufs Spiel setzen*. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2010.

SARRAZIN, Thilo. *Der Staat an seinen Grenzen: Über Wirkung von Einwanderung in Geschichte und Gegenwart*. München: Langen-Müller, 2020.

SCHLESINGER, Jr. Arthur M. *The Disuniting of America: Reflections on a Multicultural Society*, New York: W. W. Norton & Company, 1998.

SCHOLZ, Stephan. *Willkommenskultur durch „Schicksalsvergleich“: Die deutsche Vertreibungserinnerung in der Flüchtlingsdebatte*. Berlin: Bundeszentrale für politische Bildung, 2016.

SCHREIBER, Constantin. *Inside Islam: Was in Deutschlands Moscheen gepredigt wird*. Düsseldorf: Econ Verlag, 2017.

SMELSER, Neil, BALTES, Paul (Eds.). *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Amsterdam: Elsevier, 2001.

STILZ, Anna. *Liberal Loyalty. Freedom, Obligation, and the State*. Princeton: Princeton University Press, 2009.

WILSON, Shaun, MEAGHER, Gabrielle, GIBSON, Rachel, DENEMARK, David, WESTERN, Mark (Eds.). *Australian Social Attitudes: The First Report*. Sydney: University of NSW Press, 2005.

WISEMAN, John. *Global Nation? Australia and the Politics of Globalisation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

Odborné časopisy

AKERLOF, George A., KRANTON, Rachel E. Economics and Identity. *The Quarterly Journal of Economics*. August 2000, vol. 115, no 3.

ARZHEIMER, Kai, BERNING, Carl C. How the Alternative for Germany (AfD) and their voters veered to the radical right, 2013–2017. *Electoral Studies*, August 2019, vol. 60.

AUSTIN, Catherine, FOZDAR, Farida. Australian national identity: empirical research since 1998. *National Identities*, 2018, vol. 20, no. 3.

BERBERICH, Frank. Klasse statt Masse. Von der Hauptstadt der Transferleistung zur Metropole der Eliten, *Lettre International*, Herbst 2009, no. 86.

BERBUIR, Nicole, LEWANDOWSKY, Marcel, SIRI, Jasmin. The AfD and its Sympathisers: Finally a Right-Wing Populist Movement in Germany? *German Politics* 2015, vol. 24, no. 2.

BERRY, John W. A Psychology of Immigration. *Journal of Social Issues*, 2001, vol. 57, no. 3.

BOGAIN, Ariane. Understanding public constructions of counter-terrorism. An analysis of online comments during the state of emergency in France (2015-2017). *Critical Studies on Terrorism*, 2020, vol. 13, no. 4.

BROUARD, Sylvain, VASILOPOULOS, Pavlos. How terrorism affects political attitudes. France in the aftermath of the 2015–2016 attacks. *West European Politics*, 2018, vol. 41, no. 5.

- BUTLER, Eamonn. The „In Defense of National Identity” Argument: Comparing the UK and Hungarian Referendums of 2016. *Europe Now Journal*, February 1, 2017, vol. 4. Dostupné na: <<https://www.europenowjournal.org/2017/01/31/the-defence-of-national-identity-comparing-the-uk-and-hungarian-referendums-of-2016/>>, [cit. 30.10.2020].
- CANEFE, Nergis. Beyond multiculturalism: interculturalism, diversity and urban governance (Book Review). *Ethnic and Racial Studies*. 2018, vol. 41, no. 8.
- GELLNER, Ernest. Nationalism. *Theory and Society*, November 1981, vol. 10, no. 6.
- GEST, Justin, TYLER, Reny, MAYER, Jeremy. Roots of the Radical Right: Nostalgic Deprivation in the United States and Britain. In: *Comparative Political Studies*, 2018, vol. 51, no. 13.
- GRIMM, Robert. The rise of the German eurosceptic party Alternative für Deutschland. Between ordoliberal critique and popular anxiety. *International Political Science Review*, 2015, vol. 36, no. 3.
- GUSTAVSSON, Gina. Liberal national identity: Thinner than conservative, thicker than civic? *Ethnicities*. 2019, vol. 19, no. 4.
- KAYA, Ayhan, ROBERT, Max-Valentin, TECMEN, Ayse. Populism in Turkey and France: nativism, multiculturalism and Euroscepticism. In: *Turkish Studies*, 2020, vol. 21, no. 3.
- KELLY, Paul. Reinventing Australia. *The National Interest*, 1992/93 (winter), no. 30.
- KISS, Laszlo J. Nation and Integration at the Turn of Millennium: Duality of Hungary’s Foreign Policy. *Foreign Policy Review*, 2000, vol. 6.
- LEVASSEUR, Bruno. National Identity and Everyday Cultures in Contemporary France: Re-Constructing Frenchness through ‘Third Kind’ Representations of the Cités (1960–2000). *Modern & Contemporary France*, 2009, vol. 17, no. 3.
- MAY, Paul. French cultural wars: public discourses on multiculturalism in France. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2016, vol. 42, no. 8.
- PHILLIPS, Tim. Popular views about Australian identity: research and analysis. *Journal of Sociology*, November 1998, vol. 34, no. 3.

PHILLIPS, Tim, SMITH, Philip. What is „Australian“? Knowledge and Attitudes Among a Gallery of Contemporary Australians. *Australian Journal of Political Science*, 2000, vol. 35, no. 2.

POYNTING, Scott, MASON, Victoria. The New Integrationism, the State and Islamophobia: Retreat from multiculturalism in Australia. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 2008, vol. 36, no. 4.

PRADES, Jeanne. Constructions and uses of laïcité (French secularism) in French public discourses. *Mathematical Population Studies. An International Journal of Mathematical Demography*, 2020, vol. 27, no. 2.

SCHMITT-BECK, Rüdiger. The Alternative für Deutschland in the electorate: between single-issue and right-wing populist party. *German Politics*, 2017, vol. 26, no. 1.

STRATTON, Jon, ANG, Ien. Multicultural Imagined Communities: Cultural Difference and National Identity in Australia and the USA. *The Australian Journal of Media & Culture*, 1994, vol. 8, no. 2.

TURNER, Bryan S. Cosmopolitan Virtue, Globalization and Patriotism. *Theory, Culture & Society*. 2002, vol. 19, no. 1-2, p. 45-63.

YUK, Joowon. The multiculturalism backlash: European discourses, policies and practices (Book review). *Cultural Trends*. 2011, vol. 20, no. 3-4.

Vládní dokumenty

Australian Bureau of Statistics. *Population*. Dostupné na: <<https://www.abs.gov.au/statistics/people/population>> [cit. 10.3.2020].

Australian Government, Department of Home Affairs. *Multicultural Australia. United, Strong, Successful. Australia's multicultural statement*. Dostupné na: <<https://www.homeaffairs.gov.au/mca/Statements/english-multicultural-statement.pdf>> [cit. 10.3.2021].

Australian Government, Department of Immigration and Citizenship: *Citizenship*. Dostupné na: <<http://www.citizenship.gov.au/>> [cit. 23.10.2010].

Australian Government, Department of Immigration and Citizenship. *Life in Australia*. October 2007. Dostupné na: <<http://www.immi.gov.au/living-in-australia/values/book/>> [cit. 18.10.2010].

Australian Government, Department of Immigration and Multicultural Affairs. *A new agenda for multicultural Australia*. Canberra, 1999.

Australian Government. Department of Immigration and Multicultural and Indigenous Affairs. *Multicultural Australia, united in diversity: updating the 1999 New agenda for multicultural Australia. Strategic directions for 2003-2006*. Canberra, 2003. Dostupné na: <<https://trove.nla.gov.au/work/24217543>> [cit. 12.3.2021].

Australian Government, Institute of Health and Welfare. *Profile of Indigenous Australians*, 11 Sep 2019. Dostupné na: <<https://www.aihw.gov.au/reports/australias-welfare/profile-of-indigenous-australians>> [cit. 4.10.2021].

Australian Government. *National Agenda for a Multicultural Australia*. Canberra: Australian Government Publishing Service, 1989. Dostupné na: <http://www.multiculturalaustralia.edu.au/doc/multoff_1.pdf> [cit. 5.3.2020].

Australian Multicultural Advisory Council. *The People of Australia: The Australian Multicultural Advisory Council's statement on cultural diversity and recommendations to government*. Canberra: Australian Multicultural Advisory Council, 2010.

Australian Parliament, Joint Standing Committee on Migration. *Being inclusive of diversity in Australia*. Submission No. 127. Canberra, 15 Oct 2013. Dostupné na: <www.aph.gov.au> cit. [1. 11. 2020].

Deutschland, öffne dich! Willkommenskultur und Vielfalt in der Mitte der Gesellschaft verankern (Ed.). Gütersloh: Verlag Bertelsmann Stiftung, 2012.

FITZGERALD, Stephen. *Executive Summary of the Report of the Committee to Advise on Australia's Immigration Policies*. Canberra: Australian Government Publishing Service, 1988.

GAUCK, Joachim. Gedenktag für die Opfer von Flucht und Vertreibung. Berlin, 20. Juni 2015. Dostupné na:

< <https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2015/06/150620-Gedenktage-Flucht-Vertreibung.html>> [cit. 28. 10. 2020].

GILLARD, Julia. *Australian Multicultural Council Lecture, Introductory Remarks*. PM Transcripts: Transcripts from the Prime Ministers of Australia. Release Date 19/09/2012. Dostupné na: <<https://pmtranscripts.pmc.gov.au/release/transcript-18809>> [cit. 10.3.2010].

Gouvernement de la République française, Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. *Sécurité, désarmement et non-prolifération*. Paris, 2017. Dostupné na: <<https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/securite-desarmement-et-non-proliferation/>> [cit. 12.5.2021].

Gouvernement de la République française, Ministère de l'Intérieur. *Lancement des Quartiers de Reconquête Républicaine*. Paris, 18 septembre 2018. Dostupné na: <<https://www.interieur.gouv.fr/Actualites/Police-de-securite-du-quotidien/Lancement-des-Quartiers-de-Reconquete-Republicaine>> [cit. 4.5.2020].

GRASSBY, Al. *A multi-cultural Society for the future*. Canberra: Parliament of Australia, 12.2.1974. Dostupné na: <<https://parlinfo.aph.gov.au>> [cit. 5.10.2020].

HOGUE, Cavan. *Does Australia have a National Identity?* Centre for Policy Development. Dostupné na: <<http://cpd.org.au/2005/07/does-australia-have-a-national-identity/>> [cit. 18.5.2020].

HOLLANDE, Francois. *Discours lors de la présentation des vœux aux Corrèziens*. Paris: Présidence de la République, 2015. Dostupné na: <<http://www.elysee.fr/declarations/article/discours-lors-de-la-presentations-des-v-ux-aux-correziens/>> [cit. 10.12.2020].

HOLTON, Robert. *Immigration, Social Cohesion and National Identity*. Research Paper No. 1. Canberra: Parliament of Australia, Social Policy Group, 1997-1998. Dostupné na: <https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/RP9798/98rp01> [cit. 11.2.2020].

HOWARD, John. *Illegal Immigration: MV Tampa*. Ministerial statement, House of Representatives, Debates, 29 August 2001, p. 30517. Dostupné na: <<http://parlinfo.aph.gov.au/parlInfo/search/display/display.w3p;query=Id%3A%22chamber%2Fhansard%2F2001-08-29%2F0067%22>> [cit. 10.3.2021].

KÖSEMEN, Orkan. *Willkommenskultur in Deutschland. Mehr als nur ein Modewort?* (Policy Paper, 12/2017). Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2017.

MACRON, Emmanuel. *La République en actes: discours du Président de la République sur le thème de la lutte contre les séparatismes*. Paris: Présidence de la République, 2 octobre 2020. Dostupné na: <<https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/10/02/la-republique-en-actes-discours-du-president-de-la-republique-sur-le-theme-de-la-lutte-contre-les-separatismes>> [cit. 2.3.2021].

ZICK, Andreas, KÜPPER, Beate, HÖVERMANN, Andreas. *Intolerance, Prejudice and Discrimination: A European Report*. Bonn: Friedrich Ebert Stiftung, 2011.

Internetové zdroje

ARD-Deutschlandtrend September 2015. Eine Studie im Auftrag der Tagesthemen. Infratest dimap. Dostupné na: <<https://www.tagesschau.de/inland/deutschlandtrend-399.pdf>> [cit. 1. 11. 2020].

BEER, Mathias. Die „Flüchtlingsfrage“ in Deutschland nach 1945 und heute. Ein Vergleich. *Zeitgeschichte-online*, April 2016. Dostupné na: <<https://zeitgeschichte-online.de/themen/die-fluechtlingsfrage-deutschland-nach-1945-und-heute>> [cit. 2. 11. 2020].

Besuch der Bundeskanzlerin Angela Merkel an der Universität Bern. *Universität Bern*, 10. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=-7Y-3vOMKQs>> [cit. 18. 10. 2020].

Canadian Museum of Immigration at Pier 21. *Canadian Multiculturalism Policy*, 1971. Dostupné na: <<https://pier21.ca/research/immigration-history/canadian-multiculturalism-policy-1971>> [cit. 12.1.2020].

CDUDigital: Rede von Angela Merkel. *CDUtv*, 12. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=BaFm4VnfgMM>> [cit. 20.8.2020].

Deutschland schafft sich ab: Wie wir unser Land aufs Spiel setzen (Deutsch) Gebundene Ausgabe – 30. August 2010. Amazon.de - Spitzenbewertungen aus Deutschland. Dostupné na: <<https://www.amazon.de/Deutschland-schafft-sich-unser-setzen/dp/3421044309>> [cit. 29.4.2020].

Franz Josef Strauß: Rechts von der CSU. *ARD Archivradio - Geschichte in Originaltönen*. Dostupné na: <<https://www.ardaudiothek.de/archivradio/franz-josef-strauss-rechts-von-der-csu/66775306>> [cit.11.11.2020].

KOHUT, Andrew, ALLEN, Jodie, WIKE, Richard. *Muslims in Europe: Economic Worries Top Concerns About Religious and Cultural Identity*. Washington (DC): Pew Research Center, 6. 7. 2006. Dostupné na: <<https://www.pewresearch.org/global/2006/07/06/muslims-in-europe-economic-worries-top-concerns-about-religious-and-cultural-identity/>> [cit. 1. 11. 2020].

Nationalism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. First published Nov 29, 2001; substantive revision Sep 2, 2020. Dostupné na: <<https://plato.stanford.edu/entries/nationalism/>> [cit. 1.11.2020].

Operation Sovereign Borders. Department of Home Affairs, Australian Government. Dostupné na: <<https://osb.homeaffairs.gov.au/>> cit. [15.3.2021].

POUSHTER, Jacob. *Majorities in Europe, North America worried about Islamic extremism*. Washington (DC): Pew Research Center, 24. 5. 2017. Dostupné na: <<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/05/24/majorities-in-europe-north-america-worried-about-islamic-extremism/>> [cit. 3.12.2020].

Stern. Twitter @sternde, 16. 7. 2015. Dostupné na: <<https://twitter.com/sternde/status/621601445381476352?lang=en>> [cit. 29.9.2020].

WIKE, Richard, STOKES, Bruce, SIMMONS, Katie. *Europeans Fear Wave of Refugees Will Mean More Terrorism, Fewer Jobs*. Washington (DC): Pew Research Center, 11. 10. 2016. Dostupné na: <<https://www.pewresearch.org/global/2016/07/11/europeans-fear-wave-of-refugees-will-mean-more-terrorism-fewer-jobs/>> [cit. 3.11.2020].

Zahlen und Fakten 2006. Flüchtlingsrat Schleswig-Holstein. Dostupné na: <https://www.frsh.de/fileadmin/schlepper/schl_39/s39_26-28.pdf> [cit. 1. 11. 2020].

Novinové články, média

ADAMS, Philip. Are Refugees Terrorists? *ABC Late Night Live*, 18 Sep 2001. Dostupné na: <<https://www.abc.net.au/radionational/programs/latenightlive/are-refugees-terrorists/3489830>> [cit. 9.3.2021].

ALEXANDER, Robin: Es wäre unchristlich, „zu viele“ aufzunehmen. *Die Welt*, 11. 2014. Dostupné na: <<https://www.welt.de/politik/deutschland/article133881405/Es-waere-unchristlich-zu-viele-aufzunehmen.html>> [cit. 15.10.2020].

Ärger in Union über Merkels Umgang mit Sarrazin-Debatte. *Kurier*, 4.9.2010. Dostupné na: <<https://www.kurier.de/inhalt.hamburg-muenchen-aerger-in-union-ueber-merkels-umgang-mit-sarrazin-debatte.0b6e6b27-baf9-4303-87b3-0144aa3ca0d8.html>> [cit. 29. 4. 2020].

BERDAH, Arthur, CHICHIZOLA, Jean, CORNEVIN, Christophe, ZENNOU, Albert. Gérald Darmanin: «Il faut stopper l’ensauvagement d’une partie de la société». *Le Figaro*, 24.7.2020. Dostupné na: <<https://www.lefigaro.fr/politique/gerald-darmanin-il-faut-stopper-l-ensauvagement-d-une-partie-de-la-societe-20200724>> [cit. 4.5..2021].

BORDAS, Wally. «Cela fait plusieurs années que je ne parle plus du Coran»: ces enseignants qui s’autocensurent. *Le Figaro*, 18.10.2020. Dostupné na: <<https://www.lefigaro.fr/actualite-france/cela-fait-plusieurs-annees-que-je-ne-parle-plus-du-coran-ces-enseignants-qui-s-autocensurent-20201018>> [cit. 4.5.2021].

BRAUN, Elisa. Macron calls for a ‘refoundation of the Schengen area’. *Politico*, November 5, 2020. Dostupné na: <<https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-refoundation-schengen-area/>> [cit. 4.5.2021].

BRAUN, Stefan. Informations-Kampagne. Wie Deutschland Menschen von der Flucht abhalten will. *Süddeutsche Zeitung*, 12. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.sueddeutsche.de/politik/informations-kampagne-wie-deutschland-menschen-von-der-flucht-abhalten-will-1.2644297>> [cit. 15. 10. 2020].

BRUNSDEN, Jim. Orban: EU’s ‘Christian identity’ under threat from Muslim migrants. *Financial Times*, 30. 3. 2017. Dostupné na: <<https://www.ft.com/content/7ecde2c2-af12-329a-9133-29a7bee08e31>> [cit. 16.10.2020].

Bundeskanzlerin Merkel besucht Flüchtlingsunterkunft. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 26. 8. 2015. Dostupné na: <<https://www.faz.net/aktuell/politik/angela-merkel-besucht-fluechtlingsunterkunft-in-heidenau-13770003.html>> [cit. 1. 10. 2020].

CADIOU, Leslie. Attaque du commissariat de Champigny-sur-Marne : Gérald Darmanin monte au front. *Franceinfo*, 12.10.2020. Dostupné na: <https://www.francetvinfo.fr/politique/gerald-darmanin/attaque-du-commissariat-de-champigny-sur-marne-gerald-darmanin-monte-au-front_4138563.html> [cit. 4.5.2021].

De Maizière verkündet Einführung von Grenzkontrollen. *Spiegel Online*, 13. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.spiegel.de/politik/deutschland/fluechtlinge-thomas-de-maiziere-verkuendet-grenzkontrollen-a-1052724.html>> [cit. 20. 8. 2020].

EHRHARDT, Christoph. Andrang auf deutsche Botschaft. Beiruter Mythen und Gerüchte. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 15. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.faz.net/aktuell/politik/fluechtlingskrise/deutsche-botschaft-in-beirut-startet-informationskampagne-13803839.html>> [cit. 15. 10. 2020].

FABRE-BERNADAC, Jean-Pierre. « Pour un retour de l'honneur de nos gouvernants » : 20 généraux appellent Macron à défendre le patriotisme. *Valeurs actuelles*, 21 avril 2021. Dostupné na: <<https://www.valeursactuelles.com/politique/pour-un-retour-de-lhonneur-de-nos-gouvernants-20-generaux-appellent-macron-a-defendre-le-patriotisme/>> [cit. 4.5.2021].

Fotobanner am Rathaus Leipzig thematisiert Flucht und Vertreibung. *Leipziger Volkszeitung*, 8.10.2015. Dostupné na: <<https://www.lvz.de/Leipzig/Lokales/Fotobanner-am-Rathaus-Leipzig-thematisiert-Flucht-und-Vertreibung>> [cit. 28. 10. 2020].

GOAR, Matthieu. Fracture sur la question identitaire entre Alain Juppé et Nicolas Sarkozy. *Le Monde*, 12 juin 2016. Dostupné na: <https://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2017/article/2016/06/12/primaire-fracture-sur-la-question-identitaire-entre-alain-juppe-et-nicolas-sarkozy_4948868_4854003.html> [cit. 11.12.2020].

HECKEL, Margaret, MÜLLER, Peter, RÜBEL, Jan. Gibt es bei uns Slums, Herr Schäuble? *Welt am Sonntag*, 9. 4. 2006. Dostupné na: <<https://www.welt.de/print-wams/article140737/Gibt-es-bei-uns-Slums-Herr-Schaeuble.html>> [cit. 10. 11. 2020].

HEISE, Thomas, KRUSE, Kuno. Abstieg zum Slum. *Der Spiegel*, 48/98. Dostupné na: <<https://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/8034243>> [cit. 17. 11. 2020].

Kanzlerin Merkel erklärt Multikulti für gescheitert. *Die Welt*, 16.10.2010. Dostupné na: <<https://www.welt.de/politik/deutschland/article10337575/Kanzlerin-Merkel-erklaert-Multikulti-fuer-gescheitert.html>> [cit. 25.4.2020].

KERMODE, Frank. Whose History Is Bunk? *New York Times*, February 23, 1992. Dostupné na: <<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/00/11/26/specials/schlesinger-disuniting.html>> [cit. 12.11.2020].

KLUSSMANN, Uwe, PIEPER, Milena. Zeitbomben in den Vorstädten. *Der Spiegel*, 16/97. Dostupné na: <<https://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/8694129>> [cit. 17. 11. 2020].

La nouvelle tribune des militaires. *Valeurs actuelles*, 11 mai 2021. Dostupné na: <<https://www.valeursactuelles.com/societe/exclusif-signez-la-nouvelle-tribune-des-militaires/>> [cit. 4.5.2021].

LEMARIÉ, Alexandre. „L’identité heureuse“, histoire d’une formule devenue la marque de fabrique de Juppé. *Le Monde*, 14 septembre 2016. Dostupné na: <https://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2017/article/2016/09/14/l-identite-heureuse-histoire-d-une-formule-devenue-une-marque-de-fabrique_4997377_4854003.html> [cit. 11.12.2020].

LIND, Michael. Why Arthur Schlesinger’s ‘Disuniting of America’ Lives On. *New York Times*, November 2, 2017. Dostupné na: <<https://www.nytimes.com/2017/11/02/books/review/arthur-m-schlesinger-jr-multiculturalists-monoculturalists.html>> [cit. 1.12.2020].

Merkel erklärt Multikulti für gescheitert. *Spiegel Online*, 16. 10. 2010. Dostupné na: <<https://www.spiegel.de/politik/deutschland/integration-merkel-erklaert-multikulti-fuer-gescheitert-a-723532.html>> [cit. 25. 4. 2020].

Merkel im Bürgerdialog. Das ungeschnittene Gespräch mit dem Flüchtlingsmädchen Reem. *WELT Nachrichtensender*, 17. 7. 2015. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=iWPZuZU5t44>> [cit. 29.9.2020].

Muslim world condemns Macron, France over treatment of Islam. *Al Jazeera*, 26 Oct 2020. Dostupné na: <<https://www.aljazeera.com/news/2020/10/26/french-president-comments-over-islam-keep-sparking-outrage>> [cit. 3.3.2020].

New policy to continue „genius“ multiculturalism. *ABC News*, Feb 16, 2011. Dostupné na: <<https://www.abc.net.au/news/2011-02-16/new-policy-to-continue-genius-multiculturalism/1945920>> [cit. 3.10.2020].

ORBÁN, Viktor. Wer überrannt wird, kann niemanden aufnehmen. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2. 9. 2015. Dostupné na: <<https://www.faz.net/aktuell/politik/fluechtlingskrise/viktor-orban-wer-ueberrannt-wird-kann-niemanden-aufnehmen-13782061.html>> [cit. 17. 10. 2020].

Our values or go home: Costello. *The Age*. February 24, 2006. Dostupné na: <<https://www.theage.com.au/national/our-values-or-go-home-costello-20060224-ge1tii.html>> [cit. 3.10.2020].

Pauline Hanson's 1996 maiden speech to parliament: Full transcript. *The Sydney Morning Herald*, September 15, 2016. Dostupné na: <<https://www.smh.com.au/politics/federal/pauline-hansons-1996-maiden-speech-to-parliament-full-transcript-20160915-grgfv3.html>> [cit. 13.3.2020].

PETŘÍČEK, Martin, ŠAFARŽÍKOVÁ, Jana. Péter Szijjártó: Proti migrantům bychom zasáhli znovu a stejně. *MF Dnes*, 6. 2. 2020.

PILGER, John. Another stolen generation: how Australia still wrecks Aboriginal families. *The Guardian*, 21 Mar 2014. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/21/john-pilger-indigenous-australian-families>> [cit. 10.3.2021].

PM's Muslim comments 'offensive'. *The Sydney Morning Herald*, February 21, 2006. Dostupné na: <<https://www.smh.com.au/national/pms-muslim-comments-offensive-20060221-gdn065.html>> [cit. 8.3.2021].

Pour Nicolas Sarkozy, nos ancêtres étaient les Gaulois mais aussi « les tirailleurs musulmans ». *Le Monde*, 24 septembre 2016. Dostupné na: <https://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2017/article/2016/09/24/pour-nicolas-sarkozy-nos-ancebres-etaient-les-gaulois-mais-aussi-les-tirailleurs-musulmans_5002989_4854003.html> [cit. 12.12.2020].

REVAULT D'ALLONNES, David, RADENOVIC, Plana. Ce que contient le „contrat d'engagement républicain“ qui arrive à l'Assemblée lundi. *Le journal du dimanche*, 30 janvier 2021. Dostupné na: <<https://www.lejdd.fr/Politique/exclusif-ce-que-contient-le-contrat-dengagement-republicain-qui-arrive-a-lassemblee-lundi-4022007>> [cit. 4.5.2021].

Seehofer: Islamkonferenz trägt Früchte. *Süddeutsche Zeitung*, 10. November 2020. Dostupné na: <<https://www.sueddeutsche.de/politik/seehofer-islamkonferenz-imame-1.5110626>> [cit. 4.5.2021].

Seehofer legt Sieben-Punkte-Plan nach. *Focus Online*, 16. 10. 2010. Dostupné na: <https://www.focus.de/politik/deutschland/integration-seehofer-legt-sieben-punkte-plan-nach_aid_562723.html> [cit. 25. 4. 2020].

SCHÜLBE, Dana. Zehn Jahre im Amt. Angela Merkel - diese Zitate prägten ihre Kanzlerschaft. *Rheinische Post*, 22. 11. 2015. Dostupné na: <https://rp-online.de/politik/deutschland/angela-merkel-diese-zitate-praegten-ihre-kanzlerschaft_aid-17558417> [cit. 2. 11. 2015].

SCHWENNICKE, Christoph (et al.). Es gibt viele Sarrazins. *Der Spiegel*, 36/2010, p. 23. Dostupné na: <<https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-73599990.html>> [cit. 20. 4. 2010].

ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. Aktivistické Drážďany: Ať tu všichni migranti zůstanou. *MF Dnes*, 18.10.2016.

ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. Cesta do duše Angely Merkelové. *MF Dnes*, 20. 11. 2017.

ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. Francie deportuje radikály, ale noví rostou ve školách. *MF Dnes*, 21. 10. 2020.

ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana: Jak vyrobit Evropana. *MF Dnes*, 9. 4. 2016.

Teach Australian values or 'clear off', says Nelson. *Australian Broadcasting Corporation*, 24 August, 2005. Dostupné na: <<https://www.abc.net.au/pm/content/2005/s1445262.htm>> cit. [10.3.2020].

Tribune de militaires: Mélenchon promet de „purger l'armée des factieux“ s'il est élu président. *BFM TV*, 9.5.2021. Dostupné na: <<https://www.bfmtv.com/politique/tribune-de-militaires-melenchon-promet-de->

purger-l-armee-des-factieux-s-il-est-elu-president_AV-202105090121.html> [cit. 4.5.2021].

VISONTAY, Elias. Indigenous prison population continues to increase, while non-Indigenous incarceration rate falls. *The Guardian*, 21 Jan 2021. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/australia-news/2021/jan/22/indigenous-prison-population-continues-to-increase-while-non-indigenous-incarceration-rate-falls>> [cit. 4.10.2021].

WENSIERSKI, Peter. Endstation Neukölln, *Der Spiegel*, 43/97, p. 58. Dostupné na: <<https://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/8805068>> [cit. 17. 11. 2020].

WITTROCK, Philipp. Angela Merkel in Heidenau: Zwischen Hass und Hoffnung. Merkel und der Mob. *Der Spiegel*, 26. 8. 2015. Dostupné na: <<https://www.spiegel.de/politik/deutschland/angela-merkel-in-heidenau-zwischen-hass-und-hoffnung-a-1049957.html>> [cit. 1. 10. 2020].

9. Evidenční list

Uživatel potvrzuje svým podpisem, že pokud tuto disertační práci použije ve své práci, uvede ji v seznamu literatury a bude ji řádně citovat jako jakýkoli jiný pramen.

ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. *Identita v transkulturní perspektivě. Symboly jako nástroj kulturní identity (Identity in transcultural perspective. Symbols in the creation of cultural identity)*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav etnologie, 2021.

